

הלכות רבית

		רבית	
קנט	2	מותר להלוות לעובד כוכבים ולמומר ברבית	
קס	3	גודל איסור הרבית ועד היכן צריך לזהר ממנו	
קסא	13	דין אבק רבית ואיזו נקרא רבית דאורייתא	
קסב	17	שלא להלוות סאה בסאה	
קסג	21	דין הפוסק חיטין לחייבו כשער של עכשיו	
קסד	23	הממשכן שדה לא יחבירו	
קסה	24	דין המלוה על המטבע והוסיפו עליו	
קסו	25	המלוה לחבירו לא יעשה מלאכה בעבדו ולא ידור בחצרו	ציון (ה)
קסז	28	באיזה אופן מותר להלוות מעות בתנאי שיתעסק בו לריוח	
קסח - קסט	29	כמה דיני רבית הנעשות באמצעות העובד כוכבים	
קע	45	שלא יוכל ישראל להיות ערב לישראל שלוח מן העובד כוכבים ברבית	
קעא	50	דין עובד כוכבים שהלוה ברבית ונתגייר	
קעב	50	דין הממשכן בית או שדה על מנת שיאכל פירות	
קעג	55	הרבה פרטי דיני רבית	
קעד	65	דין המוכר לחבירו על מנת להחזיר	
קעה	67	דין הפוסק על הפירות כפי השער	
קעו	70	איזהו השכרה מותרת ואיזו אסורה	
קעז	72	שלא לקבל צאן ברזל מישראל, וכמה דיני משא ומתן האסורים משום רבית	
		חוקות העכו"ם	

הלכות רבית

- סימן קנט – שמותר להלוות לעובד כוכבים ולמומר ברבית, ובו ג' סעיפים.
- (א) ¹דבר תורה, מותר להלוות (א) לעובד כוכבים ברבית. ²וחכמים אסרוהו (ב), אם לא כדי חייו, או לת"ח, או בריבית דרבנן. ³והאידנא, מותר (ג) (זכר ענין).
- (א) דבר תורה מותר להלוות כו' - וה"ה גר תושב (ט"ז), ולעבד כנעני אסור דבכלל אחיך הוא (ח"ד), עי' ט"ז ועיין (בתשו' א"ז פנים מאירות ח"ב סי' ע"ג) (פ"ת) ¹.
- (ב) וחכמים אסרו - משום גזירה שמא ילמוד ממעשיו ובת"ח ליכא למיחש להכי (ש"ך).
- (ג) והאידנא מותר - לכל אדם בכל מיני רבית משום שאי אפשר לנו להשתכר בשום משא ומתן אם לא שנשא ונתן עמהם אם כן לא שייך ברבית שמא ילמוד ממעשיו טפי משאר משא ומתן, טור (ש"ך).
- (ב) ⁴מומר מותר להלוותו ברבית, ואסור ללוות ממנו (ד) ברבית. הגה: ⁵ויש מחמירין (ה) אף במומר להלוותו. וטוב להחמיר (ו) אם אפשר להשמיט ממנו.
- (ד) ואסור ללוות ממנו - משום לא תשיך ומשום לפני עור לא תתן מכשול (ש"ך). למ"ש הרמב"ן דמותר להלוותו דלא מקרי אחיך כיון דמורידים אותו אלא דהמומר מוזהר שלא ליקח רבית ממנו. א"כ הלוא שנותן רבית למומר אינו עובר רק משום לפני עור. אבל לדעת הטור דהיתר להלוותו כיון דלא מצוים להחיותו בזה הלוא עובר ג"כ משום ל"ת וכן נ"מ לדינא להלוות למסור ברבית דלהרמב"ן אסור דמקרי אחיך (דמה שמורידין אותו הוא רק מטעם דהו"ל רודף) ולדעת הטור י"ל דמותר דהא מ"מ לא קרינן ביה וחי אחיך עמך ועי' שו"ת חכם צבי (סמ"ג) ובשבות יעקב (ח"ב סע"ג) (רע"א) ².
- (ה) ויש מחמירין - אף להפוסקים המחמירים במומר לעבודת כוכבים דאסור להלוות לו ברבית דהוי אחיך מ"מ אם לקח ממנו רבית לא יחזיר דאף אם עבר על הלאו בזה לא קיים העשה וחי אחיך דאינו מוזהר ע"ז וכן במומר להכעיס אף דשייך דאית ליה זרעא מעליא לא יחזיר ושרי לעכב לדידיה אולם אם לקח רבית מישראל ואח"כ נעשה הלוא מומר לעבודת כוכבים אם יחזור לתקן הלאו הראשון שכבר עבר או דלמא בזה לא יתקן הלאו דהרי אינו מצווה עתה להחיותו וצ"ע, ועיין עוד (בתשובת ח"צ סימן מ"ג) (ובתשובת שבות יעקב ח"ב סימן ע"ג) מה שכתבו בענין מסור (פ"ת) ³.
- (ו) וטוב להחמיר כו' - י"א במומר להכעיס שלא יצא מן הכלל אעפ"י שהוא היה מן המורידין וכדלעיל (סי' קנח ס"ז) מ"מ יש להחמיר בו טפי ממומר שיצא מן הכלל ואין להלוות לו ברבית, ויש מתירים במומר להכעיס, מ"מ יש להחמיר (ש"ך), אף דבכל מקום מומר להכעיס ומומר שיצא מהכלל שווין, מכל מקום הכא יש להחמיר טפי דהרבה פוסקים כתבו טעם היתר הלוואת רבית למומר משום דמותר לאבד ממונו, ודוקא במומר שיצא מהכלל מותר לאבד ממונו דלא שייך לומר דילמא נפיק מיניה זרעא מעליא כיון שנתערב בין העובדי כוכבים, משא"כ במומר להכעיס שלא יצא מהכלל (ח"ד), עכ"פ ודאי דאסור להלוות לו בלא רבית רק לא ילוא כלל. וצ"ע באבק רבית אם אסור למומר דאפשר לא גזרו כולי האי אך י"א לאסור (פ"ת).
- (ג) ⁶ביתים, יש להם דין מומר לעבודת כוכבים (ז). ⁷הקראים (ח), אין להם דין מומרים ואסור להלוותם ברבית, ואין צריך לומר שאסור ללוות מהם ברבית. הגה: וע"ל סימן קנ"ז וקכ"ד דין אנוסין. ⁸חינוק שנסבה לבין העובד כוכבים ואין יודע מתורת ישראל כלל, דינו כקראים ואסור להלוות לו ברבית. ⁹ולכן מומרת (ט) לעבודת כוכבים שיש לה בן מן העובד כוכבים שהבן הרי הוא כמוה ונקרא מומר, אסור להלוותו לו ברבית, דהוי כחינוק שנסבה לבין העובדי כוכבים.
- (ז) כותיים יש להם דין מומר לעבודת כוכבי' - משמע דאסור להלוות מהן ברבית ועיקר דהם עובדי כוכבים גמורים לכל דבר ומותר להלוות מהן גם כן ברבית (ש"ך), ע' בתוי"ט פ"ז דנדה מ"ג וד' (רע"א) ⁴, וי"א דלענין להלוות מהם, רק מדרבנן הם כעובדי כוכבים ולחומרא ולא לקולא (ח"ד ופ"ת).
- (ח) הקראים כו' - ועיקר דקראים בזה"ז דינם ככל ישראל מומר שמותר להלוותו ברבית (ש"ך), וי"א דאסור ללוות מהן כיון דמומר אף עד אלף דור דין מומר יש לו ואסור

¹ לא עשיתי.

² לא עשיתי.

³ לא עשיתי.

⁴ לא עשיתי.

הלכות רבית

להושיט לו איסורים, שונה מכותיים דמותר משום דחכמים עשאום כעובדי כוכבים, ומ"מ כנ"ל סק"ז יש לפקפק בכותים וכ"ש בקראים, ולכן נראה דאסור ללוות מהן ברבית (ח"ד).
(ט) ולכן מומרת כו' - אבל מומר שיש לו בן מן העובדת כוכבי' הבן כמוה עי' (אה"ע סי' טז ס"ב) (ש"ך), היכא דאיכא ספיקא אם בן מומר זה הוא מן העובדת כוכבים או ממומרת מותר להלוות ברבית דאע"ג דאיכא למימר ספיקא דאורייתא לחומרא מ"מ כיון דאיכא פלוגתא בבני המומרים והוי נמי ספיקא אזלינן לקולא (פ"ת).
(י) אסור להלוות לו כו' - אפי' למאן דמתיר להלוות למומר היינו דוקא למומר עצמו שיודע רבונו ומתכוין למרוד בו אבל זה שנתגדל בין העובדי כוכבים הוא כשוגג ויש חולקים, וצ"ע (ש"ך).

סימן קס - גודל איסור הרבית ועד היכן צריך לזוהר ממנו, ובו כ"ג סעיפים.
(א) ¹⁰ צריך לזוהר ברבית, וכמה לאוין נאמרו בו(א). ואפי' הלוח הנותנו והערב והעדים עוברים(ב). הגה: ¹¹ ואין חילוק בין אם מלוה לעני או לעשיר. ¹² והא' לזה עובר, דוקא כרצית לאורייתא אצל כרצית דרבנן אינו עובר אלא משום לפני עור וגו' (ויקרא יט יד).

(ב) וכמה לאוין נאמרו בו. המלוה עובר בו' לאוין. את כספך ל"ת בנשך. ובמרבית ל"ת. לא תהיה לו כנושה. אל תקח מאתו נשך. ולא תשימון. לפני עור. והלוה עובר בב' ל"ת לפ"ע והה"מ כתב דבנוסחא שלפנינו בסוגיא הלוח עובר משום ל"ת ולאחיד ל"ת. ובמ"ל כ' ומוהר"ש בתשו' (סי' קס"ב) מסתפק אם הלוח עובר משעת הלואה או משעת נתינה דוקא עי"ש (רע"א) ⁵.

(ב) והעדים כו' - גם הסופר עובר ואסור להתעסק בין לוח ומלוה ברבית וכל מי שיהיה סרסור בין שניהם או שסייע אחד מהן עובר משום לפני עור וגו' (ש"ך), אפי' מלוה על פה עוברים העדים (פ"ת).

(ג) ברבית דרבנן אינו עובר אלא משום לפ"ע - עיין בח"מ (סי' לד ס"י) [ז"ל: המלוה ברבית, פסול [לעדות]. אחד המלוה ואחד הלוח, אם ברבית קצוצה, פסולים מן התורה, ואם ברבית מדרבנן, פסולים מדבריהם. הגה: וי"א דבאבק רבית אינו נפסל אלא המלוה ולא הלוח. ביאור: אמנם הערב ועדים כשרים, ודלא כסמ"ע (ש"ך), י"א דאפי' קודם נתינת הרבית פסול ג"כ הלוח (רע"א) (ש"ך), אף דעדים אינן עוברים על לפני עור כל שהיה מלוה בלא הם, ואפילו בריבית דרבנן, מכל מקום הלוח עובר תמיד אף במקום שאף אם הוא לא ילוה, ילוה אותן המעות לישראל אחר (ח"ד), ומה"ט בנשבע ליתן הרבית חלה השבועה וצריך ליתן כ"כ הרשב"א בת' (סי' תתקל"ח) הובא בב"י ס"ס זה אמנם בת' הר"ן דאף בא"ר הדין כמו כל נשבע לעבור על דרבנן אף דהשבועה חלה מ"מ אין מתירים לעבור על דרבנן בקום ועשה ע"ש. וע' ת' ת"ח למהרח"ש (כלל ג' סי' ז) דאף להרשב"א דהלוח מחוייב ליתן אבל המלוה אינו רשאי ליטול הרבית ומונעים אותו הב"ד שלא ליטול. והיכי דהוי ס' אם הוא רבית דרבנן או לא בזה להרשב"א כיון דאף בודאי א"ר מחוייב הלוח ליתן אלא דהמלוה אסור לקבלו ממילא בספק א"ר מותר למלוה לקבלו דהוי ספק דרבנן. ואף להר"ן י"ל כיון דאף בודאי א"ר השבועה חלה אלא דאינו רשאי לקיים שבועתו לעבור על דרבנן בקום ועשה ממילא בספק א"ר כיון דרשאי ליתן מטעם ספק דרבנן ממילא מחוייב ליתן מכח השבועה ואף להסוברים דהיכא דיש ספק בחיוב השבועה וספק ממונא א"צ לשלם מכח ספק השבועה ע' בש"ך חוה"מ (סע"ג סקכ"ג) מ"מ הכא אין ס' בחיוב השבועה דהא השבועה חלה בודאי אף בא"ר ממש וכיון דספק א"ר מותר ליתן אלא דיכול לומר ק"ל דהוי א"ר ופטור מליתן אבל בנשבע חייב מכח השבועה וע' בת' מבי"ט (ח"א סי' קנ"א) וברשד"ם (חיו"ד סי' ע"ב). וברש"ך (ח"ג סל"ו) וברלב"ח (סל"ח וק"ג) ובמהרי"ט (חיו"ד ס"מ) ובת' שני המאורות הגדולים (ס"ג) וע' ת' הראנ"ח (ח"ב סכ"ב) (רע"א) ⁶, יש צד בראשונים דבכל ענין אפילו אם אין איסור לפני עור [שלולא מעשה שלו, לא היה מעשה איסור, אסור לתת לו לעשות האיסור] יש אסור מדרבנן כיון דמחוייב להפרישו וזה אפילו באיסור דרבנן מחוייב להפרישו (עי' לקמן סי' שג ס"?) אמנם במומר מותר אף לכתחילה לפמ"ש הש"ך שם סק"ו?, כיון דאין מחוייב להפרישו ע"ש ⁷. אבל אם אותו ישראל אחר

⁵ לא עשיתי

⁶ לא עשיתי

⁷ לא עשיתי

הלכות רבית

שרוצה ללוות ג"כ הוא מפני פקוח נפש או לצורך מצוה וכדומה אין איסור ללווה זה אפילו לכתחילה דבכה"ג אין לפני עוור דלצורך מצוה מותר ללוות ברבית כדלקמן סכ"ה? (פ"ת).
(ב) ¹³ כל הנותן ברבית נכסיו מתמוטטים, ¹⁴ וכאלו כפר ביציאת מצרים ובאלהי ישראל.

\$NO MB\$

(ג) ¹⁵ התולדה מעותיו לומר שהם של עובד כוכבים(ד), ומלווה אותם ברבית, הקדוש ברוך הוא יפרע ממנו.

(ד) של עובד כוכבים - ע"ל (סי' קסט סכ"ב-כ"ד) (ש"ך).

(ד) ¹⁶ אפילו אם הלוח נותן לו יותר, מדעתו, בשעת הפרעון, שלא התנה עמו, ואינו אומר שנותנו לו יותר בשביל רבית, אסור(ה). ⁽¹⁷⁾ ומיהו אם לא היו המעות צידו לך הלואה, רק לך מכר, מותר ככה"ג(ו)).

(ה) אסור - עי' בחו"מ (סי' רלב ס"ב) מי שלקח מעות מחבירו ומצא בו יתרון בכדי שאין הדעת טועה א"צ להחזירם לו דאמרינן מתנה יהיב ליה או מגזל גזליה ואבלע ליה בחשבון ויש לחלק ששם מדובר במכר אבל בהלואה תולין ברבית ולא במתנה וי"א דה"ה במלוה דינו כך, ואז יש לחלק שאני התם שאינו מזכיר לפניו שנותן לו היתרון מה שאין כן כאן דאומר תקבל ממני יתר על חובי אלא שאינו מזכיר דבתורת רבית או מתנה נותנם לו וי"א דמותר דאמרינן מתנה נותן לו ועיקר דכל היכא דאיכא למתלי ברבית ובמתנה אסור משום דמחזי כרבית ובחו"מ איירי בגוונא דלא מחזי כרבית כגון שהיו המעות בידו דרך מכר (ש"ך), וי"א דוקא בעוד שמעותיו בידו נקרא אבק רבית ולא נקרא רבית מאוחרת, משמע דאם נותן לו הרבית בשעת הפירעון נקרא רק רבית מאוחרת, והא דאסור משום דשעת פירעון חשיב כאילו פירש, ועי' רמ"א לקמן (סי' קסא ס"ב) דרבית מאוחרת גרע מאבק רבית דאפילו לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר. ולפי זה י"ל דהכא מיירי לענין לקבלם לכתחלה ודאי דאסור למלוה לקבלם כמו רבית מאוחרת, משא"כ שם שכבר הגיע ליד המלוה בלא ידיעתו ואמר שפיר דאינו חייב להחזיר כמו ברבית מאוחרת, ובשושבינות דאין בו משום רבית מיירי אפילו במפרש, דאין רבית כלל בשושבינות⁸ (ח"ד).

(ו) ככה"ג - שנותנו לו סתם ואינו אומר בשכר מעותיו (ש"ך), בב"י בשם תלמידי הרשב"א הנ"מ בהלואה אבל הכא דדרך מכר הוא כל שלא הזכיר לו [ב] שכר מעותיו שרי דאזולי קמוזיל גבי' עכ"ל. נ"ל דהיינו כעין עובדא דהש"ס דלקח ממנו בדרך פסיקה ובשעת פרעון הפירות נתן לו פירות יותר אבל אם נתחייב לו ממון אין חילוק בין אם נתחייב לו בדרך הלואה או מכר כל שפורע לו יותר אסור ומלישנא דהש"ך (סק"ד) לא משמע כן ודו"ק (רע"א)⁹.

(ה) ¹⁸ אפילו אם אמר ליה בשעת לקיחת הרבית: אני נותנו לך במתנה(ו), אסור לקבלו ממנו(ח). ¹⁹ אבל אם לקח ממנו רבית וצריך להחזירו לו, מועלת מחילה(ט) לפטרו, כמו בכל גזל. ⁽²⁰⁾ מתנה על מנת להחזיר, זכית, אסור.

(ז) אני נותנו לך במתנה - אחד שאומר לחבירו הנני נותן לך מנה במתנה גמורה מעכשיו ולעולם ע"מ שתתן לי אחר ל' יום ק"כ יש כאן איסור תורה ורבית קצוצה היוצא בדיינים, עמש"ל (סי' שה סק"א?) ועיין בשאלות ותשובות פרח מטה אהרן ח"ב סי' ק"ח¹⁰. מותר למי שרצה לעלות לא"י והיה רוצה להניח קרן שיתפרנס ממנו כל ימי חייו שיתן המעות לפלוני במתנה ופלוני יהא מתחייב לתת לו כך וכך לשנה כל ימי חייו אם מעט ואם הרבה ואם ימות הנותן תיכף ישארו הנכסים למקבל ואם יאריך ימים חייב המקבל לשלוח לו כל ימיו הסך שקצבו ביניהם וי"א דהוי רבית ולפחות הערמת רבית (פ"ת).

⁸ עי' אה"ע (סי' ס"א): כשנושא אדם אשה, דרך שריעיו ומיודעיו שולחין לו מעות כדי שיתחזק על ההוצאה שמוציא במשתה, ואלו המעות נקראים שושבינות. ושושבינות זו אינה מתנה גמורה, שלא שלח לו זה אלא שאם ישא הוא אשה יחזור וישלח לו כמו ששלח לו; לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות, ה"ז תובעו בדין ומוציא ממנו. ויש בזה כמה חלוקים, ולפי שבזמן הזה לא נהגו לתבוע תביעה זו ראיתי שלא להאריך בזה.

ועי' ח"ד סוף סי' קסו: כיון דאם לא יצטרך לו מזונות כגון שימות או באופן אחר יפטר, הוי כקונה דבר על הספק בין רב בין מעט דמותר כיון דקרוב לשכר ולהפסד, אבל אם מתחייב עצמו לזונו זמן ידוע ואף אם ימות מחויב לשלם דמי מזונות ליורשים, ומזונות שוין הרבה יותר מהמעות שקיבל, אסור.

⁹ לא עשיתי

¹⁰ לא עשיתי

הלכות רבית

(ח) אסור לקבלו ממנו - ואפילו ברבית דרבנן (ש"ך).

(ט) מועלת מחילה - ואפי' ברבית דאורייתא וע"ל (סי' קעד סק"ד?) (ש"ך), דוקא מחילה בפירוש מהני אבל שתיקה לחוד לא מהני דדלמא גברא אלמא הוא וסבר למחר מוקמינא ליה בית דין או אמתלא אחרת היה לו בהמתנת תביעתו, ועמש"ל (סי' קסא סק"ה?). ועי' בתשובת שמש צדקה חי"ד סימן ל"א מ"ש בזה¹¹ (פ"ת).

(ו) ²¹אסור להקדים הרבית או לאחר אותה. כיצד, נתן עיניו ללוות ממנו והיה משגל לו דורון²² (ופירשני) נשכיל שילוחו, או שחולא) מתנה מרובה דמסתמא הוי כאילו פירש לווי) בשביל שילוחו זו היא רבית מוקדמת. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה משגל לו דורון בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, זו היא רבית מאוחרת ואם עבר ועשה כן, ה"ז אבק רבית(יג).

(י) ופירש כו' - לפי הרמ"א הכא קאי אזהרת האיסור על הלוח שהיא יודע שהוא שולח בשביל ההלואה שילוח ממנו ואפי' אין איסור א"כ מפרש ולמחבר אסור אפי' בסתם אם מכיין לכך אבל כל שהלוח נותן סתם אמרינן בודאי לא בשביל הלואה הוא דמסתמא אינו עושה איסור (ט"ז), דברי הרמ"א מדברים על רבית מוקדמת ומאוחרת ואפילו אם פירש לו הוי אבק רבית ואינה יוצאת בדיינים ועי' לקמן (סי' קסו סק"ז-ח?) (ש"ך), (כהגה"ה על הש"ך) וכתב ב"י דצ"ע. הב"י מסתפק רק לדעת הפוס' דמוקדמת ומאוחרת אף בסתם אסור א"כ י"ל דבפירוש הוי ר"ק אבל למ"ש ההג"ה כאן להלכה דמאוחרת אסור רק בפירוש אין כאן מקום להסתפק (רע"א)¹², זהו דוקא בשולח לו דרך מתנה ומבקש ממנו שילוחו בשביל זה והוא דרך שוחד בעלמא. אבל אם התנה ע"מ שילוחו א"כ אם אינו מלוה צריך להחזיר ובשעת הלואה הוי כנותן לו ודומה כאומר חוב שאצלי מחול לך בתנאי שתלויני דהוי כאומר אם תלויני החוב מחול לך דהוי רבית קצוצה כמ"ש בב"י כנלע"ד (רע"א)¹³, וי"א שזה רבית קצוצה, אלא צ"ל דמיירי שאינו מתנה כן בתנאי גמור, רק שאומר לו הריני נותן לך מתנה ואם תרצה תלויני לכשאצטרך, ודומיא דמתנה מרובה שכתב דהוי כפירש לו, ובמתנה מרובה בשלא פירש ודאי דאף אם לא ילוה מוחלט לו המתנה אבל כל שמפרש שאינו נותן לו רק בשביל שילוחו רבית קצוצה הוא ומש"כ הש"ך (סק"ז?) דאפילו אחר הפירעון כשמתכוין הלוח לשם רבית אפילו בסתם אסור, קשה ד"א דאם פירש בשביל שילוחו דוקא, מותר בסתם אפילו במתכוין (ח"ד).

(יא) או שהוא כו' - אפילו היה רגיל מקודם במתנה מרובה אסור משום דהוי מילתא דפרהסיא דדמי לדירת חצירו ושימוש בעבדי דלקמן סעיף ז' (ש"ך).

(יב) מתנה מרובה דמסתמא הוי כפירש לו. כצ"ל אבל מתנה מועטת בסתמא מותר דל"ד לדלעיל סעיף ד' דבסתם אסור דהתם בשעת פרעון הוא הרא"ש ותלמידי רשב"א ומשמע דהיכא דהלוח מתכוין לשם רבית אפילו בסתם אסור וכן כתב בה"ת ומביאו ב"י וד"מ ועב"ח וכתב ב"י דוקא סמוך קצת להלואה אבל במופלגת הרבה אין לחוש כלל ואפי' מתנה מרובה נמי שרי כל שהוא סתם ונראה דבפירוש אפי' מועטת אסור אפילו מופלגת הרבה, עוד כתב ב"י בשם הגהת אשר"י ורמב"ם דאפילו בסתם אסור כשלא היה רגיל מקודם ע"כ, וכתב בהגהת דרישה בשם מהרש"ל דכל מה שידוע שבלאו הכי לא היה עושה לו כלל הוי כמתנה מרובה ואסור עד כאן ונראה לי דהכל לפי הענין ולפי מה שניכר בדעת משלח ועל פי זה יש לומר דלא פליגי הפוסקים (ש"ך)¹⁴, וכ"כ בה"ת ומביאו ב"י. באמת דעת בעה"ת משמע דאף באינו מתכוין אסור דהא כתב אם רגיל לשלוח לו דורון שרי והוא שלא יתכוין לכך הרי דבאינו רגיל אפי' בלא מתכוין אסור וכ"כ המ"ל. ואולם זהו רק למאי דס"ל לבעה"ת כהרמב"ם דאפי' בסתם אסור וכמ"ש הב"י (ולענין זה פליגי דלהרמב"ם אינו אסור אלא במתכוין לתירוצו של הט"ז (סק"ג) וכדבריו כתבו ג"כ הפרישה והלח"מ ובמ"ל. ולהבע"ת מוכח דאפי' בלא מתכוין אסור ולמ"ש הט"ז (סקי"ב) בדעת (המחבר) [הרמב"ם] י"ל דלא פליגי) אבל לשיטת הרא"ש והטור דסתם הרמ"א כוונתו להלכה דאינו אסור אלא במפרש אין נ"מ מכל זה דבודאי אפי' במתכוין מותר אלא במתנה מרובה כיון דמוכחא מלתא הוי כפירש. ודברי הש"ך כאן דמשמע דכ"כ להלכה דבמתכוין אסור צ"ע (רע"א)¹⁵.

¹¹ לא עשיתי

¹² לא עשיתי

¹³ לא עשיתי

¹⁴ עשיתי כבר, והבאתי משום הרע"א, ולא הבאתי

¹⁵ לא עשיתי

הלכות רבית

(יג) ה"ז א"ר. ומ"מ קיל יותר דבא"ר חייב לצאת י"ש להדורי' ללוה משא"כ במוקדמת ומאוחרת כדלקמן (סי' קס"א ס"ב בהג"ה) (רע"א)¹⁶.
(ז) צריך המלוה לייזהר מליהנות מהלוה שלא מדעתו(יד), כל זמן שמעותיו בידו, אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווהו. אבל אם נהנה ממנו מדעתו, מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווהו. ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא, כגון לדור בחצרו(טו) ולהשתמש בעבדיו.

(יד) שלא מדעתו כו' - שכיון שנהנה ממנו בלא רשותו נראה שסומך עליו שבשביל מעותיו שבידו יסבול לו (ש"ך).
(טו) לדור בחצרו כו' - ע"ל (סי' קסו סק"א?) (ש"ך).
(ח) אפילו לבניו(טז) ובני ביתו, אסור להלוות ברבית אעפ"י שאינו מקפיד עליהם ובודאי נותנו(יז) להם במתנה.

(טז) אפילו לבניו כו' - פי' שהוא שנותן להם משמע דהוא נותן להם רבית אלא שאין בנתינה זו איסור שמתנה בעלמא היא ומ"ש "אסור להלות" פירושו לעשות הלואה מהם (ט"ז), ויש מפרשים הש"ע בפשוטו (נקה"כ).

(יז) ובודאי נותנו כו' - ואף על גב דאפילו אומר אני נותנו לך במתנה אסור לעיל (סעיף ה) התם ה"ט משום דאנן סהדי דמשום שהלוה לו נותן לו במתנה אבל בבני ביתו אף על פי שנותן להם במתנה מפני שאינו מקפיד עליהם אסור (ש"ך).

(ט) לא יעשה מלאכה לחבירו על מנת שחבירו יעשה עמו אח"כ מלאכה שהיא יותר כבדה. ואפילו לעשות עמו אותה מלאכה עצמה, אסור אם הוא בזמן שהיא יותר כבדה, כגון שזה מנכש¹⁷. (פי' תולש העשבים הרעים מתוך הטובים) עמו בגריד וזה מנכש עמו ברביעה. הגה: ואם אחד מלוה מעות לחבירו על זמן מה כדי שיחזור וילווה פעם אחרת כזמן הראשון, יש אומרים שאסור ולא דמי לעושה עמו מלאכה וחוזר ועושה עמו, דגבי הלואה(יח) שכן הלוואה הוא נוטל.²⁷ וי"א דמותר אם אינו מלוה לו לזמן ארוך יותר ממה שהלוה. (ועיין לקמן סימן קע"ז).

(יח) דגבי הלואה כו' - כלו' דהתם השני חייב לראשון דינר בשכרו ומה לי פורע במעות ומה לי פורע בניכוש אבל בהלואה לא נתחייב הלוה למלוה כלום אלא מעות הלואה ומה לי שנותן שכר או שמלוה לו פעם אחרת (ש"ך), ואם עשה כן וחזר והלוה לו ואמר שעושה כן לתשלום הרבית שקצץ לו לחזור ולהלות י"ל דהוי כמו כל רבית קצוצה וצריך ליתן לו כפי השומא כמה שוה זה להיות מעות בידו כך וכך זמן וצריך לשלם זה מהריות שהרויח במעותיו של זה דהתורה לא אסרה רק במלוה מדעתו אבל זה אין דעתו כלל להלות לו רק בדרך תשלומי רבית ואין שם הלואה עלה והוי כשולח יד במעות שבידו דמותר לקבל הרבית כמ"ש במ"ל וצל"ע לדינא (רע"א)¹⁸.

(י) אסור ללמד את המלוה²⁹ או את בנו(יט) מקרא או גמרא, כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקודם.

(יט) או את בנו - כיון שהאב חייב ללמד את בנו תורה אפילו בשכר וכפי מנהגו שנותנים שכר גם על תורה שבע"פ אסור כל זמן שהאב היה פורע שכר למלמדו או שהבן סמוך על שלחנו (ש"ך), י"א שמותר ללוה לפרוע חוב של מלוה כיון דמותר במודר הנאה מטעם דפריעת חוב לא חשיב הנאה, ולדבריו מותר ללמוד בנו דהא זה ג"כ מותר במודר הנאה כמבואר לקמן (סי' רכא ס"ב) (ח"ד).

(יא) אם לא היה רגיל להקדים לו שלום, אסור להקדים לו. \$NO MB\$

(יב) לא יאמר לו: הודיעני(כ) אם בא איש פלוני ממקום פלוני. הגה: וכן שאר רבית דברים(כא) בעלמא, אסור. ואפילו לטובת הנאה בעלמא, כמו שיתבאר בסוף הסימן.³³ אסור לקדש אשה בהנאה מלוה, כגון שהיא חייבת לו ומרויח לה הזמן כדי שתתקדש לו.

(כ) לא יאמר לו הודיעני - פירוש שבזה שמצוה עליו והוא נכנע לו הוה רבית דברים ואע"ג דדרך עולם לכבד אכסנאי באכילה כדי שאם יבוא הוא שם יחזור ויכבדו או שעושה

Commented [YL1]: ל ברוך

Commented [YL2]: מ אר חלש??

Commented [YL3]: מ דויק?

¹⁶ לא עשיתי

¹⁷ עי' לקמן סי' קסב (א) בח"ד. ועי' ח"ד סי' קסב סק"א: שכל זה דוקא כשברוב השנים העידור ביוקר רק עכשיו הם בשער אחד, אבל אם ברוב השנים הן בשער אחד מותר דהוי כמשכיר עצמו ביוקר בטרשא דשרי כשאין מעלה הרבה לפי רוב השנים (&).

¹⁸ לא עשיתי

הלכות רבית

כן מצד גמילות חסד וכאן שבא המלוה להזהיר הלוח שיעשה כן אף על פי שהוא היה עושה כן מעצמו ואין כאן רבית ממון מ"מ מה לו לזה שיצוהו על זה אלא ודאי סומך על שהוא לוח שלו והיה רבית דברים שמצוה עליו דברים בשביל ההלואה (ט"ז).

(כא) רבית דברים - אדם חשוב אסור לקבל מתנה ממי שהלוהו בעודו בעל חובו כיון דקיי"ל באשה כה"ג מקודשת ש"מ דין ממון יש בו דהו"ל כמתן מעות כ"ש לענין רבית דלא בעינן מעות שאפילו רבית דברים אסור. ומה נקרא אדם חשוב לענין זה היינו כל שאינו מקבל מתנה משום אדם זולת זה אם נזהר במעות צריך להיות נזהר במעות ואם אינו מקבל כל דבר אפילו מנות של מאכל ומשקה צריך הוא לזהר גם כאן בכל (פ"ת).

(יג) ³⁴מותר לומר לחבירו: הילך זוזי (כב) והלוה עשרה דינרים לפלוני, ³⁵והוא שלא יחזור (כג) ויקחנו מהלוה וגם לא יאמר (כד) הלוה למלוה: פלוני יתן בשבילי. ויש אומרים שצריך (כה) גם כן שלא יפייסנו הלוה לתת למלוה בשביל שילוהו.¹⁹

(כב) מותר לומר לחבירו הילך זוזי כו' - דוקא בדרך זה אבל אם אומר "כל זמן שלא יתן לך פלוני מעות שאתה הלויית לו אני אתן כל חדש דינר", שזה איסור גמור אף על פי שאין הרבית בא מיד לוח למלוה, מ"מ זה שמקבל עליו הרבית הוי ליה כלוה. גם הקרן דכל זמן שאין הלוה פורע לו הקרן, יש על זה חוב הרבית, נמצא גם אחריות הקרן עליו (ט"ז), עי' ט"ז ועי' דבריו לקמן (סי' קע סק"ו?) (ח"ד).

(כג) והוא שלא יחזור כו' - וכ"ש שלא יקדים לו הלוה לנותן מתנה דרך שכירות שישתדל לו הלוה ממלוה והוא חוזר ונותן לו למלוה המתנה ההיא או פחות או יותר קצת דרבית גמור הוא (ט"ז), ע"ל סק"ב? (ש"ך).

(כד) וגם לא יאמר. ולומר כל הנותן אינו מפסיד כתב הנ"י ובהה"מ בשם הרמב"ן דאסור וכן דעת הרשב"א ורי"ו בח"א כתב דיש אוסרים ויש מתירים עכ"ל הבי"י (רע"א)²⁰.

(כה) וי"א שצריך - ג"כ שלא יפייסנו הלוה שיתן לו למלוה בשבילו אלא שיעשה כן מעצמו בלא דעת הלוה, וי"א דאפי' פייסו שרי כיון דמשלו הוא נותן ואין הלוה משלם לו לא נעשה שלוחו והרוצה לסמוך על דברי המתירין רשאי כיון דאיסור דרבנן הוא (ש"ך), והוא הדין לומר פלוני יתן בשבילי מותר להך דעה המובא בש"ך, ויש מתירים אפילו לומר "הלוני מנה וטול דינר מיד ראובן שאמר ליתן לי במתנה", מטעם דכיון שלא זכה בו עדיין לאו ממנו הוא. וטעם מחלוקתן דמאן דאסור בפיוס סובר כיון דאסור ללוה לעשות שום הנאה למלוה אפילו קודם ההלואה בדבר ששוה כסף משום רבית מוקדמת, והכי נמי הפיוס שוה כסף הוא להמלוה, והלוה עושה הפיוס בשביל ההלואה אסור. ואף דרבית מוקדמת אינו אסור רק מדרבנן וברבית דרבנן אין הלוה עושה איסור רק משום לפני עור (עי' רמ"א לעיל ס"א), ובפיוס אין המלוה יודע כלל מזה ולא שייך כלל הלאו דלפני עור, סבירא להו להנהך פוסקים כמד"א (חו"מ סי' לד ס"י) דאף הלוה עובר. והמתירין סבירא להו דהלוה אינו עובר ברבית דרבנן, משום הכי מתירין אפילו בפיוס, אבל לחזור וליקח מהלוה אסור אפילו להש"ך. ומכל מקום אינו אסור רק כשלוקח מהלוה קודם ההלואה דאז כשנוטל ההלואה מחמת השכר שנתן נוטלו משום הכי אסור, אבל אם קיבל ההלואה ואח"כ מחזיר הדינר מרצונו למי שנתן מותר, כיון דבשעת ההלואה לא היה סרך רבית ואחר שנעשה ההלואה שוב אין המלוה שייך בגוה, והלוה אינו עובר באיסור דרבנן רק אלפני עור וכו' וכאן לא שייך לפני עור. ונראה דאפילו אם נותן לו השכר באופן שישתדל ההלואה דוקא וכשלא ישתדל יחזיר לו, מכל מקום אינו אסור רק בשביל הערמת רבית, ואף דבשעת נתינת המעות הוא של הלוה דהא אם לא ילוה יצטרך להחזיר לו והרי שקיל המלוה מעות של הלוה בשכר ההלואה, מכל מקום לא הוי רבית קצוצה כיון דאף אם ילוהו בחנם יוחלט השכר להשתדל, אין זה שכר המלוה רק שכר השתדלות (ח"ד), [כהנה"ה על הש"ך] י"א דאסור מה"ת (פ"ת).

(יד) ³⁶אסור לומר: אלוך מנה על מנת שתתן זוזי לפלוני (כו) (או להקדש (כז)), אפילו אם אותו פלוני הוא עובד כוכבים, אף על פי שאינו חייב לו, ³⁷ורבית קצוצה (פי' שקצץ והתנה לתת כך וכך בשביל שמלוהו) הוא (כח). (³⁸ואין חיוב בין אמר המלוה כך או שאמר הלוה מעצמו כך וטול מלוה לו משום זה).

(כו) שתתן זוזי לפלוני - ראובן שהלוה לשמעון מאה ש"ח על שנה וככלות השנה ביקש מעותיו ושמעון מעכב ואומר כי לפי שעה אין לו ואמר לו ראובן שימתין לו זמן מה רק

¹⁹ עי' לקמן סי' קע סק"יב).

²⁰ לא עשיתי

הלכות רבית

שיעמיד לו ערב שיהיה בטוח והפיס שמעון את לוי ופסק ליתן לו כל חודש זהוב א' שיערב עבורו ואין בזה חשש רבית, ואפילו היה זה בתחילת הלואה אין בו שום חשש איסור אם לא שיש כאן תחבולת רשעים שראובן יודע שא"א לשמעון להעמיד ערב כ"א לוי וזה כוונתו ליהנות ללוי בזה, דבכל שלא קצב עמו בתחלת הלואה יש מחלוקת (עי' לקמן סי' קסו ס"ב) אם הוא רבית קצוצה, משא"כ אם ראובן לא קפיד רק על ערבות, מי שהוא להבטיח מעותיו, הרי אין למלוה שום הנאה, וערב שכר ערבנותו הוא נוטל, אם לא שהגיע זמן פרעון והוצרך לוי לפרוע ותבע את שמעון שמשם ואילך ודאי אסור לשמעון לרצות ללוי בריצוי כסף שימתיך לו (פ"ת).

(כז) או להקדש - ואפי' לומר אלוך ק' ותתן ק"ב להקדש אסור (רע"א).
(כח) ורבית קצוצה היא - ומוציאים ממנו, היינו ממלוה כיון שהוא הלוי וקצץ עמו עמו להוסיף יותר וליתנו לפלוני ועי' לקמן (סי' קסט ס"א ?) (ש"ך), המקבל אינו מחזיר דאטו נתן לו עבור הלואה רק הנתנה היה עבור שזה צוה לו ליתן והדין שיתבע הוא את המצוה לו מדין ערב אבל אין לו ע"ז טענה כלום כיון שנתן לו במתנה ומיהו אם נתן לזה ואמר לו אני נותן לך עבור שאני צריך ליתן לפלוני עבור הרבית מחזיר אם הוא רבית קצוצה (פ"ת),
(טו)³⁹ יש אומרים שאסור לומר לו: אמור לפלוני שיתן לך ד' דינרין (כט) ואלוה לך מעות.

(כט) אמור לפלוני שיתן לך ד' דינרין - אם אומר מלוה ללוה אלוה לך מעות על מנת שתקבל ממני מתנה אז אם הוא אדם חשוב ולא מקבל מתנות מעצמו בלי פיוס יש איסור רבית ואי לאו אדם חשוב הוא אין איסור אבל אם אומר לו אמור לפלוני שיתן לך מתנה ואלוה לך ממילא נוחא ליה ההיא אמירה ואילו זאת היה נותן פרוטה לאחר שיאמר אמירה זאת והוי רבית גמור (ט"ז), כיון שהמלוה רוצה בהנאת השליח וחפץ שאותו פלוני יתן לו ד' דינרין א"כ השליח אסור לומר לו שיתן לו הד' דינרין דהרי הוא מהנה למלוה בשליחותו (ש"ך), (ט"ז ססק"ח) ואי לאו אדם חשוב. ע' בר"ך (פ"ק דקדושין) שכתב הא דללוי קונים בכליו של מקנה דבההיא הנאה דמקבל מיניה אף אם אינו אדם חשוב היינו דמ"מ הוי הנאת פחות מש"פ. ובחליפין דקונין בכליו אף על פי שאינו ש"פ מהני אף באינו אדם חשוב וכן הא דלרב אין קונין בכליו ש"מ אף באדם חשוב היינו משום דנותן ע"מ להחזיר הוא לא מחשב קבלתו הנאה עיין שם א"כ י"ל דבהא לא פליג רב על לוי ואף באינו חשוב מקרי עכ"פ הקבלה הנאה כ"ש. אלא דחליפין גרע כיון דע"מ להחזיר הוא ליכא הנאה כלל וא"כ הכא לענין רבית דלדעת הרבה פוסקים אף בפחות מש"פ אסור ועכ"פ מדרבנן י"ל דאף באדם שאינו חשוב אסור ודו"ק ועי' ש"ע א"ח (סי' רכ"ג ובמג"א סק"ח) (רע"א)²¹.

(טז) מותר לומר לחבירו (ל): הילך זון ואמור לפלוני שילוני (לא). ואפילו לבן המלוה מותר לומר בן, ⁴¹ והוא שיהא גדול ואינו (לב) סומך על שלחן אביו. הגה: ⁴² א"א דאסור למלוה ליקח ממקבל (כל) זה הזון, שלא יצאו להערים. ⁴³ ו"א (כל) שמוטר לשראל לומר לחבירו ישראל: כך והלוה לי מעות מפלוני ישראל רבית ומותר לתת לאחר כן (לה) הרבית לשלחן להציאו לו, דלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לזה למלוה והשלחן אינו עושה שום איסור, דהאי רבית לאו ידיה הוא, ואי משום ששלחונו של אדם כמותו, אין שלחן לדבר עבירה (לו). ואין לפרסם הדבר בפני עם הארץ. וכן עיקר, אף על גב דיש מפפקון בהיתר זה ומחמירים לאסרו, יש לסמוך עליו לעת האורך. ⁴⁵ ומ"מ אם הלוה קבל המעות דעצמו מן המלוה, רק ששלחן לו הרבית, אסור. ⁴⁶ אצל אם שלח המלוה הלוה ללוה רבית ועשה שטר על שם המלוה (לז), הוה כאילו הלוה לו המלוה עצמו ואסור, אפילו עשה השלחן כלל דעת משלחו, דהשטר עביר לה עיקר הלואה והוא נכתב על שם המלוה.

(ל) מותר לומר לחבירו - עיין בתשובת שאלה לקמן (סי' קע סק"ו) (ט"ז), לומר הילך זון ואמור לאשתך שתלוה לי מנ"מ שלה יש לדון אם הוא רבית קצוצה או אבק רבית ולומר הילך זון בכדי שתסלק עצמך מפירות שלך ויהיו בידה להלוות' לי מנ"מ שלה י"ל דאסור משום הערמת רבית תשובת לחם רב (סימן י"ב) (רע"א)²².
(לא) לפלוני שילוני - האומר לחבירו הילך זון ואמור לאשתך שתלוה לי מעות מנכסי מלוג שלה הוי רבית קצוצה דיד אשה כיד בעלה (פ"ת).
(לב) גדול ואינו כו' - משמע דתרווייהו בעינן (ש"ך), אבל אם סומך על שלחן אביו אסור מדלא סיים אבל קטן וסמוך משמע דס"ל כל שסמוך אסור בכל גווני אפי' גדול אבל בקטן אסור אפילו באינו סמוך דמ"מ מוטל על אביו לפרנסו כשלא יהיה לו (ט"ז).

Commented [YL5]: ה
סר במ"ז?

²¹ לא עשיתי
²² לא עשיתי

הלכות רבית

(לג) דאסור למלוה ליקח מהמקבל - דוקא ככהאי גוונא משום דאם אותו פלוני לא ילוה יצטרך להחזיר לו הזוז, והוי כנותן מעות הלוה להמלוה. ואף דברבית דרבנן אין הלוה עובר רק משום לפני עור כו' (עי' רמ"א לעיל סעיף א²³) והכא המלוה אינו יודע ולא עבד איסור כלל, מכל מקום הלוה גורם שיעשה המלוה איסור בשוגג כיון דאם ידע היה איסור בזה. אבל אם אומר לחבירו הילך זוז בעד השתדלותך לבקש הלוואה ואף אם לא תמצא מי שילווה לי יוחלט לך הזוז בעד שכר טרחתך, רשאי אותו פלוני מדעת עצמו ליתן להמלוה שילווה דהוי כנותן מעות עצמו (ח"ד).

(לד) י"א כו' - י"א שזה איסור גמור ואין לסמוך על דברי הרמ"א הזה כלל, ותלמיד טועה כתב כן (ט"ז), וי"א שיש לדברי סמך, ואין למחקם (ש"ך), צ"ע בדברי הרמ"א במה מדובר, אם מדובר שמזכיר השליח שם הלוה, הא נפטר השליח בכך (עי' ש"ך לקמן סי' קסט סקל"ד?) ואחריות החוב על המלוה, ובזה ודאי אסור דמאי שנא מישאל שמינהו לעובד כוכבים אפוטרופוס להלוות מעותיו ברבית והאחריות על הישראל דרבית קצוצה הוא, אף דלכולי עלמא אין שליחות לעובד כוכבים מדאורייתא (עי' לקמן סי' קסט סכ"ד, ועי' ט"ז שם סקל"ב). ואם מדובר שלא הזכיר השליח שם הלוה ולוה לעצמו, הא מבואר בחו"מ (סי' קפב ס"ב) דבלא הודיעו שהוא שליח, המקח קיים, ואם כן הרי השליח לוה ממש כיון שלוה לעצמו, ורבית קצוצה גמור הוא כשקצץ רבית הן מהמלוה להשליח הן מהשליח להלוה. אכן כשמזכיר השליח שם הלוה על הקרן ולא על הרבית, כגון שראובן עשה לשמעון שליח ללוות מלוי מנה ברבית ושמעון אמר ללוי לוה לראובן מנה ואני אתן הרבית, מותר אף שעשה כן בשליחות ראובן, עכ"ז בזה המקרה יש לאסור מצד הלוה כיון דשלוחו כמותו ונתחייב המשלח תיכף בעשיית השליח אף שלא הזכיר השליח שם המשלח על הרבית, כמו בשליח שלא הודיע שם המשלח בחו"מ (סי' קפב ס"ב) דהמעשה קיים נגד המשלח, ומכל מקום מותר מטעם דאין שליח לדבר עבירה הוי ממש כשולח עם מי שאינו בגדר שליחות ולא נתחייב כלל הלוה בקציצת השליח, אם כן תיכף כשקיבל השליח המעות והזכיר לו שם המשלח על הקרן ושם עצמו על הרבית נתחייב הלוה בקרן והשליח ברבית אפילו נאנסו המעות ביד השליח וליכא איסורא כלל, ואח"כ כשנוטל הלוה המעות אף שמחייב עצמו נגד השליח בהרבית, לא להמלוה הוא מתחייב דהא אין להמלוה הנאה מזה דהא השליח כבר מחוייב ועומד הוא ליתן לו הרבית אף אם נאנסו בידו, ואין זה רבית הבא מיד לוה למלוה. אמנם אף כשמזכיר השליח שם הלוה על הקרן והרבית, לא הוי רבית קצוצה, כיון דקיימא לן דבעינן קציצה בשעת מתן מעות כנ"ל (סי' קסו ס"ב), והכא תיכף בבוא ההלוואה ליד השליח נתחייב המשלח אפילו נאנסו ביד השליח, ובקציצת הרבית לא נתחייב המשלח כיון דאין שליח לדבר עבירה, וא"כ אף דאח"כ כשמסר השליח המעות ליד הלוה וחייב עצמו הלוה ברבית מכל מקום לא הוי קציצה בשעת מתן מעות דמכל מקום חיוב הקרן היה בשעה שבא ליד השליח והרבית כשבא לידו, רק איסור דרבנן איכא, וזהו דווקא כשהלוה עשה שליח, אבל כשהמלוה עושה שליח ודאי רבית קצוצה היא, דהא אפילו אם המלוה הניח מעות וקצץ דמים כל מי שילווה לזמן פלוני בסך פלוני הוי כדבר דקייצי דמיו המבואר בחו"מ (סי' ר סי"א) דקנה כשנטלן, ואם כן הכא נמי תיכף כשנטלן הלוה נתחייב ברבית כנוטל דבר העומד להשכיר, והוי קציצה בשעת מתן מעות (ח"ד), אפילו לדעת הט"ז וכו' זה רבית דרבנן ולא יוצא בדיינים (פ"ת), אמנם התיר זו של הרמ"א לא נוגע לרבית דרבנן כגון שהוא דרך מקח וממכר דע"כ לא אמרינן אין שליח לד"ע אלא באיסורי דאורייתא אבל באיסורי דרבנן אפשר שיש שליח, ויש מתירים (פ"ת).

(לה) לתת אח"כ כו' - וה"ה מיד (ש"ך).
(לו) אין שליח לדבר עבירה - תמוה לי דלכאורה זהו לרש"י לשיטתו דמוכח מרש"י בב"מ ע"א ע"ב ד"ה אדעתא וכו' ונחמיר מדרבנן למיסר וכו' מבואר בהלוה הישראל לישראל ע"י עכו"ם דאורייתא מותר דאין שליחות לעכו"ם ה"נ ס"ל לרש"י הכי כיון דאין שליח לדבר עבירה לא מקרי בא מלוה למלוה אולם למה דפסקינן סי' קסט דמעותיו של ישראל מופקדים ביד גוי אם הם באחריות ישראל אסור ואפילו מדאורייתא כמ"ש הריב"ש הובא בט"ז שם ומטעם מ"מ מעותיו של ישראל בא לישראל זה ועכו"ם מעשה קוף בעלמא עבד אם כן הכי נמי אף דאין שליח לדבר עבירה הוי כמעשה קוף בעלמא כמו ע"י שליח

Commented [YL6]: מ
סתמא צריך לקצר את
דברי הח"ד

Commented [YL7]:
אולי אפשר להוסיף
שהשליח הלוה, במעות
של משלח, ויש הלוואה
לבעל המעות, כמו
שליח שקנה במעות של
משלח שהוא נקנה
למשלח

²³ עי' לעיל סק"כ(ה).

הלכות רבית

נכרי וצ"ע (רע"א)²⁴, אמנם אם המשלח אנס את השליח והפחידו בדברים מיחייב שולחו ויש חולקים, ועיין (בתשובת נו"ב חלק אה"ע סימן פ' אות א') (פ"ת)²⁵.
(לז) ועשה שטר על שם המלוה - לאו דוקא עשה שטר, הוא הדין אפילו לא עשה שטר רק שהזכיר שם הלוי על הקרן והרבית אסור וכנ"ל (סק"ל) (ח"ד).
(יז) תלמידי חכמים (לח) שהלוו זה את זה⁴⁸ דברים של מאכל, ונתן לו יותר (לט) על מה שלוו ממנו עד חומש (מ), הרי זה מותר, שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה. הגה: ⁴⁹ ויש מתירין אפילו בהתנומא) מתחלה כך, וכלכל דבר מועט. ⁵⁰ ומכל מקום לא יגילו תלמידי חכמים עצמם בכך, מפני המון העם שלא ילמדו מהם.

(לח) ת"ח כו' - דוקא שיהיו שניהם ת"ח הלוי והמלוה (ש"ך).
(לט) ונתן לו יותר - י"א בכל ענין מותר, וי"א רק דרך מכירה, וי"א בכל ענין אסור ועיין מה שכתבתי לעיל סימן זה סעיף ו' ? (ט"ז).

(מ) עד חומש - מלגיו כגון ק' בק"כ (ש"ך).
(מא) אפילו בהתנו כו' - אם אינו ת"ח אפילו התנו תחילה לשם מתנה אסור. כמו שיכול ת"ח להתנות לכתחלה בתורת מתנה כן הוא ביתום קטן דלאו בר עונשין, אבל אם אינו ת"ח אף על פי שהתנה וזכר לשון מתנה לא מהני תיקון זה והוא רבית קצוצה כיון שהתנה (ט"ז).
(יח) כל רבית דרבנן, מותר במעות של יתומים (מב), ⁵² או של הקדש עניים (מג), או תלמוד תורה (מד), או צורך בית הכנסת. הגה: ⁵³ וכן נוהגין (מה) להקל, אף על גב דיש מחמירין דאינו מותר רק צדית דין. ⁵⁵ מקומות (מו) שנוהגים שאפטרופוס מלוה מעות יתומים צריכת קלוה, ומנהג טעות הוא ואין לילך אחריו, וכל אפטרופוס שעושה כן, עיין בחושן המשפט סי' ל"ד אם נפסל. אבל צריכת דרבנן, שרי (מו). ⁵⁶ כל זמן שלא הגדיל היתום (מח) לעסוק במעותיו כדרך שאר אנשים, אף על פי שכבר הוא בן י"ג שנה הואיל ולא הגיע לכלל דעת מקרי יתום לענין זה. ⁵⁷ מי שחייב ליתומים וכפצא לפדיון טוען שנתן להם רבית ורואה לנכות מחובו והיתום טוען שלא קבל, היתום נאמן (מט) בלא שצדעה.

(מב) במעות של יתומים - אלמנה אין לה דין יתומים בזה כיון שהיא מתעסקת בשלה כשאר נשים (ט"ז וש"ך), ואפי' יתומים מן היתומים מ"ל בשם מהרי"ט בת' (ח"א סקמ"ד) ואם הלוי אביהם בא"ר ומת אין היתומים גובים אף מה שעלה לאחר מיתת אביהם וגרע ממי שלווה מיתומים בלא תנאי ואם יתומים הלוו בא"ר ולא גבו עד שהגדילו גובים מה שעלה בשעת שהיו קטנים אבל מה שעלה משהגדילו אין גובים אף אם זקפו הכל אקרא בשעת הלוואה כשהיו קטנים כ"ז העלה במ"ל אבל במוהריק"ש (סקס"א) כתב שטר שיש בו א"ר דנפל קמי יתמי גובים מה שהעלה אחרי מות אביהם ע"ש וכ' עוד שם קיבל לפדיון לבאי כחו מפקי' מיניה יתמי א"ר בדיינין כאלו נתנו לו בא"ר אחרי מות אביהם כתב בגד"ת דה"ה נשתטה דינו כיתום דהרי מעמידים אפטרופוס לפקח בנכסיו וכ' במ"ל דה"ה חרש (רע"א)²⁶, מותר ליתומים ללות באבן רבית מיתומים אחרים וכ"ש ביצא שט"ח על היתומים שאביהם לוח באבן רבית מיתומים אחרים דמפקינן מיתמי ליתמי וי"א דאם נתן אביהם באבן רבית ומת אין יכולים היתומים לגבות האבן רבית אף על פי שהם מותרים בו (פ"ת).

(מג) של הקדש עניים - י"א דאפילו ברבית קצוצה מותר להלוות כיון דלית לממון ההוא בעלים ידועים לאו בכלל אחיך הוא, וברבית אחיך כתיב, ויש חולקים, ולצד הראשון י"א אפילו מזיק בידים מעות צדקה פטור מטעם דהוי כממון שאין לו תובעים, ועיקר צדקה שבא ליד גזבר, דהוי כנתן ליד עניים ממש דיד הגזבר כיד עניים ממש, והגזול או מזיק ממון זה כגזול ומזיק ממון שיש לו בעלים כיון שכבר זכו בהן עניים, אף שאין הבעלים מבוררין. ודמי לאחד שזיכה ע"י אחד לאחר מעשרה שאתרצה אחר כך, דהגזול זה הוי כגזול ממון שיש לו בעלים דגזולן דרבים שמה גזולן, ומכל מקום מדין שומרים ממעטינן להו דבעינן כי יתן איש לשמור ובעינן שיהיה בשעת קבלת השמירה בעל ידוע, והוא הדין בתרומה אם זיכה אותו ע"י אחד לכהנים דשוב הוי ממון כהנים, והגזול ומזיק חייב לשלם. אמנם המזיק בשוגג הוי דינו כפושע בשומרים, ונראה דהוא הדין באונס, אבל במזיק כממון שכבר זכו בו עניים נראה דחייב. ולפי זה נראה דהוא הדין לענין רבית קרינן ביה את כספך ואחיך, ואסור כצד בשהי למעלה. מי שהקדיש על מנת שיהיה הקרן קיים לעולם והפירות יותן לעניים, לכולי עלמא אסור להלוות ברבית קצוצה כיון דיש קנין הגוף ממש להמקבל. ואפילו אם כבר קיבל הגזבר רבית קצוצה, חייב להחזיר, דזכייה מטעם שליחות, וכיון דהרבית איסורא אית ביה,

²⁴ לא עשיתי

²⁵ לא עשיתי

²⁶ לא עשיתי

הלכות רבית

שוב אמרין דאין שליח לדבר עבירה. אמנם מכח מה שכתב דהעניינים יכולין לומר קים לי כאלה הסוברים דהקדש עניינים מותר ברבית קצוצה, אפשר דאין צריך להחזיר (ח"ד). (מד) או ת"ת - ואם מותר להלוות מעות של ת"ת וכיוצא בו שאין לממן זה בעלים ידועים ברבית קצוצה עיין (בתשובת הרשב"א סימן תרס"ט) ועיין עוד בתשובת בשמים ראש סימן כ"ז (ובתשובת מהרי"ט ח"א סימן קט"ז) (וקי"ז) (ובח"ב יו"ד סימן מ"ה) ובתשובת פני משה ח"א סימן צ"ד ובתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סימן ט"ז וסימן ק' ע"ש (פ"ת)²⁷.

(מה) וכן נוהגין - וי"א שאין נוהגין כן ולא נהגו להלוותן בב"ד מ"מ ברבית דרבנן גם כן אין מלוין אלא על דרך היתר כמו שאר מעות (ש"ך), וי"א דכן יש לנהוג ואף דלדעת רש"י שצריך ב"ד משום שכח בידם להפקיר נכסי המקבל נגד היתומים אזי צריך ב"ד חשוב ועכשיו אין לנו ב"ד חשוב א"כ אין לנהוג כן וזה טעם המנהג שהביא הש"ך מ"מ העיקר כהחולקים (פ"ת).

(מו) יש מקומות כו' - ג"ז לא שמעתי בשום מקום (ש"ך). (מז) שרי - ואף על פי כן אם טוען המקבל לא קבלתי אלא פלגא באגר ופלגא בהפסד (ולא קרוב לשכר ורחוק להפסד) המקבל נאמן במיגו דלהד"ם או החזרתיו לך, מיהו היכא דהיתום הוא מוחזק כגון שיש לו משכנות האפוטרופוס נאמן אי טעין קרוב לשכר ורחוק להפסד ואם הוא איננו לפנינו בבית דין טענינן ליתמי עד כדי דמיהן (ש"ך), ואם א' נשתתף עם יתומים והאפוטרופוס הלוח המעות ברבית מהם בא"ר ומהם בדרך היתר גמור י"ל דהשותף יכול ליטול מהריוח שבהיתר לגמרי נגד מה שיטלו היתומים מהריוח שע"י אבק רבית דבדרבנן קי"ל יש ברירה ועי' בתשובת מהרי"ט (ח"א סקט"ז) (רע"א)²⁸, עיין ש"ך ועי' ט"ז סק"ז?, ומש"כ הש"ך "שאם אינו בפנינו אנו טוענים לו, עי' בחו"מ (סי' עב סקמ"ג) דלא טענינן ליתמי במשכון כיון דלית להו במשכון רק שיעבוד, זהו דוקא כשמסופקין בהלוואה, אבל כשמסופקין בפירעון ודאי דטענינן להו, והכא דמייירי שהיה הפסד והלוה רוצה לנכות מחובן והחוב ידוע, כמסופקין בפירעון דמיא (ח"ד), ועיין באורים ותומים כללי מגו ס"ק צ"א²⁹, עי' במג"א (סי' רמב סק"?) שכתב דלויין ברבית לצורך סעודת שבת או סעודת מצוה והיינו ברבית דרבנן (פ"ת).

(מח) כל זמן שלא הגדיל היתום כו' - וה"ה לגדול שמת אביו ואינו יודע להתעסק בשלו חשוב כיתום (ש"ך), ומיהו מי שאין אביו רוצה לפרנסו ולהתעסק בצרכיו אין לו דין יתום ואסור להלוות מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד (ט"ז וש"ך), נכסי יתומים שניתנו קרוב לשכר ורחוק להפסד ונתעסק בהם המקבל עד לאחר שהיה ליתום י"ג שנהמותר לו לקחת, אבל אם אז זקף עליו במלוה, הוי באיסור (פ"ת).

(מט) היתום נאמן - משמע לכאורה מדברי הרב דיתום יש לו שום מעלה יתירה משאר בני אדם ועי' לקמן (סי' קסט סכ"ה) דאם טוען לא לקחתי רבית צריך לישבע משא"כ ביתום, ובמקורם של דברים אינו כן, אלא מדובר שטוען שלא קבל באיסור אלא בהיתר נאמן בלא שבועה כדלקמן סימן קס"ט סכ"ה בסתם בני אדם (ש"ך), כיון דהקילו בדין רבית אצל יתומים שהותר אצלם אבק רבית הקילו גם בזה דכשיש הכחשה ביניהם באם נתן לו רבית דאורייתא שלא יצטרך לישבע על זה ועי' לקמן (סי' קעז ס"ט סק"?) והבא לפסוק כהג"ה זאת עליו להביא ראיה בפרט להוציא ממון בלא שבועה (ט"ז), (ט"ז סקט"ז [סקי"ז]) (ותמוהין מאד דבריו) [ותמוה הוא מאד]. לענ"ד דברי הלבוש נכונים וברורים דהא הלוה לא קיבל עליו לשלם יותר ממה שקצץ ובוזה לא שייך לומר דהוי כאתנו לחייב אותו במה שלא רצה להתחייב ורק נגד מה שקצץ דנתרצה ליתן אלא דארי' הוא דרביע עלה איסור הרבית בזה אמרי' כמאן דאתנו בהתירא לאפקועי איסור הרבית וברור (רע"א)³⁰, וי"א ביתום הדין מבואר בסעיף י"ט דאף שהתנה בריבית קצוצה הוי כאלו התנה שיתן לו הקצוצה מן הריוח שירויח, ועיין בש"ך (סקל"א?), ומש"כ שם (סקי"ד?), ואם כן אף שיודה היתום שקיבל יצטרך הלוה לישבע שלא הרויח, משום הכי אין משביעין את היתום דהוי כשבועה על שבועה כמו שכתב הש"ך (חו"מ סי' עה סקמ"ז?), צא סקכ"ו?), ובפרט דיהיב ליה לשם רווחא והיתום יש לו שטר, נאמן לומר שלא קיבל במגו שהיה אומר שנתן לו לשם רווחא שהיה נאמן כמבואר בחו"מ (סי' פא סל"א) (ח"ד).

²⁷ לא עשיתי

²⁸ לא עשיתי

²⁹ לא עשיתי

³⁰ לא עשיתי

(יט) ⁵⁸אפוטרופוס שהלוה מעות היתומים ברבית קצוצה, אם הלוה נטל לחלקו כל כך ריוח כמו שהתנה לתת להם(ג), חייב ליתן להם.

(ג) אם הלוה נטל לחלקו כ"כ ריוח כמו שהתנה לתת להם - באדם אחר לא התיר בזה אלא כל שנעשה ההלוואה באיסור אסור ליטול אפילו אם הרויח הלוה הרבה אבל כאן מה שנעשה באיסור הרי הוא כאילו לא נעשה להזיק להיתומים והוא כאילו לא התנה כלום בשעת הלוואה ואמרינן לטובת היתומים דאע"ג דלא התנו להיתרא הוה כאילו התנה וכל שיש היתר ליקח מועיל והוא נוטל החצי מכל מה שהרויח המקבל אפילו הרבה מהקציצה רק שינכה לו שכר טרחו דכיון דהוה כאילו לא היה תנאי כלל יש זכות להיתום על צד היתור טוב כאלו התנה שיקח החצי אפי' אם הוא יותר ממה שקיצץ האפוטרופוס באיסור דאותה הקציצה לא נחשבת לכלום וכאילו לא נעשית כלל (ט"ז), פי' דבר זה מותר, ר, ואם לא נתן להם חייב ליתן להם, אבל אין לומר דאם לא הרויח אלא כמו שהתנה לתת להם יטלו הם כל הרויח דאטו משום דאתנו באיסורא יפה כחם, וה"ה אם ישאר לו ריוח יותר מכדי מה שיתן להם הרבית שקצץ א"צ לתת ליתומים רק הרבית שקצץ, וי"א אפי' לא יטול הוא שום ריוח יתן הכל ליתומים (ש"ך), עי' ט"ז, וי"א כיון דהוי כאלו הבית דין התנו בקרוב לשכר ורחוק להפסד, אם כן אף שכר טרחו אין צריך לנכות, דהא במעות יתומים מותר להתנות בקרוב לשכר אף בלא שכר טרחו, דהא אין צריך ליתן שכר טרחו רק מדרבנן כנ"ל (סי' קעז ס"א?), ורבית דרבנן מותר בשל יתומים. ועוד מש"כ הט"ז שנותן ליתומים חצי הרויח אף שהוא יותר מהקציצה, עיין ש"ך, וכל זה דוקא כשהודיע להלוה בשעת הלוואה שהוא מעות יתומים, אבל כשלא הודיע להלוה בשעת הלוואה שהוא מעות יתומים אין צריך להאמין לו שהוא מעות יתומים ואין צריך ליתן לו, אמנם אם נתברר בעדים שהוא מעות יתומים חייב ליתן לו, דאף שאפוטרופוס עשה כל המעות מלוה שהרי לא התנה בפלגא פקדון, ומבואר בחו"מ (סי' קפב ס"ב) דבלא הודיע שהוא שליח דהמקח קיים, אם כן הכא נמי יאמר הלוה שנקנה לו כל המעות בהלוואה כיון שלא הודיעו ואין צריך ליתן השכר ממנו, זה אינו כמו שכתבתי בחידושי לחו"מ שם ^[31] (ח"ד), מש"כ בש"ך י"א טעמו דסבירא ליה דהוי כאלו התנה שיתן לו מהרויח שירוויח סך הקציצה והמותר יהיה שלו, דבכהאי גוונא גם כן שרי להתנות בשל יתומים, ולפי דעת הי"א בש"ך אם החצי הרויח הוא יותר מהקציצה אין צריך ליתן לו רק הקציצה, משא"כ להט"ז צריך ליתן החצי הרויח דוקא. נמצא כשהחצי ריוח הוא פחות מהקציצה, להט"ז הוא גריעותא להיתומים שאין צריך ליתן רק החצי ריוח, ולהי"א בש"ך ששון יש מעלה להיתומים שצריך ליתן הקציצה, וכשהקציצה הוא פחות הוא להיפך שלהט"ז הוא מעלה להיתומים ולהי"א בש"ך להיפך (ח"ד), עיין בתשו' נחלה ליהושע סימן ל"ז (פ"ת) ³².

(ב) ⁵⁹אם עבר האפוטרופוס והלוה מעות יתומים ברבית קצוצה והאכיל היתומים, פטורים(נא) מלשלם אפילו לשיגדלו. הגה: ⁶⁰וגם האפוטרופוס פטור מלחזירו. ⁶¹וה"ה מעות של הקדש עניים או שאר מלות. ⁶²ומיהו אין המלוה נאמן(נב) לומר דמעות של הקדש היו, אלא זכאיה(נג). ועיין לקמן סימן קס"ט(נד) ³³ אם אפוטרופוס מותר ללוות מעובד כוכבים לאורך יתומים.

(גא) פטורים - לפי שהם לא התנו באותו רבית ולא לקחוהו מיד הלוה אלא הלוה נותן לאפוטרופוס שהתנה עמו והאפוטרופוס נותן לאלמנה או ליתום ואפילו בגזל גמור בכל כה"ג אין חייבין להחזיר (ט"ז), וי"א שכן חייבים לשלם ויוצאה בדיינים ועיין בתשובת מהר"ר יוסף כהן מקראקא ר"ס ס"א ³⁴ (ש"ך), ומה שכתוב בש"ך י"א שיוצא בדיינים, אפשר שזה רק ביתומים גדולים, ולא ביתומים קטנים וצ"ע (ח"ד).

(גב) ומיהו אין המלוה נאמן כו' - משמע אפילו כבר גבה המלוה הרבית אינו נאמן לומר של הקדש היה ונתנו להקדש ואם הוא רבית קצוצה צריך להחזיר לו וי"א שהאפוטרופוס נאמן בשבועה לומר מעות של יתומים הן ואם הלוה טוען אני מאמינך הוי טענת שמא ואפילו שבועה לא בעי ועיקר דדוקא בטוען מעות של הקדש היו הוא דצריך ראייה אבל באפוטרופוס של יתומים שהוא ידוע שהוא אפוטרופוס לא שייך למימר הכי עי' חו"מ (סי' לד ס"ב) דאפוטרופוס שהלוה ברבית תולין בשל יתומים אבל באינו מפורסם שהוא אפוטרופוס אין תולין בכך עד שיתברר. והא דנאמן בלא שבועה היינו משום שהלוה אינו

³¹ לא עשיתי

³² לא עשיתי

³³ ס"ז ברמ"א.

³⁴ לא עשיתי

הלכות רבית

טוען ברי אבל אם טוען טענת ודאי אף על גב דהיה מעות צדקה בידו שבועה מיהא בעי ואף על גב דלקמן (סי' קסט סכ"ה) איתא דהמלוה פטור בלא שבועה שאני התם שאומר על דרך היתר הלוי ושרי מטעמא דהאי קושטא קאמר דלא שביק היתירא ואכיל איסורא אבל הכא כיון שנתברר שיש רבית שהלוה ברבית אלא שאומר שהוא מעות של יתומים וכה"ג צריך ראיה ועי' דברי לקמן (סי' קסב סקי"ג?), והא דנאמן בשבועה באומר מעות של צדקה היה היינו משום דידוע שהיו מעות של צדקה בידו ודמי לאפוטרופוס דנאמן הא לאו הכי צריך ראיה ברורה (ש"ך).

(נג) אלא בראייה - וכל זמן שמוחזק בממון היתומים נאמן לגבי יתומים בשבועה שהרבית בא להם והם מפסידים מה שהחזיר זה הרבית (ט"ז).

(נד) ועיי' לקמן סימן קס"ט - סעיף י"ז בהג"ה (ש"ך).

(כא) ⁶³אי אוזיף ק' בק"ב, מעיקרא ק' בדנקא(נה) ולבסוף ק"ב, אסור מדאורייתא(נו). ואי אוזיף מאה במאה, ואייקר, אסור מדרבנן.

(נה) ק' בדנקא - אפילו אם הוזלו פרוטות וכן סאתים חטים בשלש אף על פי שהוזלו החטין ועמדו שלש בדמי שתים (ט"ז).

(נו) אסור מדאורייתא - שהולכים אחרי ההתחלה (ש"ך).

(כב) ⁶⁴מותר ללוות ברבית מפני פקוח נפש(נז). הגה: ועי'ל סי' קס"ט(נח) וסי' קע"ג דאסור ללוות ברבית לאורך קהל, ואפילו אינו רבית קאזה, כל שכן ברבית קאזה דאסור, ולא כמו אלו שנהגו להקל בקצת מקומות להלוות וללוות לאורך קהל ברבית קאזה ואין להם על מה שסמכו, אם לא שנאמר שמחשבים כרכי קהל לפקוח נפש או לאורך מלוא, כמו שיתבאר לקמן סימן קע"ג³⁵. אבל אין לסמוך על זה, כי אם לאורך גדול.

(נז) מפני פקוח נפש - המלוה פשיטא שעושה איסור דמה פיקוח נפש יש לו שצריך ליקח רבית אדרבה מוטל עליו להלוות בחנם שנאמר לא תעמוד על דם רעך, ולכן אין מקום לכתוב את זה בשו"ע (ט"ז).

(נח) ועי'ל סי' קס"ט - סי"ז בהג"ה ובסי' קע"ג ס"ה (ש"ך).

(כג) ⁶⁵המלוה מעות על מנת שכל מלאכה(נט) שתבא לידו יתן אותה למלוה לעשותה, אסור. הגה: ⁶⁶ולמאן דאמר טובת הנאה היא ממון, מיקרי רבית קאזה. מאחר שהתנו מתחלה זו כך. ואפילו לא התנו מתחלה, אם אינו רגיל לעשות בלאו הכי, אסור. וכן כל טובת הנאה. ⁶⁷אבל אם כל אחד מחזיק טובה לחבירו, לפעמים הלוה למלוה ופעמים להיפך, שרי.

(נט) ע"מ שכל מלאכה כו' - מקור דין זה שכתוב כהן שהלוה את ישראל ע"מ שיתן לו תרומות ומעשרות למ"ד טובת הנאה אינה ממון לא מפקינן משמע דלכ"ע איסורא מיהו איתא אלא דרבית קצוצה לא הוה אלא למ"ד טובת הנאה ממון, ועיקר דהיתר גמור הוא עי' לקמן (סי' קעב ס"ד) דאם אמר המלוה ללוה אם תמכור קרקע שלך לא תמכור אלא לי בשווי' ועל מנת כן אני מלוה לך דמותר, אבל תרומות ומעשרות טובה רבה היא לכהן שמקבל בחנם התרומה וע"כ שייך שפיר מצד הנותן טובת הנאה שהוא נותן לו אותה טובת הנאה בשביל ההלואה משא"כ כאן במלאכה ומכירת קרקע שלא בחנם באה לידו על כן אין שם טובת הנאה על הנותן בזה לענין רבית, וצ"ע (ט"ז), כלומר שהמלוה הוא בעל מלאכה והלוה אינו בעל מלאכה אלא שנותן לאיזה בעל מלאכה אם צריך לשום מלאכה, אסור להלוות לו ע"מ שכל מלאכה שתבא לידו ליתנם לבעל מלאכה יתנם למלוה, אבל אם הלוה הוא בעל מלאכה והוא מלוה לו על מנת שיעשה לו מלאכה בזול הוה רבית קצוצה, וכן שהיה חייב לו כבר והרחיב לו זמן בשביל כן אם הוא דבר קצוב ושער ידוע הוה רבית קצוצה, ועי' או"ח (סי' קע סי"ג) מדין בא ואכול עמי מה שהאכלתני דהוה רבית³⁶ (ש"ך), עיקר כהרב והמחבר, ולא כט"ז (ח"ד).

סימן קסא - דין אבק רבית ואיוו נקרא רבית דאורייתא, ובו י"א סעיפים.

³⁵ סעיף א' ברמ"א.

³⁶ ז"ל:

ז"ל המ"ב

לא עשיתי

הלכות רבית

(א) כל דבר (א) אסור ללוות בתוספת, (69 ואפילו) בפחות (ב) משה פרומה יש איסור רבית, אבל אין מוציאים אותו בדיינין (ג). הנה: 70 כלל לרבית (ד) לכל שהוא אגר נטרה, אסור, צין שהוא דך מקח צין שהוא דך הלואה, אלא שצדך מקח אינו רק אצך רבית שהוא מדרכו.

(א) כל דבר כו' - יש מחלוקת בין הפוסקים אי שייך רבית בהלוואת קרקע ויש להחמיר (ש"ך), י"א דעבדים נתמעטו מרבית מן התורה, אבל אסורים מדרכו, אבל כשמלוה לו השטר מלוה לו הממון ועיקר ההלוואה הוא הממון ופשיטא שיש בו רבית גמור ולא ממעטין שטר כלל שאינו שייך בו הלואה, אבל מלשון השו"ע נראה שאין שום מיעוט של קרקע, שטרות או עבדים (ט"ז), בסאה בסאתים או בשאר מטלטלין דאינו אסור מדאורייתא רק כשאומר בלשון הלואה, אבל כשאומר בלשון מכירה כגון שאומר מכור לי סאה או מטלטל זה ואשלם לך לזמן פלוני בשני מטלטלין כמוהו דמותר מדאורייתא, כמו שמותר מדאורייתא באומר אשלם לך במעות לזמן פלוני. דכשאומר הלואה לי סאה בסאתים מחוייב לשלם כעין שהלווהו כשיש לו, דבהלוואה מחוייב לשלם תמיד כעין שהלווהו אם חטיטין חטיטין וכן כשהלווהו מעות מחוייב לשלם מעות כעין שהלווהו כשיש לו מעות, משא"כ כשאומר מכור לי חפץ זה או חטיטין אלו אף שאומר לשלם לו בחפץ או בחטיטין ויש לו בשעת הפרעון, אין צריך לשלם לו רק שויין כמבואר ברמ"א (חו"מ סי' שלב ס"ד), ומשום הכי באומר לו לשון הלואה דהיינו הלואה לי סאה חטיטין ואחזור לך סאתים חטיטין, דחייב להחזיר לו הסאה חטיטין דוקא בעד קרנו ועוד סאה יותר משום רבית, דניכר הרבית לעין כל שנוטל יותר ממה שהלווהו, רבית כי האי אסרה רחמנא. משא"כ באומר לשון מכירה מכור לי סאה חטיטין ואשלם לך סאתים חטיטין לזמן פלוני, דאין צריך לשלם לו רק שויין, דומה ממש למוכר במעות לזמן פירעון דהא אין שום חיוב כלל על החטיטין רק על מעות, והתורה לא אסרה רק כשצריך לשלם לו כעין שהלווהו ועוד יותר. וסובר הט"ז דמהאי טעמא אפילו אם אומר לזה לי סאה חטיטין או חפץ פלוני להוציאו ואשלם לך כך וכך מעות לזמן פלוני אף שהן יותר משויין בזמן זה, ג"כ מותר מדאורייתא דזה מכר נקרא, דלא נקרא הלואה רק כשמתחייב לשלם לו כעין שהלווהו ועוד יותר, דניכר הרבית לעין כל שנוטל יותר ממה שהלווהו. ולכן אם לזה לו סאה חטיטין בסאתים מין אחר ג"כ מותר מדאורייתא, ואינו אסור רק כשמתחייב ליתן כעין שהלווהו ועוד יותר. ועי' ש"ך (סי' קעג סקט"ז) דאם אמר הלואה לי דאפילו פירות של שני מינין אסור, היינו מדרכו. וסובר הט"ז דדוקא חטיטין שכל מינו שוה ושומתו ידוע כגון חטיטין בחטיטין הוי כעין שהלווהו אסור מדאורייתא, אבל במינין שאין שוה כלל ואין שומתן ידוע כגון קרקע בקרקע ועבד בעבד שאין מינו שוין לעולם ואין שומתן ידוע, ואי אפשר ללוות זה בזה בלא שומא, כשני מינין דמי ולא הוי כעין שהלווהו ודמי למכירה ומותר. ובמלוה לו שטר של ראובן ואינו מקבל עליו אחריות ושיפרע לו שטר של שמעון בלי קבלת אחריות, דזה ודאי היתר גמור הוא מדאורייתא דזה הוי כמכירה גמורה וכמחליף שטר בשטר דמי ועדיף מהלוואת עבד בעבד. אלא אם מלוה לו שטר של מאה לגבותו לעצמו ושישלם לו מאה ועשרים מזומן, ועל זה שפיר כתב הט"ז דזה הוי רבית גמור דהא ודאי נותן לו יותר ממה שהלווהו. ובעיקר הדין יש רבית בקרקע (ח"ד).

(ב) ואפילו בפחות כו' - עיין פרישה³⁷ (ש"ך).
(ג) אבל אין מוציאים אותו בדיינים - נראה דאפילו הדיינים רוצים להזדקק לישב בדין אין מוציאים אותו (ש"ך), לפי הצד שיש רבית בקרקע מן התורה, אז אפילו בפחות משה פרומה אסור מדאורייתא מ"מ אין יורדין לנכסיו רק שמכין אותו כדלקמן סעיף ה', ופחות משה פרומה כחצי שיעור דמי דאין מכין ועונשין על זה (ח"ד).

(ד) כלל דרבית - אפילו אם לא היה כאן הלואה כלל ולא בדרך מקח הנעשה בפועל מיד ליד אלא שהיה לו אצלו שכר פעולה או שזיכה לחבירו במעמד שלשתן או שזכה מדר' נתן וכן מלוה דטרף לקוחות וחזרו על המוכר בכל אלו אם מרצה לבעל חוב באגר נטר אסור. וזה נלמד מהרמ"א לקמן (סי' קעו ס"ו) בנדוניות חתנים. מיהו פשוט דלא הוי רק אבק רבית. אחד שלא פרע חובו לזמנו והתרה בו המלוה שיפרע לו מעותיו שיכול להרויח בהם ואם לא יצטרך לשלם לו מה שהיה יכול להרויח בו חבירו קבל התראתו ונתרצה ליתן לו הריוח ועכשיו אינו רוצה ליתן לו משום איסור רבית וכתב שזה פשוט שיש בזה איסור רבית כי הוא אגר נטר גמור, ועי' סמ"ע (חו"מ סי' פא ס"ו) (פ"ת)³⁸.

³⁷ לא עשיתי

³⁸ עיי"ש רע"א שחולק על השב"י וסובר דעיקר כסמ"ע וכאן שונה שמדובר בענין דשרי ליקח רבית, כיון דלא אמר ל' התנאי בשעת הלואה רק אח"כ הוי דברים בעלמא בלא קנין הרי דמיירי

הלכות רבית

- (ה) אגר נטר - פירוש בשביל המתנת המעות נותן לו שכר (ט"ז).
- (ב) ⁷¹אבך רבית, אינה יוצאה בדיונים⁷². ואם בא לצאת ידי שמים⁷³, חייב להחזיר.
- (ג) ⁷⁴אבך רבית (ט), אם תפס לוח משל מלוה, מפקינן מיניה.
- (ד) לצאת י"ש - בכל הדינים הנזכרים בש"ס ופוסקים דפטור מדיני אדם וחייב לצאת ידי שמים היכא שהוא משלם משום שסבר שחייב בדיני אדם ואינו חושש לצאת ידי שמים ואומר בפירוש שמשלם משום זה שסובר שחייב בדיני אדם אסור לחבירו לקבלם ואפילו אם מחזיר לו סתמא צריך להודיע שהוא פטור מדיני אדם (פ"ת).
- (ח) חייב להחזיר - ועיקר דגם לצאת י"ש א"צ להחזיר ועי' ביאורי הגר"א ז"ל⁴⁰ (פ"ת).
- (ג) ⁷⁴אבך רבית (ט), אם תפס לוח משל מלוה, מפקינן מיניה.
- (ט) אבך רבית כו' - דוקא אבך רבית לכ"ע אבל היכא דיש מחלוקת בין הפוסקים אי הוי אבך רבית או רבית קצוצה אין מוציאין מהלוח אי תפס וע"ל (סי' קעז ס"ז) (ש"ך).
- (ד) ⁷⁵לא אמרו (י) דאבך רבית אינה יוצאה בדיונים. אלא כשאכל המלוה מדעת הלוח, אבל אם קודם שאכל טען עליו שלא יאכל, והוא הוציא ממנו על כרחו בדיני העובדי כוכבים או בדיני ישראל שטעה (יא) והכריחו לשלם, יוצא בדיונים.
- (י) לא אמרו כו' - כל אבך רבית דבשטרא מנכינן ליה ולא מגבינן ליה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי כו' ע"כ וכן הוא לקמן (סי' קעז ס"ב) (ש"ך).
- (יא) או בדין ישראל שטעה כו' - וה"ה אם פסקו לו לשלם מחמת שלא היה לו ראייה ואחר כך בירר בראיה שרבית הוא וכל כיוצא בזה (ש"ך), והיינו טועה בדבר משנה, אבל בשיקול הדעת מה שעשה עשוי (ח"ד).
- (ה) ⁷⁶רבית דאורייתא שהוא בדרך הלואה בדבר קצוב, יוצאה בדיונים (יב) ⁷⁷שהיו כופין ומכין אותו (יג) עד שתצא נפשו אבל אין בית דין (יד) יורדין לנכסיו. וכן בהלוהו על חצרו (טו) ואמר לו: על מנת שידור בו חנם או שישכרנו לו בפחות וכיוצא בזה⁴¹.
- (יב) יוצאה בדיונים - דוקא אם תבעו (ט"ז), מש"כ הט"ז אם תבעו בחייו, פירוש בחייו של מלוה, דאחר מותו אין הבנים חייבין להחזיר, אבל אחר מיתת הלוח ודאי תביעת הבנים של לוח כתביעת הלוח גופיה בחייו (ח"ד).
- (יג) ומכין אותו כו' - כדין שאר מצות עשה דכתיב וחי אחיך עמך (ש"ך).
- (יד) אבל אין ב"ד כו' - אם כבר החזיר הרבית על פי ב"ד או מעצמו ואח"כ חזר ותפס משל לוח בעד הרבית יורדין לנכסיו דהא ה"ל גזל וכן אם מתחלה לקח רבית קצוצה בע"כ של לוח (ש"ך).
- (טו) על חצרו כו' - ע"ל (סי' קסו ס"ז) (ש"ך), לאו דוקא, דבהלוהו על חצירו לא הוי רבית קצוצה לכולי עלמא כשמשכירו בפחות. רק שהלוהו על תנאי שידור בחצירו משום רבית, ועי' לקמן (סי' קסו ס"ב) (ח"ד).
- (ו) ⁷⁸לקח רבית קצוצה ומת, אין הבנים צריכים (טז) להחזיר אלא אם כן (יז) היה דבר מסויים (יח), כגון פרה ומלית, ועשה אביהם תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת.
- (טז) אין הבנים צריכים וכו' - דאמר קרא אל תקח מאתו נשך לדידיה אזהר רחמנא ולא לבריה (ט"ז), אם א' נתן למלוה רבית קצוצה ועדיין לא פרע לו הקרן ומת המלוה יכול לנכות להיורשים מהקרן שחייב לשלם להם מה שנתן רבית קצוצה, כיון שאילו אביהם קיים לא היה יכול לגבות אין בידו להוריש זה הממון ליורשים. אם מת הלוח המלוה חייב להחזיר ליורשי הלוח היינו ברוצה לשוב אבל הב"ד אין כופין להשיב ליורשי הלוח (פ"ת),

בענין דליכא איסור אלא קנין דברים הוי וזוהי אז החיוב מדינא מטעם עיבוד מעותיו כמו בסי' רצ"ב והכא בדרך היתר הוי כמו פקדון בסי' רצ"ב (רע"א)

³⁹ לא עשיתי

⁴⁰ לא עשיתי

⁴¹ עי' ט"ז שהביא שאין שום חיוב להשיב רבית קצוצה ללא תביעה, וקהצה"ח חולק, וצ" איפה לשים אותו חו"מ סי' ט ס"א

הלכות רבית

(יז) אלא אם כן כו' - שאז חייבים להחזיר משום כבוד אביהם ועי' בתשובת מהר"ר יוסף כהן מקראקא סימן ס"א (ש"ך)⁴².

(יח) דבר המסוים - לאו דווקא דבר המסוים אלא כל דבר שהוא בעין כמו שגזלו כו' (ש"ך), וי"א דבר המסוים ממש (נקה"כ), ועוד, ס"ק זה צ"ל לקמן בסעיף ז' אם הוא דבר מסוים כו' (נקה"כ וח"ד), עי' בתשובת הר הכרמל חי"ד סי' כ"ו בענין אם הניח פרה וטלית ושחטו אותה ואכלו בשרה או קרעו לטלית אם חייבים לשלם. וכן אם דבר מסוים זה שהניח אביהם מכרו היורשים אם חייבים לתת ללוה הדמים שקבלו. גם אם ירשו שני אחין וא' נטל בחלקו דבר המסוים ואח"כ נודע שהוא רבית והחזירו בדין אם יכול לגבות חלקו מאחיו השני ע"ש שהאריך בזה (פ"ת)⁴³.

(ז) ⁷⁹אם בא לעשות תשובה מעצמו (ויט) להחזיר הרבית, אם הוא דבר מסוים מקבלים ממנו. ואם אינו דבר מסוים, אם רוב עסקו ומחייתו ברבית, אין מקבלין (כ) ממנו, כדי לפתוח לו דרך לתשובה, וכל המקבל ממנו, אין רוח חכמים נוחה הימנו.

(יט) מעצמו - אבל עומד במרדו מוציאין ממנו בע"כ (ש"ך).

(כ) אין מקבלין כו' - מכל מקום הם חייבים להחזיר לצאת ידי שמים ועי' בח"מ (סי' שסו ס"?) (ש"ך), עי' (בתשובת רדב"ז סי' תקכ"ח) (פ"ת)⁴⁴.

(ח) ⁸⁰מי שהיה נושה בחבירו דינר של רבית, ונתן לו בשבילו ה' מדות (כא) של חטים, והיו נמכרים ד' בדינר, צריך להחזיר לו ה' מדות. ⁸¹ואם רצה להחזיר לו דמיהם דינר ורביע, רשאי, שהמקח קיים אף על פי שנעשה באיסור (כב). (ועיין לקמן סוף סימן קע"ה).

(כא) חמש מדות - ואף דהמקח קיים, מכל מקום מחוייב להחזיר חמש מדות כדי שלא יהנה מהעבירה שקיבל הרבית, דהא אם לא היה מקבל הרבית לא היה מגיע לו הנאה ממקח זה, רק מחמת הרבית בא לידי הנאה מהמקח זה, לכן צריך להחזיר חמש מדות כדי שלא יהנה (ח"ד).

(כב) אף על פי שנעשה כו' - ע"ל (סי' קצה ס"?) (ובחור"מ (סי' רח ס"?) (ש"ך), מי שהלוה לחבירו ונתן לו הלוה חפץ שאינו מסוים ברבית שצריך להחזיר לו החפץ ואינו יכול המלוה ליתן לו דמיו דדוקא כשקצץ עמו בדמים ואח"כ נתן לו חפץ בשביל הדמים אז הוא דאמרינן המקח קיים ויחזיר הדמים אבל כשלא קצץ צריך להחזיר לו החפץ בעצמו שהרי הלוקח לא קנאו והמוכר לא מכרו ולענין יוקרא וזולא היכא שהמקח קיים כגון שבשעה שנתן לו החפץ היה שוה יותר מעכשיו משלם כשעת הגזלה וי"א דאפילו כשהתנה לתת החפץ ברבית יכול להחזיר הדמים (פ"ת)⁴⁵.

(ט) ⁸²היה חייב לו דינר של רבית ונתן לו בו גלימא או כלי (כג), צריך להחזיר לו (כד), (הואיל וטוא' דבר מסוים).

(כג) גלימא או כלי - הכלי דוקא ולא תמורת כספו (ש"ך), שלא יאמרו גלימא שהוא לבוש בו הוא של רבית (ט"ז וש"ך), וכן כל דבר המסוים (ט"ז), ואפילו אמר לו הלוני לזמן פלוני ואתן לך חפץ זה, אין צריך ליתן לו רק שיווי החפץ, דהא אפילו בגזל גמור כשגזלו וקנאו ביאוש או בשאר קנינים שנקנה גזל בהו, שוב אין צריך להחזיר רק דמים בעלמא שיווי הגזילה, וברבית בודאי קנה קנין גמור לקדש בו את האשה ולכל דבר כמו בגזילה ביאוש וכדומה, רק שמוטל עליו להשיב משום עשה ד"וחי אחיך", ודאי דמהני השבת דמיהן כמו בהשבת גזילה וכן אם נתן לו החפץ שקצץ ברבית ואח"כ הוזל החפץ קודם שהחזיר, דלא סגי בהשבת החפץ, רק בהשבת הדמים כשעת הנתינה, כמו בגזל דצריך להשיב כשעת הגזילה כשקנאה ביאוש קודם ההשבה (ח"ד)⁴⁶ עיין בתשובת תפארת צבי חי"ד סי' ס"ג מה שפלפל בענין אתרוג של רבית לצאת בו ע"ש היטב (פ"ת)⁴⁷.

(כד) להחזיר לו - הא דאמרינן דדבר המסוים צריך להחזיר משום קלון אם נשתמש בו ועכשיו אינו שוה ד' זוזי, מחזיר לו הגלימא וישלם הפחת במעות ואם מחל הלוה הגלימא אין קלון כל שאינו מחזיר הגלימא אלא כשהוא רוצה לזכות בע"כ של לווה מכח הפסיקה

⁴² לא עשיתי

⁴³ לא עשיתי

⁴⁴ לא עשיתי

⁴⁵ עי' חוות דעת בסק" (כג).

⁴⁶ עי' פ"ת סק" (כב).

⁴⁷ לא עשיתי

הלכות רבית

שנמצא שמחמת איסור בא לו קנין זה אבל אם אח"כ רצה הלוח למחול או שנתרצה לקבל המעות אז ליכא קלון שהרי קנין זה בהיתור (פ"ת).
(י) אם המלוה שכר מהלוח חפץ באותו דינר של רבית ולא היה ראוי לשכרו אלא בחצי דינר, מוציאין ממנו (כה) כל הדינר.

(כה) מוציאין ממנו כו' - אילו אומר לו אתן לך י"ב דינרים רבית ע"מ שחצרי שאינה נשכרת אלא בי' תשכור אותו בי"ב אז כאשר מוציאין ממנו הרבית, לא מוציאין אלא י' דהא בעיקר התנאי לא היה יכול זה לקבל כי אם דמי שכירות הבית שאינה נשכרת אלא בי' (ש"ך), ה"ה אם קנה ממנו חפץ או קרקע באותו סך שלקח הרבית לא די להחזיר לו המקח עכשיו דכיון שהוא סבר וקיבל המקח הו' ליה כאילו נתן לו במזומן כל הדינר כיון דלדידיה היה שוה לו דינר ועכשיו אינו יכול לכופו שיקח ממנו החפץ דכבר נתחייב לו דינר בעדו והוא אינו חפץ ליקח בחובו חפץ זה דאינו שוה אלא חצי דינר (ט"ז).

(יא) שטר שיש בו רבית, בין של תורה⁸⁵ בין של דבריהם, גובה את הקרן לבדו, והוא שיהא ניכר שהוא רבית. הגה: כגון שהוא מפורש בשטר (כו), הקרן צפני עצמו, או שלא היה נכתב בשטר רק הקרן (כז), ועדים מעידים על הרבית. וכל מונח שצא לידו יקרה השטר דחיישין שמא יגבה בו הרבית (כט). אבל אם אינו מפורש, אלא שכולל הקרן עם הרבית, אינו גובה בו אפילו הקרן (ל). (ועיין בחושן המשפט סימן נ"ב).

(כו) כגון שהוא מפורש בשטר - דאם לא כן הרי העדים פסולים דרשעים הם שמעידים שחתמו על איסור (ט"ז), היינו הקרן בפני עצמו והרבית בפני עצמו, וגבי אפילו ממעבדי והעדים לא נפסלו אפילו ברבית דאורייתא, העדים לא נפסלו בכך, משום ד"לא תשימון" לא משמע לאנשים אלא בלוח ומלוה, וכשאין רבית מפורש בשטר לא גובים את הקרן שחוששים שמא יגבה הרבית בתורת קרן. עי' חו"מ (סי' נב ס"א⁴⁸, וסי' לד ס"י וש"ך שם סקט"ו) (ש"ך).

(כז) רק הקרן - פי' הכל נכלל בתורת קרן והעדים לא ידעו שיש שם רבית אלא שהעדים אחרים יודעים שיש כאן רבית (ט"ז).

(כח) וכל מי כו' - לפי שהוא עובר בקיומו (ט"ז), ארישא קאי אבל כשלא נכתב בשטר רק הקרן פשיטא דלא יקרענו (ש"ך).

(כט) דחיישין שמא יגבה בו הרבית - אפי' מפורש בו רבית דאורייתא חיישין לב"ד טועין (ש"ך).

(ל) אינו גובה בו אפי' הקרן - היינו מכח השטר אבל אם לוח מודה בקרן חייב לשלם הקרן ועי' בחו"מ (סי' נב ס"א), י"א שפטר אפילו מקרן אפילו הודה ועי' שם דברי שאין שום דעה סוברת כן ולא הלכתא היא (ט"ז), דגורין שמא יגבה הרבית בתורת קרן ומיהו היכא דהלוח מודה י"א דגובה וכמ"ש הרב בחו"מ (סי' נב ס"א), מ"מ א"צ הלוח ליתן שום דבר מהריוח שהריוח במעות של המלוה אפילו הריוח הרבה אלא שראוי לקנסו ליתן מהריוח לעניי העיר (ש"ך), עיין בתשובת פרח מטה אהרן ח"א סימן כ"א (פ"ת)⁴⁹.

סימן קסב - שלא להלוות סאה בסאה, ובו ה' סעיפים.

(א) אסור ללוות סאה (א) בסאה, אפילו לא קצב (ב) לו זמן לפרעון. וכן כל דבר, ⁸⁹חזון ממטבע כסף (ג) ⁹⁰היוצא אלו (ד) בהוצאה, דשמא יתייקרו ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלוהו, ⁹¹אם לא שיעשו דמים (ה) שאם יתייקרו יתן לו אותם הדמים. ואם לא עשהו דמים, ונתייקרו, נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלוואה, ואם הוזלו נותן לו הסאה (ו) שהלוהו. הגה: ⁹²יש מי שכתב דזמן הזה (ז) מטבע של זהב דינו ככסף ולוין זהב זהב, וכן נוהגין להקל ואין למחות זיכר, כי יש להם על מי שסמכו. ⁹³יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחס זכר לחס, כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדלי זה. וכן נוהגין להקל.

(א) אסור ללוות סאה כו' - אמנם דרך מקח מותר, דהיינו אם מוכר לו סאה וישלם לו בזמן קצוב סאה אחרת תחתיה דהוה קרוב לשכר ולהפסד, דאז אפי' בהלוואה אין כאן איסור אלא מדרבנן, ממילא כשהוא דרך מקח מותר לגמרי, ועי' לקמן (סי' קעג ס"ט) שאין כאן מקח טעות כשנתייקר (ט"ז), כל הלוואת סאה בסאה הוא מדרבנן והלכך אינה יוצאה בדיינים

⁴⁸ עי' שם שמביא דעת הרמב"ן שלומד כדדברי הט"ז, ואולי כל הט"ז בנוי על שיטתו, וצ"ע.

⁴⁹ לא עשיתי

הלכות רבית

(ש"ך), דברי הט"ז קשים דממה נפשך אי יצא השער אפילו דרך הלואה מותר כדלקמן סעיף ג', ואי לא יצא השער אפילו במעות מזומן אסור לפסוק על חיתין כדלקמן (סי' קעה ס"ו). וה"ה בשני מינין מותר כששוין ברוב פעמים. אבל במוכר חיתין ופוסק בדמיהן על דוחן דידוע לכל שהדוחן יקרים הרבה מדמי החיתין, אסור, דהוי כמעלהו הרבה כיון שניכר בשעת הפסיקה שמעלהו הרבה, ומהאי טעמא אסור בנכש עמי ואעדור עמך (עי' לעיל סי' קס"ט), דידוע הוא דעידור הוא הרבה יותר מניכוש והוי כמעלהו הרבה (ח"ד).

(ב) לא קצב כו' - עי' רמ"א לקמן סעיף ג' (ש"ך).
(ג) ממטבע כסף - עיין (בתשובת דרכי נועם ח"ד סימן כ"ד) באורך ועי' (בתשובת רדב"ז סי' ת"ע) (פ"ת)⁵⁰.
(ד) אז כו' - לאפוקי אם אינו יוצא אז אף על פי שהיתה יוצאת מקודם כגון מטבע שנפסל אסור (ש"ך).

(ה) שיעשו דמים - ואז אפילו הוזלו נותן דמיהן, דהוי כאילו הלוח לו כסף (ח"ד), וי"א לא שרינן אלא בהתנה בפירוש שיפרע לו מעות אבל אם התנה שהברירה ביד המלוה לקחת חטים או מעות אין התנאי מועיל ואדרבה מגרע גרע שאם הוזלו אח"כ החטים ונותן לו מעות כפי שהיה שוה בשעת הלואה הוי רבית קצוצה כיון שהתנה בתחלה (פ"ת).

(ו) ואם הוזלו ונותן לו הסאה - דוקא חטים הוא דנוטל אבל אסור ליתן לו דמים שהיה שוה בשעת הלואה רק בהוקרו אבל בהוזלו לא, משום איסור רבית (פ"ת).

(ז) דבזמן הזה כו' - הטעם דבזמנינו רוב בני אדם יש להם מטלטלין ברשותם דשוה זהב ואם היו רוצים למכרם בזול יכולים למכרם והוה כלוה סאה בסאה ויש לו ואפי' אין לו רק זהב אחד יוכל ללוות עליו כמה זהובים אבל גבי סאה בסאה לא מהני מטלטלין רק מזומנים דאין דרך לקנות פירות רק במזומנים אבל דרך הוא למכור מטלטלין בעבור זהובים (ט"ז), כל מטבע שהוא מטבע היוצא מותר דאיהו מטבע ולא איהו דאייקר וזול אלא הפירות, ועיין בחו"מ (סי' רג ס"ג-ד) (ש"ך), עי' ט"ז ובמקור דבריו הוא רק למאן דמתיר ללוות כשיש לו מעות?, אבל הש"ך (סק"ח) אסור כשיש לו מעות, הוצרך לטעם אחר כמו שכתב כאן. ולפי כל הטעמים אסור בנחושת בנחושת, אכן המנהג להתיר. ואפשר דחשבינן להמטבעות לדידן כיצא השער, דאף במטבעות כשיש להן שער חתוך מותר (ח"ד).

(ב) ⁹⁴אם יש לו מעט (ח) מאותו המין, אפילו אין המפתח בידו, לוח עליו כמה סאין (ט) לפרוע סאה בסאה. ⁹⁵ואם אין לו כלום מאותו המין, יתן לו המלוה מעט מאותו המין ⁹⁶או ילוהו (לוי), ואחר כך ילוה לו כמה סאין. הגה: ⁹⁷היה ללוה מעט מאותו המין פקדון ביד אחר, הרי זה כאילו היה בידו. אבל אם אחרים חייבים לו, לא מקרי יס לו. ⁹⁸וכן אם יש לו במקום אחר ואין למלוה דרך לשלם. ⁹⁹לוח שאמר שיש לו מעט מזה המין, יוכל המלוה להלוות לו ואינו צריך לראיה לדבריו. ¹⁰⁰הלא דמותר להלוות לו כשיש לו מאותו המין, היינו סתם, אבל אם המלוה מתנה שאם יתייקרו (וא) חטים ישלם לו חטים ואם יזול יתן לו מעות דמי שווין כשער של עכשיו, אסור דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד.

(ח) אם יש ללוה מעט כו' - כל שיש בידו שרי משום דמעכשיו אלו שבידו הם נקנים למלוה וכשהוקרו הוקרו ברשותו דכיון דרבית סאה בסאה הוא דרבנן לא גזרו בכהאי גוונא, אבל אם רוצה להלוות חטין בחטין מכח היתר דיש לו ודאי לכתחלה צריך שידעו שניהם שיש היתר וכן בהיתר דשער שבשוק אלא דחילוק יש ביניהם באם לוח ולא ידע מן ההיתר דבהיתר מצד יש לו מותר כיון שנקנה לו על פי חכמים ובהיתר מצד שער שבשוק אסור ליתן לו החטים אם נתייקרו (ט"ז), אבל מעות אפי' בכדי שיכול ליקח כל אותו המין אסור (ש"ך).

(ט) לוח עליו כמה סאין - אפילו כולו ביחד ואצ"ל קני בזה אחר זה דבשביל כל סאה וסאה אנו רואין הסאה שלו כאלו היא נחלטת מיד למלוה ואם מתייקר ברשותו מתייקר (ש"ך).

(י) או ילוהו לו כו' - י"א דאם הלוחו סאה שאינו לוח עליה משום דסאה זו להוציאה לוח אותה וי"א דאע"ג דלהוצאה ניתנה לו ילוה עליה שהרי כל חטים שביד האדם להוצאה עומדים ואפ"ה לוח עליהם. ולי"א הראשון אם הלוח לו כבר סאה ופסק בדרך היתר ודאי יכול להלוות עליה אפילו כמה סאין כיון שיש לו כבר סאה ברשותו ולא אסרי אלא אם בא עכשיו לעשות היתר שיוכל להלוות, בזה אין היתר, אלא שיתן לו סאה אחת במתנה ונמצא דקרינן שפיר "יש לו על אותה סאה", אבל אם רוצה להלוות לו עכשיו כדי שיוכל על ידי זה להלוות הרבה סאין, זה לא יועיל, דכל עיקר ההיתר מחמת יש לו, הוא דיכול להחזיק זה הסאה לשלמה לו אח"כ כמה שילוח לו, וזה אינו שייך כאן, דהא אותו סאה גופה ניתנה

:Commented [YL8]
מדויק?

:Commented [YL9]
הביא ש"ך סק"ז?

להוצאה ויחזיר לו אחרת תחתיה ולא יחזירנה בעין, אם כן אין כאן לומר שתהיה אותה סאה במקום תשלומין על אחרת וכל ההיתר הוא בנתינה ולא הלואה ואם היתה לו כבר הלואה מועלת להלות אח"כ הרבה, והיינו בדרך שכתבתי תחלה שהיתה נעשית שלא לשם היתר עכשיו אלא היתה בהיתר בפני עצמה ועי' לקמן (סי' קסג ס"א סק"?) (ט"ז), ועיקר כי"א הראשון בט"ז דדוקא בנותן לו במתנה או מקנה לו מותר אחר כך ללוות ממנו אבל בהלואה כיון דתחלת ההלואה להוצאה ניתנה אסור (ש"ך), הטעם דלא שייך לומר נעשה כאומר הלויני עד שיבוא בני בדבר שהוא בעין רק בדבר שהוא לגמרי שלו או שניתן לו במתנה דהוי כשלו לא פלוג רבנן בין שהוא בעין או לא, אבל הכא דלוה לו עכשיו מוכחא מילתא דלא שייך לומר נעשה, ומשום הכי אסור (ח"ד).

(יא) מתנה שאם יתייקר - דוקא כשהוא בדרך הלואה אסור להיות קרוב לשכר ורחוק להפסד. ואפשר שהוא ריבית מן התורה, דהא ודאי כשמתנה המלוה עם הלוה שיקבל עליו דבר שיש בו הנאה שוה פרוטה להמלוה שאשה היתה מתקדשת בהנאה כזו כגון דבר עלי לשלטון, ודאי דרבית קצוצה היא, והכי נמי אם אומר המלוה ללוה שבשכר הלואה יקבל עליו אחריות זולא או שאר אחריות מטלטלין של המלוה נראה דרבית קצוצה היא, כיון דודאי היה המלוה נותן פרוטה בעד קבלת אחריות כזה והלה עושה זה בשכר הלואה רבית קצוצה היא, ועי' רמ"א לקמן (סי' קעג ס"ד וט"ז שם סק"?) ועי' לקמן (סי' קעה ס"ז) דיכול לפסוק במעות אפילו כשער הגבוה, שאם יוזלו שיתן לו כשער הזול, וכן אם בא בפירות מותר דמה לי דמיהן מה לי הן (ח"ד).

(ג) ¹⁰¹היה לאותו מין שער בשוק(יב), קבוע וידוע לשניהם(יג), מותר(יד) ללוות סאה בסאה. הגה: וע"ל סימן קע"ה¹⁰² איזה מקרי שער קבוע. ¹⁰²והא דיכול ללוות על שער שצנקה, היינו להלוה יכול לפרוע לו אימת שירצה(טו), אבל אם התנה שלא יקבל פרעון עד שעת היוקר, אסור.

(יב) שער בשוק - כיון דשכיחי למזבן דמי לאומר הלויני עד שיבוא בני, ואפי' אין לו מעות כלל ללוה הוה היתר זה דיכול לקנות מן השוק באשראי או ללות מחבירו והיינו דוקא סאה בסאה אבל אם הלוהו מעות אסור אף על פי שיש שער בשוק כיון שאין לו כמו שיתבאר לקמן (סי' קסג ס"?) ואם יצא השער במקום אחד אף על פי שבמקומות שסביבותיו לא יצא סומכים על מקום ההוא (ט"ז).

(יג) וידוע לשניהם - סגי כשידעו דיצא השער אף על פי שלא ידעו בכמה יצא וי"א דלא בעי ידיעה כלל שהרי לא הצריך אלא שיברר שיצא השער או שהיה ללוה סאה אחת ולמעשה אע"ג דלכתחלה אין להלות עד שידע שיצא השער מכל מקום אם לוח ויצא השער אף על גב דלא ידע מכל מקום הרי לא נעשה כאן איסור בהלואה זו וחייב לשלם לו (ש"ך).

(יד) מותר - אפי' אין מעות ללוה (ש"ך). (טו) אימת שירצה - ואז שרי אפילו בקבע לו זמן, מיהו באומר "לא אקבל הפרעון קודם הזמן", אסור ללוות על שער שבשוק, אבל אם יש לו חטין, אפי' בהא אין לאסור, ואפילו אינו אומר "לא אקבל הפרעון עד שעת היוקר" אלא אומר "לא אקבל עד הזמן", אף על פי שאין ידוע שיתייקר השער, אז אסור משום דדמי להלויני כור חטים עד הגורן (עי' ל'???) והיכא דקבע לו זמן מחמת שיש לחוש שיוזל אחר ההלואה קודם הזמן אסור לכ"ע בקבע לו זמן אף בלא אמר ליה "לא אקבל עד זמן הפרעון" יכול המלוה לומר לא אקבל חובי קודם זמני (עי' חו"מ סי' עד ס"ב) שאם קבע ללוה זמן ורוצה לפרעו תוך הזמן כי מתיירא מפני חילוק המטבעות וגזרת המסים ותשחורת דאינו יכול לכופו ליקח חובו קודם זמנו שאינו יכול לפרוע קודם זמנו לקלקלתו ולהפסדו של מלוה (ש"ך), עי' ש"ך ועי' דבריו בחו"מ (סי' עד ס"ב) דאפילו בכהאי גוונא יכול לכופו לקבל קודם הזמן, מכל מקום קודם שעבר החשש מודה דאינו יכול לכופו, וכיון דבשעת הלואה היה החשש הוי כמתנה שלא יקבל עד שיעבור החשש, וכל שיש קביעות זמן בהלואה אסור דלא הוי שוב כאומר עד שיבא בני (ח"ד).

(ד) ¹⁰³מלוה אדם את אריסו (פי' אריס הנוטע או זורע שדה חבירו ויש לו חציו או שליש בפירות) סאה בסאה לזרע, בין קודם שירד האריס לשדה בין אחר שירד. במה דברים אמורים, במקום שנהגו שיתן האריס הזרע(טז), אבל במקום שדרך בעל הקרקע ליתן הזרע, אם כבר ירד האריס לשדה, אסור.

(טז) שיתן האריס הזרע - פי' שבאריס יש היתר ללוות מבעל הקרקע סאה בסאה מטעם שאין כאן הלואה אלא כאלו התנה שיטול בעל הקרקע הסאה הראשונה משדה שלו וזה מועיל דוקא אם נעשה בתחלת ירידתו של אריס להקרקע דנוכל לומר דאדעתא דהכי נחית

¹⁰¹ סעיף א-ג.

הלכות רבית

וקבל עליו כן, אבל אם כבר מוחזק בה ומלוה לצרכו הוה כאחר ואסור מיהו אם הוא במקום שנותן אריס הזרע וכל כמה שלא נתן הזרע יכול בעל הקרקע לסלקו, אף על פי שירד כבר, כיון שאינו יכול לקיים מה שמוטל עליו, על כן יכול הבעל הקרקע להלות לו והוה כאלו יורד לתוכה מחדש אחר ההלואה, אבל במקום שבעל הקרקע נותן הזרע, רק שזה האריס נתן חן שלו על קרקע זאת דוקא לעבדה על כן הוא מותר משלו שיתן הוא הזרע ולשנות ממנהג עיר, אז יש חילוק אם הריצוי זה של האריס נעשה קודם שירד לתוכה נמצא דאדעתא דהכי דוקא ירד לשם, על כן כל כמה דלא יהיב זרע בטלה ירידתו ויכול ללוות מבעל הקרקע והוה כאילו נחית השתא מחדש. אבל אם כבר ירד לתוכו סתם כמו שאר אריסין, ואחר כך נתרצה לשנות וליתן הוא הזרע, אז אינו יכול ללוות מבעל הקרקע, כיון דאין בעל הקרקע יכול לסלק אותו מאחר שירד סתם רק שעכשיו הוא רוצה להיטיב עמו לוותר משלו בזה אין היתר ללוות מבעל הקרקע ועוד גם בבעל הקרקע נותן זרע והאריס התנה אחר שכבר ירד מותר לפעמים להלות מבעל הבית דהיינו אם חייב האריס עצמו חיוב גמור שהוא יתן הזרע שאם לא יתן יסתלק מן הקרקע אף על פי שכבר ירד נמצא דעכשיו הוא נחית מחדש אחר ההלואה (ט"ז), עיין ט"ז ומשמע מדבריו דאם מתחייב עצמו לשלם לו הסאה אף אם לא יעשה השדה שום פירות, דאסור, אבל באמת אף בזה מותר, דהא חוכר ג"כ מקבל על עצמו סך קצוב אפילו אין פירות בשדה, וא"כ בודאי דג"כ יכול לחכור ולומר סך כזה אתן לך דבר קצוב והמותר תקבל מהשדה שליש או רביע, וא"כ הכא נמי אמרינן דהוי כאלו התנה בתנאי כזה (ח"ד).

(ה) ¹⁰⁴הלואה לו סאתים חטים ועשה לו שטר עליהם, אם לא יברר המלוה (יז) שיצא השער בשעת הלואה (יח), או שהיה ללוה מעט מאותו המין, ישבע הלואה שלא יצא השער ושלם היה לו כלום מאותו המין, ולא יפרע אלא דמים שהיו שוים בשעת הלואה (ט"ז) ואין המלוה יכול לומר הקניתי לו מעט משלי ע"י אחר, דלא מהני כלל דעת הלואה (ט"ז). ואם יתחייב לו חטים, וההלואה היתה במקום אחד והתביעה במקום אחר, והחטים יקרים יותר במקום התביעה, לא ישלם לו אלא כשוויין במקום ההלואה. הגה: ¹⁰⁵לא תהיו ללוות כשיש לו אלא סאה חטים בסאה חטים, אבל סאה חטים בסאה דוחן, אסור (כ) אעפ"י שהן נשערי אחת (כא) ויש לו דוחן.

(יז) אם לא יברר המלוה וכו' - הטעם דהא אין הלואה מכחיש השטר אלא טוען שנעשה באיסור, וזה שונה מהרמ"א לקמן (סי' קסט סכ"ה) דאם יש שטר ביד המלוה נשבע ונוטל שכן שם יש חילוק ביניהם אם הלואה לו מעות בהיתר ויש הרבה התירים המצויים סברא הוא דלא שביק היתירא ואכיל איסורא ומ"מ שבועה צריך כיון שבא להוציא משא"כ כאן בהלואת פירות שאין היתר אלא ביש לו או שער שבשוק ומצוי הרבה ששניהם אינם על כן יברר דוקא (ט"ז), עי' דברי שם (סי' קסט סק"פ) (נקה"כ), ואם כתוב בשטר שיהא המלוה נאמן על כל עניני החוב המלוה נאמן (ש"ך), ויש אומרים ששם שכתב בשטר סתם שחייב מאה ועשרים זהובים, רק שמלוה מודה שנכלל בתוכו עשרים של רבית רק שנעשה בהיתר, המלוה נאמן דשטר ועדים מסייעין ליה שחייב לו מאה ועשרים כיון שכתוב בשטר סתם שחייב לו מאה ועשרים, ועוד דחזקה על העדים שעשו כהוגן דבכלול קרן עם הרבית העדים פסולין (עי' לעיל ט"ז סי' קסא סק"ז-ח? ועי' דברי שם סק"א?), משא"כ הכא דמיירי שכתב הרבית בפירוש בשטר, שכתב שהלואה לו סאה של חטים והתנה לשלם לו סאה חטים, הוי כמו שכתוב בשטר הקרן בפני עצמו והרבית בפני עצמו, דודאי לא מהימן המלוה לומר על הרבית שבהיתר נעשה כיון דאין השטר והעדים מסייעין על זה, וגם אין העדים נפסלין כשמפורש בשטר הרבית, דאיסורא לעדים לא משמע להו (עי' ט"ז הנ"ל), ועוד דשם נאמן המלוה במגו דהיה אומר אין כאן רבית כלל בשטר, רק דשבועה מכל מקום בעי משום דמגו לאפטורי משבועה לא אמרינן, משא"כ הכא ליכא מגו (ח"ד).

(יח) בשעת הלואה כו' - וכל זה דוקא אם ידוע שהלואה לו בזמן הזול או שנזכר זמן ההלואה בשטר דהשתא כיון שיש צד רבית לפנינו וצריך לברר היתר המוציא מחבירו עליו הראיה, אבל אם המלוה טוען עתה הלוייתך או שלא נזכר בשטר רק פלוני חייב לפלוני כך וכך סאין לשלם לו לזמן פלוני וטוען המלוה אתה חייב לי סאין אלו כי קניתיים ממך בק"ג ונתתי לך בעדם כפי שהן שוין עכשיו או שטוען שלא נתייקר מעולם אלא כך היה ג"כ השער ההלואה אף על גב דאז הלואה באיסור דשמא יתייקר השער מ"מ השתא לאו רבית קא שקיל הלכך המלוה נאמן ועי' לקמן (סי' קסט סקע"ח?) (ש"ך), מש"כ בש"ך דאם טוען המלוה "עתה הלוייתך" או "שלא נתייקר מעולם" דנאמן, דאזלינן בכל מקום בחר השתא, ועי' חו"מ (סי' מב סי"ד) כשטוען שהמטבע היה פחות דנאמן המלוה (ח"ד).

הלכות רבית

(יט) דלא מהני בלא דעת הלואה - עי' חו"מ (סי' סז סכ"ב) שבפרוזבול מהני זכיה לו, אפילו שלא בפניו, ושלא ברצונו, דהקילו בו כיון שהוא מדרבנן וכאן נמי הוא מדרבנן דהא סאה בסאה הוא מדרבנן, וצ"ע (ט"ז), וי"א, דדוקא בפרוזבול תקנו כן משום נעילת דלת מפני לוין וזה לא שייך הכא, או אפילו אם תמצא לומר דהוא הדין בעלמא אמרינן הכי כמו בפרוזבול, היינו דוקא דומיא דפרוזבול דהחוב שנמשך ממנו אינו בא מיד רק אחר כך כשיגיע השמטה, מה שאין כן הכא במה שמקנה לו בא חובתו מיד דאפשר שיתייקר מיד (נקה"כ), הא דיכול להקנות ללוה היינו דוקא אם דעת הלואה מרוצה אבל אם דעת הלואה אינה מרוצה כגון זו שהלואה אומר שלא היה לו חטים והלואה לו באיסור לא מהני דאין מקנים לו לאדם בע"כ (ש"ך, ח"ד), וי"א דעיקר כט"ז (פ"ת).

(כ) סאה חטין בסאה דוחן אסור - כיון שהם שני מינים ולפעמים אינם שוות ע"כ ולא תקשה ממ"ש לקמן (סי' קסג ס"ב) תן לי חטין שאני רוצה למכור וליקח יין דשרי ביש לו דהתם מכירה ודרך מכירה כן הוא למכור כדי להרויח בו אח"כ מה שאין כן בהלואה שאסור להרויח בפרעון הלואתו (ט"ז), וה"ה לכל שאר ב' מינים (ש"ך).

(כא) אף על פי שהן בשער אחד כו' - אפי' יצא שער של שניהם, וע"ל (סי' קעג סק"ז?) (ש"ך), מתוך דברי הש"ך רואים שזה דין דרבנן, ועי' דברי לעיל (סי' קסא סק"א?) (ח"ד).

סימן קסג - דין הפוסק חיטין לחייבו כשער של עכשיו, ובו ג' סעיפים.

(א) ¹⁰⁷מי שהיה נושה (א) בחבירו מעות ואמר לו: תן לי מעותי⁵² שאני רוצה ליקח בהם חטים, א"ל: צא ועשה אותם עלי כשער של עכשיו ויהיה לך אצלי חטים בהלוואה,¹⁰⁸ אם יש לו חטים (ב) כשיעור מעותיו (ג), מותר (ד) ¹⁰⁹אפילו לא יצא השער. ואם לאו, אסור (ה) אפילו יצא השער (ו) ¹¹⁰ונחלמן המוכר לומר ק"ש לו, וא"ל ראייה לדבריו, כלעיל סימן קס"ב.⁵³

(א) מי שהיה נושה כו' - אבל אם נותן לו עתה המעות על חטין יתבאר לקמן (סי' קעג ס"ז?) (ט"ז).

(ב) אם יש לו חטים כו' - אבל אם יש לו מעות כשיעור שיכול לקנות בהן חטים אסור (ש"ך).

(ג) כשיעור מעותיו - ולא דמי להלוואת סאה בסאה לעיל (סי' קסב ס"ב) דסגי אפי' במעט דהתם אנו חושבין אותה טיפה כאילו היא נחלטת למלוה נגד טיפה שמלוה לו ואחר שלוח בהיתר טיפה יש לו שתי טיפות מלוה עליה עוד שתי טיפות וכן לעולם משא"כ כאן במכירה דאין שייך לומר כן (ט"ז וש"ך), ועיין מ"ש שם (סק"?) ועי' מש"כ (סי' קעג ס"ז סק"?) (ט"ז), וי"א דדוקא בהלוואת סאה בסאה שאינו מקנה לו מדעתו דהא בהלוואה מקבלה, רק שחכמים חשבוהו כאילו היא נחלטת למלוה לומר שברשותו נתייקר, משום הכי יכול ללוות עליה כמה פעמים, משא"כ כשמקנה לו בלשון קנין נחשבת כאילו יצא מרשותו ע"י קנין, ואינו יכול לפסוק עליה ולמוכרה במעמד אחד כמה פעמים, אבל שלא במעמד אחד ודאי דיכול לפסוק עליה כמה פעמים, כמו שיכול לפסוק על סאה אחת לכמה אנשים בזה אחר זה כמו כן יכול לפסוק לאיש אחד כמה פעמים שלא במעמד אחד. ונראה ג"כ דכאן לא מהני יש לו בלא ידיעת הפוסק כמו שמהני בסאה בסאה (עי' ט"ז סי' קסב סק"ג?), דשאני הכא דמכירה היא ובעינן דעת הקונה, משא"כ התם דחכמים הקנו לו ולא בעינן דעתו (ח"ד).

(ד) **מותר** - כיון שיש לו זוכה בהו האי מהשתא ואף על גב דלא משיך ואם נתייקרו ברשותיה נתייקרו ולא הוה ליה רבית כיון שאם בא לחזור קאי עליהו במי שפרע ואף על פי שלא יצא השער אוזולי קא מוזיל גביה (ט"ז, וש"ך), עיין בתשובת תשואת חן סי' כ"ט שהאריך בזה (פ"ת)⁵⁴.

(ה) ואם לאו אסור - ואפילו יש לו מעות אסור, אע"פ שיש מקום לומר שאם יש לו מעות זה מספיק, אמנם הב"י מחמיר, ואין להקל נגד דבריו (ט"ז), אבל אם נותן לו עתה מעות על חטים ליתנם לו כל השנה כשער של עכשיו מותר אם יצא השער אפילו אין לו חטים כאשר יתבאר לקמן (סי' קעג?) ואינו יכול לחשוב החטים אלא בדמי השער ולא

:Commented [YL10]

"(פתחי חושן ח"א פ"ד הערה א) יכול להקנות לו בהחוב לדעת המחבר (סי' רד ס"י) שקונים במלוה למי שפרע, ולדעת הרמ"א שם אינו קונה אלא בהנאת מחילת מלוה ונראה לי שזה טעות גמור ועי' הערה הרי שם זה חטים אלו וכאן זה רק הלואה וצ"ע איזה קנין יש כאן

:Commented [YL11]

"(פתחי חושן ח"א פ"ד הערה א) יכול להקנות לו בהחוב לדעת המחבר (סי' רד ס"י) שקונים במלוה למי שפרע, ולדעת הרמ"א שם אינו קונה אלא בהנאת מחילת מלוה ונראה לי שזה טעות גמור מספיק?

:Commented [YL12]

א הבאתי ש"ך סק"ב

⁵² האם זה מותר או חל שלא בשעת פרעון. הרב רוזן אמר שלא.

⁵³ ס"ב ברמ"א.

וה"ה שיכול לחליף מפירות לפירות בדיבור בעלמא ולא צריך קנין (פשטות הגמ' ב"מ סג ע"א) ואם זה לא מספיק זה שו"ת מהרי"ל קעו.

⁵⁴ לא עשיתי

הלכות רבית

בזול יותר דנראה כרבית. וללוות ע"מ שאם לא יתן לו לזמן פלוני יתן לו פירות כשער של עכשיו אסור כיון דמחמת הלואה קאתי, וע"ל (סי' קעה ס"ו ברמ"א) (ש"ך), עי' ש"ך סק"ב) האוסר אם יש לו מעות מעיקר הדין, וטעם מחלוקת הט"ז נגדו דהמתיר סובר דעיקר טעם ההיתר ביש לו הוא מטעם כיון דקני ליה למי שפרע, וסברי דמלוה קונה או דמיירי בהנאת מחילת מלוה, משום הכי מהני ג"כ כשיש לו מעות משלו, דהא כל הקנינים מועילים ביצא השער למי שפרע עי' (חור"מ סי' רט ס"ו) רק כל זמן שאין לו מעות, השער לא מהני מידי כיון שאין יכול לקנות לא חשיבי ברשותו, אבל כשיש לו מעות משלו דמהני לענין קנין, ברשותו נתייקר ומותר לענין רבית. והאוסרין סבירא להו דמלוה לא קני, רק שלענין רבית העמידו החכמים החיטין ברשותו, ומשום הכי בעינן יש לו חיטין דוקא, ולא מהני מעות. וכשפוסק במעות ביצא השער מהני מטעם דמאי אהנית **לי**, ואפילו בשער קטן דלא קני ליה וכן"ל סק"ג). ולפי זה נראה דבקונה בהנאת מחילת מלוה בשער גדול דקני למי שפרע, מהני לכו"ע אם יש לו מעות משלו, דחשיב ברשותו ע"י מה שיש לו מעות משלו ויכול לקנות וקני ליה וברשותו נתייקר, אבל כשאין לו מעות משלו אף דכל הקנינים מהני ביצא השער כמבואר בחור"מ, מכל מקום נראה דבאין לו מעות אפילו משלו, יציאת השער לא מהני מידי כיון דאין בידו במה יקנה לא חשיבי ברשותו, ואף שיכול ליקח באשראי לא מיחשב לענין קנין **ברשותו** (ח"ד).

:Commented [YL13]

:Commented [YL14]

לש?

(ו) יצא השער - שמא אח"כ יתייקרו והוי רבית (ש"ך).
(ב) ¹¹¹הרי שהיה לו חטים ועשה הלואתו עליו, ובא אחר זמן ואמר ליה: תן לי חטים, שאני רוצה למכרם וליקח בדמיהם יין. א"ל: צא ועשה אותם עלי יין כשער שבשוק עתה, אם יש לו יין, הרי זה מותר. ואם לאו, אסור (ז).

(ז) ואם לאו אסור - הא דאסור באין לו יין היינו דוקא כיון שמתחילה נקנו לו החטין מחמת הלואה משום הכי בעינן בכל מה שיקח ממנו אח"כ שיש לו דוקא אבל אם מתחילה נתן לו מעות על החטין מותר אח"כ לפסוק על היין אפי' אין לו יין כיון שיצא השער והיינו במעמידו על החטין ואומר בעד אלו החטין אתן לך יין דפירות בפירות הוא אבל אם אין מעמידו על החטין אלא עושה את החטין בהלואה עליו ואח"כ רוצה ליתן בעד ההלואה יין בעינן דוקא יש לו יין ואפי' לא עשה אותם בהלואה אלא אומר כך וכך חטים יש לך בידו עולים כך וכך מעות אתן לך יין בעדם בעינן נמי יש לו יין כיון שהזכיר סכום מעות בעד, ויש מקילים בזה כיון דלא נעשה בהלואה עליו, ועי' רמ"א לקמן (סי' קע"ה ס"ו) שמחמיר בזה. ועוד, לוי' על שער שבשוק, היינו דוקא סאה בסאה, אבל לא שילוייהו מעות ולהתנות עמו אם לא תשלם לי עד זמן פלוני חייב אתה ליתן לי פירות כשער של עכשיו, זה אסור כיון שבא מחמת הלואה. כיון דעד אותו זמן הוי שם הלואה עליו מאימתי מתחיל הפסיקה על הפירות באותו זמן ובאותו זמן אינו נותן לו מעות ונ"ל דוקא בענין זה הוא דאסור דבבירור יש כאן הלואה תחילה אבל אם אומר הריני נותן לך מעות על פירות שתתן לי כל השנה כשער של עכשיו אלא שאני נותן לך ברירה אם תרצה תוכל ליתן לי מעותי עד זמן פלוני דשרי כיון שזכר בשעת נתינת המעות גם הפסיקה על הפירות אלא שעושה לו טובה באם ירצה לחזור ממקח שיוכל לחזור דכן מצינו לקמן (סי' קעד ס"?) (ובחור"מ (סי' רז ס"ז) דמהני תנאי כזה (ט"ז), כשאומר אם לא תשלם לי לזמן פלוני תתן לי תיכף פירות כשער של עכשיו מותר, דאפילו בהלוייהו מנה ואמר אם לא תתן לי לזמן פלוני תתן לי מאתיים מותר כשנותן לו פירות כמבואר ברמ"א לקמן (סי' קעז ס"ד) כיון דכל החיוב נגמר בשעה אחת (ח"ד).

(ג) ¹¹²אמר לו: הלויני מנה. א"ל: מנה אין לי, חטים במנה (ח) יש לי, ונתן לו (ט) חטים במנה כמו שהוא השער וחזר ולקחם ממנו בצ', ¹¹³(ועדיין הם שוים מאהו), ¹¹⁴אם פרע לו לבסוף המנה בפירות, מותר (יא). אבל אסור לפרוע במעות, מפני הערמת רבית, ¹¹⁵מאחר שא"ל תחלה הלויני מנה (יב). ¹¹⁶ואם עבר ועשה, הרי הוא מוציא ממנו ק' בדין, שאפילו אבק רבית אין באן. הגה: ¹¹⁷וי"א דהוי אצק רבית (יג). ¹¹⁸וכל זה לא מייירי אלא כשלא התנו מתחלה על כך, אצל אם התנו מתחלה לקנות ממנו צפחות, הוי רבית גמור (יד), אפילו פרע לו פירות, (אסור).

(ח) חטים במנה - כל זה דוקא כשאמר "חיטין במנה", שזקף עליו חוב של מנה, והוא לא נתן במעמד ההוא רק תשעים, הוי הערמת רבית כשנותן לו מעות אף שהתנה לתת לו פירות, עיין ש"ך סק"י (יא), אבל אם אמר כך וכך חיטין אלוה לך שתשלם לי חיטין, באופן המותרת, היינו שיש לו או שיצא השער, וחזר ולקחן בתשעים, מותר לשלם הן או דמיהן,

הלכות רבית

דבהלוואת סאה בסאה כולי עלמא מודו דמותר לשלם דמיהן, וכיון דלא עשה עליו חוב רק מחיטין וגם יש עליו אחריות זולא, מותר (ח"ד).

(ט) ונתן לו כו' - דוקא משך החטים לרשותו או קנה בדרך קנין גמור, הא לאו הכי נראה כרבית בכל ענין אפילו אמר ליה תחלה הלויני חטים וגם לבסוף פורע לו המנה בפירות (ש"ך).

(י) ועדיין הם שוים מאה - דאם לא כן היתר גמור הוא, ואין כאן הערמה (ט"ז וש"ך), ואם מתחלה היו שוים תשעים ונותנם לו במאה הוה רבית גמור, אף על גב דמותר למכור ביוקר משוויי כמ"ש לקמן (סי' קעג ס"ז) מ"מ כאן אסור כיון שא"ל תחילה הלויני (ט"ז), מש"כ הט"ז "כיון שאמר לו תחלה הלויני", נראה דוקא דומיא דהכא, שמכר לו ביותר משווי וחזר ולקחו בתשעים, הוי רבית גמור (עי' לקמן סי' קסד ס"א) דאיגלאי מילתא דמעיקרא אדעתא דהכי עביד ומכר לו ביותר משווי כדי שיחזור וימכור לו בתשעים. אבל כשאנו חוזר ולוקח ממנו בתשעים, אף שאמר לו תחלה הלויני, מותר לומר איני רוצה להלוות ואם תרצה קבל ממני סחורה בהקפה (כשהוא באופן המבואר לקמן סי' קעג ס"א, ועי' נקה"כ סי' קסד סק"א ?) (ח"ד).

(יא) מותר - והיכא דאתני לפרעו בפירות אם מותר לפרעו במעות תליא בפלוגתא עי' לקמן (סי' קעה ס"ו) (ש"ך).

(יב) מאחר שא"ל תחלה הלויני מנה - אבל אם אמר ליה הלויני חטים מותר (ש"ך).
(יג) ויש אומרים דהוה אבק רבית - ואם רוצה לפרוע לו חטין מותר אלא שאין כופין אותו לפרוע חטין כדי להוציא מידו, פירוש דאפי' אם התנה עמו שיפרע לו מעות מותר לפרוע לו חטין רק שאין כופין אותו להוציא כל המאה בחטין והאיסור שבסעיף זה הוא שבשעה אחת נעשה כן אבל אם לאחר שעה שלקח החטין במאה חזר ומכר לו בתשעים היתר גמור הוא ודומה למה שכתוב לקמן (סי' קעד ס"ב) (ט"ז), וי"א שזה שונה מסי' קעד, דהתם כיון דהוי מכירה אם כן שפיר אוכל הלוקח פירות, אבל הכא דאמר לו תחלה הלויני מנה ודאי איכא הערמת רבית או אבק רבית (נקח"כ), ואפילו לפ"ז אם רוצה לפרוע לו חטין מותר אלא שאין כופין אותו לפרוע חטים כדי להוציא מידו (ש"ך).

(יד) הוי רבית גמור - וי"א דאינו אלא כמין רבית גמור ולא רבית גמור (ש"ך).

סימן קסד - הממשכן שדה לא יחכירנו, ובו ד' סעיפים.

(א) ¹¹⁹מי שהיתה שדה ממושכנת בידו(א), לא יחזור וישכיר אותה לבעל השדה(ב). ¹²⁰וייש מי שמתיר לעשות כן במשכנתא דסורא(ג). הגה: ¹²¹ונלכד שלא התנה מתחלה על כך, ¹²²וגם שכן החזיק המלוה בשדה, לזבל כללו הכי, לכולי עלמא אסור.

(א) ממושכנת בידו - אפילו שנים הרבה וה"א שכבר קנאה לפירותיה אפילו הכי אסור להשכירה לו כיון שהוא לזה שלו ושקיל מיניה יותר ממה שהלוהו וכל שכן אם לא החזיק בה כלל המלוה דלא קנאה כלל ולא הוה כאן רק הלואה בעלמא, וזה פשיטא שאסור אפילו במשכנתא דסורא לכולי עלמא כמ"ש רמ"א, ועי' לקמן (סי' קעב ס"ב) אימתי הוה רבית קצוצה, ואימתי אבק רבית (ט"ז), אפילו כתוב בשטר ששהתה ביד המלוה זמן רב קודם שהחכירה ללוה, פי' ואפילו האמת נמי הכי ששהתה זמן רב בידו אסור (ש"ך).

(ב) לבעל השדה - ואם בא אחר לשכרה מהמלוה י"א דיכול בעל השדה לשכור ממנו כיון דאפסקיה אחר שרי וי"א דאפי' אחר באמצע אסור וכן הוא לקמן (סי' קעב ס"ז) (ט"ז), המח' הנ"ל תלוי אם זה אבק רבית או רבית קצוצה, שכן אם זה רבית קצוצה ומפסיק א' ביניהם זה מפקיע אותו מרבית קצוצה, אבל נשאר כאבק רבית, ואסורה, אבל במשכנתא דסורא לכ"ע שרי (ש"ך).

(ג) במשכנתא דסורא - עי' לקמן (סי' קעב ס"א) ? דהיינו שהשכין לו באופן שלא יצטרך לפדות ממנו אלא יאכל איזה שנים ויחזירנה בחנם דבזה אין שם הלואה עליו אלא שכירות (ט"ז), צ"ע שכן המחבר סתם שם דלא שרי כלל שום משכנתא רק משכנתא דסורא, וכאן משמע מדבריו דרך לחזור ולהשכיר אסור בסתם משכנתא (ח"ד).

(ב) ¹²³משכנתא דסורא, אם בא אחר(ד) ושכר אותה מהמלוה, מותר לחזור ולהשכיר אותה לבעל השדה. (וע"ל סימן קע"ב⁵⁵).

(ד) אם בא אחר כו' - עי' לעיל (סעיף א) שהביא יש מי שמתיר במשכנתא דסורא היינו אפילו ללוה עצמו אלא כל דבריו כאן קאי אדעה הראשונה שהתחיל בריש הסעיף א' מי

:Commented [YL15]
א הבאתי פ"ת סק"ב.

הלכות רבית

שהיתה שדה ממושכנת כו' אפילו במשכנתא דסורא, דמכל מקום אי אפסקינהו אחר שרי לכולי עלמא והיינו אחר שהחזיק בה המלוה (ט"ז), וי"א אפי' לא נחת המלוה לתוך המשכנתא כלל (ש"ך).

(ג) ¹²⁴ מותר למכור (ה) שדהו לאחד ולהתנות עמו שיחבירונו (פי' החובר הוא איש שמקבל עליו שדה חברו לעבדה בתנאי שיתן לבעל כך וכך פירות, בין יעשה השדה פירות בין לא יעשה) לו אחר כך.

(ה) מותר למכור - כיון שגוף הבית מכור לו לגמרי והוא גדול באדנות הבית לעולם יותר מן השוכר ממנו וצריך שיקנה הלוקח הבית תחילה בקנין גמור כדרך שהמכירה נקנית בעלמא דאם לא כן הוה כהלואה ואסור (ט"ז), מותר למכור כו' - עי' בתשובת מבי"ט ח"ב סי' קכ"ג דף נ"ז מזה באריכות וע"ש גם בח"א סי' רע"ג דף קכ"ז (ש"ך) ⁵⁶.

(ד) ¹²⁵ הלווהו על שדהו וא"ל: אם לא תתן לי מכאן ועד ג' שנים הרי הוא שלי, ולא אמר מעבשיו, בענין שאין המקח קיים (ו) תוך ג' שנים, לא יאכל הפירות. ¹²⁶ ואם אכלם הוי רבית קצוצה ויוצאה בדיינים. הגה: ¹²⁷ ויש אומרים דמה שאכל תוך ג' שנים לא הוי אלא אצק רבית, דהוי כמשכנתא בלל נכיתא. וכמו שיתבאר לקמן סימן קע"ב ⁵⁷, אבל מה שאכל לאחר שלש שנים (ז), לריק להחזיר, וכן עיקר.

(ו) בענין שאין המקח קיים - עי' חו"מ (סי' רז ס"י), וצ"ע דשם כתב המחבר גם סברת י"א דלא הוי אלא אבק רבית ⁵⁸ (ש"ך).

(ז) אבל מה שאכל לאחר ג' שנים כו' - שזהו אכל בגזל ומה שהניחו לאכול הוי מחילה בטעות ולא הוי מחילה בכחאי גוונא (ט"ז). מפני שהיה סבור שנחלטה לו וכשנודע לו שלא קנאה מוציאה מידו דהוי מחילה בטעות אבל תוך ג' שנים לא הוי טעות שהרי בידו וברשותו היה להחזיר המעות למלוה וע"ל (סי' קעד סק"ד ?) (ש"ך).

סימן קסה - דין המלוה על המטבע והוסיפו עליו, ובו סעיף אחד.

(א) ¹²⁸ המלוה את חברו על המטבע (א) והוסיפו על משקלו, אם הוולו הפירות מחמת התוספת מנכה לו (ב) שיעור התוספת (ג), ואפילו הוסיפו עליו כל שהוא. ואם לא הוולו מחמת התוספת (ד), אינו מנכה לו אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. ¹²⁹ במה דברים אמורים, כשהוסיפו עליו עד חמישית (ו), כגון שהיה משקלו ד' ועשאוהו ה'. אבל אם הוסיפו עליו יותר על חמישית, מנכה לו כל התוספת (ו), אעפ"י שלא הוולו הפירות. ¹³⁰ וה"ה למלוה (ז) על המטבע ופחתו ממנו. הגה: ועיין בח"ה סימן ע"ד ⁵⁹ אימת יוכל להחזיר המטבע שהלוה לו, אף על גב דנפסלה. ¹³¹ ואם הוולו הפירות מחמת המטבע החדשה (ח), ולא הוסיפו עליה, נותן לו מטבע החדשה. ¹³² והיכא שעשו מטבע חדשה ולא ידענו אם הוסיפו אם פחתו חומש, סמכין אלאומנים עובדי כוכבים (ט) דבקיאים בכך, במסיחין לפי תומן, או הערכאות הממונים על כך. ואם גזרין המלך שכל מי שיפרע יפרע ממטבע חדשה, הולכים אחר גזירת המלך, דלינא דמלכותא (י) דינא ואין צוה לל משום רבית ולא משום איסור גזל ועיין בח"ה סימן ע"ד ⁶⁰.

(א) על המטבע - כלומר שמלוה לו בענין שחייב ליתן לו המטבע היוצא ועל הדרך שנתבאר בחו"מ (סי' עד ס" ?), וע"ש ועב"ח ועי' בתשובת רבי משה אלשקר / אלשיך / ס"ס קט"ו (ש"ך) ⁶¹, עי' ש"ך והיינו דוקא שהתנה לתת לו מטבע, והמטבע הראשונה נפסלה לגמרי, שאז אין שם מטבע עליו כלל, והוא התנה לתת לו מטבע. אבל אם רק פחתו המלך מכמות שהיתה, כגון שהיה הדינר זהב עשרים וחמישה דינרים והעמידו המלך על עשרים, אין משלם לו רק המטבע שהלוה לו, דהא עדיין שם מטבע עליו רק שהוול, כמו בסאה בסאה והוול שאינו נותן לו רק סאה שהלוהו אף שהוול, וכן אם הוקר המטבע ע"י שהעלהו המלך להמטבע, מחוייב לשלם לו המטבע שהלוה אף שהוקר מחמת שהעלהו המלך, דאין במטבע משום הלואה סאה בסאה, דהא לויין על שער שבשוק ואין לך יצא השער גדול

:Commented [YL16]
א הבאתי דברי הח"ד

⁵⁶ לא עשיתי

⁵⁷ ס"א.

⁵⁸ לבדוק שם

⁵⁹ סעיף ז.

⁶⁰ סעיף ז.

⁶¹ לא עשיתי

הלכות רבית

משער של המטבע קודם שהעלהו המלך. אבל בהזל המטבע של המלך אפילו הותנה שיתן לו המטבע וישלים לו כפי שער של עכשיו אינו מועיל, דהא בסאה בסאה אסור להתנות שאם יוזל שיתן לו כשער של עכשיו כנ"ל (רמ"א סי' קסב ס"ב). אבל אם קצץ על מעות כגון שכתב בשטר שהלוה לו כך וכך דינרין שכל דינר הוא עשרים וחמישה דינרים, הדין כמו בסאה בסאה כשקצץ דאפילו הוזל נותן לו כעין שהלוהו, ועיין לעיל (סי' קסב ס"א, ועיי"ש סק"ב?), וכן אפילו הוקר אין צריך ליתן לו רק כסף שהלוהו, דעיקר ההלואה הוא על הדמים שעשה מהמטבע הגדול, ויכול ליתן לו המטבע הישנה ולהשלים עליו כשער של עכשיו. אבל אם הוזלו הפירות מחמת שהוזל המטבע, מנכה לו שיעור מה דזיילי פירי יותר מאלו היה המטבע בשער הראשון, וכאן בשו"ע מיירי שנפסל הראשון והוסיפו במטבע השניה במשקל שעשאוהו יותר כבד במשקל מן הראשון אחד שנתן שלושם ושמונה חתיכות (פירוש מין מטבע) וקצץ על פרח (מין מטבע), ואחר כך הוזלו החתיכות ועמד הפרח בארבעים חתיכות, כל שקצץ על הפרחים מחויב ליתן לו פרחים וכשלא קצץ אסור לשלם לו בכל דבר חוץ מחתיכות (ח"ד).

[Commented [YL17]]
דלא כאלשיך סי' קכט

(ב) מנכה לו כו' - וכל היכא שצריך לנכות לו ולא נכה לו י"א דהוי רבית קצוצה וי"א דהוי אבק רבית (ש"ך).

(ג) שיעור התוספת - ומחזיר לו כל התוספת כמו שכתב הט"ז בסק"ו (ו) (ח"ד).
(ד) ואם לא הוזלו מחמת התוספות - אף על פי שהוזלו מחמת השער כגון שבאו רוב תבואות לעולם והוזלו אינו מנכה לו (ש"ך).

(ה) עד חמישיתו - ואף דהמטבע הוא שוה יותר הרבה משיווי הכסף שבו עד הכפל ובודאי לא יתיכנו על כסף, מכל מקום מיחזי כרבית כששבח לענין נסכא, ואין משגיחין כלל רק אם יש חומש במשקל הכסף באם היה הכסף מהותך (ח"ד), עיין בתשובת הר הכרמל חלק יו"ד סימן י"ז מ"ש בזה (פ"ת)⁶².

[Commented [YL18]]
א הבאתי את דברי הש"ך והט"ז

(ו) מנכה לו כל התוספת - פי' כל התוספת ולא מספיק בחומש (ט"ז).
(ז) וה"ה למלוה כו' - לאו דוקא דרך הלואה אלא הוא הדין דרך משא ומתן וכלל בזה שני דברים: האחד, אם הוסיפו או פחתו על המשקל, דהיינו שהזיק ניתוסף או נפחת. והשני, שנעשה שינוי לענין עירוב עם נחושת בכל גווני, אם לא נעשה שינוי לענין פירות או שאר דברים שנותנין עבורו לא ינכה עד חומשיתו (ט"ז), כלומר המלוה בענין שחייב לשלם לו מטבע היוצא ופחתו מן המטבעות או צריך הלואה לשלם לו על הדרך שנתבאר (ש"ך). נראה דדוקא אם הוקרו הפירות מחמת הפחת דיש היזק למלוה צריך להשלים לו, אבל בענין פחת לענין נסכא, דגבי לזה אין בו איסור רק משום מיחזי כרבית, במלוה דלא שייך זה אין צריך להשלים. ועוד דהא הלואה יכול לסלק הלואתו במקום שיש לו פסידא אפילו בשוה כסף, ויכול לקנות פירות ולסלק חובו, וכיון דהפירות לא נתייקרו אין לך שוה כסף גדול מזה ויכול לסלק במטבע זו כמו בשאר שוה כסף. ועוד דיכול הלואה לומר אי לנסכא קבעית אתן לך מטבע שנפסל (ח"ד), עי' בתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סי' י"ב מ"ש בזה (פ"ת)⁶³.

(ח) מחמת המטבע החדשה - מחמת חריפותה נותן לו מטבע החדשה (ש"ך).
(ט) אאומנים עובדי כוכבים - ששואלים לשנים זה שלא בפני זה במסיחין לפי תומם, ועי' בחו"מ (סי' סח ס"ב) (ש"ך).

(י) ואם גזר כו' - ז"ל הרמ"א (חו"מ סי' עד ס"ז?) ואם תקן המלך כיצד ישלמו החייבים דינא דמלכותא דינא וכפי מה שתקן ישלם ויש חולקים. וע"ל בחו"מ סי' שס"ט בדין דינא דמלכותא דינא עכ"ל. וכאן הרמ"א לא הביא דעת היש חולקים, ועי' בחו"מ (סי' שסט ס"ח) שהרמ"א נקט כעיקר כהסוברים דבכל דבר דינא דמלכותא דינא א"כ במטבע קי"ל דינא דמלכותא דינא וכן עיקר לדינא ועוד אף הסוברים דלא שייך דינא דמלכותא אלא במסים ומכסים התלויים בקרקע מודים דעניני המטבעות דינם כמסים ומכסים (ש"ך).

(יא) דדינא דמלכותא - ואף דברבית גמור ודאי דלא מהני גזירת המלך, מכל מקום כאן מיירי שהמלך גזר לשלם ממטבע החדשה בין שיוסיף בין שיפחות, הוי כקרוב לשכר ולהפסד בשעת הלואה דאין בו משום רבית. ועוד דכאן גזירת המלך היא לטובת עצמו שיהיה מעלה למטבע שלו, משום הכי הוי דינו כדין הפקר בית דין ואין בו משום רבית (ח"ד).

סימן קסו - המלוה לחבירו לא יעשה מלאכה בעבדו ולא ידור בחצרו, ובו ג' סעיפים.

⁶² לא עשיתי

⁶³ לא עשיתי

הלכות רבית

(א) המלוה את חברו לא יעשה מלאכה בעבדו(א), אפילו הוא בטל, ולא ידור בחצירו חנם, ולא ישכור ממנו בפחות(ב), אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא (פירוש שאינה עומדת להשתכר) וגברא דלא עביד למיגר. ואם דר בו כבר(ג), כיון דחצר לא קיימא לאגרא אין צריך לתת לו אפילו לצאת ידי שמים, ואפילו אם הוא גברא דעביד למיגר⁶⁴. ולהרמב"ם, אפילו(ד) אם הוא גברא דלא עביד למיגר, הוי אבק רבית וצריך להחזיר אם בא לצאת ידי שמים. ונחנך דקיימא לאגרא, הוי אבק רבית(ה).

(א) לא יעשה מלאכה בעבדו - ואי לא הלוח לו היה מותר דניחא למריה דהוא עבד שלא ילמוד דרך הבטלה (עי' חו"מ סי' שסג ס"ד), הכא דהלוהו מחזי כרבית (ט"ז), דוקא הני שהן דברים של פרהסיא אסור אבל להשאילו כליו או בהמתו וכה"ג מותר אם היה משאילו בלאו הכי כיון שעושה אותו מדעת הלוח כדלעיל (סי' קס ס"ו) וי"א היכא דידוע שקודם ההלוואה היו אוהבים זא"ז כ"כ שהיו משאילים חצר זה לזה אם היו צריכים מותר להשאיל גם לאחר ההלוואה ואינו אסור רק בסתם בני אדם ולא שרי בכה"ג אלא דברים שאינן של פרהסיא כגון השאלת בהמה וכלים. מי שלוח מחבירו אינו רשאי לכבדו במצוה כגון לקרותו לס"ת או לקנות לו גלילה אף על פי שהוא יודע בעצמו שבלאו ההלוואה נמי עביד ליה אפ"ה מאחר שזה מפורסם אסורה דומה לבית ועבד, אם לא שידוע לכל שלא מחמת ההלוואה קא עביד (ש"ך), ובמקבל עיסקא אף דפלגא מלוה, מותר אפילו בדבר שבפרהסיא, כיון דלאו מלוה גמורה היא והוא גם כן לטובת המלוה, לא יבא לומר דבשביל ההלוואה היא (ח"ד).

(ב) ולא ישכור ממנו בפחות - י"א שזה דוקא בבית וחצר לפי שאין שם הפסד משא"כ בכרם (סי' קעג ס"ו) דלפעמים יש בו הפסד ואפ"ה מנכה לו דבר קצוב לשנה ויש חולקים וס"ל דדין זה אף בכל מילי ועיקר החילוק דהלוהו על הבית הוה כזבינא ומותר בנכיתא אבל כאן הלוהו שלא על ביתו ועי' לקמן (סי' קעב ס"ו) (?) (ט"ז).

(ג) ואם דר בו כבר כו' - כלומר אף על גב דלכתחילה בכל ענין אסור, מיהו אם בדיעבד דר בו, כיון דחצר לא קיימא לאגרא והוא בענין שאם לא הלוהו לא היה חייב לתת לו שכר מחמת שדר בו (עי' חו"מ סי' שסג ס"ו-ח) גם עכשיו שהלוהו לא מחזי כרבית (ש"ך).

(ד) ולהרמב"ם אפילו - הוא חצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר הוי אבק רבית (ש"ך), ועי' בתשובת מבי"ט סימן קכ"ג דף קנ"ה (ש"ך)⁶⁵.

(ה) ובחצר דקיימא לאגרא הוה אבק רבית - היינו לכולי עלמא. ומכל מקום חייב ליתן לו שכר כל שלא אמר ליה דור בחצרי חנם ומיהו אם אחר שהלוהו אמר ליה דור בחצרי חנם אף על גב דקיימא לאגרא לא הוה אלא אבק רבית דכל שלא פטרו בפירוש צריך ליתן לו שכרו דמשום דעביד איסורא לא הורע כחו, דלא כרמ"א (חו"מ סי' שסג ס"ו) (ט"ז), וי"א דעיקר כדברי הרמ"א בחו"מ (נקה"כ, ח"ד), אסברא ראשונה קאי דמודה בהא דהוי אבק רבית (ש"ך). ועיין בתשובת מקום שמואל סימן ל"א מה שתירץ על זה (פ"ת)⁶⁶.

(ו) הוי אבק רבית כו' - אע"ג דאבק רבית הוי ואינה יוצאה בדיינים מטעם רבית מ"מ חייב להעלות לו שכר דכיון דקיימא לאגרא אפילו בסתמא חייב להעלות לו שכר דחסריה ממונא ומשום דאית ביה איסורא לא הורע כחו ואפילו ידע בעל החצר שדר בה ושתק לא משמע שיהא דעתו שידור בה בחנם וכן אם א"ל כשהלוהו דור בחצרי צריך להעלות לו שכר ומיהו אם אחר שהלוהו א"ל דור בחצרי חנם ולא הזכיר לו בשכר הלוואתו בכי הא ודאי אף על גב דקיימא לאגרא לא הוי אלא אבק רבית כיון שלא קצץ עמו ואם דר פטור מלהעלות לו שכר וי"א דה"ה בלא קיימא לאגרא אם הוא בענין שהיה חייב להעלות לו שכר אם לא הלוהו כגון שא"ל צא או שחסרו להלוה דבר מועט כגון שהשחירו או שגילה דעתו לשלם לו וכל כה"ג (עי' חו"מ שם), מוציאין ממנו ואפילו פרעו ולא תבעו לו יכול לתבעו בדין לעולם ואינה כרבית מאוחרת דלא מחל לו כיון דלא פירש א"נ אפילו פירש מחילה בטעות הוי כו' וצ"ע בפירוש, וכן אם א"ל כשהלוהו דור בחצרי צריך להעלות לו שכר ר"ל אפילו יש במשמעות דור בחצרי חנם צריך להעלות לו שכר דכיון שא"ל כן בשעת ההלוואה ה"ל כהלוני

⁶⁴ ה"ה למלוה על המשכון אע"פ שאסור להשתמש בו (חו"מ סי' עב ס"א) אם כבר עבר ושימש א"צ לתת לו שכרו אם לא שהפקדון עומדת להשכיר, ועי' רמ"א לקמן סי' קעב ס"א: יש מתירין להלוות על ספרים או מקומות ב"ה ולישב עליהם אפילו בלא נכיתא, דהוי לצורך מצוה ומותר ללוות ברבית לצורך מצוה, וטוב להחמיר לעשות בנכיתא. וכל זה לא מיירי אלא כשאחריות המשכונות על המלוה. אבל כשהלוה כותב לו אחריות על שאר נכסיו, ולא יוכל להגיע למלוה שום הפסד, אסור (סמ"ע סי' עב ס"א ד"ה מפני).

⁶⁵ לא עשיתי

⁶⁶ לא עשיתי

ודור בחצרי חנם דה"ל רבית קצוצה ואם אחר שהלוה כו' ? ולא הזכיר לו בשכר הלוואתו משמע אם א"ל דור בשכר הלוואתך בחצרי חנם אף לאחר שהלוה הוי רבית קצוצה, וי"א דלאחר שהלוהו אפי' א"ל דור בחצרי חנם בשביל מעותיך לא הוי אלא אבק רבית כדלקמן (סק"ט ?) אבל זה רק בשכר הרויח לו זמן והצד הראשון מיידי היכא שלא הרויח לו זמן וכל יומא ויומא זמניה הלכך היכא שא"ל בשכר הלוואתך דהוי רבית קצוצה ואפילו אינו מרויח לו זמן בפירוש רק שיכול לתבעו אימת שירצה א"כ כשא"ל דור בחצרי חנם בשכר הלוואתך ע"ד שמרחיב לו זמן כך והוי רבית קצוצה כשמרחיב לו זמן מיהו היכא שא"ל בשעה שמרחיב לו זמן דור בחצרי חנם אף על פי שלא א"ל בשכר הלוואתך ה"ל רבית קצוצה למ"ד דלא בעינן קצץ בשעת מתן מעות (ש"ך).

(ב) אמר ליה: הלויני ודור בחצירי, אי קיימא לאגרא הוי רבית קצוצה, ואי לא קיימא לאגרא הוי אבק רבית. הגה: ודוקא כסתם, אבל אם אמר לו: דור בחצירי נשכר הלוואה, אפילו לא קיימא לאגרא הוי כרבית קלוה, דמאחר שאמר לו: נשכר מעותיך, הוה ליה כאלו השכירו לו עכשיו. ואם הלוהו ואחר זמן תבע חובו ואמר לו הלוה: דור בחצירי, יש אומרים שאינו אלא אבק רבית ויש אומרים שהוא רבית קצוצה, והוא שיאמר לו כן בשעה שמרויח לו זמן. הגה: והוא הדין בכל רבית שצא לאדם ללא קצץ מתחלה, יש מחלוקת זו אם הוא אבק רבית או קלוה.

(ז) ודור בחצירי - ראובן שכר בית מעובד כוכבים בעשרה לבנים ולוה משמעון לזמן ומשכנו בידו בנכיתא בלבן א' ליום הוי רבית קצוצה דהוי כאומר הלויני ודור בחצר העובד כוכבים ואני אפרע (פ"ת).

(ח) ואי לא קיימא כו' - י"א דבאומר הלויני אפילו בלא קיימא לאגרא הוי רבית קצוצה כיון דהתנה עמו הוי כאילו שוכרו מעכשיו, ותימה למה השמיט המחבר דעתו ולענין דינא הוא ספיקא דדינא הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך), וי"א דאין בזה מחלוקת אלא לכו"ע אם אמר בסתם "הלויני ודור בחצירי", אינו רבית קצוצה, אלא רק באמר בפירוש דור בשכר הלוואה (ח"ד).

(ט) אלא אבק רבית - לפי שלא קיצץ בשעת הלוואה (ט"ז וש"ך).

(י) ויש אומרים כו' - וכן עיקר (ש"ך).

(יא) והוא שיאמר לו כן בשעה שמרויח לו זמן - אבל אם כבר הרויח לו זמן ובא בתוך הזמן ואמר "דור בחצירי בשביל מעותיך שהן בטילות אצלי", אסור, ולא הוי אלא אבק רבית (ש"ך).

(יב) דלא קצץ - והוא הדין בחוב של מכר כשקצץ בשעה שמרויח לו זמן, דהוי רבית קצוצה כיון דאשה מתקדשת בזה, דהרווחת זמן הוי כנתינה עכשיו, ואם כן בחוב של מכר כנתינה מחדש דמיא בשעה שמרויח זמן והוי רבית קצוצה (ח"ד).

(ג) היכא דהוי אבק רבית, יש אומרים שאפילו אם לא פרעו עדיון ותובע הלוה שינכה לו מחובו שיעור השכירות לא מנכינן ליה. ויש אומרים דמנכינן ליה. הגה: והסברא אחרונה היא עיקר. מי שקבל מעות בהלוואה מאחד, וגם לומד עם בנו, והתנה עמו שיתן לו משום זה ההוצאה, אף על גב דהוא נותן לו ההוצאה בלא הלוואה משום שלמד עם בנו, אפי' הכי אסור דהוי ליה כהלוני ודור בחצירי. דאסור אפילו לא קיימא לאגרא. והוא הדין בכל כיוצא בזה. מיהו אם נותן המעות בדרך מתנה, ואם ירצה הלוה יוכל לעכס לעצמו ולא ישלם לו, מותר אף על גב דמשלם לו אחר כך. מי שאינו צריך ללוות מעות רק לטובת המלוה אומר לו בנה כך חורבה זו וכל מה שתוציא על זה עלי לשלם כך וכל זמן שאינו משלם כך דור זה בחנם, מותר הואיל ואין כאן הלוואה, רק עשה לטובת המלוה.

(יג) לא מנכינן ליה - שאם אתה מנכה לו הוה כאילו אתה מוציא ממנו ודומה למשכנתא (עי' לקמן סי' קעב ס"א ? ברמ"א) שאין לסלקו בלא מעות וי"א דמנכינן ס"ל שאני התם דהמלוה מוחזק בהמשכון והקרקע תחת ידו הוא כי מסרה על דעת שהפירות יהיו שלו על כן נחשב סילוק בלא מעות כאילו מוציא ממנו מה שאין כן כאן שלא מסר אותה תחת ידו (ט"ז), ע"ל (סי' קסא סק"ה ? וסי' קע"ב ?) (ש"ך).

(יד) דמנכינן כו' - דדוקא במשכנתא דהוי ברשות המלוה והלוה מתחלה עליה לא מנכינן ליה כדלקמן (סי' קע"ב ס"א בהג"ה) משא"כ הכא (ש"ך).

(טו) היא עיקר - דוקא בכה"ג שהלוה טוען שינכה לו בזה הכריע הרמ"א כסברא אחרונה כיון דהלוה נקרא מוחזק והמלוה בא להוציאה ממנו, אבל נגד שאר בעלי חובות אין נקראים מוחזקים נגד בעל חוב זה ולא מנכינן ליה (פ"ת).

(טז) מי שקבל מעות כו' - ע"ל (סי' קעז סי"ג) (ש"ך).

הלכות רבית

(יז) רק עשה לטובת המלוה - אבל אם בנה חורבה זו לצורך בעל החורבה אסור דמיד נתחייב לו לשלם ודר בו בשכר המתנת מעותיו וע"ל (סי' קעב ס"ו) (ש"ך).

סימן קסז - באיזה אופן מותר להלוות מעות בתנאי שיתעסק בו לריוח, ובו סעיף אחד.
(א) מלוה אדם לחבירו מנה, על תנאי שיתעסק בו לריוח המלוה עד שיהא שני מנים, ויהיו באחריות המלוה(א)(ב) עד אותו זמן, ולכשיהיו שני מנים יחזרו שני המנים למלוה ומשם ואילך יהיה כל הריוח ללוה, ובלבד שיתן שכר עמלו עד שיהיו שני מנים. ואם התנה עמו(ג) מתחלה, אפילו בכל שהוא שהתנה לתת לו בשכר עמלו, סגי. הנה: והוא הדין איפכא(ד), שםלוה לו תחלה לצורך הלוה ואחר כך יעסוק צו לצורך המלוה, ונותן לו.

(א) ויהיה באחריות המלוה - י"א אם התנה עמו בתחילה ונותן לו שכר מה כדי שיקבל עליו המתעסק באחריות שבועה דאורייתא, דומיא דמתנה עליו בשכר עמלו בדבר מועט ואינו, דעיקר ההיתר בדין זה הוא מחמת שבשעה שמרויח מנה הוא עדיין פקדון בידו ולא הלוואה ואם יקבל עליו האחריות גם בעת ההיא יהיה המעות בהלוואה בידו, ורבית גמורה יש כאן, דהכא שנושא ונותן בנכסים כיון שקיבל עליו כל האחריות פקע ממנו שם הפקדון ונעשה מלוה, ועיין מ"ש לקמן (סי' קעז ס"ו סק"?) דאפילו אם המקבל קונה מן הנותן חלק ריוח שלו אסור. י"א דהנותן מעות לחבירו למחצית שכר ורוצה שיהיה קרן שלו בטוח יכול לומר שהלוה לא יהיה נאמן על ההפסד רק על פי עדות הרב והש"ץ, ואף על גב דדעת שניהם שלא יהיה כן שיעידו הם ואין מתנין כן אלא שיקח הרבית בהיתר מיהו אין היתר זה אלא בנותן לעיסקא שאין שם רבית דאורייתא אפי' בלא שום תנאי כיון דלא קיצץ עמו רק אם יהיה ריוח רק מדרבנן אסור משום קרוב לשכר ורחוק מהפסד, אבל מי שקיצץ עם הלוה שיתן לו סך קצוב ריוח ועושה כן להיות הקרן בטוח אין לסמוך על תנאי זה וליקח הרבית אם לא יעידו אלא שני אנשים. ויש מחלקים בין הקרן להריוח, דעל הקרן יכול להתנות כן שיהיה בטוח שבבירור יש לו בידו הקרן רק שרוצה לפטור עצמו בטענת הפסד על זה יאמר איני מאמינך כי אם על פי עדים המיוחדים אבל לא על הריוח דספק מתחילתו אם יהיה שם ריוח כלל. ואפי' במקום שאין קציצה אלא נותן למחצית שכר דמותר לעשות כן תנאי זה שלא יהיה נאמן על הפסד הקרן רק בעדות הרב והש"ץ היינו בענין שהרב והש"ץ יש להם ידיעה קצת בעסק של זה הלוה משא"כ באותן שבוחרים עדים שאינם יודעים מן המשא ומתן כלל ועושים כן כדי שא"א שיוכלו להעיד על ההפסד זה ודאי אסור גמור הוא דהוה קרוב לשכר ורחוק לגמרי מן ההפסד (ט"ז), ואם המלוה אינו מאמין ללוה על ההפסד בקרן או בריוח אזי יכתוב בשטר העיסקא שאין הלוה נאמן בהפסד הקרן כי אם ע"פ עדים כשרים מפורסמים (כדלקמן סי' קעז סקי"ז?) ועל הריוח לא יהא נאמן כ"א בשבועה חמורה כרצון בעל השטר דלא כאותן שנהגו לכתוב בשטר שגם בריוח לא יהא נאמן כ"א בעדים שזהו רבית גמור ודוקא הכא שהוא בשטר עיסקא אבל בהלוואה ממש דהוי רבית דאורייתא אסור להתנות גם על הקרן שלא יהא נאמן כ"א ע"פ ב' עדים כשרים כדלקמן (סי' קעז סקי"ז?) (ש"ך), אסור לקבל אחריות בכל עיסקא שהוא פלגא פקדון, וכן בכל מקום שיש צורך בקבלת המעות להמקבל אסור לקבל אחריות, כשיש איזה הנאה להמלוה, דמחמת שהוא לצרכו וגם מקבל אחריות נעשה מלוה, וההנאה שמקבל המלוה הוי רבית, כל שאינו קוצץ ליתן לו שני מנים, רק כשיהיה ריוח יקח, מועיל תנאי כמו בכל עיסקא אף שנתפשר עמו על דבר קצוץ כנ"ל (סי' קעז ט"ז סקי"ב?) (ח"ד).

(ב) שם - יש תקנה למלוין בשטרות שיכתוב לו שחייב הלוה למלוה סחורה שיש לו עכשיו בביתו ומוכרה לו בזול שהרי כל אדם יש לו רשות שימכור סחורתו בזול אפילו שוה מאתים במאה שיעמידנה למלוה בזמן פלוני ואם יעבור על זה חייב לשלם לו בסך הרבה אפי' יותר מכפל ממה שנתן לו שזה היתר גמור והוא שידע שהאמת כן הוא שיש לו ללוה אותה הסחורה בביתו באותו פעם ויקנה לו הסחורה בקנין מיד שעושה על החוב, והובא זה לקמן (סי' קעז סי"ח), ועיין מה שכתבתי שם (?) ואין להיתר זה מקום רק אם לא אמר תחלה הלוני מעות אלא תיכף אמר כך, הנה יש לי סחורה אמכרנה לך בזול ואם לא אעמידנה לך לזמן פלוני אתן לך סך כך וכך, אבל אמר תחלה הלוני מנה ואח"כ עושה עמו היתר זה אסור דכן מצינו לעיל (סי' קסג ס"ג) אמר ליה הלוני מנה א"ל מנה אין לי חטין במנה יש לי כו' דאסור מאחר שאמר ליה תחילה הלוני, והא התם דעשה עמו מקח גמור בחטין כפי שויין ומה שחזר ולקח ממנו בתשעים הוא ג"כ היתר גמור, ואפ"ה אסור קל וחומר כאן דמוכר לו בזול הרבה תחילה דמחזי טפי כהערמת רבית, ולא עוד אלא רבית גמור יש כאן לצד א' (ט"ז), מש"כ הט"ז "דכן מצינו בסימן קס"ג סעיף ג'", י"א שכאן כשזה מוכרו לו בפחות אין

הלכות רבית

איסור כשיש לו, שהרי רשאי אדם למכור סחורותיו בפחות כשיש לו, ואין כאן הערמת רבית כיון שהסחורה היא מתחלה של המוכר (נקה"כ), ואין לסמוך על התיר זו (ח"ד).

(ג) ואם התנה עמו כו' – וי"א אפילו בלא התנה תחלה סגי בשכר כל שהוא שונה מעיסקא דלקמן (סי' קעז ס"ז)? דנותן לו שכרו כפועל בטל דהתם הוא עוסק בחצי שלו ושל המלוה ביחד משא"כ הכא דכשעוסק אין כאן הלואה כלל אלא שהוא כמו רבית מוקדמת ומאוחרת ומשום הכי אפילו בלא תנאי סגי בכל שהוא (ש"ך), האומר תהיה משרת בחנות בפחות ואלוין מנה, או אלוה לך מנה בתנאי שתהיה משרתי בפחות אח"כ, רבית קצוצה היא, דרבית מוקדמת ומאוחרת בתנאי רבית קצוצה היא כנ"ל (סי' קס"ו סק"ג?), אבל סתם עיסקא הוא לעסוק בחלק המלוה והפקדון ביחד, ולכן יכול להתנות עמו ולומר לו, נחלוק שיהיה העסק עד זמן פלוני הריחוק וההיזק שלך ואח"כ הריחוק וההיזק שלי, כי מה הפרש יש לך בין שתעסוק ביחד ונחלק הריחוק ובין העסק בזמן (ח"ד).

(ד) והוא הדין איפכא – כנ"ל (ס"ק הקודם) עיקר הפשר היה בעד מה שהיה מחוייב לעסוק בחלק הפקדון בזמן הראשון ליתן הריחוק להנותן, שיטול חצי הריחוק לעצמו בעד זה שיעסוק בכל המעות בשביל הנותן אח"כ, והיו כנותן החצי הריחוק של זמן הראשון בשכר התעסקות של זמן שאח"כ, לכן כשבא לחזור בו מחוייב להחזיר החצי ריחוק של הזמן הראשון. ושטרי עיסקא דידן שמפשרין עצמן על עשרים למאה לשנה וכיוצא, יכול לעשות אופן הפשר כמו שכתב המחבר כאן, דהיינו שיתעסק בו לריחוק המלוה עד שיהיה עשרים למאה ויותר ואח"כ כשיהיו מהמאה מאה ועשרים יחזרו כל המאה ועשרים מלוה, ואז כשישבע שלא הריחוק רק עשרים למאה יצטרך ליתן הכל לנותן. אבל בסתם עסקא תלינן דהיה הפשר על פלגא באגר ואין צריך ליתן ממה שהריחוק להנותן רק החצי (ח"ד).

סימן קסח – קסט – כמה דיני רבית הנעשות באמצעות העובד כוכבים, ובו כ"ז סעיפים.
(א) ¹³³ ישראל שלוח מעות מעובד כוכבים ברבית, ובקש להחזירם לו, ואמר לו חבריו: תנם לי ואני אעלה לו ¹³⁴ כדרך שאתה מעלה לו, אסור. ¹³⁵ ואפילו כתב ישראל שני שטר בשמו לעובד כוכבים, ונתן משכונות וגם נתן הרבית לעובד כוכבים, אסור. ¹³⁶ וכל מה שנתן לעובד כוכבים מפקינן מישראל לאשון, דהוי כזית קלועה. והוא הדין אם הישראל היה חייב מעות בלא רבית, יש לו דין זה. ¹³⁷ ואפילו העמידו אצל העובד כוכבים ואמר לו העובד כוכבים: תנם לישראל זה והפטר, ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית, אסור.

(א) ואני אעלה לו כו' – דבשליחותו הוא נותן לעובד כוכבים ודומה לאומר לחבירו "אני אלוה לך על מנת שתתן הרבית לעובד כוכבים" דפשיטא דאסור אפי' אין המלוה חייב לעובד כוכבים כלום כיון דבשכר הלואה נותן לעובד כוכבים הרבית ע"פ המלוה הוה רבית קצוצה (ט"ז ש"ך), וכ"ש אם אמר "ואני אעלה לך" (ש"ך).

(ב) מה שנתן לגוי מפקינן – וזה אפילו אם כתב ישראל השני שטר בשמו לעובד כוכבים. ואף דמבואר ברמ"א (חו"מ סי' סו סכ"ג) דבמוכר שטר חוב וכתב לו שטרא בשמיה דאינו יכול למחול, ומשמע דנקנה לו מדאורייתא, עכ"ז כיון דהישראל קצץ עמו זמן אף שנקנה החוב לעובד כוכבים אינו יכול לבטל השכירות שהוא לזמן, כמו בשכירות מטלטלין לזמן דאף שמוכרין בתוך הזמן אין הלוקח יכול לבטל השכירות, וכיון דקציצת הזמן קיים בשביל הישראל הוי כנותן הרבית בשביל הישראל וחייב להחזיר (ח"ד).

(ג) בלא רבית – כיון דבשעה שנתן המעות לחבירו היה אחריות המעות עליו לגמרי הוי כאלו הלוה לו מעותיו (ש"ך).

(ד) שיתן לי קרן ורבית אסור – דכיון שקיבל מיד הישראל נראה כנותן רבית לעובד כוכבים בשליחותיה אע"ג דאין שליחות לעובד כוכבים הן עובד כוכבים לישראל הן להיפך (ט"ז, ש"ך), ולא הוי רבית קצוצה, ודוקא ביצאו מידו דרך הלואה אבל דרך פקדון שרי כדלקמן ברמ"א סעיף ג' (ש"ך).

(ב) ¹³⁸ אבל אם קבל העובד כוכבים המעות מיד הישראל הראשון ונתן לשני, מותר ¹³⁹ אפילו אם נותן הרבית ליד הישראל הראשון.

(ה) מותר – אפילו לא פירש בפירוש שפטר הראשון דמסתמא פטר ונתחייב לו השני ומותר, ועיין בתשובת מהר"מ אלשקר סימן פ"ז (ש"ך) ⁶⁷.

⁶⁷ לא עשיתי.

הלכות רבית

(ו) אפי' כו' - שבשביל העובד כוכבים הוא מקבל אותם ועיין בתשובת מהר"מ גלאנטי סי' כ"ב (ש"ך)⁶⁸.

(ז) הרבית ליד הישראל הראשון - לאו דוקא רבית אלא אפי' הקרן, דהיינו אחר שקיבל העובד כוכבים מישראל הראשון ונתן לישראל השני, אמר לישראל הראשון "תהיה במקומי לקבל מעותי מישראל השני קרן ורבית", וכן עשה הישראל הראשון, ואף על גב דלקמן סעיף כ"ג דאסור מפני מראית עין, שאני הכא דלא באה ההלואה מישראל לישראל רק אחר שנסתלק הישראל הראשון לגמרי, ועי' לקמן סק"י (ט"ז), עט"ז דלאו דוקא רבית אלא ה"ה קרן ועי' בתשובת בית יעקב סימן י"ז מה שכתב בזה⁶⁹ (פ"ת).

(ג) ¹⁴⁰וכן אם העמידו אצל העו"ג ואמר: הניחם על גבי קרקע, וכן עשה ונסתלק, ולקחון השני משם, מותר. הגה: ¹⁴¹וי"א אם אמר העובד כוכבים ליתנם לישראל השני דרך פקדון, ואחר כך יהא צידו הלוואה, דשכי הו"א ולא ילא מתחת הראשון צתורת הלוואה. ¹⁴²ואם הישראל השני לא עשה הלוואה עם ישראל הראשון, רק עם העובד כוכבים, והעובד כוכבים א"ל לקבלם מישראל הראשון, והישראל הראשון אינו רק כשלוחו של עובד כוכבים, מותר אפילו נתן הרבית לישראל.

(ח) הניחם על גבי קרקע - כיון שעיקר האיסור כאן במה שמקבלו מיד ישראל נראה כשלוחו של ישראל ונתן לעובד כוכבים רבית בשליחותו של ראשון וכיון שאינו נוטלו מידו אלא מן הקרקע אין שייך לומר כן, ולא צריך לומר "והפטר", אבל אם יניחנו על מנת שיחזור ויקחם, אסור וכאלו לא הניחם, וזהו שכתב "וכן עשה ונסתלק", אבל כל זמן שעומד שם הוה כאלו עדיין בידו דאפשר שיחזור ויקח (ט"ז), וי"א שצ"ל "והפטר" (ש"ך), ועיקר כט"ז, ועי' מחבר לעיל ס"א דאפילו אינו חייב דאסור, מכל מקום באמר ליה "הניחם על גבי קרקע" והעובד כוכבים מתנה עמו על קרן ורבית אף המחבר מודה דמותר, כיון שהנכרי מתנה על רבית והישראל כבר הניח על גבי קרקע ונסתלק, ודאי דאין כאן דין ערב ואין לישראל שום הנאה מהרבית מהיכי תיתי יהיה אסור, ועיין לקמן סק"ח (ח"ד).

(ט) וי"א כו' - הוא מדבר על סוף סעיף א' "העמידו אצל עובד כוכבים כו'" (ש"ך).
(י) לקבלם מישראל ראשון כו' - עי' לעיל סעיף א' דבאומר "תנם לו והפטר ואני אתנה עמו כו'", שזה אסור, אלא שם שונה שאמר לו "תנם והפטר" דאין "הפטר" אלא אחר הנתינה ממילא בשעת נתינה היה איסור משא"כ הכא דהעובד כוכבים אומר בפירוש לישראל הראשון "הנה אחריות המעות מהיום יהיה עלי ואתה תהיה אפטרופוס שלי" וכעין שזכרתי סק"ז¹⁴³, ממילא יש היתר בשעת נתינה, שהישראל רק שלוחו, ואף על גב דבסעיף כ"ג כתב באפטרופוס שאסור משום מראית עין, שאני הכא שהישראל עשה ההלואה בהסכמת העובד כוכבים, ועיקר דלא כרמ"א דלא אשכחן היתר אלא בהניחם ע"ג קרקע או שנשא ונתן ביד והרמ"א כתב כאן דאפילו קבלם ישראל מיד ישראל הראשון מותר כיון שעשאו לראשון אפטרופוס (ט"ז וש"ך), וי"א דדוקא בהעמידו אצל עובד כוכבים ואומר "תנם לו ואני אתנה עמו" אסור בסעיף א', דמיחזי כאלו הישראל הלוח מעותיו על דעת קציצת העובד כוכבים שקצץ בפניו ועל דעת כן נתן לו, אבל הכא מיירי שקצץ עם העובד כוכבים רבית שלא בפני הישראל הראשון א"כ מה בכך דמיחזי כישראל שמלוה מעותיו לישראל השני, הא אפילו היה באמת הישראל הראשון מלוה מעותיו והלוה הבטיח לעובד כוכבים רבית כדי שיאמר לישראל להלוות לו גם כן מותר, דאפילו בישראל כהאי גוונא מותר לומר "הילך זוז ואמור לפלוני שילויני" עי' לעיל (סי' קס ט"ז). ומה שכתב הט"ז דאין הפטר אלא אחר הנתינה משא"כ הכא דהעובד כוכבים אמר בפירוש הנה אחריות המעות מהיום יהיה עלי וכו', תמוה דהא לאחר ששיעבד נפשיה לא מצי לאתנויי בדברים בעלמא (עי' חו"מ סי' שד"מ ס"א וסמ"ע שם ד"ה ?), ומה שכתב עוד שהישראל עשה הלוואה בהסכמת העובד כוכבים, כוונתו דשאני הכא שהיה במעמד העובד כוכבים ובהסכמתו וליכא מראית עין (ח"ד).

(ד) ¹⁴³עובד כוכבים שמלוה לישראל ברבית על מנת שיתן הרבית לישראל, מותר. NO \$

\$MB

(ה) ¹⁴⁴אם ישראל הלוח לעובד כוכבים ברבית, והעובד כוכבים מלוה אותם לישראל ברבית, וחוזר ישראל הראשון ונוטל רבית מהעובד כוכבים, אסור. הגה: ¹⁴⁵ודוקא אם העובד כוכבים הלוח לישראל השני צליחות ישראל הראשון, וכמאן דלמא ¹⁴⁶יש צליחות לעובד כוכבים לחומרא, ¹⁴⁷ואפילו אי אין צליחות לעובד כוכבים לחומרא מיירי דישאל כופה לעובד כוכבים ליתן לו רבית ויודע

Commented [O20]: נ
ספיק?

Commented [O21]: ל
א"ל שהבאתי ענין זו
שם.

⁶⁸ לא עשיתי

⁶⁹ לא עשיתי

הלכות רבית

שהעובד כוכבים יכוף הישראל השני להוציא ממנו הרבית משום דמחזי כרבית, אבל אם אית ליה לעובד כוכבים משכון מישראל שני, שאין צריך לכוף אותו, ולא עשה בשליחותו של ישראל ראשון, לכולי עלמא שרי, כמו שיתבאר בסמוך⁷⁰.

(יא) ודוקא כו' - היכא שנעשה בכונה לתלות מעותיו ביד עובד כוכבים בהערמה כדי להלותן לישראל בכל ענין אסור והרב מיירי היכא שנעשית שלא בכונה בהערמה (ש"ך), עי' ש"ך, דכשבשעת נתינת המעות לא עשה רק משום הערמה אחריות החוב על ישראל ואסור כמבואר בסעיף כ"א (ח"ד).

(יב) בשליחות - היינו אחר שכבר לזה העובד כוכבים המעות לצורכו עשאו שליח להלותן לישראל, אבל אם בשעת נתינת המעות נתן לו בשליחות להלותן לישראל רבית קצוצה היא, כדלקמן (ס"ד ס"ז) (ח"ד).

(יג) יש שליחות לעובד כוכבים כו' - כלומר דשלוחו של אדם כמותו ואף על גב שאין שליחות לעכו"ם מן התורה לא הם שלוחים לנו, ולא אנו להם, אבל חכמים החמירו דהשליח עובד כוכבים הוא כישראל עצמו המשלחו ולמאן דאמר אין שליחות לעובד כוכבים אפילו מדרבנן (עי' רמ"א ס"ט) א"כ העובד כוכבים עצמו אינו כמו הישראל עצמו, ומותר (ש"ך).

(יד) מיירי דישראל כופה כו' - שהם ס"ל לחלק בין אשראי למשכון ויש אומרים שהאחריות על ישראל וא"כ אין חילוק בין אשראי למשכון ועי' לקמן (סי"ב ס"ז) (?), (ט"ז), אפ"ה לא אסור אלא כשהלוה בשליחות ישראל הראשון דאל"כ לא מחזי כרבית שהעובד כוכבים לצורך עצמו מתחלה לזה ועי' לקמן סעיף כ"א (ש"ך).

(טו) שאין צריך לכוף כו' - שהמשכון טוב ושוה הקרן והריוח כדלקמן סעיף ט' ברמ"א (ש"ך).

(טז) ולא עשה בשליחות של ישראל כו' - עי' רמ"א לקמן (ס"ט) דאפילו עשה בשליחות הישראל שרי, דאין שליחות לעובד כוכבים (ש"ך), עי' ש"ך ס"ז (יד), וכאן, ולדבריו צ"ל דיש טעות סופר בהג"ה וכצ"ל, משכון (מעכו"ם) [מישראל שני] שאין צריך לכוף מותר, ואם לא עשה בשליחות לכולי עלמא שרי, דאם לא עשה בשליחות אפילו הישראל כופיהו מותר כמו שכתב בס"ק י"ב. ומה שכתב בס"ק י"ד דחוק קצת לפרשו (ח"ד).

(ו) ¹⁴⁸עובד כוכבים שלוח מעות מישראל ברבית וביקש להחזירם לו, ומצאו ישראל ואמר לו: תנם לי ואני אעלה לך בדרך שאתה מעלה לו, מותר. ¹⁴⁹ואפילו א"ל: אני אעלה לו בדרך שאתה מעלה לו, מותר שבשביל העובד כוכבים נותנם לו. ואם העמידו אצל ישראל, ¹⁵⁰אף על פי שנתן העובד כוכבים המעות בידו, הואיל ומדעת ישראל נותן, אסור. הגה: ¹⁵¹ויש מקילין. ואפילו אם העמידו אלכו. ¹⁵²אבל העיקר כסדרה הראשונה, אבל במקום שנהגו להקל אין למחות בידם.

(ז) אף על פי שנתן העובד כוכבים המעות כו' - אף על גב דקיימא לן אין שליחות לעובד כוכבים לעיל סעיף א' היינו לקולא אבל כאן דלחומרא הוא אמרינן יש שליחות לעובד כוכבים. ושיטת הרמ"א, דאפי' לחומרא לא אמרינן יש שליחות לעובד כוכבים ואפילו בחוב של אשראי בלא משכון וי"א דאפילו ל"יש מקילים" אינו מותר בזה אלא במשכון ולא באשראי ועיין מש"כ לקמן (סי"ב ס"ז) (?), (ט"ז).

(ח) הואיל ומדעת הישראל נתן - הרי העובד כוכבים שלוחו של ישראל לחומרא ואסור מדרבנן (ש"ך).

(ט) ויש מקילין - משום דאין שליחות לעובד כוכבים כלל הלכך כיון שקבל המעות מיד העובד כוכבים מותר, אמנם אם ישראל השני אומר שבשליחות הראשון מקבלה אסור דשליח של ישראל הוא וי"א היינו דוקא שהישראל הראשון שויה שליח דאם לא כן אין לומר דשלוחו הוא שלא מדעתו ויש חולקים (ש"ך), וצ"ע שכן כיון דהישראל השני נתחייב מחמת שפטרו על פיו ודאי יש איסור ליטול רבית ממנו. אלא צ"ל דמיירי שהישראל הראשון לא עשה כלל קציצה עם השני, רק העובד כוכבים עשה ההלוואה והקציצה בשליחות ישראל הראשון, ודומה למי שצוה לעובד כוכבים לעשות קנין לקנות קרקע בכסף דמי חובו דלא קנה, הכי נמי לא קנה המלוה השעבוד הגוף והאגר נטר מחמת קציצת העובד כוכבים שעשה בשליחות הישראל, דאין שליחות לעובד כוכבים וגם לא פטרו על פי הישראל, ואף שמסרו לישראל יכול לחזור וליטלו כיון שאין שליחות לעובד כוכבים ועדיין המעות של עובד כוכבים היא, משום הכי מותר. אבל אם הישראל הראשון

:Commented [O22]
"ומותר" היא תוספת
שלי

⁷⁰ רמ"א סוף ס"ט.

הלכות רבית

עשה קציצה עם הישראל השני כדי שיאמר להעובד כוכבים ליתן לו דמי חובו, ועשה כן ואמר להעובד כוכבים אדעת קציצה זו ליתנו להישראל ונתנו להישראל על פיו, דהעובד כוכבים נפטר כשנותנו לידו והישראל השני נתחייב מטעם ערב כיון שפטורו על פיו, יש איסור רבית (ח"ד).

(ז) ¹⁵³ישראל שאמר לעובד כוכבים: לזה לי מעות ברבית מישראל בשמך, והמלוה לא ידע שבשביל ישראל הם, המלוה מותר והלוה עושה איסור. ¹⁵⁴ויש מקילין, משום דאין שליחות לעובד כוכבים. וכבר נתבאר⁷¹ דאין להקל רק במקום שנהגו להקל.

(כ) המלוה מותר - לו ליקח אח"כ הרבית (ש"ך), נראה דאפילו מביא הישראל עדים שלא זזה ידם ויודעין שהעובד כוכבים נתן אותן המעות ממשי שקיבל מישראל הראשון לישראל השני ושעשאו שליח הישראל, אפילו הכי מותר, והטעם דכל שלא הודיעו השליח שם המשלח הדין בין המלוה ובין השליח ואחריות המעות על השליח כיון שלזה בשם עצמו, עיין בחו"מ סימן קפ"ג, וכיון שהאחריות המעות על העובד כוכבים מותר כמבואר לקמן סעיף כ"א. והא שכתב המחבר בסעיף ט' הטעם משום דאין יכולין להביא עדים, ומשמע דאם היה יכול להביא עדים שהיה אסור, היינו משום דשם במשכון מיירי ומטעם שיבואר בסמוך [אות יב], אבל הכא מיירי שלא מסר העובד כוכבים משכון לישראל. והא שכתב הש"ך בס"ק י"ח דמיירי בענין דלא מחזי כרבית כדלעיל בסעיף ה' [בהגה], וזה על כרחך במשכון הוא כמבואר בסעיף ה', היינו שהעובד כוכבים יש לו משכוננו של ישראל תחת ידו ולא מסרו לישראל, אבל אם מסרו לישראל אסור כשיש עדים וכמו שיבואר בסעיף ט' בטעם הדבר, (ומכח) [ועוד דמכח] טעם דהישראל כופה המבואר בסעיף ה' אין אסור רק לכתחילה אבל לא בדיעבד, וכן הביא הב"י [עמוד תו ד"ה וכתב אדוני] בשם תשובת רש"י [סימן רכט] דהמחמיר ליקח רבית בענין זה הוא חסיד שוטה, ע"ש (ח"ד)⁷².

(כא) ויש מקילין - דאין איסור ללוה ולא למלוה אף ליקח הרבית מישראל אף אם ידע מיהו היינו דוקא אם הוא בענין דלא מחזי כרבית כדלעיל ברמ"א סעיף ה' (ש"ך).

(ח) ¹⁵⁵ישראל שאמר לעובד כוכבים: לזה לי מן העובד כוכבים ברבית, והלך העובד כוכבים ולזה מישראל ברבית, מותר.

(כב) והלך העובד כוכבים ולזה וכו' - דכיון ששינה אין כאן שליחות והוא כלוה מהעובד כוכבים עצמו וזה מותר אפי' למלוה (ט"ז, ש"ך), ואם נאנסו המעות מהעובד כוכבים קודם שהגיע ליד ישראל, כיון שישראל מחוייב להחזיר הדמים רק משום תקנת השוק, פטור מליתן הרבית דלא עשו תקנת השוק ברבית כמבואר בחו"מ (&) (ח"ד).

(ט) ¹⁵⁶עובד כוכבים שלוח מישראל מעות ברבית על משכון, ובשעת פדיית המשכון בא ישראל ואמר: שלי הוא המשכון, לא יאמינו המלוה. ועדים לא יוכל להביא, כי לא יוכלו להעיד שאלו המעות עצמם שנתן המלוה לעובד כוכבים חזר ונתן לישראל, כי יוכל לומר עכבם לעצמו וממעותיו הלוה לו. ¹⁵⁷ואם הוא יודע שהמשכון של ישראל, אסור להלות עליו. ואף אם אינו יודע בודאי, אם ידוע שהוא של ישראל, כגון שהוא מלבוש שאין העובדי כוכבים רגילים בו, מכוער הדבר ליקח רבית. הגה: ¹⁵⁸וכל זה אינו כלל למאן דאית ליה שליחות לעובד כוכבים לחומרא, אצל למאן דלית ליה, מותר בכל ענין. ולכן כתבו בשם ר"ת, דמותר ליתן לכתחלה משכנות לעובד כוכבים, אפילו לעבדו ושפחתו, למשכנס אצל ישראל אחר, אפילו הם ספריו והמלוה מכירן, ואפילו אם חוזר המלוה ומפקידם אצל הלוה, קרי, הואיל ויד עובד כוכבים באמצע אין שליחות לעובד כוכבים. וכבר כתבתי דאין למחות ביד הנוהגין להקל. ואפילו אם הולך העובד כוכבים והישראל פודה המשכון, קרי. מיהו אם המלוה אינו רוצה ליתן המשכון לישראל ששלח העובד כוכבים, הרשות בידו, שהרי אין לו עסק רק עם העובד כוכבים. ולכן צריך גם כן בתחלה שיהא המשכון שזה נגד מעותיו, כדי שלא יהא לו עסק עם הלוה כלל, אם ירצה.

(כג) עובד כוכבים שלוח מישראל מעות כו' - הלוה לא עביד איסורא דאמרי' מסתמא הקנהו לעובד כוכבים ומ"מ אם ידע המלוה תחלה שלצורך ישראל הוא הוה נראה כשלוחו כיון ששניהם יודעים בדבר (ט"ז).

(כד) לא יאמינו - ומותר לו ליקח קרן ורבית מהישראל הואיל ולא ידע המלוה תחלה ואף שנודע עתה שהמשכון היה של ישראל, שנתן משכוננו לעובד כוכבים ללות עליו מישראל

⁷¹ סעיף ו.

⁷² לא עשיתי

הלכות רבית

ברבית מותר, דמסתמא הוא עשה באופן המותר, והקנה לו המשכון לעובד כוכבים ועובד כוכבים קנייה במשיכה וכל מה שנותן לישראל בשביל העובד כוכבים הוא נותן (ש"ך), צ"ע דאם תולין שהקנהו לעובד כוכבים כמו שכתב הש"ך, אז אפילו מביא עדים אחרת מותר, ואם אין תולין שהקנהו לעובד כוכבים אפילו אין עדים פטור מליתן הרבית, ולדברי הש"ך מאחר ורק תולין, אבל אם הביא עדים אסור ליקח הרבית, ולהש"ך מותר מטעם דמסתמא אקני לעובד כוכבים המשכון. אלא צ"ל דאם העובד כוכבים לזה בשליחות ישראל מישאל בלא משכון, ולא הזכיר העובד כוכבים שם המשלח ולזה בשם עצמו, דודאי מותר ליקח רבית כיון דאחריות המעות על העובד כוכבים (עי' לקמן סכ"א-כ"ד, ועי' סק"כ), רק דעיקר האיסור הכא משום שהיה על ידי משכון, וכשנותן העובד כוכבים בשעת ההלוואה משכנו של ישראל אף שהעובד כוכבים בשם עצמו לזה מכל מקום כיון דהמשכון של ישראל הוי כישראל ערב קבלן שאסור ליקח הרבית מהערב קבלן, וכן אסור ליקח הרבית מהמשכון של ישראל, ואין לזה היתר אלא אם כן הקנה הישראל לעכו"ם המשכון והוי כמשכנו של עובד כוכבים, ולכן במקום שיש עדים שאותן המעות בעצמם נתן להלוה, אף דהישראל מסתמא היה במחשבתו להקנות לעובד כוכבים, מכל מקום העובד כוכבים ודאי לא נתכוין לקנותו ועשה כשליחות, וזה מוכח מה שמסר המעות לישראל הראשון, ואף שלא הזכיר שם המשלח כמו כל שליח שעושה שליחותו אף שלא הזכיר שם המשלח דהוי שליח, וכיון שהעובד כוכבים לא נתכוין לקנות המשכון לעצמו משכנו של ישראל הוא ואסור ליקח הרבית מהמשכון, אבל כשהעובד כוכבים קיבל המעות לעצמו הרי נתכוין להלוות המעות לעצמו על משכנו ונתכוין לשעבד המשכון בשביל עצמו, והישראל גם כן מחשבתו היה להקנות לעובד כוכבים כדי ללוות המעות לצורך עצמו, והעובד כוכבים נתכוין גם כן לקנות המשכון לעצמו, ויכול לקבל הרבית מהמשכון. ואף דהעובד כוכבים לא ידע שהקנה לו הישראל המשכון, מכל מקום אין כאן גזל, כיון דהישראל היה נתכוין להקנות לעובד כוכבים והעובד כוכבים גם כן נתכוין לקנותו וללוות עליו לצורך עצמו (ח"ד).

[023] Commented: ל קצר?

(כה) אסור - די שחוש שמה לא הקנה המשכון לעובד כוכבים (ש"ך).
(כו) מכוער הדבר - הואיל ובשעת ההלוואה ידוע שהוא של ישראל (ש"ך).
(כז) דמותר ליתן לכתחלה - היינו שהעובד כוכבים ילוה המעות בשם עצמו, דכשמזכיר העכו"ם שם המשלח רבית קצוצה היא כנ"ל (סק"י?), וגם צריך להקנות לעובד כוכבים המשכון שילווה המעות לעצמו ואח"כ יחזור וילווה להישראל, דאם לא יקנה ליה אסור ליקח הרבית מהמשכון, דהמשכון הוי כערב קבלן נ"ל (סק"ב?), והא דבעינן לטעם דאין שליחות הוא משום הלוה, דהמלוה ודאי לא עשה איסור כיון דהאחריות על העובד כוכבים מחמת שלוה בשם עצמו וכדלקמן (סכ"א-כ"ד), ועי' לעיל (סי' קס"ח?) (ח"ד), וצ"ע ללוות ברבית ע"י שליח קטן מאחר ואין שליחות לקטן לא עבר הלוה והמלוה (פ"ת).
(כח) ומפקידם אצל הלוה כו' - וישתמש בהם הלוה או שימכרם אך הלוה יתחייב להחזיר למלוה אותן או דמיהן (ש"ך).

(כט) הרשות בידו - דוקא בכה"ג שהישראל נתנו מתחלה להשכינו אבל אם הישראל השאיל כליו לעובד כוכבים או אפילו להשכנם לפי שעה ושיחזירם לו א"כ העובד כוכבים שהשכנם לישראל לזמן גזלן הוא וצריך הישראל השני להחזירם לראשון ועי' רמ"א לקמן סי"א (ש"ך).

[024] Commented: בדוק שזה מובן

(י) ¹⁵⁹ עובד כוכבים שמשכן לישראל בחובו, ומשכן העובד כוכבים אותו משכון לישראל ברבית, אם הישראל פודהו, אסור ליקח ממנו רבית. ואם אחריות החוב והרבית אינו על המשכון לבד, אלא גם על העובד כוכבים, מותר. וכן אם הישראל הממושכן לא ידע שהעובד כוכבים הממושכן רוצה למשכנו ביד ישראל, מותר לקבל הקרן והרבית מיד הישראל. הגה: ישראל שחייב לעובד כוכבים חוב על רבית, והעובד כוכבים הקנה אותו חוב לישראל אחר, אם העובד כוכבים מקבל הרבית ונתנו לישראל השני, מותר. אבל אסור לישראל השני לקבל מיד הראשון, משום חומר רבית.

(ל) עובד כוכבים שמשכן כו' - דדוקא בעובד כוכבים שלוה מישראל על משכון אומרים לעיל (סעיף ט') דמותר, דמסתמא הקנהו לו אבל כאן ודאי לא הקנהו לו, דהא בעל כרחו לקחו ממנו. ואם הישראל פודהו, הוא כאילו שלח שלוחו עובד כוכבים ללוות ברבית ואסור לדעת השו"ע (לעיל ס"ז), ומש"ה אם הממושכן לא ידע שהמושכן ימשכנו ביד הישראל ואין כאן שייכות שליחות כלל מותר לכו"ע (ט"ז, ש"ך), אבל לרמ"א (ס"ז) מותר (ש"ך).

הלכות רבית

(לא) אם ישראל פודהו כו' - אבל עובד כוכבים פודהו אף על פי שהישראל החייב נותן הרבית שרי, וי"א דבכל ענין מותר (ש"ך), משמע דרק משום איסור שנראה כרבית אסור אבל מדינא יכול לתבוע הרבית מהישראל, ולכן סיים ד"אם האחריות גם על העובד כוכבים דמותו", ומשמע דיכול לגבות הרבית מהמשכון. וקשה שהרי איתא בחו"מ (סי' רלו ס"ז סמ"ע ד"ה אין הבעלים) דהעובד כוכבים שלקח מישראל קרקע בחובו ומכרו לישראל, שנותן דמי חובו, לכו"ע, עיי"ש (ברמ"א ס"ט) בעובד כוכבים שמשכן קרקע לישראל ומכרה בפחות משווייה ע"ש, וא"כ מובן שכאן מן הדין חייב הישראל ליתן יותר מדמי חובו. והרי עי' חו"מ (סי' שנו ס"ז ברמ"א) שאין תקנת השוק מחייב ליתן רבית, דלא עשו תקנת השוק ברבית. ואין לומר דכאן מיייר שהישראל היה חייב להעובד כוכבים ג"כ ברבית, שבמקורם של דברים איתא דמיייר בחוב שלא ברבית. אלא י"א דהמעכב דמי שכירות חבירו, חייב ליתן מה שהיה יכול להרוויח, אע"פ שאין זה עיקר להלכה, עכ"ז המעכב מעות עובד כוכבים בידו, חייב ליתן לו מדינא מה שאומדין כמו בישראל כשמעכב דבר שרבית מותר בו, וא"כ הרי ישראל חייב רבית לעובד כוכבים מדינא, משום הכי הישראל המלוה עומד במקומו לקבל הרבית, אע"פ שאם הישראל לזה מעובד כוכבים והעובד כוכבים תובע בעצמו לישראל לדינינו בעד מה שעכב המעות בידו יותר מהזמן, פוטרין אותו דבדיניהם דיינין ליה, אבל כשהעובד כוכבים משכן המשכון של ישראל לישראל אחר, מחוייב הישראל ליתן הרבית מה שהעובד כוכבים ניזק על ידו, דגם בדיניהם כך הוא. ולפ"ז אין צריך הישראל ליתן רק מה שאומדין הרבית מה שדרך העולם ליתן, ואם העובד כוכבים הבטיח רבית הרבה על המשכון יותר מהאומדן אין צריך הישראל להחזיר המותר, ואם הישראל רוצה לפדות, יכול המלוה לומר "לא אתן לך לפדות המשכון עד שיבוא העובד כוכבים" עי' לקמן (סעיף י"ג), וכן משמע בש"ך. אמנם אם העובד כוכבים אינו רוצה לפדותו הוי כאנס וצריך ליתן לישראל לפדותו כמבואר ברמ"א (סי"א), ואז אין הישראל צריך ליתן הרבית. אמנם החיוב במעכב מעות הם רק אם נשתמש או נהנה בו, אז חייב לשלם מה שהיה שוה לשכר, ועי' רמ"א (סי' רצב ס"ז) דאם אמר בפירוש שמתעסק בו לצורך עצמו שאין צריך ליתן הרויח, והוא מטעם דהוי כידוע לדעת גול, אבל בסתם אומרים שירד על דעת לשכור, ומחוייב ליתן שכר אפילו לא הרויח כמה שאומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיה בידו כנ"ל (ח"ד).

[O25] Commented: ז
ה אותו הרא"ש בסעיף ז
ברמ"א?

[O26] Commented: ז
שנראה כרבית" -
תוספת שלי

(לב) חוב על רבית והעכו"ם הקנה אותו כו' - אבל אם כבר חייב לעובד כוכבים קרן ורבית יכול הישראל לקבל עליו וליקח מהישראל גם אותו רבית, אבל כאן מדובר שישראל היה חייב לעובד כוכבים הקרן ורבית עדיין לא חל באותה שעה שהקנה עובד כוכבים לישראל אחר, וזה אסור אפילו ליקח מהעובד כוכבים בתורת בטחון וכשרוצה העובד כוכבים יכול לסלק הישראל בזוזי וא"כ אינו אלא כמו משכון והיה לנו להתיר ליקח הרבית אפי' מיד הישראל כיון שעיקר הממון של עובד כוכבים, עכ"ז משום חומר הרבית יש לאסור (ט"ז). (יא) אם ישראל השאיל משכנו לעובד כוכבים ללות עליו ברבית לעצמו, ומשכנו העובד כוכבים, מותר לישראל להלות לעובד כוכבים עליו ברבית. ואפילו הלך לו העובד כוכבים ופורע ישראל בעל המשכון קרן ורבית, מותר. הגה: אצל לא יוכל לזכות לעובד כוכבים משכון ע"י אחר, למאן דאמר אין זכיה לעובד כוכבים. ואם העובד כוכבים אנס, ואינו רואה לפדות המשכון ולהחזירו לבעליו, כריך ישראל המלוה ליתן לפדות המשכון לבעליו, דהוי העובד כוכבים כגזלן שהשקין לו. אצל אם אינו אנס, ויוכל צעל המשכון לכופ לעובד כוכבים לפדות (שלו), יוכל ישראל המלוה לומר לו: לאו צעל דברים ידי את. ואם העובד כוכבים אנס, ואלו היה צל לפדותו היו כריכין לתת לו צלל רבית, כריך לתת גם כן לבעל המשכון צלל רבית. עובד כוכבים שהשקין משכון לישראל זה, וחזר ומכרו לישראל אחר, כשבא לפדותו כריך ליתן למלוה קרן ורבית.

(לג) מותר לישראל כו' - אפי' אם יודע שהישראל נתן לו משכון זה, כיון שהוא לצורך עצמו, וזה לכו"ע (ט"ז), והרי הקנהו לעובד כוכבים וקנייה במשיכה (ש"ך).

(לד) ע"י אחר - שילוח בו מעות מישראל ברבית בשביל העובד כוכבים האחר. אבל אם העובד כוכבים השואל אומר לישראל המשאיל "תנהו לפלוני עובד כוכבים שילוח לי עליו מישראל ברבית וכשתמסרנו בידו מיד אני חייב לך להחזיר המשכון", מותר (ש"ך), וכן אם הודה שזה משכון של גוי, הרי הודאתו כמאה עדים וזכי ליה העובד כוכבים בהודאתו, עי' לקמן (סי"ג) דאפילו עדים מעידים שהוא של ישראל לא מהני כיון שהודה תחלה שאינו של ישראל (נקח"כ).

(לה) למאן דאמר כו' - ע"ל סק"מ (מג) (ש"ך).

[O27] Commented: ל
א הבאתי דברי המ"ז
סק"י"ד

הלכות רבית

(לו) ליתן לפדות כו' - דהוי ליה כגזלן שנטל מזה ונתן לזה דכל זמן שלא נתייאש והוא בעין מחזיר לו בע"כ, ולענין הרבית יש חילוק אם העובד כוכבים אנס כ"כ שגם רבית לא היה צריך ליתן, גם לישראל צריך ליתן לפדות בלא רבית אח"כ כמ"ש רמ"א. אבל אם הוא אינו אנס אלא שלא יוכל לכופו לפדות המשכון, אבל אם היה בא לפדותו היה צריך ליתן רבית, אף על פי שהוא אנס נגד זה, מ"מ כשבא זה לפדותו, חייב ליתן לו גם הרבית כיון דבשעה שהלוה הישראל על המשכון לא היה עליו שם גזלן דהא רשות הלוה עליו ולתת גם רבית אלא שעתה נתקלקל ואינו רוצה לפדותו, ע"כ חייב לשלם לישראל השני מה שנתחייב לו העובד כוכבים עד ההיא שעתא הן קרן הן רבית, ומאותה שעה שנעשה גזלן ואילך אם נשתהה אחר כך ביד הישראל השני, את זה אסור ליקח מישראל הראשון שום רבית (ט"ז).

(לז) אבל אם אינו אנס כו' - וי"א דאפי' אינו אנס, כיון שהשאילו לפי שעה להשיבו לו, הוי גזלן וצריך להחזירו לו, וע"ל (סק"כט) (ש"ך).

(לח) ואם העובד כוכבים אנס ואלו היה בא לפדותו כו' - היינו דגם מעיקרא היה בחזקת אנס אבל אם הורע חזקתו אחר ההלוואה, ישלם לו הרבית עד ההיא שעתא וכנ"ל (סק"לו) (ט"ז).

(לט) צריך ליתן למלוה קרן ורבית - דהא לא הלוה כלום לישראל ואפילו שהה הישראל לפדות צריך לתת לו כל הרבית (ט"ז וש"ך), דאף אם על הישראל הקונה ליתן לו המעות אין כאן רבית לפי שעד שעה שקבל המלוה מעותיו היא כמכורה לו (ט"ז), (וע"ל סי' קע"ב ס"ק ל'?) (ש"ך).

(יב) ישראל שהלוה לעובד כוכבים ברבית על משכון, ואח"כ א"ל: תן המשכון לראובן והוא יתן לך מעותיך, וכן עשה, נתן המשכון לראובן למכור, וראובן עיכב המעות בידו אחר מכירת המשכון, והמלוה תובע רבית עד שיביא מעותיו בידו, והעובד כוכבים אינו רוצה ליתן יותר מעד שעת מכירה בענין שראובן צריך ליתן המותר, יכול המלוה ליטול כל הרבית מהעובד כוכבים, ואם העובד כוכבים יכוף את ראובן לפרוע הרבית בשביל שעיכב, מאי נפקא ליה מינה.

(מ) צריך ליתן כו' - כיון שהעובד כוכבים היה בשעת הלוואת המעות אין למלוה עסק עם ראובן כלום ואם ראובן עכב מעות העובד כוכבים ולא נתנם למלוה למה לא יקח המלוה רבית מן העובד כוכבים ואם העובד כוכבים יכוף את ראובן לפרוע לו הרבית בשביל שעכב מאי נפקא ליה מיניה למלוה בזה אין לו עסק עם ראובן כלל (ט"ז וש"ך), ואפילו אותו המשכון לא היה שוה גם הרבית שעולה אחר המכירה וכל זה דלא כרמ"א סעיף ה' שמחלק שם בין אשראי למשכון עיי"ש סק"ז, והעיקר להלכה כפסק דהכא (ט"ז), וי"א שסעיף ה' מדובר שהלוה העובד כוכבים לישראל השני בשליחותו של הישראל הראשון עיי"ש סק"ב? (נקה"כ).

(יג) עובד כוכבים שאמר לישראל: לזה לי מעות מישראל ברבית על משכוני, מותר למלוה ליקח הרבית מיד ישראל השליח. והוא שיאמר המלוה לשליח: אתה תהיה שלוחי להביא לי המשכון מיד העובד כוכבים, באחריותי, ולהוליך לו המעות על אחריותי. הגה: ואם נתן העובד כוכבים המשכון לישראל קודם שהלוה הישראל השני, אפילו היה אחריות המשכון על השליח, מותר רק שיהיה אחריות המעות על המלוה. וכן בשעת פדיה תהא שלוחי להביא לי מעותי מן העובד כוכבים ויהיו באחריותי מיד כשיצאו מיד העובד כוכבים, וכן תהיה שלוחי להחזיר לו המשכון. ואם אינו מאמינו, יאמר כך בלבו ואינו צריך להודיעו, או יתנה עמו שלא יהא נאמן לומר נאנס או נאבד, אלא בעדים. ואם עשה כן, ובשעת פדיה אומר השליח: לא אמרתי לך אמת תחלה, אלא שלי הוא, יאמר המלוה: איני מאמיןך, אלא לדברייך הראשונים אני מאמין, אבל חושש אני לדברייך ואיני רוצה לקבל ממך המעות, וכשיבא העובד כוכבים ויתן לי המעות אתן לו משכונו. ואפילו אם ירצה לישבע, אינו נאמן. ואפילו עדים מעידים שהוא של ישראל, לא מהני, כיון שהודה תחלה שאינו שלו. הגה: וכל שכן דשבעת לזה לא מהני. אמנם אם נודע הדבר שכן הוא האמת, אסור ליקח ממנו הרבית. והמענים לעשות כן, נקרא רשע. וכל זה לא מיידי אלא צמלוח על המשכון, אבל אם נתן לו מעות להלוות לעובד כוכבים על רבית, ואח"כ אמר הלווקח: לא הלויתי לעובד כוכבים, אבל לקחתי לאורך עצמי, הלווקח נאמן שלאורך עצמו לקחם. ואם חשדו שהוא משקר, יחריס עליו שכלדבריו כן הוא. והעושה כן נקרא רשע.

Commented [O28]: ד

ט"ז שאל שיש סתירה
הברמ"א והרי זה שו"ע
כאן ולא רמ"א?

(מא) עובד כוכבים שאמר כו' - דהישראל שלוחו של ישראל חבירו הוא (ט"ז), י"א דה"ה בלא משכון נמי שרי כשאין אחריות המלוה על זה השליח כגון שהודיעו שהעובד כוכבים פלוני הוא שלוח ממונו או שהעמידו אצל העובד כוכבים ונפטר השליח בכך, והוא הדין כשיאמר לו "כמה תקח מן העובד כוכבים תן לי", מותר. ואם אינו מאמינו נשבע לו שלא נתן לו העובד כוכבים יותר ויפטור. אבל אם א"ל "כל זמן שמעותי ביד עובד כוכבים אתה נותן לי דינר בחודש אסור", ועיין בתשובת מהר"מ גאלנטי סי' ד'73, ועי' לקמן (סי' קע סק"ח?) (ש"ך), עיין ש"ך והכוונה בדבריו, דאף שמקודם לא הזכיר לו שם העובד כוכבים דנתחייב השליח כדלקמן (סק"מג?), מכל מקום כשהעמידו אח"כ אצל העובד כוכבים ואמר "תן לזה", נפטר השליח, דדוקא בעובד כוכבים לישראל בעינן נשא ונתן ביד כנ"ל (ס"א-ב) מטעם דאין שליחות לעכו"ם, אבל בישראל לישראל דיש שליחות נפטר כשמצוה ליתן לעובד כוכבים. ולפי דברי הש"ך בהנך גווני דהיינו כשמזכיר לו שם העובד כוכבים או שהעמידו אצל העובד כוכבים אין צריך שיאמר לו "היה שלוחי", כיון שאין שום אחריות על השליח ליכא שום איסור, ועי' לקמן (סק"מג) (ח"ד).

(מב) מותר כו' - אף על פי שאין שליחות לעובד כוכבים, דנעשה שלוחו של המלוה להוליך מעותיו לעובד כוכבים להביא לו משכנו, ואפילו אם פדאו השליח במעותיו ונתן למלוה קרן ורבית, מותר, שלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לזה למלוה, וזה לאו לזה הוא אלא שליח בעלמא, ונתבאר ברמ"א לקמן (סעיף יד) (ש"ך).

(מג) והוא שיאמר כו' - משמע מדברי השו"ע דכל שלא עשה כן אסור ליקח הרבית אבל י"א דהיינו דוקא לכתחלה כדי לצאת מידי ספק איסור דאורייתא אבל ודאי אם לא עשה כן לא הוי רבית, שהרי אין כאן אלא ספקא, שמא נעשה שלוחו של עובד כוכבים, וסתמא דעתו להיתרא ואמרינן דנעשה שלוחו של ישראל שני, ויכול ליטול הרבית אם נותן לו מדעתו או כשהמשכון עדיין בידו, ולכך אפי' במניח לו משכנו ואומר "זה המשכון של עובד כוכבים" או שא"ל "אני מזכרו לך תחתיו דעובד כוכבים" שרי ולא דוקא זכיה, שהרי אין זכיה לעובד כוכבים, אלא כלומר בדרך שיזכה בו העובד כוכבים, כגון שהוא מודה שהוא של עובד כוכבים. ואם הישראל כופר שלא זכה לו, ישבע המלוה שכדבריו ויפטור להחזיר לו המשכון כל זמן שלא יפרע לו הרבית, וי"א דה"ה כשכופר שלא אמר לו המלוה שהוא של עובד כוכבים, ועי' לקמן סקמ"ד? (ש"ך), עי' ש"ך דאם לא עשה כן אסור, וי"א דהוי רבית קצוצה. והמלוה יכול לתבוע להשליח ואינו יכול לתבוע כלל העובד כוכבים מחמת דאין שליחות לעובד כוכבים, והוי ישראל השליח לזה ממש, ועיקר אם מזכיר השליח שם העובד כוכבים ש"עובד כוכבים פלוני לזה ממנו", אין על השליח שום תביעה, אף שאין שליחות לעובד כוכבים, כיון שלא רצה ליכנס בחיוב ומעשה קוף עשה להביא המעות מזה לזה, וכמו שכתב הש"ך (סק"מא), דבמזכיר שם העובד כוכבים דמותר, רק דהכא מיירי שלא הזכיר השליח שם העובד כוכבים המשלח, דאז כיון שלא רצה להזכיר השליח שם הלזה ודאי הכניס עצמו שכל התביעות שיהיה להמלוה שיהיה עמו, דהא אין המלוה מכיר שום אדם ולא יכול להיות לו עסק רק עמו, ועל כרחך היתה כוונתו שיהיה העסק ביניהם. ועי' רמ"א (סי"ד) דיש חילוק בין הזכיר שם העובד כוכבים או לא (ח"ד).

(מד) באחריותי - ודוקא אחריות יותר מדינו אסור לשליח לקבל, אבל אחריות של שומר חנם אם הוא שומר חנם ואחריות של שומר שכר אם הוא שומר שכר מותר לקבל (ח"ד). (מה) ואם נתן העובד כוכבים כו' - ודוקא כשהמלוה מסר המעות ליד השליח להלוות לעובד כוכבים וליטול ממנו המשכון, דנעשה שלוחו של מלוה מיד, צריך המלוה לקבל אחריות המשכון, אבל היכא שעדיין לא נעשה שלוחו של ישראל, כגון שהעובד כוכבים נותן משכון לישראל שילוח לו מעות מישראל, והישראל הביא המשכון תחלה מן העובד כוכבים בלא שליחות המלוה, א"צ לחזור ולהביאו לעובד כוכבים כדי לקבל המלוה אחריות עליו (ש"ך).

(מו) ואפילו היה אחריות המשכון על השליח - דלא כב"י דאוסר בזה דאין סברא שצריך המלוה אחריות רק אחר ההלוואה. ומ"ש שצריך שיאמר לשליח "אתה תהיה שלוחי להביא המשכון מיד עובד כוכבים", היינו אחר שנתן לו המעות לשליח או, כיון שהישראל שלחו כדי שילוח לעובד כוכבים מיד שיביא המשכון, על כן נעשה שלוחו מיד וצריך המלוה לקבל האחריות. משא"כ אם הסרסור מביא המשכון קודם ששלחו המלוה אחריו אין צריך לחזור וליתנו לעובד כוכבים ולחזור וליקח ממנו על האחריות המלוה (ט"ז).

Commented [O29]: ו

צ"ל לו גם כן בפירוש שיהיה באחריותו, דאם לא אמר כך, אסור אף דאמר "הוה שלוחי", אמרינן דלא היה כוונתו רק שיעשה העובד כוכבים לזה כשיקבל המעות משלוחו, והמשך נצרך?

(מז) יאמר המלוה כו' – ואין צריך שבועה שונה מלקמן (סקנ"ד?), דהכא הרי אינו מכחיש הלואה שישבע אלא אומר "לדברייך הראשונים אני מאמין" (ש"ך), אפילו היה המשכון ספרים וכיוצא בהם שהדבר ברור שהם של ישראל, הודאת פיו מחייבתו, דאימור ישראל הקנה אותם לעובד כוכבים כדי למשכנם לצורך העובד כוכבים. ואפילו לא אמר לו תחלה בהדיא שהמשכנות של העובד כוכבים הם, אלא אמר לו "לצורך העובד כוכבים אני לזה", אבל המשכנות נתן לו סתם, אימור הקנה אותם לעובד כוכבים כדי שימשכנם, אף על פי שהדבר ידוע שהם של ישראל. אבל אם פירש לו בהדיא "לצורך העובד כוכבים אני לזה" אבל המשכנות שלי הם ולא הקניתיים לעובד כוכבים", כיון שלא שעבד אותם אלא לבטחון הקרן, אין יכול לעכבם בשביל הרבית, והוא הפסיד לעצמו, ונותן לו הקרן ונוטל משכנותיו אחר שישבע שלא לזה אלא לצורך עצמו או שלזה לצורך העובד כוכבים, והעובד כוכבים לא נתן לו רבית (פ"ת).

(מח) אבל חושש אני לדברייך – שלא תוציא עלי שם רע לומר שנטלתי ממך רבית א"נ ה"ק אף על פי שאיני מאמין שאתה אומר שלך הוא, אבל אני מאמין שמעצמך באת לפדות ולא בשליחות העכו"ם, וע"כ אם לא יבוא העכו"ם אעכבם לעצמי (ט"ז).
(מט) אינו נאמן כו' – דוקא אם כשהלוהו מסר המשכון לידו דקנה כי תפיס ליה כו' [על מעותיו⁷⁴] (ש"ך).

(נ) כיון שהודה תחילה שאינו שלו – דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, ויש חולקים על דברי מחבר זו, דהיכא דמברר בעדים שהוא שלו אסור ולא שייך בכה"ג לומר הודאת בע"ד כמאה עדים דמי, והיכא שאשתו השכינתה המשכנות אף על פי שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית בכל הענינים ואומרת שהיה של עובד כוכבים, צריך להחזיר לו המשכנות, אם מברר שהם שלו לכ"ע וכן אם אינו יכול לברר וטוען שהוא בעצמו יודע שהמשכנות שלו צריך לישבע שאינו יודע (ש"ך), עיין ש"ך, שהביא יש חולקים והטעם דלא מהני עדים, כיון שאי אפשר לברר, דאפילו יביא עדים שהמשכון שלו, אימור מכרו קודם, ואפילו נטלו מביתו לפני העדים אימור העובד כוכבים נתנו לו להשכינו זה זמן רב. אבל אפשר שיהיה בירור כגון שאמר בשעת הלואה לפני עדים "זה המשכון שלי ואני משקר בכיון לפני המלוה לומר שהוא של עובד כוכבים כדי להלוות ברבית לצרכי", אי נמי משכחת לה שמביא עדים שחפץ זה שאלו מפלוני ישראל. והנה בנדון השני, כשאיתו פלוני יכול להוציא בדין החפץ, כגון שהוא באופן המבואר בחו"מ (סי' שנו ס"ז), אבל בנידון הראשון שכתב, אין זה בירור, דאפשר אמר שקר לפני עדים כדי ליקח לעצמו הרבית. ולענין ליקח רבית מיד הלואה אסור כשמברר שההלואה היתה לצרכו, ומשכחת לה בפשיטות כגון שמברר בעדים שקיבל המעות ההלוואה תיכף לעצמו ונשא ונתן עם המעות לצורכו, כגון שנתן אותן המעות להעדים בתורת שותפות לעשות שותפות עמהם, או שהלך עם המעות למדינת הים עם העדים ועסק בהמעות לצורכו, דאז בודאי אסור לקבל הרבית מישראל, כיון דהשליח צריך להיות שליח להולכה של הישראל כמו שכתוב בריש הסעיף, וקודם שהגיע המעות להעובד כוכבים לא קנה העובד כוכבים והן ברשות ישראל הראשון, וכשנוטלן השליח לצורכו הרי הוא כגוזל מישראל ונעשה לזה של הישראל, והוי כרבית הבא מיד לזה למלוה. אמנם יכול הישראל הראשון לומר "איני מקבל ממך הרבית, אבל איני מחזיר לך המשכון כי חושש אני לדברייך שהמשכון של עובד כוכבים הוא רק אתה גזלת המעות", ועל המשכון אינו יכול לברר שהוא שלו. עוד כתב הש"ך בשם היש חולקים באשה הנושאת ונותנת שהשכינה דלא מהני הודאתה. וקשה, שכן בחו"מ (סי' נו ס"ז), ובאה"ע (סי' פו ס"?) דאשה הנושאת ונותנת נאמנת לומר על חפץ שבידה שהוא של אחרים, ואפילו לדעת הש"ך שחולק שם (בחו"מ ד"ה ? סקל"ד?), אמנם היינו דווקא כשהחפץ תחת ידה ומשום חזקה כל מה שתחת ידה הוא של בעל, אבל אם כבר החזירה לפלוני לא מהני החזקה דכל מה שתחת ידה של בעל להוציא, ואם האשה מכרה החפץ בשם אחר ומסרה ליד הלוקח ודאי דלא היה הבעל יכול להוציא, הוא הדין בהשכינה. ומה שכתב הש"ך, כשהבעל מברר, ג"כ קשה להבין דהאיך אפשר לברר, אימור כבר מכר החפץ לעובד כוכבים, או היא בעצמה מכרה דהא נושאת ונותנת יש לה רשות למכור. גם מה שכתב דנשבע כשאינו יכול לברר, תמוה דאנן סהדי שהמלוה אינו יודע מחשש דאימור מכרו או מכרה (ח"ד).

(נא) אם נודע – כלול בזה שהשטה בו והערימו כדי שילוונו בשעת דוחקו ואין זה בכלל שארית ישראל לא יעשו עולה, שזהו לפי ראות עיני הב"ד (ט"ז), ויש חולקים שמקור לזה

⁷⁴ לא עשיתי – צריך לבדוק המשך הלשון.

הלכות רבית

חולק על המחבר כנ"ל (סק"מ?) (נקה"כ), ורמ"א מיירי כשנודע למלוה בבירור שכן הוא האמת אף על פי שמן הדין אין ביד ב"ד לכופו שלא יקח רבית שיאמר "איני מאמין לשום אדם רק לדברי הלוה", מ"מ אסור לו ליקח הרבית כיון שידוע לו שהוא של הישראל, וע"ל (סי' קכז סק"ד?) (ש"ך).

(נב) והמערים לעשות כן - ללוות בשם עובד כוכבים ואמר שלי, נקרא רשע (ש"ך).
(נג) אלא במלוה על המשכון - וה"ה בלא משכון אם ידוע שהלוה לעובד כוכבים כנ"ל (סק"ד?) לאפוקי באומר "לא הלוייתי לעובד כוכבים כו'" (ש"ך).
(נד) יחרים עליו - הואיל וטוענו שמא, ואם טוען המלוה ברי, שהוא יודע שהלוה אותם לעובד כוכבים ברבית, ישבע המקבל שבועת היסט ופטור (ש"ך).
(נה) והעושה כן נקרא רשע - צ"ע שכן במקורם של דברים רק כתוב שיצא מכלל שארית ישראל לא יעשו עולה אבל לא נקרא רשע (ש"ך).

(יד) ישראל שלוח מחבירו לצורך העובד כוכבים, וקצב עם העובד כוכבים על הרבית ביוקר ועם הישראל המלוה קצב בפחות, זכה הלוה במה שקצב עם העובד כוכבים יותר ממה שקצב עם הישראל המלוה. אבל אם קצב עם המלוה ביוקר, והעובד כוכבים אלם ואינו רוצה לפרעם, לא יפרע הלוה מכיסו. הנה: ויש אומרים לזכור הלוה לפרוע לו מכיסו, אלא אם הזכיר לו שם העובד כוכבים תחלה אז פטור מלשלם לו מכיסו. ומכל מקום לכתחלה אסור ללוות על משכון עובד כוכבים ולומר שהוא יפרע קצב ורבית, דהוי כלוה מישראל וחזר ומלוה לעובד כוכבים, אלא תחלת הלואה צריכה להיות לצורך העובד כוכבים. אם השליח בא לפדות המשכון ממעותיו, מותר לקבל ממנו קצב ורבית. מיהו דוקא שהמלוה נותן לו לפדותו מלכונתו, אבל אם פודה השליח משלו, הוי רמאות שמתחלה על מנת כן הלוהו שיהא המשכון בידו עד שיפדנו העובד כוכבים. ואם אין השליח רואה לפדותו והמלוה רואה שיפדהו, לא יוכל לכופו, כמו שיתבאר סוף סימן זה.

(נו) לא יפרע כו' - ואם חושדו שקבל יותר מהעובד כוכבים יחרים עליו כיון שאינו טוענו ודאי (ש"ך).

(נז) וי"א דצריך הלוה לפרוע מכיסו - פירוש אם הוא רוצה שיתן לו המשכון ואינו רוצה לפרוע לו כל מה שקיצץ לו רבית עמו, חייב ליתן מכיסו או יניח המשכון, אבל אם הזכיר לו שם העובד כוכבים, אז חייב ליתן המשכון בלא, והאחריות לא על השליח אלא כאשר השליח רוצה להוציא המשכון בלא רבית, אז צריך לשלם מכיסו או יניח המשכון אצל מלוה, ואפי' שהוא שלוחו של ישראל, מכל מקום כיון שהכניס את עצמו בדבר, קבל על עצמו שלא להזיקו במה שסומך על המשכון ועל כן חייב לראות שלא יפסיד על ידו ויהיה בו דינא דגרמי בנזקין, כל שהעובד כוכבים אלם ודאי שלא יתן רבית והיה לו להודיע שזה העובד כוכבים אלם, ולפי זה אם לא היה השליח יודע שזה העובד כוכבי' אנס הוא ונודע לו אח"כ, אין עליו שום חיוב וחייב המשלח לתת לו המשכון בלא רבית דלמה יפסיד כיון שלא פשע במידי (ט"ז), וי"א שאין כאן מחלוקת דדוקא כשהעובד כוכבים פדה כבר המשכנות ולא נתן לו הרבית כמו שקצב השליח רק אז אין להוציא מיד השליח מאחר שלא נעשה ערב בפירוש בעד הרבית, אבל כשאין העובד כוכבים פודה, אלא מהשליח והשליח פודה מהמלוה ואומר שהעובד כוכבים אלם ולא נתן הרבית כמו שקצב, בזה אין המלוה מחוייב להחזיר המשכון א"כ נותן לו מה שקצב עמו, כי יוכל לומר "אין לי עסק עם העובד כוכבים רק עמך", ודוקא בסתם אבל אם אמר הישראל המלוה בפירוש "אתה תהיה שלוחי", צריך ליתן המשכון בלא רבית, רק שלא יהא לו הפסד בקרן, וכל היכא דפירש לו בפירוש על הרבית, צריך לשלם לו, דגוף הלואה הוא על המשכון, וע"ל (סי' קע סק"ז-ח?), ואין המלוה צריך להחזיר לו המשכון אלא יקח הרבית מן המשכון או ימכרנו לישראל השליח בעד הקרן ורבית ואעפ"כ כשהזכיר לו שם העובד כוכבים והכירו שהיה אלם לא יטול הרבית ממנו אף מהמשכון דידע ומחיל וצריך להחזיר המשכון בלא רבית (ש"ך).

(נח) אלא א"כ הזכיר לו כו' - גם הסבירא הראשונה מיירי דהזכיר לו שם העובד כוכבים ומכירו דאם לא כן אין המלוה חייב לו המשכון אלא א"כ שיקנהו ממנו כמ"ש (סק"ז?) (ש"ך).

(נט) אלא תחלת הלואה צריך להיות לצורך העובד כוכבים - כלומר שיאמר שהוא לזה לצורך עובד כוכבים שאע"פ שידוע שהוא לזה לצורך עובד כוכבים לא יאמר שהוא יפרע קרן ורבית ואם יאמר שהוא יפרע הקרן ורבית נמצא שהיהודי המלוה, והוא רבית קצוצה, אפי' היה המשכון של עובד כוכבים, דזה כאילו שמעון לזה מראובן ברבית ומלוה לעובד כוכבים, ונוהגין בהרבה מקומות שהישראל אומר בשעת הלואה שהוא יפרע קרן ורבית

הלכות רבית

מטעם דדוקא היכא שאין המשכון טוב להלוות עליו סך ההלוואה שיהא שוה הקרן ורבית שיגיע עליו אפי' יעמוד זמן ארוך שאז נראה שסמיכת המלוה על הישראל בכה"ג אסור לומר כן, ומ"מ יש ליהדר בדבר (ש"ך).

(טו) ישראל שלוח ממשכונן ברבית לצורך עובד כוכבים, על משכוננו של עובד כוכבים, ואחר זמן רוצה המלוה למכרו, והשליח אומר: אל תמכרהו כי העובד כוכבים אלם, אין המלוה צריך לחוש לדבריו, כי אין למלוה עם העובד כוכבים כלום. ואם השליח ירא ממנו, יציל עצמו ויפדה המשכון, או יוסיף משכון למלוה, כדי שלא יפסיד בהמתנה.

(ס) אין המלוה כו' - היינו דוקא בסתם אבל אם אמר המלוה "אתה תהיה שלוחי כו'" יוכל לומר השליח למלוה "אל תמכרהו כי העובד כוכבים אלם" כדלעיל ואם מכרו ובא השליח לידי היזק מזה חייב המלוה לפצותו (ש"ך).

(טז) ישראל שאמר לחבירו: מול מעות הללו והלוה אותם לעובד כוכבים ברבית, אם אחריות המעות על השליח בהולכה או בהבאה, אסור למלוה ליקח הרבית מיד השליח או מיד שלוחו של שליח, ואפילו עד מאה. ואם אין האחריות עליו אלא כשאר שלוחים, אם שומר חנם, שומר חנם; שומר שכר, שומר שכר; מותר.

(סא) אם אחריות המעות על השליח - היינו גם בעד הרבית לחוד, דהיינו שיאמר "כל זמן שאין העובד כוכבים פורע הקרן אני נותן לך רבית", לא יקבל עליו האחריות, דכיון שכל זמן שלא יתן לו העובד כוכבים קרן חייב לפרוע זה הרבית, נמצא גם אחריות הקרן עליו (ט"ז).

(יז) ישראל שאמר לחבירו: לזה לי מעות מהעובד כוכבים ברבית, אם נתן לו משכון ללות עליו, אם אחריות העובד כוכבים על המשכון בלבד ולא על השליח כלל, מותר לשליח ליקח הרבית וליתנו לעובד כוכבים. ואם לא נתן לו משכון, אסור אלא אם כן אמר לו: לזה לי מעות ברבית מהעובד כוכבים על שמי, והאמינו העובד כוכבים והוא סומך על הלוה ולא על השליח. הגה: ועיין לקמן סימן ק"ע חס מותר לשלוח להיות ערב. יס אומרים דמנהיגי הקהל מותרין ללוות מן העובד כוכבים צרכים לצורך הקהל, אף על גב דהו כשלוהי הקהל, ואף על גב דאחריות עליהם וחוזרין ולקוחין מן הקהל, שרי, דהוי כאפטרופוס של יתומים דשרי צהאי גוונא. וכן נהגו להקל, אף על גב דאין כאן היתר צדק. ומ"מ אסור לח"כ ליקח מקצת הפרעון ממקצת הקהל, שילוו לצורך הקהל ולנכות להם לח"כ יותר ממה שהלוו, כי הרבית עולה על האחרים והוי כאילו לוו זה מזה צרכים⁷⁵.

(סב) אם אחריות כו' - אם המשכון הוא טוב, אז מסתמא הוא סומך על המשכון לבד ולא על השליח, אבל כשאין המשכון טוב כ"כ, צריך שיאמר לו "איני משתעבד לך כלל ולא יהא אחריותך אלא על המשכון הזה" (ש"ך).

(סג) על המשכון - ולא על השליח, היינו לומר שלא יתבענו מדין לזה ולדעת ? אף מדין ערב קבלן צריך שלא יתבענו, וע"ל (סי' קע"ז) (ש"ך).

(סד) מותר לשליח ליקח הרבית - שונה מסעיף א', דהתם לזה הישראל מתחלה לצורך עצמו ואח"כ מלוה לישראל שני ועוד דהכא סומך העובד כוכבים על המשכון לבד, ועי' בתשו' מהר"ם גלאנטי סי' י' ובתשובת מבי"ט ח"ב סי' ע"ב (ש"ך)⁷⁶.

(סה) מותרים ללוות מן העובד כוכבים - אף על פי שהנאמנים כאפטרופוס על הקהל מ"מ אסור דגם באפטרופוס של יתומים אסור, וטעם רמ"א להתיר כאן דלא חשיב ליה כרבית קצוצה וכיון דהוא לצורך מצוה הוי ליה כאפטרופוס של יתום, ועוד נראה דהעובד כוכבים שמלוה יודע שההלוואה היא לצורך הקהל והבטחתו על כל הקהל באם לא יהיה מאלו לשלם (ט"ז), מעשה שהממונים על הקהל בנו בתים לצורך הקהל להשכירם ולהרויח בהם ולקחו אבנים וקורות בהקפה ואח"כ נגשו עליהם המוכרים ולוו אלו הממונים מעות מעובד כוכבים ברבית לשלם להמוכרים הקהל צריכים להחזיר להממונים הרבית שזה לא דומה ללוה מעובד כוכבים וחוזר ומלוה לישראל דאסור ליקח הרבית, דהכא שאני כיון שהוציאוהו לבנין והבתים בנוים לפניהם ונוסף על ההוצאות הרבית

⁷⁵ י"א דמי שאומר לחבירו לזה לי מעות מעובד כוכבים ולא נתן לו משכון, אסור דודאי שם אפי' אם נתן לו הלוה מפקינן מיניה דמלוה כיון דשם הוה רבית קצוצה דהא אין על הלוה שום שייכות פרעון שם להעובד כוכבים דהעובד כוכבים לא הכירו אלא לישראל האחר שמלוה לו ואותו ישראל מלוה לזה (ט"ז קע"ב) [זהו להסביר שיטת הר"י קרקו"א].

⁷⁶ לא עשיתי

הלכות רבית

שמשלם להנושים, הו"ל כנושא ונותן באמונה, שמעלה על הפירות שכן חמרים וכתפים (ש"ך * ראנ"ח), עיר אחת שהוצרכו הקהל למעות לבנות מקום לינת אורחים עניים וחומת בית עלמין והראש הקהל השכין כספו וזהבו אצל עובד כוכבים אחד והלוה לצורך הקהל סך איזה מאות זהובים על רבית ושילם הרבית מכיסו ואח"כ תבע ראש הקהל מהקהל שישלמו לו מעותיו ופייסוהו לבל יגוש אותם ולעומת זה כל זמן שהוא משלם עבורם רבית הנ"ל יניחו לו מעול הבילעטי"ן? המגיעים לחלקו מהכנסת אורחים, ומותר הדבר כמש"כ בראנ"ח הובא בש"ך (פ"ת).

(יח) ¹⁶⁰משכנונו של עובד כוכבים ביד ישראל, והביאו לישראל חבירו שילווה עליו וכשיבא העובד כוכבים לפדותו שיקח הוא הרבית שעלה עליו עד אותו היום, והשני יקח הרבית שיעלה עליו מאותו היום והלאה, מותר, ¹⁶¹ובלבד שיאמר לו: הריני מוכר לך כל כח וזכות ושעבוד שיש לי על משכון זה, ואין לי עסק עמך ולא לך עמי. ואם לאחר זמן רצה שני לחזור וליטול מהראשון קרן ורבית להחזיר לו משכנונו, מותר. הגה: ¹⁶²וי"א דאפילו אינו מוכרו לו ולא אמר לו: אני מסולק ממך, אלא חוזר ומשכנו אצלו סתמא, שרי, דוודאי מכין להיתירא וכמאן דא"ל דמי. ואם בא הראשון לפדות המשכון, ואין השני רוצה להחזיר לו המשכון, הרשות בידו, ¹⁶³דהוי לגמרי כשלו, דהוי כאלו מכרו לו כשהוא עד שיבא העובד כוכבים לפדותו. וכן המנהג פשוט. ¹⁶⁴ואם התנו מתחלה שצריך לחזור וליתן לו כשצא לפדותו, הכל כפי תנאים. ¹⁶⁵ואפשר דאפילו מסתמא הוי כאלו התנו בכך, הואיל והמנהג כך. ¹⁶⁶ומותר ללוה לקצוץ עם ישראל השני בפחות, אף על פי שהעובד כוכבים נותן לו יותר, או שיוכל לומר: אני לקח חלק ברבית הבא מן העובד כוכבים כל שצוה. ¹⁶⁷גם אם ירע הלוה והמלוה שלא ליקח המלוה השני המשכון לידו, רק יניחו ביד הלוה הזה שהלוה עליו לעובד כוכבים, שרי. ובלבד שיהיה המשכון מכאן ואילך באחריות המלוה השני. ¹⁶⁸ואם התנו זה עם זה שהמלוה הראשון לעובד כוכבים שהוא הלוה עכשיו מישראל השני יתחייב באחריותו, הרשות בידם, דהא מתנה שומר חנם להיות כשואל. ¹⁶⁹וי"א דאפילו להקנות הלוה אלו המשכונות למלוה השני אינו צריך, אלא מיד שהמלוה השני נותן לו מעות ההלוואה קנוי לו המשכון ככ"מ שהוא, דדבר תורה מעות קונות. ואף על גב דמדרבנן בעי משיכה, מ"מ כהאי גוונא יש לסמוך על דבר תורה. מיהו טוב שיקנה לו על ידי אחר. ונאמן הלוה לומר שיש לו משכון מעובד כוכבים, ואין צריך להביא ראיה לדבריו, ויכול המלוה להלוות לו אם לא שאינו מוחזק בכך דלא ודאי משקר. כך הם עיקר הדברים דינים אלו, אף על פי שיש קצת ¹⁷⁰מפקפקים בהיתרות אלו, כבר פשט המנהג להקל, ואין למחות ביד העושים כנזכר, כי דינא הוא. ¹⁷¹וכל זה לא מיידי אלא כשלא זקק הישראל שלוה לעובד כוכבים קרן עם רבית, אבל אם כבר זקק הישראל על העובד כוכבים קרן ורבית ביחד, כגון שחשבו עמו רבית שיעלה עליו עד שנה וחשבו הכל ביחד, מעתה הרי הכל כאילו הוא קרן של ישראל, בין שהלוה על המשכון או בלא משכון, אסור ללוות על זה מישראל חבירו ושיעלה לו רבית מן החוב, כל זמן שהלוואה גביה דהוי כאילו נותן לו הרבית מכיסו, אך ימכרו לו סחם וכשרוצה לחזור ליקח חובו יחזור ויקנהו ממנו מעט יותר ממה שמכרו לו כפי ערך הרבית שהיה ראוי לעלות עליו. ואסור להתנות מתחלה בכך, אלא יקנה לו החוב בקנין גמור ואח"כ יחזור הקונה ויבטיחו דברים אמתיים שקשהו לו מעות יחזור וימכרו לו בדבר הנזכר. ¹⁷²ובחובות של אשכנזי צריך שיאמר לו: אתה תפטר העובד כוכבים בכך וכך מכל וכל, ובכך וכך אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מיד העובד כוכבים (וע"ל סימן קע"ג דין מכירת חובות).

(סו) הריני מוכר לך כל כח כו' – י"א דהוה כמכר ומותר לישראל להשכין משכון של עובד כוכבים אצל ישראל אחר אפי' ביותר ממה שהוא ממושכן אצלו והרבית לא יהיה יותר רק מה שהעובד כוכבים נותן לו, ואומרים שמכר כל המשכון להשני, ומה שהלוה לזה יותר הלוה לו בחנם בלא רבית, וקשה איך יתכן שהמותר הוא הלוואה בחנם, הרי מיד שהישראל השני קוצץ עמו ברבית בפחות מכל זהב ממה שהעובד כוכבים הבטיח לו, זכה הראשון באותו המותר, ואלו לא לקח מן השני הקרן רק כמו שנתן להעובד כוכבים לא היה נותן לו רבית כזה ולמה הוא נותנו לו להשני אח"כ אלא, רק בשביל מה שהלוה לו יותר ממה שהלוה הוא לעובד כוכבים ויש כאן רבית גמור. ואף על גב דאין זה הפסד ללוה, מ"מ יש כאן רבית מצד מניעת הריחוק של השליח, וכיון שיש צד אחד שהיה יכול להרויח והוא לא עשה לאותו צד, נחשב כשכר המתנת מעות, כיון שהעובד כוכבים נותן לו אותו הרבית מסך מועט שלוקח ממנו כמו שהוא נותן מן הסך מרובה, מ"מ אלו היה לוקח גם מישראל סך מועט היה לו ריוח בדבר והוא מפסיד אותו הריחוק בשביל ההלוואה שמלוה נוסף לו על מה שיש לו עליו, אלא זה רבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים (ט"ז), וי"א דעיקר כ"א בט"ז,

דכיון דהוי כמוכר לו משכון, אם כן כשחוזר ולוקח ממנו ברבית הוי כחוזר ולוקחו ממנו בסך ההוא, והמותר מעות שהיו ביד הישראל הראשון היו בידו בחנם (נקה"כ).

(טז) להחזיר לו משכנו מותר - ואם אח"כ יאמר הראשון לשני "אינו אמת שלי הוא והחזירתי לי בחנם", ישבע השני שכך אמר ליה הראשון, ולא יחזיר לו המשכון לעולם, וי"א דדוקא הכא שמכחישו שא"ל "לא אמרתי לך שהוא של עובד כוכבים", צריך לישבע מה שאין כן לעיל (סי"ג סק"ח ? ועי' לקמן סק"צה) (ש"ך).

(סח) ויש אומרים דאפילו אינו מוכרו כו' - אף שלא אמר המכירה בפירוש אמרינן דמסתמא נתכוין לכך ועי' לקמן (סי"ט סק"עט) (ט"ז).

(סט) וכן המנהג פשוט - כלומר כן הוא המנהג פשוט כה"א דאפילו משכנו אצלו סתמא מותר, שמחזיר לו משכנו ולוקח הרבית מזה, אבל אם מחוייב להחזיר, אין כאן מנהג, רק שנוהגין להחזירו כשפודהו. ואפשר דאם רצה שלא להחזירו הרשות בידו כפי הדין, ומבאר הרב והולך דאפשר שמחוייב להחזירו כיון שהמנהג כך (ש"ך).

(ע) ואם התנו מתחלה כו' - קשים דברי הרמ"א, דהא עיקר ההיתר בדין זה הוא שאנו תופסין אותו למכירה, וכל מכירה שהיא בתנאי שהוא מחוייב להחזיר לו כשיחזיר לו הדמים (עי' לקמן סי' קעד ס"א ?) מכר לו שדה ואמר ליה "לכשתחזיר לי כו' לא קנה כו'", וכן כאן, אם התנו, אין שם מכר על זה, אלא עיקר ההיתר היא שהוא אומר לו שלא יתחייב להחזיר לו המשכון ואין שום היתר אם התנו (ט"ז), קשה על דברי הרמ"א דכיון דהתנו מתחלה שצריך לחזור וליתן לו וכן היכא שהוא מחוייב להחזיר מצד המנהג דהוי כהמתנה בפירוש א"כ אין זה מכר ואסור ליקח ממנו רבית (עי' רמ"א סי' קעד ס"א ?). ומה שהמנהג פשוט להלוות סתם על משכנות של עובד כוכבים וגם המלוים מחזירים המשכנות לישראל, היינו שעושים כן מדעתם, דהוי כאילו חזרו ומכרו לו מסתמא, אבל לא שיהיו מחוייבים לעשות כן. ואפילו תימא שמחוייבים לעשות כן י"ל דהיינו משום שסמכו על הצד הסובר דמשכנו של עובד כוכבים ביד ישראל ברבית מותר למשכנו לישראל אחר באותו הרבית אף על פי שלא העמידו אצל העובד כוכבים, ולא אומרים שנמצא שישראל לוקח רבית, שהרי לא קנה לו אלא כשאמר לו "קני מעכשיו אם לא אפדהו לזמן פלוני", א"כ הרי הוא ברשותו של עובד כוכבים וכיון שהעיקר סמיכות הישראל הב' המלוה הוא על המשכון, נמצא שהרבית שנוטל הוא ממשכון של עובד כוכבים. ולכן לדעה זו אם המשכון הוא ברשות ישראל כגון שא"ל "קני מעכשיו" או שהישראל ראה שדעת הגוי להשאיר אותו אצלו. ועוד מותר להשכין לישראל משכון שבידו מן העובד כוכבים אף אם אינו מוכרו לו אלא מוסרו לו ע"מ ליקח הרבית מן העובד כוכבים, שם הטעם, כיון שא"ל "שיקח הרבית מן העובד כוכבים" הרי הוא נסתלק ממילא מן המשכון ולכך אין צ"ל בפירוש שמכרו לו, מיהו כל זה כשהמשכון הוא ברשות ישראל דהיינו שא"ל "קני מעכשיו" או שראה שדעתו להשאיר אותו אצלו, או במקום שהמנהג שאחר שנה הרשות ביד המלוה למכור המשכון, אבל ללא זה מותר, ומש"כ המחבר דבעינן שיאמר הישראל בפירוש "אני מוכרו לך", גם כן מדובר שהוא ברשות ישראל, וההלכה כ? אמנם מנהגנו הוא על פי הצד הב' (ש"ך).

(עא) הוי כאלו התנו בכך - עי' סמ"ע (חו"מ סי' עב ס"מ ד"ה זכה שמעון)⁷⁷ שכתב דכל זה כל זמן שהעובד כוכבים חי, דאז הישראל ראשון עומד במקום העובד כוכבים לפדותו, אבל אם מת העובד כוכבים זכה ישראל השני בהמשכון, דכיון דנסתלק ממנו כח העובד

[O31] Commented: כ

ל דברי הט"ז משמע שהרמ"א טועה בדין, ובסוף הוא כותב נראה להחמיר כן כמשמעות דברי הפוסקים שזכרנו וכל בעל נפש יעשה שיהיה מרצון המלוה השני ליתן לחזור ולפדותו אם פודה בלא דעת העובד כוכבים כן נראה לעי', ואז זה מחלוקת??

[O32] Commented: ד

בדוק שלא חסר, ומכאן שיטת הרא"ש וצריך לעבור עוד פעם.

⁷⁷ ז"ל השו"ע: משכנו של עובד כוכבים ביד ראובן, ואמר ליה ראובן: תן לי מעותי, אמר לו העובד כוכבים: תמשכן אותו לישראל אחר, והלך ראובן ומשכנו לשמעון, ונתן לו המעות שהעובד כוכבים חייב לו, ומת העובד כוכבים, והמשכון שזה כפלים מהחוב, זכה שמעון בכל המשכון. וזה תמצית הסמ"ע: דבשעה שהשכינו ראובן לשמעון, סילק נפשו ממנו לגמרי, דאל"כ היה אסור לשמעון ליקח ממנו רבית, דה"ל ישראל שהלוה לישראל (עי' יו"ד סי' קסט סי"ח), וכן אפילו אם משכן הישראל לחבירו משכנו של גוי שבידו בריבית בלי ציווי הגוי, זכה ישראל השני בכל המשכון, ואף דבידו דהישראל ראשון לפדותו (עי' רמ"א ביו"ד שם), דמאחר דהמנהג הוא לחזור ולפדותו הו"ל כאילו התנה עמו לחזור וליתן לו לפדותו, ה"מ כל זמן שהגוי חי דאף הוא עומד במקום הגוי לפדותו, אבל מיד שמת הגוי, זכה ישראל השני בהמשכון, דכיון דנסתלק ממנו כח הגוי נסתלק ג"כ מהבא מכחו. מיהו אם יש להגוי יורשים היודעים מזה ודעתן לפדותו, אז גם ישראל ראשון יכול לפדותו אחר מיתת הגוי קודם שבאו היורשים לפדותו, ויתן להשני קרנו והריבית שעלה עליו עד שעת פדייה, והמותר של ישראל ראשון, משא"כ בנידון זה שהישראל ביקש מעותיו מהגוי, וא"ל הגוי שימשכן אצל ישראל השני, דאז אינו יכול לפדותו אחר מיתת הגוי. ועי"ש בש"ך וט"ז החולקים על הסמ"ע.

הלכות רבית

כוכבים, נסתלק ג"כ מהבא מכחו. מיהו אם יש להעובד כוכבים יורשים היודעים מזה, ודעתן לפדותו, אז גם ישראל ראשון יכול לפדותו, ויש חולקים ודעתם דלעולם צריך ישראל שני ליתן לפדות לישראל ראשון משום דלא הוי מכירה אלא לענין היתר רבית ולא לקנות ממש (פ"ת).

(עב) גם אם ירצו הלוח והמלוה כו' – אבל בזה לכו"ע צריך לומר בפירוש "אני מוכרו לך במכירה גמורה בכ"מ שהוא", דאל"כ אין במשמעות שמכרו לו, כיון שהוא ביד הלוח עדיין (ש"ך).

(עג) דהא מתנה ש"ח להיות כשואל – עי' לעיל (סי' קסז ס"א סק"א) שזה לא דומה זה לזה (ט"ז).

(עד) דבר תורה כו' – וכמ"ש בחו"מ (סי' קצח ס"א ?) (ש"ך).

(עה) אף על פי שיש קצת מפקפקין כו' – דהרמ"א לומד שהם סוברים דלא מהני כשמקנה לו חובו של המשכונות, אבל עיקר כוונתו דאין אדם יכול להקנות חוב שיש לו על העובד כוכבים אפילו בקנין או אגב קרקע או מעמד ג'. ואפשר מיירי שהחוב הוא יותר משווי המשכון דבכה"ג לא מהני כשמקנה לו המשכונות אלא כשמקנה לו החוב מהמשכונות ואין חוב של עובד כוכבים נקנה בקנין, אבל הוא מודה כשמקנה לו המשכון נקנה לו המשכון בכל מקום שהוא (ש"ך).

(עו) ובחובות של אשראי – פי' שט"ח שיש לו מעובד כוכבים, וה"ה אם חייב לו בע"פ או באיזה חיוב אחר (ש"ך), ועי' (בתשובת אא"ז פנים מאירות חלק ב' סי' כ"ב) (וסי' למ"ד) (פ"ת)⁷⁸.

(עז) אתה תפטור העובד כוכבים כו' – דוקא בכה"ג שמוחל חוב העובד כוכבים להעובד כוכבים והישראל הב' יוציא ממנו כל מה שיוכל מהני, אבל אין שום תקנה אחרת להקנות חוב העובד כוכבים באשראי, אפילו קנין אג"ק ושאר קנינים אינו מועיל וכנ"ל סק"ע(ה), ועיין בתשובת מהר"מ גלאנטי סימן פ"ח (ש"ך)⁷⁹.

(עח) שם – היינו כשילך הישראל לבע"ח העובד כוכבים וערב ויאמר להם "החוב שאתם חייבים לי תדרו לזה חברי וכשתדרו לו תפטרו ממני", והוא הדין כשאינו הולך להם ופוטור מיד העובד כוכבים שלא יוכל לתבוע אותו בשום ענין רק הישראל השני יוציא מהן מה שיוכל שרי (ש"ך).

(יט) ¹⁷³ישראל הבא לחבירו וא"ל: הלויני מעות על משכונות אלו שהם של עובד כוכבים, והלוח לו, והמעות הם לצורך הישראל(עט) והוא מעלה לו רבית משלו, או שאומר לחבירו: הלויני מעות ברבית ואני אשלח לך משכון על ידי עובד כוכבים, והעובד כוכבים הביא המשכון למלוה והוליד המעות ללוח, תחבולות רשעים היא זו ולא יטול רבית כלל.

(עט) והמעות הם לצורך ישראל – עכ"ז המנהג להקל, אפילו אמר "הלויני" ולא א"ל "אני מסולק ממנו" וגם לא א"ל "שמכרו" אלא זה כאילו אמר את זה דמסתמא התכוין לעשות בדרך ההתיר, וכיון שא"ל "משכון זה עומד לי מהעובד כוכבים בכך וכך תלוה לי עליו כך וכך ומהיום והלאה תקבל הרבית שיעלה עליו" מותר (ט"ז), וי"א דאם משכינו אצלו רק בחמשים נראה לעין שהוא שלו ואינו כמוכרו לו, ותחבולות רשעים היא זו (נקח"כ), וזה אסור כל שלא אמר לו "משכון זה של עובד כוכבים תלוה עליו כך וכך וכשיבא עובד כוכבים לפדותו תקח רבית כך וכך" ורק אז אומרים שמסתמא התכוין להתיר והוא מסתלק מן המשכון, אבל אם א"ל "הלויני מעות ברבית על אלו משכונות שהם של עובד כוכבים", רבית קצוצה היא, ואין צד להקל בזה, ואף על גב דלקמן (סי' קע ס"?) איתא דמותר לישראל להיות ערב היכא שיש משכון, הכא שמלוה הישראל תחלה לצרכו אסור, מיהו כ"ז שהמשכון נשתקע לישראל, אבל כשהוא ברשות העובד כוכבים בכל ענין שרי וכמ"ש לעיל (סקנ"ה ?) (ש"ך), עיין ש"ך "כשהוא ברשות עובד כוכבים בכל ענין שרי וכו'", ואינו, דאם קצץ בין אם יתן העובד כוכבים רבית או לא, רבית קצוצה הוא, ואין היתר רק שהעובד כוכבים בעצמו יתן הרבית (עי' ש"ך סקנ"ז?), אבל בכהאי גוונא רבית קצוצה היא (ח"ד).

(פ) ולא יטול רבית כלל – וי"א שהוא רבית קצוצה (ט"ז), כלומר דתחבולה זו של רשעים היא לעשות היתר מחמת שהמשכון הוא של עובד כוכבים ואינו מועיל כיון שהישראל קצץ לו רבית (ש"ך).

Commented [O33]: ר שלמו?

Commented [O34]: נ בון?

⁷⁸ לא עשיתי
⁷⁹ לא עשיתי

(כ) ¹⁷⁴משכנו של ישראל ביד עובד כוכבים, מותר להלוות עליו ישראל ברבית. ¹⁷⁵ויש אוסרין אלא אם כן אמר ישראל בעל המשכון: קנה מעכשיו המשכון אם לא אתן לך עד יום פלוני. הגה: ולסברא הראשונה, אפילו מישראל הראשון מותר לקבל הרבית. ¹⁷⁶ואם יס לעובד כוכבים חוב על ישראל ועשה עמו פעולות ליתן לו כל השנה כך וכך רבית, או שיאכל פירות שדה שלו, אם אין ביד הלוה לסלק העובד כוכבים ולהחזיר לו מעותיו מותר לישראל אחר לקנותו ממנו. ואם יוכל לסלקו, אסור לקנותו מן העובד כוכבים.

(פא) מותר להלוות כו' – עי' לעיל (סעיף ז) דדוקא שהמלוה לא ידע שבשביל ישראל כו', כאן שונה שידוע שהעובד כוכבים לצורך עצמו לזה (ט"ז), דמה בכך שאין המשכון לעובד כוכבים וכי אסור להלוות לעובד כוכבים על המשכון של ישראל ואפי' אם הלוה העובד כוכבים לישראל ברבית מותר לישראל להלוות לעובד כוכבים על אותו משכון ברבית ולקבל מהישראל הרבית שחייב לעובד כוכבים, שהרי הישראל הב' לא הלוה לראשון כלום אלא לעובד כוכבים ובמקומו הוא לקבל הרבית מיד ישראל (ש"ך). עיין ש"ך "ואפילו אם הלוה העובד כוכבים לישראל ברבית", משמע דכל שכן אם הלוה בלא רבית, וקשה כיון שלא היה רשות להשכינו ברבית, הוי כגנב והשכין דלא עשו תקנת השוק ברבית, ואינו חייב להחזיר הרבית כמבואר ברמ"א חו"מ (סי' שנו ס"ז), וצ"ל שמדובר שהרשהו להשכינו ברבית (ח"ד).

(פב) ולסברא הראשונה כו' – עי' לעיל (סעיף י) שאם ישראל פודהו אסור, וכאן שונה, שכן שם מיד שנותן לו הישראל המשכון ולוה עליו נראה שלוה לצורך ישראל. ועוד אפשר לתרץ ששם, כיון שמשכנו בע"כ, לא הקנהו לו, אבל הכא איכא למימר הקנהו לו, ועי' לעיל (סעיף ט) דאסור כשידע המלוה שהמשכון של ישראל, ששם לזה לצורך ישראל (ש"ך).

(פג) ואם יוכל לסלקו - מכאן מוכח כדעת הט"ז (סקי"ב?) דבקנין גמור אסור (ח"ד).

(כא) ¹⁷⁷מעותיו של ישראל מופקדים ביד עובד כוכבים והלוה אותם לישראל ברבית, אם היו באחריות העובד כוכבים מותר ליקח הרבית. ואם היו באחריות ישראל, אסור. ¹⁷⁸ואם הלוה אותן שלא מדעת ישראל, מסתמא הם באחריות עובד כוכבים, ושרי.

(פד) באחריות העובד כוכבים - פי' לענין שאם יאבדו החובות יפרעם הוא לישראל כדין כל לוה, אבל לא סגי שיקבל עליו אחריות כשומרין אפי' כשואל, הואיל ולא נעשה עליהם לוה מעתה (ט"ז, ש"ך).

(פה) באחריות ישראל אסור – וי"א דהוי רבית קצוצה (ט"ז).

(כב) ¹⁷⁹מעותיו של עובד כוכבים מופקדות ביד ישראל, אם הם באחריות הישראל אסור לו להלוותם ברבית. ואם הם באחריות העובד כוכבים, מותר. אבל אסור לעשות כן מפני מראית העין.

(פו) אם הם באחריות ישראל - גם כאן צריך להיות האחריות בדרך דלעיל (סעי' פכא) שאם יאבד החוב הוא יפרענו ואם אין האחריות אלא בדרך שומרים מותר, ואם אמר לעובד כוכבים אלוה המעות לישראל פלוני ואם לא תמצא לו נכסים אני אפרע לך מותר כדין ערב (ט"ז וש"ך), ואם אמר "תן לי מעותיך ואלוה אותם לישראל ברבית ואם יפסדו החובות יהיו לעצמך אך אם יארע בהם תקלה בעודם ברשותי קודם שאלוה אותם לישראל הרי הן לעצמי" מותר, שאין זה נקרא עליהם לוה מעתה אלא שומר הוא נקרא, מיהו כ"ז אסור משום מראית עין (ש"ך).

(כג) ¹⁸⁰ישראל שאמר לעובד כוכבים: הילך שכרך (או פליגנא לך צריח) והלוה מעותי ברבית, אסור, שהם באחריות הישראל. ועובד כוכבים שאמר לישראל: הילך שכרך והלוה מעותי ברבית, מותר. אבל אסור לעשות כן מפני מראית העין. ¹⁸¹מיהו אם הדבר מפורסם לרבים, מותר.

(פז) אסור מפני מראית עין - גם בפקדון אסור אף על פי שאינו באחריותו משום מראית עין וי"א שאינו מותר אלא משקצין לו שכרו דבר ידוע בין אם ירויח או לא ירויח אבל אם א"ל "פליגנא לך צריח", אסור, אף על פי שאין לו בהפסד כלום. ויש מתירים הואיל ולא משום כספו בא לו (ש"ך).

(פח) מפורסם לרבים - דהיינו שאומנתו בכך, הא לאו הכי אפילו מודיעו ללוה ולעדים שהם של עובד כוכבים אסור (ש"ך).

Commented [O35]: ז
ה שיטת הריב"ש האם
זה לכו"ע?

(כד) ¹⁸²עובד כוכבים שעשה לישראל אפוטרופוס על נכסיו, מותר ללוות ממנו ברבית. וישראל שעשה לעובד כוכבים אפוטרופוס על נכסיו, אסור ללוות ממנו ברבית; וגם זה תלוי במי שאחריות עליו.

(פט) אפוטרופוס על נכסיו - פירוש על כל נכסיו אמריןן מסתמא שגם המעות שמלוה הוא של עובד כוכבים ואין כאן משום מראית עין (ט"ז), מה שאין כן כשלא נעשה סנטר או אפוטרופוס אלא ללוות מעותיו ברבית כדאוסר ב"הילך שכרך והלוה מעותי ברבית כו", וברמ"א בסעיף כג ש"הילך שכרך" דבאומנתו בכך מותר, אז ל"ד על כל נכסיו (ש"ך).

(צ) אסור - ורבית קצוצה הוא (ש"ך).
(כה) ¹⁸³ראובן שאמר לשמעון: לקחת ממני רבית מיד ליד, ושמעון משיב: לא לקחתי, אלא על ידי עובד כוכבים (צא), נאמן בלא שבועה (צב). ואם משיב: איני יודע (צג) אם נתן לי מעולם רבית, ישבע שאינו יודע. הגה: ¹⁸⁴וכן צ"ל טענות צ"ן לזה למלוה, שזה טוען שהלוה לו צ"אסור וזה טוען שהלוה לו בהיתר, המלוה פטור אפילו בלא שבועה (לד). ודוקא שהלוה צ"ל להוציא מן המלוה, כגון שהיה לו משכון (לה) ¹⁸⁵או שכבר פרע לו אבל אם המלוה צ"ל להוציא מן הלוה, הלוה נשבע ופטור (לו). ¹⁸⁶ואם יש שטר ביד המלוה, נשבע וטול (לז) ועיין לעיל סימן ק"ס⁸⁰ ולקמן סימן קע"ז⁸¹.

(צא) אלא ע"י עובד כוכבים - באופן שאין בו איסור ועל הדרך שנתבאר למעלה וה"ה אם טוען על ידי סחורה לקחתי הריח ושאיר היתר כיוצא בזה (ש"ך).

(צב) נאמן בלא שבועה - שאדם לא עוזב היתר ועושה איסור (ט"ז, וש"ך), ובודאי בהיתר עשה כל מה שהיה יכול לעשות (ש"ך), י"א כיון דאפשר לעשות בקל שלא יהיה רבית קצוצה רק אבק רבית או הערמת רבית, אמריןן דעכ"פ לא היה יותר מאבק רבית דאינו חייב להחזיר, ובמשכון אף שבא להוציא הרבית אמריןן דהיה ע"י עובד כוכבים דאין איסור כלל להמלוה (ח"ד), ע"י באורים ותומים סי' ס"ד ס"ק כ"ט מה שהקשה על זה ועי' (בת' רדב"ז ח"א / ח"ד / סי' רצ"ז) (פ"ת) ⁸².

(צג) ואם משיב איני יודע כו' - ה"ה בטענות "לא היו דברים מעולם" (עי' חו"מ יס' פב ס"י) ⁸³, ומ"מ צריך להבין למה חייב באמת שבועה בטענות אלו טפי מטענת בהיתר לקחתי דהא אין ביניהם אלא הלקיחה לחוד ואין חיוב מחמת זה, כיון דאילו הודה שלקח ממנו היה עדיין לו טענה לפטור דבהיתר לקח, אבל לא מספיק שיאמר "בהיתר לקחתי" סתם אלא צריך שיפרוט ההיתר היאך היה, דשמא לא ידע לעשות היתר ע"י חו"מ (סי' סז ס"ז?), ולא אמריןן מגו לפטור משבועה זה דאפשר דלא בריר ליה אותו ההיתר וזהו מש"כ הרמ"א "וכן בשאר טענות כו' וזה טוען שהלוה לו בהיתר כו'", היינו שמפרש ההיתר היאך היה ולא בסתם וצריך לנהוג כן עכשיו דאנו רואים שרבים פורצים באיסור רבית ולא נחשב בעיניהם למאומה עד שכמעט לא שייך לומר לא שביק היתרא כו' (ט"ז), וכן איתא לקמן (סי' קעז סי"א), דה"ה לענין טענת להד"ם, דלא כהיש חולקין בהג"ה סימן קע"ז שם (ש"ך).

(צד) פטור אפי' כו' - דוקא בכאן שלא נתברר שלקח הרבית, אבל אם נתברר שלקח רבית, אין היתר אלא שטוען מעות של יתומים או צדקה היה, אין המלוה נאמן, וכנ"ל (סי' קס סקל"ב?) (ש"ך).

(צה) כגון שהיה לו משכון כו' - אפי' טוען "הלויתני ק' בר' על המשכון ברבית קצוצה", והלה משיב "היתר עשיתי עמך", פטור בלא שבועה, וכ"ש אם טוען "הנחתי לך משכון בעד רבית", והלה טוען שנעשה מתחלה בהיתר וזה שכתבנו (סקנ"ד?) דבטוען "משכנתי לך משכון ברבית קצוצה", והלה משיב "אמרת לי שהוא של עובד כוכבים", והוא מכחישו דישיבע המלוה כו', יש לחלק דהכא שרי מטעם שאדם לא עוזב היתר ואוכל איסור, ואומרים בודאי בהיתר עשה כל מה שהיה יכול לעשות, אבל התם הרי לא עשה כלום בהיתר, אלא שאומר "עליך סמכתי שאמרת שהוא של עובד כוכבים", א"כ עיקר ההיתר הוא מכח דבורו של הלוה והרי הלוה מכחישו לכך צריך לישבע (ש"ך), וי"א, ששם שונה, ששם הטענה גם על גוף המשכון, דהא כשנשבע אין צריך להחזיר המשכון לעולם, ונתחייב שבועה לפי דבריו על גוף המשכון, דאף שחזקה שבהיתר נעשה מכל מקום אפשר

⁸⁰ סי"ח, ס"כ.

⁸¹ סי"ט, סי"א-יב.

⁸² לא עשיתי

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן רצז (אלף שסט)

⁸³ לברוק אם הוספתי שם דברים.

הלכות רבית

עשו היתר במשכון שלו ולא אמר כלל שהוא משכון של עובד כוכבים, וכיון שנתחייב שבועה על גוף המשכון חייב ג"כ לישבע שבהיתר נעשה מצד גלגול אף דאיכא חזקה (עי' ש"ך חו"מ סי' צד סק"ח?), ואפילו אם רוצה שוב להחזיר המשכון לא מהני לפטור עצמו מהגלגול כמבואר שם (&?) (ח"ד).

(צו) נשבע ופטור – במקורם של דברים איתא דנאמן המלוה בלא שבועה ומשמע אפי' במלוה ע"פ ודלא כרמ"א כאן (ש"ך), וי"א שכאן שונה מלקמן (סי' קעז סי"ב), שכן כאן כשטוען שנתחייב לו רבית על ידי עובד כוכבים שקיבל ההלוואה על עצמו או רבית משאר איזה היתר שאומר, והלה אומר בטענות אלו לא היו דברים מעולם רק שנתחייב לו רבית קצוצה פעם אחת, משום הכי פטור דנחי שאין מאמינין להלוה משום דאין משים עצמו רשע, מכל מקום מהיכי תיתי נאמין למלוה, משא"כ התם שטוען על מעות ידועין שהלה טוען בעיסקא נתתי לך והפלגא פקדון הוא והפירות שלי, והלה טוען שכולן הלוואה נינהו והן שלי רק שהבטחתי ליתן לך רבית קצוצה, וטענת לויתי המעות כטוען לקוח הוי, כטוען על חפץ פקדון הוא בידך והלה טוען לקוח הוא בידי מחמת איסור כגון שנתת לי באתנן, נראה כיון דאין אדם משים עצמו רשע ואינו נאמן בטענת לקוח בזה חפץ בחזקת מרא קמא וכל הפירות שהיה על החפץ, דכשגוף החפץ יוצא מתחת ידו וגם כל הפירות הן שלו, הכא נמי דכוותיה דכשטוען הלוואה הן בידי כטוען לקוח הן בידי, ובטוען הלוואה באיסור הוי כטוען לקוח באיסור ואינו נאמן, ומבואר בחו"מ (סי' רצב ס"ז ברמ"א) דבנשתמש בפקדון במקום שאסור להשתמש דאינו נאמן לומר לעצמי עסקתי, והכא נמי הרי מודה שלא רצה המפקיד שיהיה המעות בלא ריוח בידו, וכיון שהקרן יוצא מתחת ידו גם הפירות מוציא מידו (ח"ד).

(צז) ואם יש שטר ביד המלוה נשבע ונוטל – במקור דברי הרמ"א איתא שנוטל בלא שבועה אלא שרמ"א הכריע שעכ"פ אינו מוחזק מכח השטר כמו מי שמוחזק במשכון שנוטל בלא שבועה (ט"ז), וי"א שהרמ"א עצמו כתב ללא שבועה (עי' סק"א?) (נקה"כ). ולא דומה לדלעיל (סי' קסב ס"?) דהתם ליכא למימר לא שביק היתרא ואכיל איסורא דהכא איכא ודאי איסור אבל התם לא סליק אדעתיה שיוקרו החטים כדי שידקדק שיהיו לו חטין בשעת הלוואה (ש"ך), עי' סמ"ע (חו"מ סי' ? סק"ג?) דדוקא הכא שמודה שיש בו רבית אלא שאומר בהיתר נעשה, נשבע ונוטל בנק"ח כדין כל נשבע בשטר ונוטל, אבל אם המלוה עומד בשטרו ואומר להד"ם שאין בו רבית כלל, א"צ לישבע קודם שיתן המעות בנק"ח, אלא משלם ואח"כ יתבענו וישבע היסת, ועיין בעט"ז ובתשובות משאת בנימין סי' ס"ז ובב"י עוד מדינים השייכים לכאן (ש"ך).

(כו) ¹⁸⁷משכון שביד ישראל מישראל חבירו, וא"ל הלוח: לך ומשכנו לעובד כוכבים ברבית, ועלי לפרוע קרן ורבית, מותר.

(צח) מותר - כ"ז מיירי בענין שהעובד כוכבים סומך על המשכון לבד כגון שהמשכון הוא טוב או שאומר לעובד כוכבים איני משתעבד לך כלל אלא יהא אחריותך על המשכון לבד הא לאו הכי לא עדיף מאילו נתן משכון להשכינו אצל העובד כוכבים ברשות (עי' לעיל סקנ"א?) **ראסור** (ש"ך).

(כז) ¹⁸⁸ראובן הרהין (פירוש משכן) משכונות של עובד כוכבים אצל שמעון, ולימים תבע שמעון את ראובן שיפדה אותם משכונות, אין ראובן חייב לפדות המשכונות, אבל חייב הוא להעמיד את שמעון אצל העובד כוכבים.

(צט) אין ראובן חייב לפדו' המשכנו' כו' - דכל כה"ג ראובן נעשה שלוחו של שמעון להוליך המעות לעובד כוכבים ולהלוותם לו ברבית ואין עליו הכרח לפדות המשכונות או למכרן, שם, ועיין לעיל סעיף י"ג (ש"ך).

סימן קע – שלא יוכל ישראל להיות ערב לישראל שלוח מן העובד כוכבים ברבית, ובו ב' סעיפים.

(א) ¹⁸⁹ישראל שלוח מעות מעובד כוכבים ברבית, אסור לישראל אחר להיות לו ערב. שכיון שבדיניהם תובע הערב תחלה, נמצא הערב תובע את ישראל ברבית שהערב חייב בה לעובד כוכבים. לפיכך אם קבל עליו העובד כוכבים שלא יתבע את הערב תחלה, הרי זה מותר. הגה: ¹⁹⁰והאידנא מסתמא הוי כאלו קבל עליו הכי, דסתם ערבות כן הוא. ודוקא דמקום שהמנהג כן שטוענין הלוח תחלה. ¹⁹¹וי"א שאינו אסור אלא בערב שלוח דו"ן (פירוש ערב שמנקה

:Commented [YL36]

דויק?

הלכות רבית

את הלוח מדין המלוה, כשלוף דוין שהוא מין עשב שמיבשין אותו ורוחצין בו את הידים להעביר הוזהמא) דהיינו שאין דין המלוה עם הלוח כלל, שהוא יכול לדחותו אצל הערב. הגה: ¹²ואם עבר ונעשה ערב צדו, לריק לשלם כל הפסד המגיע לו על ידו אצל אינו לריק לתת הרצתו) שנותן צדצילו, ולאן אומרים ליתן רבית. ואי כבר פרע לו הרצת, אין מוילאין מידו ללא גרע מאצק רבית.

(א) אחר להיות לו ערב - ישראל הלוח ברבית מעובד כוכבים זוקף מיד הרבית על הקרן היינו שלוה עשר ומחייב עצמו מיד בשנים עשר שרי לישראל חבירו להיות ערב בעדו (פ"ת).

(ב) שבדיניהם תובע הערב תחילה - י"א דלחומרא אין היתר לישראל להיות ערב בעד עובד כוכבים אלא דוקא אם קיבל עליו המלוה שלא ליתבע הערב כלל אלא עד שלא ימצא נכסים ללוה אבל אם יש לו רשות לתבוע גם הערב אף על פי שיש נכסים לישראל הלוח אסור וי"א בזה מותר ואין איסור אלא בערב שלוף דוין דהיינו שהמלוה אין לו כח כלל לתבוע את הלוח ויכול לדחותו אצל הערב אף על פי שיש לו לשלם. ולכתחלה מורין כדעת הי"א הראון, ובדיעבד היכא דקיימי זויי שבקינן להו כדין הספיקות שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואם נעשה הערבות בצד האיסור הברור אפי' אם כבר פרע לו מפקינן מיניה אלא דאם נעשה בדרך זה שאמר המלוה ממי שארצה אפרע שזה מח', בזה אי לא פרע לו הלוח לא מפקינן מיניה ואי כבר פרע לו לא מפקינן מן המלוה ורמ"א כתב דאף אם לא הוה ספק אין מוציאין ממנו דלא גרע מאבק רבית. ועיקר דהוא רבית דאורייתא, כל שיש איסור ברור בהאי ערבות ומ"ש הש"ע י"א דאין אסור אלא בערב שלוף דוין היינו בדיעבד וכמו שאמרנו אבל לכתחלה אסור אפי' במי שארצה אפרע (ט"ז).

(ג) ה"ז מותר - אין שאלה שאם הלוחו מאה בתשלום מאה חמישים אלא אפילו התנה עמו לתת לו כך וכך רבית לחודש (ש"ך).

(ד) וי"א שאינו כו' - הרמ"א לא הקיל בזה אלא בערב קבלן אבל לא בערב שלוף דוין (ש"ך).

(ה) ואם עבר ונעשה ערב כו' - י"א דהיכא דלא קיבל עליה שלא לתבוע לערב תחילה ונעשה לו ערב ופורע בשבילו צריך לשלם לו כל ההפסד דדוקא לכתחלה הוא דאסור אבל דיעבד ישלם לו כל ההפסד כיון שבגללו הוא הפסיד, ועיקר דכיון דיש בו צד איסור למה נחייבנו לפרוע באיסור ודאי כל ההפסד שיבא לו מכחו כמו שאונסו או כיוצא בזה צריך לשלם אבל לא נאמר לו תן רבית, ולצד הראשון זה אבק רבית, ואף על גב דבכל אבק רבית ודאי לא פסקינן שיתן לו הלוח למלוה הכא שאני דקא פסיד מחמתיה אבל העיקר דלאחר שהוברר הדבר שבא לכלל רבית הוה רבית קצוצה אבל קודם זה אינו אסור אלא מדרבנן שמה לא יבא לכלל רבית, ויפה פסק רמ"א שאין צריך לתת לו רבית כו' אך מה שכתב ד"אם כבר פרע אין מוציאין דהוה כאבק רבית" אין לסמוך על זה (ט"ז), ועיין בזה בתשובת פרח מטה אהרן ח"א סימן ע"א (פ"ת) ⁸⁴.

(ו) אבל אינו צריך לתת לו רבית - מי שעושה התקשרות עם חבירו באם לא ישלם לו חובו לזמן המוגבל שישלם לו כל הזיקות שלו והמלוה לוח ממקום אחר המעות בהיתר על ריוח שאין הלוח צריך לשלם לו הרווחים שנותן המלוה לאחרים דהא גם הלוח כאן חייב בהזיקות הערב ואפ"ה א"צ ליתן לו רבית אף על פי שעבר נותנו בהיתר דהא לעובד כוכבים נותנו, ואפילו אם התנה עמו בפירוש שיקח מעות על ריוח בהיתר והוא ישלם אותן יש בזה איסור ואפילו אם נתן לו מפקינן מיניה (ט"ז).

(ז) שם - שני שותפים שנוטל אחד מהם מעות מעובד כוכבים ברבית לצורך השותפות ונותן הרבית מהשותפות והריוח חולקין שזהו רבית קצוצה שהעובד כוכבים אינו מכיר אלא אותו שלוה ממנו ואין זה דומה למה שכתב רמ"א לעיל (סי' קסט ס"ז) לענין נאמני הקהל דהתם מותר מפני שהוא לצורך מצוה ועי' שם (סק"ז), ואפילו לדעת רמ"א דבערב לא הוה רק אבק רבית כאן שאני דזה הוא עיקר הלוח והשני הוה כלוח מישאל שלקח המעות מן העובד כוכבים אלא צריכים שניהם ללוות מעובד כוכבים דהיינו שיחתמו שניהם על השטר אבל אם לוח האחד מישאל בעיסקא ונותנו לשותפות שפיר יוכל ליתן הריוח מן השותפות בדברך שהוא מקבלו בעיסקא כך הוא נותנו לשותפות בעיסקא. ובנוטל מן העובד כוכבים שזכרתי יש לחלק דאם שותף אחד העוסק בשותפות הוא נוטל מעות מעובד כוכבים על רבית ומניחו לעסק השותפות יוכל תחילה למלאות הפרעון במה שצריך לתת רבית לעובד כוכבים והמותר יחלוקו כי לא נעשה כאן הלואה מעולם אלא הריוח וההפסד מגיע לאותו סך ממון של ההלואה והרבית שנותן לעובד כוכבים הוא

⁸⁴ לא עשיתי

הלכות רבית

בכלל ההפסד או ממעט חלק בריוח. אבל אם אחד מניח לחבירו ממון וחבירו מתעסק בשותפות לחדוד וזה המניח הממון נטל ממון מעובד כוכבים על רבית לצורך השותפות אין לו ליטול מהשותפות לפרעון הרבית כיון שהוא אינו מתעסק אלא חבירו לא יוכל לומר שהרבית ממעט חלק בריוח אלא הוא כאלו מניח מכיסו אותו סך לצורך השותפות (ט"ז), דברי הט"ז תמוהין דהא אף כשהמקבל לווה הוא כלוה מקצת לשותפו, דהא הריוח וההיזק מהחצי הוא להנותן. אלא צ"ל דמיירי שהמקבל לווה שלא בידיעת שותפו דאז לא נשתעבד הנותן לשלם מביתו, ומכל מקום נוטל ריוח דאפילו נשא ונתן במעות עצמו או במעות אחרים מחוייב ליתן חלק לחבירו כמבואר לקמן (סי' קעז סכ"ט), ובמקום שלווה לצורך שותפות ונתכוין לזכות לשותפו בהריוח בכל גוונא נוטל חבירו חלקו, והא דמחוייב למלאות ההיזק מממון השותפות היינו משום דשותף המוציא הוצאות כיורד ברשות דמי ונוטל הוצאה שיעור שבח כמבואר בחו"מ (סי' קעז ס"ג), והכא נמי הרבית שנותן לצורך טובת השותפות היא כמוציא הוצאות, וכיון שאין צריך לשלם לא מקרן השותפות ולא מביתו רק מהשבח שהשביח לא נעשה לווה כלל, משא"כ המקבל שחייב לשלם מביתו כל הסך שקיבל מהנותן, דודאי הנותן הודיעו שהמעות הללו לווה ברבית לצורך השותפות, דאם לא הודיעו ונתן סתם המעות להתעסק ודאי דאין צריך המקבל ליתן הרבית. ולפי זה כשהמקבל לווה בידיעת הנותן שאז חייב לשלם מביתו, אסור (ח"ד).

(ח) שם - ראובן נתן שכר לשמעון שיהיה ערב קבלן בעדו נגד לוי שילווה לו מעות והרי אם יצטרך שמעון לשלם הסך שהלוה לוי לראובן ונמצא שיהיה ראובן לווה של שמעון והוא השכר רבית, לפי הי"א במחבר מותר, דומה לכאן דהא יכול המלוה לתבוע את מי שירצה נמצא דאין על שמעון שם מלוה לגבי ראובן אלא שניהם יש עליהם שם לווה נגד לוי, ואפילו לצד רש"י ??? שרי, דאין השכירות שייך לרבית בעד ההלוואה שתבוא אח"כ, אבל מי שנותן שכירות להערב שיתן הערב לבדו שטר עליו להמלוה בזה אסור דהא תכף נעשה לווה שלו ולא של המלוה. ובנותן שכירות לחבירו שיתן שטר עליו למי שרוצה לקנות סחורה ממוכר אחד ואין רוצה להאמינו לזה הלוקח וע"כ הוא מבקש מזה שיתן שטר עליו להמוכר ונותן לו שכירות על זה בזה יש תקנה שיאמר הערב להמוכר אני נותן לך שטר על הממון ואני הוא הקונה ונמצא שאח"כ הוא נותן להלוקח בתורת מקח ממנו מחדש וזה מותר (ט"ז), מש"כ בט"ז "מי שנותן שכירות להערב שיתן הערב לבדו שטר עליו להמלוה בזה אסור דהא תכף נעשה לווה שלו" כו'. יש חולקים בזה, דמכל מקום השכר לאו שכר הלוואה הוא אלא שכר מה שמתחייב הוא עצמו בעד חבירו, ונוהגין היתר (נקה"כ), עיין ט"ז מש"כ בדעת רש"י? ותמוה מאוד דאפילו לומר היה ערב קבלן בעדי ואשלם לך מה שתפסיד בשבילי אסור כל שכן שיריוח, אלא זה אסור, כיון דהתנה עמו שיהיה קבלן לזמן וקודם הזמן אין הקבלן יכול לתובעו ולכופו לפוטרו מהקבלנות עד הזמן כמבואר ברמ"א חו"מ (סי' קלא ס"ד), וכיון דקבלן הוא כמלוה, זה אגור נטר גמור. וביותר תימה על הנקודות הכסף שמתיר אפילו ליתן שכר. ואפשר דמיירי שאמר ליתן שכר שישתדל לו הלוואה בין שיצטרך להיות ערב קבלן בעדו בין שלא יצטרך, היינו אפילו כשילווה לו בלא ערב קבלן מחוייב ליתן לו שכר טרחו, בזה מתירין הט"ז והש"ך ודוקא כשמקדים לו השכר מותר, אבל ליתן לו אח"כ אסור (ח"ד).

(ב) וכן עובד כוכבים שלווה מישראל ברבית, אסור לישראל להיות לו ערב. הגה: אלא אם התנה עם העובד כוכבים שכל זמן שיש לו לפרוע לא יחטו אלל הערב, אז שרי לקבל הקרן והרבית מישראל אם לא יפרע העובד כוכבים. ואם הישראל ערב לו בעד הקרנויז) ולא בעד הרבית, אלא יס לו ליקח הרבית מן העובד כוכבים, או להיפק, שערב לו בעד הרבית ולא בעד הקרן, מותר. ודוקא שהעובד כוכבים לוקח המעות מיד המלוה, אבל אם ישראל ערב ולקחן מידו, אף על פי שעושה בשביל העובד כוכבים, אסור. ודוקא בלא משכון, אבל אם נותן לו משכון של עובד כוכבים בעד הקרן, יכול לערב לו בעד הרבית, דעיקר הלוואה על המשכון, אף על גב דהוא נטלן מיד ישראל המלוה, וכאלו הלוה ליד עובד כוכבים דמי. ואם היה לישראל משכון מעובד כוכבים, או ערב עובד כוכבים, וכל ישראל וא"ל למלוה שיחזור לעובד כוכבים משכון שלו או שיפטור ערב העובד כוכבים והוא ערב לו, כריך לשלם לו כל הקרן והרבית שעלה עליו עד אותו היום, אבל לא הרבית שיעלה עליו מכאן ואילך, אם לא שהמשכון היה שוה יותר דאז כריך להעלות לו רבית עד כדי דמיו של המשכון או להחזיר לו משכנו. ואם זקף העובד כוכבים הקרן עם הרבית, אז אפילו מה שיעלה עליו אח"כ הוא כקרן וכריך לשלם לו הכל אפילו לא היה המשכון שוה, או אפילו לא היה לו משכון כלל אלא פטר ערב עובד כוכבים שהיה לו.

(ט) וכן עובד כוכבים שלווה כו' - כי בדיניהם, הלוה דוחה את המלוה על הערב שממנו יתבע החוב, ואם כן הוה כאלו הלוה ישראל לערב והערב מלוה ללוה (ט"ז).

(י) אסור לישראל להיות – ערב קבלן אפי' אינו ערב שלוף דוץ משום דנמצא שממונו של מלוה מתרבה אצל הקבלן וישראל לוקח רבית מישראל, אבל לעיל ס"א בישראל הלוח מן העובד כוכבים, אף על פי שממונו של מלוה מתרבה אצל הקבלן, אין בזה איסור שהגוי לוקח הרבית מישראל, ומותר לדעת הי"א (שם), שאינו אסור אלא בשלוף דוץ (ש"ך), ועיין בתשובת מהר"מ גאלנטי סימן כ"ב⁸⁵ (ש"ך), עי' ש"ך, ועיקר דכשהעובד כוכבים הוא המלוה, והרי על פי דיני עכו"ם, מותר למלוה לתבוע את הערב תחילה, או צריך להתנות עמו שלא יתבענו את הישראל תחלה, משא"כ כשישראל הוא המלוה בלאו הכי צריך לתבוע הלוח תחילה בדינינו, כיון שלא נעשה רק ערב בעלמא, ולא ערב קבלן, אבל חוששים כיון שהלוח עובד כוכבים בודאי ידחה להערב שכך הוא הדין דיניהם, והוי כמקבל להיות ערב שלוף דוץ, ומשום הכי צריך להתנות עם העובד כוכבים שלא ידחנו, וממילא לא יהיה דינו רק כערב גרידא כיון שהישראל צריך לדון עצמו בדין ישראל לתבוע להלוח תחילה (ח"ד).

[O37] Commented: י
ם או כאן סעיף א'?

[O38] Commented: ד
אם אפשר לקצר?

(יא) שיש לו לפרוע - וירצה לשלם, לאפוקי אלם או ברח וכה"ג וכנ"ל (סק"ד) (ש"ך).
(יב) ואם הישראל ערב לו בעד הקרן כו' - משמע אפילו באיסור, כגון שלוף דוץ, וקשה הדבר. ועיקר דאם נתערב בעד עובד כוכבים בעד קרן ורבית, באיסור, הקרן ישלם הערב עכ"פ כיון שעל ידו נתן המעות והוא ערב שלוף דוץ וכמו הלוח ממש, ואף על פי שעושה איסור בזה מצד הרבית, אלא דהרבית לא יקבל אלא מן העובד כוכבים, אבל להיות ערב לכתחילה לגוי רק עבור הקרן, אסור הדבר. ועי' לעיל (סי' קס"ג) דאסור בלוח מחבירו ומתנה עמו שפלוגי יתן לו רבית עבורו וה"נ כאן בעובד כוכבים, כיון דהישראל ערב שלוף דוץ ה"ל הוא הלוח ע"מ שיתן העובד כוכבים הרבית ואין בזה חילוק אם נותן עובד כוכבים רבית עבורו או ישראל, דמ"מ המלוה עושה איסור שממונו מתרבה ע"י ישראל הלוח, וצ"ע דעת רמ"א למה פסק כאן להיתר להיות ערב לכתחילה כמשמעות לשונו (ט"ז), וי"א דאין איסור לישראל להיות ערב בעד הרבית, אפילו בערב דשלוף דוץ שאין אסור לומר אני אתן לך רבית או לחייב עצמו לתת רבית, הרי אין איסור אלא לתת רבית, ובכל הסימן דקאמרינן אסור לישראל להיות ערב היינו אסור לקיים ערבות שלו דהיינו שישלם הרבית, אבל ודאי בערבות גרידא ליכא איסורא כלל, ואם כן כיון דמשלם רק הקרן, הוא הדין היכא דערב לו בעד הקרן לחוד שישלם לו. וזהו שכתב רמ"א ואם הישראל ערב לו בעד הקרן ולא בעד הרבית אלא יש לו ליקח הרבית מן העובד כוכבים מותר, ר"ל מותר לקיים ערבות שלו, אבל לא בא לומר שמותר לעשות כן כלומר להיות ערב, דבהא בכל גיוני ליכא איסור כלל (נקה"כ).

(יג) או להיפך שערב לו רק בעד הרבית כו' - י"א דבלא משכון אפילו נטל העובד כוכבים המעות מיד המלוה ואפילו לא ערב הישראל רק בעד הרבית אסור להיות ערב קבלן בעד העובד כוכבים שכיון שאומר לו הישראל "כל זמן שמעותך ביד העובד כוכבים אני נותן לך דינר בחודש", הרי כל זמן שאין העובד כוכבים פורע, הוא חייב ליתן הרבית, נמצא אחריות הקרן גם עליו עד שיפרענו, והרי זה כלוח מעות מישראל ואמר לו "כל זמן שאני נותן לך דינר לחדש לא תוכל לכופני ליתן לך הקרן" עי' לעיל (סי' קסט"ו), וצ"ע על הרמ"א למה אמר נגד זה, ולא הביאו כלל (ט"ז), היינו כשקנו מידו, משום דאל"כ הוי ערב שלא בשעת מתן מעות לגבי הרבית, מיהו היכא דזקף עובד כוכבים הקרן עם הרבית דכתב הרב לקמן דחשוב הכל כקרן, פשיטא דאף לגבי הרבית הוי כמו שעת מתן מעות כמו הקרן (ש"ך), עי' ש"ך, ואף דאגר נטר כשכירות מטלטלין דמי, ובודאי הערב בעד שכירות מטלטלין נתחייב בלא קנין, יש לחלק דשכירות מטלטלין כמוחזק בידו דמי, משא"כ ברבית דלא חשיב מוחזק, והוא הדין אם נעשה ערב בעד הקרן והרבית אין צריך לשלם הרבית כשלא קנו מידו, דנגד הרבית הוי כערב שלא בשעת מתן מעות. ומה שסיים הש"ך "היכא דזקף שכתב הרב וכו'", כוונתו על מה שכתב הרב בהג"ה "דהיינו שפטרנו אחר שזקף", דאז ודאי הוי כשעת מתן מעות, כיון שהלה כבר נתחייב בקרן ורבית והוא פטור על פיו, וכן בערב שלוף דוץ דהוי כפטר הלוח כיון שאינו יכול לתבוע שוב להלוח הוי כשעת מתן מעות, אבל בערב בעלמא אפילו בזקיפה הוי כערב שלא בשעת מתן מעות על הרבית (חור"ד), עי' ש"ך וי"א דלא התיר הרמ"א אלא לזמן ידוע שלוח העובד כוכבים מישראל לשנה או לשנתיים בסך רבית ידוע, אבל אם אין קצבה לדבר וכל זמן שלא יפרע

⁸⁵ לא עשיתי

הלכות רבית

העובד כוכבים יתחייב הערב זה אסור (פ"ת), ועי' (בנו"ב תנינא חלק חו"מ סי' מ"ו) (פ"ת)⁸⁶.

(יד) אבל אם ישראל ערב ולקחן מידו כו' - משמע דאפילו לא נעשה ע"ק אסור וגם נראה דאפי' לא נעשה ערב כלל אסור דכיון שאין שליחות לעובד כוכבים א"כ אין הישראל הלוקח המעות אלא לזה וכיון דלוקח המעות מיד ישראל אסור, והעיקר דהא דאסור כשהישראל לוקח המעות אפי' אינו ערב רק בעד הקרן, היינו כשישראל נותן אח"כ הרבית. אבל אם העובד כוכבים נותן הרבית, מותר. ועוד דהא מותר לומר לחבירו "הילך זוז והלוה י' דינרין לפלוני", דלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לזה למלוה כדלעיל (סי' קס"ג) כל שכן הכא (ש"ך), עיין ש"ך "אפילו לא נעשה ערב כלל אסור", היינו כשלא הזכיר לו שם העובד כוכבים, דבהזכיר שם העובד כוכבים, פטור, כנ"ל (סי' קסח סקל"ד?) (ח"ד).

(טו) ודוקא בלא משכון - וי"א דבלא משכון, אפי' נטל העובד כוכבים המעות מיד המלוה, ואפי' לא ערב הישראל אלא בעד הרבית לבדו, אסור לישראל להיות ע"ק בעד העובד כוכבים, שכיון שאמר ליה הישראל, כל זמן שמעות שלי ביד עובד כוכבים אתה נותן לי דינר בחודש", הרי כל זמן שאין העובד כוכבים פורע הוא חייב ליתן לו רבית, נמצא שאחריות הקרן ג"כ עליו עד שיפרענו, והרי זה כלוה מעות מישראל וא"ל "כל זמן שאני נותן לך דינר רבית לחודש לא יהא לך רשות לכופני לפרוע לך הקרן", אבל זה לא נוגע לכאן, דהתם מיירי באומר "כל זמן שמעות שלי ביד עובד כוכבים אתה נותן לי דינר בחודש כו'", והלכך כיון שאין בידו לכופו לשלם לו, כל זמן שנותן לו הרבית, הרי אחריות הקרן עליו והרי הוא ערב בעד הקרן והרבית. אבל היכא דאין אחריות הקרן כלל על הישראל, מותר, דהוי כהילך זוז והלוה לפלוני דשרי (ש"ך), עיין ש"ך ועיקר דכשאמר לו "כל זמן שמעותיך ביד עובד כוכבים אתן לך דינר בחודש", ואין לו רשות כלל לתבוע לעובד כוכבים דאז הוי הישראל כערב שלוף דוץ אסור, אבל במקום שהלוה לעובד כוכבים לזמן, אפילו אמר ש"כל זמן שהמעות יהיה ביד העובד כוכבים יתן דינר בחודש", מותר, כיון שמכל מקום יכול לתבוע להעובד כוכבים בכלות הזמן, אינו רק ערב בעלמא וכמש"כ הש"ך לעיל (סק"א?) (ח"ד).

(טז) אבל אם נותן לו משכון של עובד כוכבים בעד הקרן וכו' - דכל זמן שמלוה על המשכון של עובד כוכבים, לא הוה הלואה שייכת לישראל רק סומך על המשכון, וזה הוה כאומר "הילך זוז והלוה לפלוני" דשרי, אבל לפי הצד (עי' סק"ז?) דקבלת הרבית היה ג"כ קבלת הקרן, יש איסור גם בדין זה, דיש כאן אחריות על הישראל ועל המשכון של עובד כוכבים, והרי הרמ"א מודה דאם נעשה בפירוש ערב גם בעד הקרן, אסור, דהרי לא התיר אלא בערב בעד הרבית (ט"ז), ודוקא כשערב לו בעד הרבית אבל כשערב לו בעד הקרן ג"כ אסור ודוקא בסוסור וכה"ג דמביא המשכון מעובד כוכבים לישראל אבל משכנו של עובד כוכבים שהלוה עליו ישראל כבר ואח"כ הביאו לישראל חבירו שילוה עליו דאין כאן צד שליחות אלא מכירה, אפילו לא ערב לו אלא בעד הרבית אסור, משום דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד, אבל זה דוקא במכרו לו להדיא ובגוונא דלא שרי אלא מטעם מכירה, אבל בסתם (לעיל סי' קסט סק"ז?) לא שרי מטעם מכירה אלא משום שהוא משכנו של עובד כוכבים ולא נחלט לישראל אפי' הישראל נותן הרבית שרי וכן היכא שמוכרו לו אין איסור אלא להיות ערב אבל היכא שלא נעשה ערב והמלוה מתרצה אח"כ להחזירו לו מותר ליתן לו הרבית וכן"ל (סי' קסט סקנ"ה?), ועיי"ש (סקל"ד? מ"ז? נ"ב? ס"ב?) (ש"ך). עיין ש"ך "כשערב לו בעד הקרן והרבית דאסור וכו'", וזה סותר את דבריו לעיל (סקמ"ט?), וצ"ל דמיירי הכא שהמשכון אינו שוה רק הקרן ואז אסור כשערב בעד הקרן והרבית, אבל במשכון טוב מותר כמו שכתב הש"ך שם. ואף דבישראל שלוה מעובד כוכבים לישראל על משכון צריך שלא יסמוך העובד כוכבים על השליח אף מדין ערב קבלן (כנ"ל בש"ך סי' קסח סקנ"ב), מ"מ שם שונה שהגוי אף שיש משכון בידו, אפשר שיתבע השליח ולא ירצה לגבות מהמשכון, אבל הישראל ודאי דיגבה מהמשכון ולא יתבע השליח (ח"ד).

(יז) צריך לשלם לו כל הקרן והרבית - וא"צ לתבוע לא את הלוה ולא הערב עובד כוכבים. ובמשכון אפילו לא קנו מידו צריך לשלם כיון דעל פיו החזיר המשכון ה"ל כערב בשעת מתן מעות (עי' חו"מ סי' קכט ס"ג, וסי' קא ס"ה), מיהו בפטר הערב צ"ע אי בעי קנין או לא (עי' חו"מ סי' קכט ס"ג וסמ"ע שם ד"ה?) (ש"ך). (יח) אבל לא הרבית כו' - אפילו קנו מידו (ש"ך).

Commented [O39]:
ולי מותר?

Commented [O40]:
ספיק?

Commented [YL41]:
כט ראיתי קא לא
ראיתי

⁸⁶ לא עשיתי

הלכות רבית

(יט) אם לא שהמשכון היה שוה כו' - אבל מצד הערבות אין שום חיוב עליו במה שעלה אח"כ, אף על פי שאותו ערב שהיה לו תחלה היה צריך לשלם לו גם הרבית שיעלה אח"כ, מ"מ זה שאמר שיפטור הערב ונעשה במקומו, לא חל עליו חיוב זה דמכאן ואילך, דהא באותה שעה לא הוה עדיין מתן מעות, ולפ"ז אם היה עושה זה הישראל קנין על זה, היה חייב לשלם הכל, דערב שלא בשעת מתן מעות מתחייב בקנין כדאיתא בח"מ (סי' קכט ס"ו) (?) (ט"ז).

סימן קעא - דין עובד כוכבים שהלוח ברבית ונתגייר, ובו סעיף אחד.

(א) ¹⁹³ישראל שלוח מעות מהעובד כוכבים ברבית וזקפן עליו במלוה, ונתגייר, אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה, גובה קרן ורבית. ואם משנתגייר זקפן עליו במלוה, גובה הקרן ולא הרבית. אבל עובד כוכבים שלוח מישראל ברבית וזקף עליו את הרבית במלוה, אף על פי שזקפן עליו אחר שנתגייר, גובה את הקרן ואת הרבית, שלא יאמרו: בשביל מעותיו נתגייר זה, וגובה הישראל ממנו אחר שנתגייר כל מעות הרבית שנתחייב בהם כשהיה עובד כוכבים.

(א) גובה קרן ורבית - שהרי קודם שנתגייר חזר כולו כקרן, דמשעת זקיפה חשוב כגבוי (ט"ז), אפי' רבית שעלה משנתגייר (ש"ך), ועי' בתשובת מהר"י הלוי סי' נ"ב (ובתשובת מהר"ט ח"א סימן קמ"ד) (ובמהראנ"ח ח"ב סימן ו' /ז' /פ"ת) ⁸⁷.

(ב) ולא הרבית - ואפי' מה שעלה קודם שנתגייר והטעם דכיון דלא זקפן עליו במלוה קודם שנתגייר השתא דקא שקיל מיניה רביתא, וי"א דאף דמדינא מותר מכ"מ להחמיר הלכו אחר הזקיפה (ט"ז), מ"ש אחר זקיפה להחמיר לרביתא קאמר וכ"ש לא זקפו כלל דאסור אף במה שלא נתגייר (ש"ך).

(ג) אף על פי שזקפן עליו כו' - וה"ה נמי לא זקפן כלל, י"א דלא זקפן לא, וכן דעת המחבר להחמיר (ש"ך).

:Commented [YL42]
ה פשוט במ"ז?

:Commented [YL43]
כון המ"מ חולק על
הרא"ש?

סימן קעב - דין הממשכן בית או שדה על מנת שיאכל פירות, ובו ו' סעיפים.

(א) המלוה את חבירו ומשכן לו בית או שדה על מנת שיאכל פירותיו כל ימי המשכונא, אם היא כמשכנתא דסורא, דהיינו שמשכנה לו לשנים ידועות וכותב: במשלם שנים אילין תיפוק ארעא בלא כסף, אפילו מרחיב הזמן הרבה שאין מגיע לכל שנה אלא דבר מועט, כגון שהלוחו מנה והתנה עמו שאחר עשר שנים תחזור קרקע זו לבעליו, חנם, והיה שכר אותה קרקע שוה אלף דינרים בכל שנה, מותר. שאין זה אלא כמי ששכר בפחות. וכן אם התנה בעל הקרקע עמו שבכל זמן שירצה הלוח לסלקו שיביא לו מעות ויחשוב לו עשר בכל שנה, ויסלקו מהשדה או מהבית והוא יחזיר לו שאר דמים ויסתלק, מותר שמאחר שאין בח ביד המלוה לגבות מחובו כלום ולהחזיר הקרקע ללוח, אינו אלא שכירות. הגה: וי"א דאפילו בלא משכנתא דסורא יש היתר ללוות. כ"ל, אם הלוח לזמן קצוב, כך וכך שנים, אם הלוח יוכל לסלקו תוך הזמן ומנכה לו כל שנה אפילו דבר מועט, דזהו מקרי משכנתא בנכיתא, שרי. ואם לא מנכה ליה כלום, אסור והוי אבק רבית. ואם אין הלוח יכול לסלקו תוך הזמן, אפילו בלא נכיתא שרי. וי"א דאין חלוק בין אחרא דמסלקי ובין אחרא דלא מסלקי, אלא דשניהם בנכיתא שרי, בלא נכיתא אסור. ויש ליתן דבר זה אחר המנהג. ובמדינות אלו נוהגים היתר דמשכנתא בנכיתא, אפילו יכול לסלק, ואין חילוק בזה בין שדה לבית או שאר מטלטלין דבכל מידי בנכיתא שרי. ¹⁹⁴ויש מתירין להלוות על ספרים או מקומות ב"ה ולישב עליהם אפילו בלא נכיתא, דהוי לאורך מנה ומותר ללוות ברכות לאורך מנה ⁸⁸, וטוב להחמיר

⁸⁷ לא עשיתי

⁸⁸ עי' מג"א רמב"ס בלוי ברבית לצורך סעודת שבת או סעודת מצוה (ש"ל ירושלמי):

ועי' שער דעה (בסוף שער משפט) סימן קס ס"ק ח

(ז) דלוי ברבית לצורך חבורת מצוה ולקידוש החודש, והא מ"מ המלוה עושה איסור וא"כ גם הלוח עובר בלפני עור וא"כ האיק רשאי לעשות עבירה בכדי לעשות מצוה, כדאמרינן במנחות דף מ"ח ע"א וכי אומרינן לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה ע"ש, וצ"ע. מור וקציעה סימן רמב

הלכות רבית

לעשות נכיתתא. וכל זה לא מייירי חלל כשאחריות המשכונות על המלוה. אבל כשהלוה כותב לו אחריות על שאר נכסיו, ולא יוכל להגיע למלוה שום הפסד, אסור⁸⁹. ובכל מקום דהמשכנתא הוא אבק רבית, אם לא הלוה לנכות למלוה הפירות שאכל לא מנכין ליה, דהואיל והמשכנתא היא צרכות המלוה ולוה עליה מתחלה, אילו מנכין ליה מחובו הוא כאילו מוציאין האבק רבית ממנו דייניס. מיהו אם אמר לו: לא צעינא דתיכול עוד פירותי דרבית, אם אכלן אח"כ אפילו באתרא דלא מסלקי מנכין לו פירות שאכל אח"כ.

(א) כמשכנתא דסורא כו' - אבל במשכנתא בנכיתתא [שמורידים מהחוב בכל שנה שהוא נמצא שם] כדרך שזכר רמ"א בהג"ה בשם י"א זהו אסור לדעה זאת שכן במשכנתא דסורא אין אחריות המלוה עליו ואם שטפה נהר אינו נוטל כלום אלא פירות שהוא עושה ואינו יכול לכופו לפרוע חובו לא מזו ולא משאר נכסים משא"כ במשכנתא סתם שהאחריות עליו ואם רצה תובע חובו ממנו ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים (ט"ז), עי' ט"ז ועיין מה שאכתוב לקמן סק"י? ועיין ש"ך ס"ק א' שיש שם טעות סופר וכצ"ל, דכל היכא שאין ביד המלוה לכופו אף שביד הלוה לסלקו אפילו לא כתב כו' (ח"ד).

(ב) וכותב כו' - טעם ההיתר הוא בשביל שכותב כך בשטר ולפ"ז אפילו יש כח ביד המלוה לגבות חובו כשירצה מותר והיכא שאין ביד המלוה לכופו אף שביד הלוה לסלקו אפילו לא כתב בשטר במשלם כו' שרי אבל דעת המחבר דלעולם בעינן שלא יהא כח ביד המלוה לגבות מחובו כלום (ש"ך).

(ג) שאחר י' שנים - וה"ה יותר ועי' בתשובת מהר"ם אלשקר סימן קט"ו מדין משכנתא (ש"ך)⁹⁰.

(ד) וכן אם התנה כו' - כלומר אפי' התנה הלוה שיוכל לסלקו כו' וכ"ש לא התנה דשרי (ש"ך).

(ה) מהשדה כו' - כלומר אין שאלה בשדה שפעמים אינו עושה פירות ונכנס בספק שמא לא יעשה פירות אלא אפילו בית וחצר שפירותיהן דהיינו הדירה מצויה תדיר מותר דלפעמים נמי יש קלקול בבית כדלקמן בהג"ה (ש"ך).

(ו) וי"א דאפילו כו' [עי' בתשו' משכנות יעקב סי' ל"ח מ"ש בזה] (פ"ת)⁹¹.

(ז) יוכל לסלקו כו' - ע"ל סק"ו? איזה מקרי יוכל לסלקו (ש"ך).

(ח) אפי' דבר מועט - אפי' פחות מכדי שיעור שדה אחוזה שהוא לזרע חומר שיעורים סלע ופונדיון לשנה (ש"ך).

(ט) וי"א דאין חילוק כו' - אינו מדוקדק דודאי יש חילוק בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי בלא נכיתתא דבמסלקי הוי רבית קצוצה ובלא מסלקי הוי אבק רבית, אלא כיון דס"ס איסורא איכא לא ירד הרב לחלק בכך, ומשמע להדיא דלשתי סברות אלו אפילו יש כח ביד המלוה לגבות חובו שרי כיון דהוה בנכיתתא ועל פי זה הוא גם כן המנהג (ש"ך). מש"כ בש"ך "דבמסלקי הוי רבית קצוצה" היינו דוקא בשדה הוי רבית קצוצה, אבל בבית לכולי עלמא לא הוי רק אבק רבית, ואם דר בו אפילו אמר לו לא בעינא דתיכול עוד פירותי ברבית שכתב הרמ"א אח"כ דמנכין ליה, זהו דוקא בשדה אבל לא בבית דלאו מידי אפסדיה, ואדרבה עשה לו טובה שאילו לא היה דר בו היה נחרב דשאיה יוכת שער. וכן נראה במקבל עיסקא והשכין לו בית ונתפשר עמו שידור בתוכו בעד פשר העיסקא, ואח"כ טוען שלא הרויח, שמכל מקום אין צריך ליתן לו שכר, דהוי כהלוהו ודר בחצר דלא קיימא לאגרא דאינו חייב להעלות שכר. ומכל מקום צ"ע בדין זה, דאפשר כיון שגילה דעתו ליתן שכר חייב בכל השכר. אמנם אם השכירו המלוה לאחרים וקיבל שכר, ודאי דחייב להחזיר השכר לבעלים להך דעה דסבירא ליה דמשכנתא בלא נכיתתא הוי רבית קצוצה, ולמאן דסבירא ליה דמשכנתא כזביני דמי, הוי אבק רבית, ובמטלטלין כהאי גוונא

כתב במ"א [ס"ק ב] בשם ירושלמי, לוין ברבית לצורך שבת. פשוט בעיני דהיינו ללות מגוי. וקמ"ל אף על גב דאחז"ל [ערכין ל, ב] נזבין אנש ברתיה ולא נזוף ברביתא, דקמוספא ואזלא, הכא לית לן בה, דהוצאת שבת אם מוסיף מוסיפין לו מן השמים, ונאמן בעל חובו יתברך המשלם. אבל למעבד אסורא ליה ומלוה, ודאי לא תהא כזאת בישראל. כיוצא בזו ופחות ממנה, אני מפרש ההיא דלוי עלי כו'. אין הכוונה שילוח מישאל המאמינו בלי משכון, בבטחו בו שלא י

⁸⁹ וצ"ע למה כתב הרמ"א ביו"ד (סי' קעב ס"א) דיש מתירין להלוות על ספרים וללמוד מתוכן ועל מקומות דבית הכנסת ולישב עליהן אפילו בלא זה שהוא מוריד מהחוב, הרי הצד המתיר היינו דוקא בזה שהוא מוריד מהחוב, ואפשר דהרמ"א מייירי שם כשהתנה עמו בתחילה בשעת ההלוואה שילמוד מתוך ספרו או ישב על מקום דבית הכנסת, וס"ל דמועיל התנאי כיון דמצוה הוא, וכאן מייירי דלא התנה עמו מתחילה (סמ"ע חו"מ סי' פב ס"א ד"ה שולח יד).

⁹⁰ לא עשיתי

⁹¹ לא עשיתי

הלכות רבית

ודאי דלא שייך סברא זו כיון דאפשר שיהיה המשכון תחת ידו בלי שישתמש בו, ותלוי בפלוגתא אי משכנתא כזביני דמי או לא (ח"ד).

(י) בנכייטא - ודוקא שינכה לו מחובו מותר, דאפשר שיכלה כל חובו בנכייטא זו, אבל נתן לו שכר מועט מכיסו בכל שנה אסור (ח"ד).

(יא) ואין חילוק בזה בין שדה לבית - וי"א דאם כותב לו אחריות על שאר נכסים אסור שאם יפול הבית או ישרף מיד נפרע משאר נכסיו, אבל לא הוי רבית קצוצה כיון שלא פסק לו רבית על ההלוואה וגם אם יפול הבית או ישרף יפסיד שמעון מעותיו וי"א דלא חיישי' לזה (ט"ז).

(יב) ויש מתירין להלוות על ספרים כו' - צ"ע למה סמך רמ"א על דעה זו כיון דבחו"מ (סי' עב ס"א ?) מביא י"א שזה רבית קצוצה (ט"ז), ואפילו ברבית קצוצה יש להתיר דמדמי ליה למעות של יתומים אמנם עי' לעיל (סי' קס ס"ח) שאין להתיר רבית קצוצה במעות של יתומים (ש"ך), עיין רמ"א בחו"מ (סי' רצב ס"כ) [92] ועי' בדברי הסמ"ע וש"ך, ועי' במג"א (סי' יד סק"י) [לא עשיתי] (פ"ת).

(יג) אלא כשאחריות המשכונות כו' - אין ר"ל כשיאבדו המשכונות לא יתחייב הלוה לשלם חובו דאפילו גובה משאר נכסיו מותר אלא ר"ל לאפוקי כשכותב לו אחריות על שאר נכסיו דאז כשיתקלקל המשכון מיד יש לו משכון אחר אבל כשלא כתב לו אחריות על נכסיו אף על פי שאם יתקלקלו המשכונות גובה משאר נכסיו מ"מ כיון שאין לו מיד משכון אחר שרי (ש"ך).

(יד) כותב לו אחריות כו' - כנ"ל (סק"י ?) הלכה אבק רבית הוא ואפילו יהיה הדבר ספק מכל מקום אין כח לומר רבית קצוצה היא ולהוציא ממון (ט"ז), שאם יפול הבית או ישרף מיד נפרע משאר נכסיו, טור, ואף על גב ד"ל שלא יצטרך לבית ולא ימצא לו שוכרי' משו' ה"ט לחוד לא נתיר דאין טעם זה אלא סניף לשאר טעמים כגון שריפה ונפילה (ש"ך).

(טו) הפירות שאכל כו' - וכ"ש אכל טפי משיעור החוב שאין מוציאין ממנו (ש"ך).

(טז) הוי ברשות המלוה - עי' לעיל (סי' קסו ס"ג) (ט"ז), כלומר דל"ד לדלעיל (סי' קסו ס"ג) דהכא המשכנתא היא בתחלה ברשות המלוה שלוח עליה וכמ"ש שם (סקי"א ?) (ש"ך).

(יז) מיהו אם אמר לא בעינא כו' - דאז אכלם בגזל ולא ברבית וכל גזל מוציאין ממנו (ט"ז), וכן אם אמר אטרח ואייתי זוזי לא יאכל המלוה שוב הפירות, היינו באתרא דלא מסלקי ובנכייטא ושלם זמניה וזה אוכלו אחר זמנו בנכייטא כמו שהיה אוכל תחלה שזה מותר אף על גב דלא כתב ליה אכול בנכייטא כ"ז שתמשוך זו בידי (ש"ך).

(יח) אם אמר כו' - י"מ דוקא בב"ד וי"מ אפי' שלא בב"ד נמי (ש"ך), וי"א דרבית אינו אלא כשנותן מדעת ואם מוחה אפילו שלא בבית דין אין זה רבית אלא גזל, ועי' לעיל (סי' קסא ס"ד), ורק במקום שאמר אטרח ואייתי זוזי צריכים ב"ד (ח"ד).

(יט) פירותי ברבית כו' - משמע דוקא היכא דהוי אבק רבית הוא דמנכינן לי היכא דמיחה אבל היכא דאפי' אבק רבית נמי לא הוי כגון בנכייטא באתרא דמסלקי כיון דשרי אף על גב דמיחה לא מנכינן ליה עד דמייתי זוזי (ש"ך).

(כ) אפילו כו' - משמע דר"ל אפי' הוא באתרא דלא מסלקי אלא עד זמן פלוני דמנכינן כל מה שאכל קודם זמן הסילוק מ"מ לסלוקי לגמרי א"א דהא מקני' ליה אלא אכיל פירי בשומא ומנכינן ליה דמי כולי פירי כמה דשיימי ליה ב"ד וי"א דקודם זמן הסילוק אינו יכול למחות ולא מנכינן ליה כיון דהוא באתרא דלא מסלקי והוא ספיקא דדינא הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך), ועיקר כצד הראשון בש"ך, ומה שכתב עוד הש"ך בשם הבעל התרומות [שער מו ח"ג סימן כ עמוד תצטט] דלסלוקי לגמרי אי אפשר, עיין בזה במשנה למלך פרק ח' מהלכות מלוה הלכה (י"ד) [א] [ד"ה עוד כתב הרב בח"מ] מה שכתב בזה (ח"ד) [93].

(כא) מנכינן לו כו' - שכיון שזה מוחה עליו שלא יאכל גזל הוא (ש"ך), עיין ש"ך סק"י (יז) "באתרא דלא מסלקי ושלם זמניה" והוא הדין באתרא דמסלקי בנכייטא יש חילוק, דבתוך הזמן שקבע פרעון אפילו אמר אטרח ואייתי זוזי אכיל עד דמייתי זוזי ופרע ליה ובשלים זמניה כשאומר אטרח ואייתי זוזי הרי אינו רוצה להמשיך המשכונא על פיסוק הראשון, ושלם זמניה, והמלוה יכול לגבות שוב חובו בבית דין, לא אכיל, וצריך המלוה לגבות חובו בבית דין כשמוחה מאכילה (ח"ד).

:Commented [YL44]
לש

:Commented [YL45]
ח"ד בא לפרש דברי רש"י או לפסוק כמותו

:Commented [YL46]
א הבאתי ש"ך סק"ט

:Commented [YL47]
ש"ך כתוב קסו

:Commented [YL48]
בדוק אם לשים הח"ד למעלה, וכן מה שהקשה עלה ד"מ אם זה מובא ברמ"א, ואם צריך להביאו

⁹² לא עשיתי
⁹³ לא עשיתי

הלכות רבית

(ב) משכונא זו אם בא המלוה לחזור ולהשכירה ללוה בדבר קצוב לשנה, יש אוסרין, ויש מתירין. ואם אדם אחר שכרה מהמלוה, יכול הוא לשכרה ממנו. הגה: ועיין לעיל סימן קס"ז. גם נחבאר לעיל אם אכל המלוה הפירות לאחר זמן המשכנתא.

(כב) משכונא זו - פי' משכנתא דסורא שנזכר בשו"ע סעיף א' וההיתר בזה אם כבר החזיק המלוה בשדה כמ"ש לעיל (סי' קסד ס"א?) אבל שאר משכנתא אסור אליבא דכ"ע וכמ"ש שם (ט"ז ש"ך), וי"א בשאר משכנות הוה רבית קצוצה אם התנה בשעת המשכונא שיחזור ויחזור לו השדה בפירות או אגר לו במעות ואפי' אם שכרו לאחר ואותו אחר השכירו ללוה כל שהיה כן תנאי בתחלה שיהיה כן וי"א דלא הוה רבית קצוצה גם בתנאי אלא צריך שיאמר בשכר המתנת מעותיך אני אחזור ואשכיר לך (ט"ז), וכ"ש מה שנוהגין שהלוה נותן משכנות בעד הקרן והשוכר בפירות דהוי רבית קצוצה (ש"ך), עי' מח' ט"ז וש"ך (סי' קסד סק"ד?) (ח"ד).

(כג) שם - ואותן המקומות שנותנין מעות על הבתים במשכונתא ובעל הבית דר בו בשלו ואין המלוה מחזיק לעולם בבית ואדם אחר מתחייב למלוה בדבר קצוב בכל שנה כל שאותו שמחייב עצמו עושה כן מדעת עצמו מותר, אבל אם עשה בשליחות הלוה אסור ולדברי כולם הוה רבית קצוצה, אבל זה שכתוב, אם אדם אחר שכרה מהמלוה דמותר ללוה לשכרה ממנו אינו שרי אלא במשכנתא דסורא (עי' לעיל סי' קסד ס"ב), אבל בשאר משכנתא אסור אפי' בהפסק אחר דמחזי כרבית משא"כ במשכנתא דסורא דהוי כמכר גמור אבל הדין הזה של אותן המקומות שרי אפי' בשאר משכנות דאין כאן שום רבית דאפי' בהלוואה גמורה שרי לומר הילך ד' זוזי ותלוה לפלוני כנ"ל (סי' קס"ג) (ט"ז).

(כד) יכול כו' - מיהו צריך שלא יתנו בכך מתחלה בשעת הלוואה (ש"ך). במשכנתא זו אם נותן המלוה ללוה דבר מועט לשנה בשביל שיקבל עליו איזה תיקון קל, כגון שבירת קורה וכיוצא בזה, מותר. ואם נותן לו דבר קצוב לשנה כדי שיקבל אחריות מנפילה או שריפה, יש מי שאוסר. הגה: כל משכנתא אינה נפדית לחלוף, ואם הביא לו קצת מעותיו, המלוה אוכל פירותיו עד שיתן לו כולם. הא' דמשכנתא שריא דווקא כשהשכין לו השדה בשעה שנותן לו המעות, דהוי כמכר, אבל אם נתנה לו בחוב קדום, אסור. ואם עשו משכונא סתם, ולא התנו זה עם זה במשכנתא דסורא או בנכיתא, אזלינן בחר מנהג העיר ומסתמא דעתיהו כמנהג העיר. וכן אם יוכל לסלקו, הולכים אחר המנהג. ועיין בחושן המשפט נחבארנו בו שאר דיני המשכנתא.

(כה) מנפילה או שריפה יש מי שאוסר - טעם האוסרים משום שמשכנתא דסורא הוא מפני שאם שטפה נהר וכה"ג אינו נוטל כלום ואינו יכול לפרוע משאר נכסים אלמא דאם הלוה קבל עליו אחריות אסור אבל להפוסקים שכתבו הטעם משום דכתב לו כך בשטר או משום שאין כח ביד המלוה לגבות חובו כדלעיל (סק"א?) מותר (ש"ך).

(כו) אינה נפדית כו' - צ"ל "נפדית", ו"אינה" נמחק, ועי' חו"מ (סי' עד ס"ד): אם משכן לו שדה או אפי' שתי שדות אינו יכול לכופו שיחזיר לו חצי המשכונות. פי' שיכול לומר שיאכל הפירות עד שישלם לו הכל (ש"ך).

(כז) בחוב קדום אסור - ואפי' אם הוא מוריד מהחוב בהשתמשות של המלוה (ט"ז וש"ך), שכן אין אומר אלא לשון משכון לחוד, דאז אמרינן כיון שאין כאן מעות על מה יחול נתינת המשכון אבל אם אומר למלוה "תחזיק בשדה ותקנה אותו בחזקה להיות לך קנוי לפירותיה", והוא החזיק כן מותר אח"כ כשהוא בהורדת החוב וכ"ש במשכון של סורא (ט"ז), וי"א דאם משכן לו על פה ולא אמר ליה "לך חזק וקני", או שלא כתב לו את השטר אבל במשכנתא שנוהגים עכשיו ע"י שטר הוי אפילו בחוב שקדום שריא (פ"ת).

(כח) אזלינן בחר מנהג - וי"א שבמקורם של דברים איתא דוקא במשכנתא דסורא אבל לא בנכיתא, וצ"ע (ש"ך).

(כט) וכן אם כו' - דסתם משכון לשנה אם הוא רוצה לסלקו תוך שני לא יכול לסלקו, אבל זה רק בסתם מקומות אבל אם היה שם מנהג לסלקו תוך שנתו הולכים אחר המנהג (ש"ך).

(ל) הולכים אחר המנהג - ובמקום שנוהגין שאם לא יפדנו לזמן ידוע כגון בתחלת כל שנה ושנה או ט"ו יום קודם שיכלה השנה שוב לא יפדנו אותה השנה י"א דנחשב כמקום שלא מסלקים, ויש חולקים, כיון שיכול לסלקו בתחלת השנה (ש"ך).

(לא) ועיין בחשן המשפט - דין שביעית (סי' סז ס"ב) ודין בר מצרא (סי' קעה סנ"ז-נ"ח), ודין ירושת הבכור (עי' רעח ס"ג) (ש"ך).

Commented [YL49]

מקרה השלישי של
הט"ז: שאדם אחר
שכרו על דעת
שהלוה
ל א הבאתי שזה רק
לאפוקי דעת הלבוש.

Commented [O50]

אם הלב היוצא מדברי
הח"ד סק"י

Commented [O51]

אם זה שונה מהט"ז?

הלכות רבית

(ד) הממשכן בית או שדה ביד חבירו, והיה בעל הקרקע הוא אוכל פירותיהן, ואמר לו המלוה: לכשתמכור קרקע זו לא תמכרנה אלא לי, בדמים אלו, אסור. אבל אם א"ל: אל תמכרנה אלא לי, בשווייה, ועל מנת כן אני מלוה אותך, הרי זה מותר.

(לב) בדמים אלו - דהיינו פחות משויה ומוזיל גביה מחמת ההלואה אבל אם אומר בשווייה דהיינו אפילו שפוסק עמו למכרה בכך דמים שהן דמי שויה של אותה הקרקע כיון דלא מוזיל גביה מותר, וי"א שאוסר בקציצת דמים אפי' בשויה. אמנם לכו"ע מותר למלוה ליהנות כל הנאות מה שאין להלוה עסק בהם כמו מצרנות ומלוה על המשכון שנפטר מפרוטה של רב יוסף (ט"ז), מש"כ "בדמים אלו" פי' אלו של דמי הלואה או שיוסיף לו מעט מ"מ הוא יותר אסור, אמנם לכתחילה יש להחמיר כי"א בט"ז (ש"ך), וזה אסורה אפילו אם הוול אחר כך, דבתר מעיקרא אזלינן כדלעיל (סי' קס סכ"א).

(לג) אסור - והוי אבק רבית (ש"ך) 94.

(לד) הרי זה מותר - אם הוקר אחר כך ג"כ מותר, כיון דהתנה כשירצה למכרה שיהיה המעות מכירה ולא הלוואה, ובשעת פסיקה לא היה שוה יותר מותר ועי' ש"ך (סקכ"ח?), ואם אמר מעכשיו אסור. ואם מכרה לאחר ביותר מדמים הללו אפילו אמר מעכשיו אין צריך לקיים תנאו, דהתנאי לא היה רק אם ימכור כרצונו והכא כסף אנסוהו כמבואר שם בחו"מ (סי' רו ס"א), ומכל שכן אם לא רצה למכור רק מחמת שהגיע הזמן פרעון ולא היה לו לשלם ושמו הבית דין השדה והגבהו למלוה, דאין לך אונס גדול מזה שהבית דין אנסוהו ומכרוהו, והתנאי לא היה כי אם כשימכור מדעת (עי' סמ"ע חו"מ סי' רו סק"ג) (ח"ד).

(ה) עובד כוכבים שמשכן חצרו לישראל, וחזר העובד כוכבים ומכרה לישראל אחר, אין הממושכן חייב להעלות שכר לישראל מעת שקנה הישראל, אלא דר בחצר בלא שכר עד שיחזיר לו העובד כוכבים את המעות שיש לו על חצר זו, שהרי הוא ברשות הממושכן בדיניהם עד שיתן מעותיו ויסתלק.

(לה) אין הממושכן כו' - אפי' היה על הקונה לפדותו מותר, לפי שבדיניהם הרי הוא כמכירה עד שיהא נפרע ולא יהא יפה כחו מכת העובד כוכבים, וכשפודה אותה הרי המלוה כחוזר ומכרה לו (ט"ז וש"ך).

(ו) הנותן חורבתו לחבירו שיבנה וידור בה עד שיכלו דמי ההוצאה, ואם שוה ג' זהובים בשנה אינו חושב אלא זהוב אחד, מותר. הגה: לזה מותר לתת המס מן השדה שהשקין דרך המותר. ודווקא כשהמס מעות, אבל אם נותנין המס מפירות השדה כגון שנותנין חלק מן הפירות הגדילים אסור. מי שהשקין בית שאינו שלו, וזא בעל הבית והואיל הבית שלו מן המלוה, והוארך לתת שכר לבעל הבית שזר בו, הלוה לריק להחזיר לו מעותיו למלוה גם השכר שהוארך ליתן.

(לו) הנותן חורבתו כו' - עי' רמ"א לעיל (סי' קסו ס"ג) (ש"ך).

(לז) אלא זהוב אחד מותר - כמו משכון של סורא כנ"ל סעיף א (ט"ז).

(לח) לזה כו' - כשהמס מוטל על גוף הקרקע אף על פי שהמלוה אוכל הפירות מותר ללוה לשלם המס שהרי הקרקע שלו היא, אבל כשהמס מוטל על הפירות כגון שהאדון נוטל עישור בתבואה וכיוצא בו אסור כי פרע הלוה לאדון אא"כ פורע מפירות השייכים למלוה ואסור להלוות לחבירו מנה ע"מ שישלם המס מאותה מנה, אבל מותר לומר לו "אלוהך מנה ואם תרויח מהן תפרע תחלה המס והמותר יהיה שלך ואם לא תרויח אפרע אני משלי", ועיין לקמן (סי' קעז ס"ח) (ש"ך), עי' ש"ך "ואם תרויח מהן וכו'", וקשה דהא אסור לומר אלוהך מנה ואם תרויח תפרע חובי מהריוח, והמס חוב הגוף הוא. אלא עיקר שיעבוד המלך הוא מחמת שעוסק ומרויח במדינתו, לזאת מותר ליתן מהריוח כי זה עיקר שיעבודו (ח"ד).

(לט) כשהמס מעות - שאין המס הזה מוטל על המעות שלו אלא על גוף הקרקע של לזה אבל אם המס בפירות שנוטל האדון חלק בפירות הקרקע אסור לפי שחלק השייך לאדון בפירות לא יוכל בעל הקרקע למכור ולא למשכנו וכי פרע לי' לזה להאדון הוא נותן רבית למלוה, פי' דאם נתנית המס במעות ממילא שייך המס מגוף הקרקע וגוף הקרקע היא של הלוה דהא לא זבין ליה בנכיתא אלא הפירות הגדילים בה על איזה זמן ועי' חייב הלוה ליתן אותו המס מן הדין (ט"ז).

⁹⁴ עי' ט"ז לקמן קעד סק" ? שזה רבית קצוצה.

הלכות רבית

(מ) מי שהשכין בית כו' – פי' ולא כיון דהלואה היא ה"ל כרבית מה שיתן הלואה למלוה השכר שהוצרך המלוה ליתן לאחרים, דהנכייטא הו"ל כמכירה לגבי פירות. וצ"ע על רמ"א שכן במקורם של דברים איתא שקיבל עליו הלואה אחריות ומכח זה חייב לזה לשלם מה שהתנה בדין האחריות ולמה לא זכר כאן רמ"א, ועיקר דכאן בנכייטא שלא הוזכר כלל ממקח רק הלואה רק שעושה עמו היתר שיוכל לאכול הפירות מחמת הניכוי ודי בכך להתיר זה, לא שנאמר שיגרום היתר זה שחייב לשלם לו הלואה מכיסו הפירות אם יקחם בעה"ב כל שלא קיבל האחריות עליו בפירוש, ולכן כל ההלכה כאן היא דוקא בקיבל הלואה אחריות בפירוש עליו בשעת הנכייטא שהוא חייב לשלם שכר דירה מכיסו אם יקחנו בעה"ב, אז תנאי שבממון קיים, אבל אם לא קיבל עליו בפירוש אחריות לא ישלם לו רק הממון שהלוהו בלא ניכוי אף על פי שהוכרח לשלם שכר דירה ואין בזה משום אחריות טעות סופר (ט"ז), וי"ח וגם כאן כיון דהנכייטא הוי כמכירה לגבי פירות הוי כמכירה ממש ואמרינן אחריות טעות סופר הוא (נקה"כ, ח"ד).

(מא) גם השכר – היינו כשהמלוה היה דר בו בנכייטא וכהאי גוונא דלא היה אפי' אבק רבית אלא הוי כמכירה (ש"ך).

סימן קעג – הרבה פרטי דיני רבית, ובו י"ט סעיפים.

(א) מכר לחבירו דבר ישוה עשרה זהובים ב"ב, בשביל שממתין לו, אסור. אפילו אם המוכר עשיר ואינו צריך למעות ולא היתה הסחורה נפסדת אצלו. במה דברים אמורים, בדבר שיש לו שער ידוע או דבר ששומתו ידוע, כמו פלפל או שעוה, אבל טלית וכיוצא בו שאין לו שער ידוע ואין שומתו ידוע, מותר למכרו ביוקר לפרוע לזמן פלוני, ובלבד שלא יאמר לו בפירוש: אם תתן לי מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים, ואם לזמן פלוני ב"ב. ויש מי שאומר שאפילו אינו מפרש בהדיא אין היתר אלא במעלהו מעט, אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו, הוה ליה כמפרש ואסור. הנה: דבר הנמכר צעורה ולפעמים כשצאים שרים לעיר נמכר צ"צ, אם רגילות צדוק פעמים שצאין השרים לעיר, מותר למכרו צ"צ.

(א) אם המוכר עשיר – פי' שמוכר לו דבר שעתיד להתייקר כשיעור שקונה עכשיו זה ממנו נמצא לגבי המוכר שהוא עשיר אין לו הנאה שהרי יכול להניח המקח עד שיגיע שעת היוקר אפ"ה אסור, דאזלינן בתר לוקח דאי הוה ליה זוזי היה יכול עכשיו לקנות בזול וכיון דלית ליה זוזי שקיל כיוקרא דלקמיה (ט"ז וש"ך), ונראה פשוט דאע"פ שגם אם הלוקח רוצה להניחו עד שעת היוקר דאסור דעכ"פ בשעה שהוא נוטלו ממנו נוטלו באיסור ועי' לעיל (סי' קסט סי"ח סק"?) (ט"ז), ועיין בתשובת מבי"ט ח"ב סי' קי"ד ד' נ"ג ע"ג (ש"ך)⁹⁵.

(ב) שאין לו שער ידוע כו' – בקרקע כיון דאין אונאה לקרקעות (עי' חו"מ סי' רכו"ס?) וגם אין כיוצא בו נמכר בשוק כל שהוא דרך מקח וממכר שאינו נראה כרבית מותר אא"כ פירש בפירוש אם מעכשיו בכך וכך אם לזמן פלוני בכך וכך שאז אסור אפילו לא החזיק הלוקח עדיין בקרקע וכן לכל דבר שאין לו קצבה ואונאה⁹⁶ (ש"ך), ת"ח אחד הסכים ליקח יי"ש מאת חותנו ובעת ההיא בא סוחר א' ליקח יי"ש מחמיו ואמר להת"ח הנ"ל שיקח הוא היי"ש מחמיו הוא יקחנו מאתו בהמתנה ביוקר. וכן נעשה ולקח הסוחר ממנו היי"ש וגם לקח עוד מחותנו במזומנים ובהגיע זמן פרעון פרע חובו אך הת"ח יודע שהאיש הקונה מכר היי"ש שפחות ממה שקנאו שהיה צריך למעות ונמצא שקנה ביוקר בשביל המתנת המעות אך לא יצא שום שער ידוע מיי"ש וגם אין שומתו ידוע ועתה לבו נוקפו מחשש איסור אבק רבית עכ"ז היתר גמור הוא כמו תגר שכוונתו לסחור בסחורה זו ושוב אפילו מיד בימו נזדמנה לו סחורה בזול יותר ומוכר הסחורה ההיא בפחות להמציא לו מעות לסחורה השניה אין בכך כלום (פ"ת)

(ג) מותר למכרו ביוקר – ואין דין אונאה בזה, אפילו אם יש שיעור אונאה אחר שומת החפץ והאגר נטר, והטעם דהא לא סגי בשומת החפץ והאגר נטר לחוד, דהא צריכין לישום ג"כ החוב כמה הוא שוה כפי מה שהוא, כגון אם הוא גברא אלמא או שאין לו נכסים, עי' חו"מ (סי' סו סל"ב) ובמוכר שטר חוב אין בו דין אונאה כמבואר בחו"מ (סי' 95

לא עשיתי

⁹⁶ עי' חו"מ סי' רכו"ס?

הלכות רבית

סו סל"ח) הכי נמי אין דין אונאה כשנותן חפץ בעד שטר חוב, שהאונאה היה בשומת החוב שאין בו דין אונאה (ח"ד).

(ד) ביוקר לפרוע לזמן פלוני כו' - כל שלא אמר ליה "אם תתן מעכשיו כו'" אלא א"ל סתם "באייר תתן לי כשער של אייר", בין שיהיה אותו זמן יוקר או זול מותר אף על פי שדרכן להתייקר באייר ואפי' יש להן עכשיו שער ידוע מותר (ש"ך), עי' ש"ך וקשה שכן עי' סעיף י"ד בהג"ה מוכח דאסור שכתב דאם אמר שתשלם כמו שיהיה השער בשעה שתקח, משמע דאם אמר בשעה שתשלם אסור (ח"ד), מותר לתת לשולחני מטבע שאינה של אותה מדינה והשולחני יתן א"ן ווייזונ"ג ללייפסיק לשלם שם ביריד הסמוך במטבע שנותנים עליהם עודף מה אף אם היה השולחני מתחייב לשלם לו באותו מקום שרי דהני מטבעות של מדינה אחרת אין דינם כמטבע היוצא ואין בהם דין אונאה ודמי לקרקע ועוד דאין שומתן ידוע וא"כ מותר לתת לאחד מטבע קאראנט ע"מ שיתן לו לאחר זמן באותו מקום מטבע נקרא (פערציגער) אף על גב דהני חשיבי טפי ובפרט אם מתחייב לשלם ביריד אשר במקום אחר דבכה"ג אף בדבר ששומתו ידוע כמו פלפל ושעוה שרי שאין הרבית ניכר כלל דהא י"ל דאוסופי קא מוסיף ליה בהאי הנאה שזה מקבל עליו לקבל מעותיו חוץ למקומו שהיה צריך זה להביאו לביתו ויש בזה טורח והוצאה ואחריות הדרך וכן יש היתר לתת לבעל המעות שט"ח של אחר, ובהלואה לזמן והמלוה נותן איזה מטבע והפרעון הוא במטבע אחרת החשובה יותר כפי שער שבשוק לכתוב בשט"ח נתינת המלוה כמות שהיא התיר עייסקא ולהתנות שאם ישלם המטבע פלוני נפטר הלוח מהעייסקא (פ"ת)

:Commented [YL53]

?

:Commented [YL54]

:Commented [YL55]

(ה) שלא יאמר בפירוש כו' - ואם עבר ומכר באם מעכשיו בכך וכך כו' הרי זה אבק רבית, כיון שאינו אלא דרך מכר אינו אלא מדרבנן (ש"ך).

(ו) תתן לי מיד - דוקא בכהאי גוונא כיון דבשעה שמושך הרשות בידו ליתן מיד עשרה, כיון שאומר לו כך ניכר הרבית, אבל אם בא לקנות וסבר המוכר שהוא במזומן ואמר בעשרה, ואמר הלוקח בהקפה אני רוצה לקנות, יכול המוכר לומר אני חוזר בי ואפילו אם תתן מיד אין רצוני רק בשנים עשר, כיון שבשעת גמר המקח אין לו שום ברירה ליתן עשרה אפילו מיד, וי"א דמותר לומר אפילו אם מעכשיו קודם גמר מקח, ובכהאי גוונא אפשר דכולי עלמא מודים (ח"ד).

(ז) ויש מי כו' - ועיין בתשובת מהר"ל נ' חביב סימן ע' (ש"ך)⁹⁷.

(ח) במעלהו מעט - עד שוה ה' מקרי מעלהו מעט (פ"ת).

(ט) מעלהו הרבה - היינו שאין ראוי להיות בהזמן שקבע לפירעון כפי הסך שקצב עמו לפי רוב השנים. אבל אם לפי רוב השנים ראוי להיות כך מותר, ופחות משיעור אונאה לא מיקרי מעלהו הרבה (ח"ד).

:Commented [YL56]

0 אחוז??

(י) מותר למכרו ב"ב - פי' בהמתנה וכן סעיף שאחר זה ודין שכירות קרקע שמותר להוסיף בהמתנה יתבאר לקמן (סי' קצו ס"ו) (ט"ז).

:Commented [YL57]

"ל שאין צורך להביא את הפ"ת שהועבר מקום של הט"ז

(ב) ¹⁹⁵היו לו פירות שאם ירצה למכרם בשוק וליקח דמיהם מיד מוכרם ב"י, ואם תבע אותם הלוקח לקנותם ויתן המעות מיד, יקנה אותם ב"ב, הרי זה מותר.

(יא) הרי זה מותר - למכרם לו לזמן ב"ב מאחר שהם שוים עכשיו י"ב שכן יקנה כל הבא לקנותם אלא שהמוכר בשוק בפחות מוריד המחיר מפני שצריך למעות. מי שהלוח לחבירו מעות ע"מ שיקנה ממנו סחורה ידועה ביותר משוויה במעות בעין יש מח' אי הוי רבית קצוצה או אבק רבית (ש"ך).

(ג) ¹⁹⁶מכר לו סחורה ב"ב על מנת לפרעו לאחר זמן, יכול לומר לו: תפרע לי מיד ולא אקח ממך אלא עשרה. הגה: ¹⁹⁷ודוקא שכבר נגמר המקח זי"צ וזכה לו הלוקח ככז. אצל קודם עגמור המקח, אם אמר לו: תפרע לי עכשיו י' שוב אסור ליקח אחר זמן י"ב, אם לא ילכה הלוקח ליתן עכשיו.

(יב) ודוקא שכבר נגמר כו' - ואז אף על פי שהלוקח לא יתרצה ליתן לו בפחות מיד אלא כמו שפסק תחלה ליתן לו י"ב לאחר זמן לא מחזי כרבית כיון דמתחלה פסק עמו בסתם ב"ב ונגמור המקח (ש"ך).

(יג) אסור ליקח אח"ז י"ב - אפילו שוה י"ב אסור דמ"מ כיון שנתרצה ליקח יו"ד הרי אילו היה לו מעות לקח ביו"ד ובשביל המתנה נותן לו י"ב (פ"ת).

(ד) ¹⁹⁸מי שיש לו שטר חוב על חבירו, או מלוה על פה, מותר למכרם לאחר בפחות, ¹⁹⁹ואפילו לא הגיע זמן הפרעון, ואין בו משום רבית. ²⁰⁰ובלבד שיהא אחריות השטר והמלוה על הלוקח, כגון אם יעני הלוח שלא יהיה לו ממה לפרוע שלא יחזור על המוכר.

⁹⁷ לא עשיתי

²⁰¹ אבל אחריות שבא מחמת המוכר, כגון שנמצא פרוע או שטרפו בעל חוב מוקדם, א"צ שיהיה על הלוקח. ²⁰² ואם יש ביד המוכר משכון של הלוח, מותר למכרו ללוקח. וכן מותר שיבטיחנו הלוח בערבות או במשכון. ²⁰³ ואם עבר וקבל עליו המוכר אחריות, תנאו קיים ואם אינו יכול לקבל חובו, מחזיר לו מעותיו. ואם יש בו ריוח, יהיה למוכר. וכשם שיכול למכרו לאחר בפחות, כך יכול למכרו ללוח בעצמו. הגה: ²⁰⁴ אסור ללוח לומר לחזירו: הא לך עשרה דינרין ופטרני ממה שאני חייב י"צ דינרין לפלוני, אף על גב דאפשר שיפטור עצמו צ"י דינרין. ודוקא שחייב י"צ דינרין, ²⁰⁵ אבל אם אינו חייב אלא שהמלך יטיל עליו אומנות עם שאר בני מדינתו בעד י"צ דינרין, אם אומר: שקול עלי לאומנות, אסור. אבל אם אומר: מלטני מן האומנות, מותר ²⁰⁶ ללמא יפייס אותו בפחות.

(יד) שטר חוב - פתקים שקורין ציטולי באנקר"א @ שלשעבר היו עוברים בין הסוחרים בכל עסקי ממון במעות מדורים בעין ואח"כ התחילו הפתקים ההם לרדת עד שכל שמי שבא להחליפה פוחתין לו עד ד' למאה ואין עוברים בין התגרים אלא לערך צ"ו או צ"ז למאה אם הנותן לחבירו מאה זהובים מאלו הפתקים כדי שישלם לו אחר זמן מאה זהובים במעות בעין יש בזה איסור רבית אך אם הוא רבית קצוצה או אבק רבית תלוי במחלוקת. [ועי' (בתשובת חתם סופר סי' קל"ד) באורך ויובא קצת לקמן סי' ש"ה ס"ג בד"ה ושרות⁹⁸] (פ"ת).

:Commented [O58]

(טו) מותר למכרם כו' - בעינן שהמלוה יסלק מן החוב ויזכה בו הקונה במעמד ג' ואם יש לו שטר עליו ימסרנו לקונה ויכתוב לו קני לך איהו וכל שעבודיה (כמ"ש בחו"מ סי' סו ס"?) ואם הלוח הוא עובד כוכבים ואמר המוכר להקונה "אני מוחל לעובד כוכבים כל מה שחייב לי ולא אודיענו ובטח בי ואתננו לך ולא אזכה בו לעצמי אלא לצרכך ומעכשיו אני פטור ממך" מותר, וע"ל (סי' קסט סי"ח?) (ש"ך), ולפי זה יש היתר בראובן שרוצה ללוות משמעון ברבית, שיבקש ראובן מלוי שיתן לו שטר חוב שלו מסך מאה ועשרים זהובים, וראובן יתן ללוי שטר חוב שלו מסך כזה, וראובן מוכר שטר חוב של לוי לשמעון בעד מאה, אף שיצטרך ליתן אח"כ מאה ועשרים, מותר דהוי כמוכר שטר חוב בפחות. ועי' ש"ך שכתב דבעינן שיזכה במעמד שלשתן, ועיין לעיל (סי' קסט סקל"ח? ולקמן סק"א?) דהמוכר דבר ידוע אפילו לא נקנה בקנין מותר לקיים המקח (ח"ד).

(טז) ובלבד שיהיה אחריות כו' - דאל"כ אין כאן מכר אלא הלואה ויש כאן רבית מה שקבל יתור (ט"ז), משמע אפי' לא מקבל עליו רק אחריות הדמים שקבל מהלוקח אסור ואין חילוק בין מוכר מקצת חובו למוכר כל חובו (ש"ך).

(יז) אבל אחריות כו' - ה"ה אם קבל עליו המוכר אחריות שאם לא יוכל לגבות מחמת גזרת המלך מותר (ש"ך), הב"י כותב טעם הדבר שזה דומה לאחריות קרקע, ועיקר דיכול לקבל במכירת קרקע כל אונסא דמיתיליד, אבל אחריות כשהלוח לא ירצה ליתן שיפרע הוא אסור לקבל, דזה לא הוי מכר כלל כיון דעיקר גביית החוב חל עליו הוי הלואה גמורה. ועי' לקמן (סעיף יג) דמותר למכור בתנאי דאי תקפה ברשותך ואי יוקרא או זולא ברשותך, כיון דתקפה קילקול דלא שכיח הוא וכאן דומה לשם, שאם יעני או יעשיר הוי כאחריות יוקרא וזולא, וגזירת מלך הוי כאחריות תקיפה דלא שכיח. אמנם לפי טעם זה אסור לקבל אחריות השבח כמו התם רק להחזיר דמים שקיבל, אבל במקורם של דברים משמע שיכול לקבל כל דמי השטר חוב אפילו הרבית אם הוא שטר חוב של עובד כוכבים, ומדמה אותו לאחריות קרקע (ח"ד).

(יח) או שטרפו בעל חוב מוקדם - פי' שהמוכר שיעבד לבעל חוב שלו כבר מטלטלי אגב מקרקעי ובשטרות לית בהו משום תקנת השוק (עי' חו"מ סי' ס"ס?) (ט"ז), הני שני מיני אחריות אינם דומים, דבאחריות של בעל חוב, צריך לשלם אף השבח, אבל בנמצא פרוע אין צריך להחזיר רק דמים שנתן (עי' ש"ך חו"מ סי' סו סק"א-ק"ב?) (ח"ד).

(יט) שיבטיחנו הלוח - דדוקא המוכר אסור לקבל אחריות, אבל הלוח מותר להבטיחו בערבון או במשכון (ח"ד).

(כ) מחזיר לו מעותיו - דהוה כשטר שיש בו רבית שגובה את הקרן (ט"ז).

(כא) אסור כו' - דוקא כה"ג שהלוח נותן למלוה עצמו פחות ממה שחייב לו לפטור מחובו מותר, דהוי כלוקח ממנו. אבל הלוח אסור ליתן לאחר פחות מחובו כדי שישלם הוא למלוה חובו כשיגיע זמן, דזה הוי רבית גמור כנ"ל (סי' קסט ס"?) (ש"ך).

(כב) שקול עלי לאומנות – פי' שנותן לו עכשיו מאתים זהובים שיכנס תחתיו לאומנות המלך שהיא עליו בשוה ג' מאות זהובים אסור דמשום דמקדים לו המעות פורע בשבילו יותר (ט"ז).

(כג) דלמא יפייסנו בפחות – שזה כמו הנותן מעות לחבירו שיציל אותו מן האונס, שהרי אין כאן חוב עליו רק אונס מן המלך, משא"כ ברישא שיש חוב עליו וזה מקבל עליו לפרעו ואינו מקבל מן הלוחה רק פחות מאותו חוב, אז הוא רבית אף על פי שאפשר שיוכל לפטור עצמו מן המלוה ג"כ בפחות, מ"מ עיקר החוב הוא חל עליו מעכשיו, ועי' רמ"א לקמן (סעיף יט? וסי' קעז ס"י) (ט"ז).

(ה) אם הקהל צריכים מעות, ימכרו עזר היין או הבשר לשנים או שלשה מיחידי הקהל לפרוע הסך לזמנים ידועים, והקונים יתחייבו לקהל בשטר, ואחר כך ימכרו הקהל החוב ההוא למי שיתן להם המעות מיד.

(כד) עזר היין – לשון עזר היה בלשונם שלא היה רשות לשום אחד מהקהל למכור יין רק זה האיש הקונה זכות זה מן הקהל וזה היה דרך תקנה ביניהם (ט"ז).

(ו) 208 היו חמריהם ופועליהם תובעים אותו בשוק, ואמר לשולחני: תן לי דינר טבוע (פירוש דינר שיש עליו צורה ויוצא בהוצאה) לפרעם ואתן לך יותר משווי מעות שאינם 209 טבועות שיש לי בבית, מותר, והוא שיש לו כל דמי הדינר. הגה: ולי נראה מדברי האסכריס 210 והתוספות 211 דאין צריך שיהיו כל דמי הדינר בידו, אלא אפי' מעט מהם, כמו בהלואה סאה בסאה דלעיל סימן קס"ב 212, וכן הוא בקצת ספרי הטור, והוא הנכון לדעת. 213 וכל זה לא שרי אלא דינר במעות, דהוי דרך מקח וממכר, אצל מעות במעות דהוי בהלואה, אפילו יש לו הכל, אסור.

(כה) לשולחני כו' – דוקא שולחני שדרכו בכך, אבל אדם בשוק אסור עד דא"ל בפירוש דרך מקח וממכר (ש"ך).

(כו) דינר טבוע – היוצא בהוצאה (ש"ך), ועיין בתשו' מהר"מ אלשקר סימן נ' (ש"ך) 99.

(כז) מעות שאינם טבועות – היינו מעות שאין עליהם צורה וה"ל כפירות וכיון דיש לו מותר, אבל טבועות של מין אחר, אינם כפירות, והוי הלואה ואסורה (ט"ז, ש"ך).

(כח) ולי נראה וכו' – יש מקשים על הרמ"א שבסי' קע"ה בפוסק על הפירות שאינו פוסק אלא עד כדי שיש לו, וכן הוא כאן, ודבריו כאן לא להלכה, ומה שיש נוהגין לעשות היתר שהלואה כותב לו שמוכר לו איזה סך כסף וידוע שאין לו אותו סך, רק שהמלוה סומך על מה שהוא מודה שיש לו אותו סך, זה איסור דאורייתא והודאה לשקר לא מועיל להפקיע איסור דאורייתא (ט"ז), ויש מקשים על הרמ"א כיון דהוה מטבע כפירות דרך מקח וממכר אינו יכול להזויל גביה אלא מה שיש לו בבית אלא א"כ יצא השער דאז שרי אפי' אין לו כלום כדלקמן (סי' קע"ה ס"?) ולעיל (סי' קס"ג ס"?) ועיין בתשובת מבי"ט ח"ב דף ב' סי' 100 (ש"ך), עיין ט"ז וש"ך שהשיגו על הרב דהא במקח וממכר בעינן שיהיה לו כל מה שפסק וכו', אבל עיקר כרמ"א ושיטת דדווקא לזמן מרובה בעינן יש לו הכל, אבל באינו קוצב זמן, רק שמקבל בשוק ואומר "בא לביתי ואתן לך", מותר אפילו יש לו מעט (ח"ד), לדעת הט"ז היכא דיש לו מותר אף שהמלוה אינו יודע כנ"ל (ט"ז סי' קס"ג ס"?) שזה א' מקולי רבית דרבנן (פ"ת).

(כט) אלא דינר במעות – שאינן טבועות שהוא מין אחר, אבל מעות במעות אף על פי ששניהם אינם טבועות, כיון ששניהם מין א' וכן פירות בפירות אסור, דה"ל הלואה ולא שרי אלא סאה בסאה אבל לא עודף, היינו מסתמא אבל אם אמר בפירוש "הלואה לי", שהיא דרך הלואה, אפילו פירות בפירות של ב' מינים אסור, והיינו דאמרינן לעיל (סי' קס"ג ס"?) דאסור ללוות סאה חטין בסאה דוחן אפי' יש לו דוחן (ש"ך), עי' ש"ך אבל אם עשו קנין סודר מותר, דדרך מקח וממכר הוא, וגם צריך שלא יאמר לשון הלואה רק "תן ואני אתן", מותר. ומה שכתב עוד הש"ך בדבר הלואה אפילו פירות בפירות של שני מינים אסור, מכל מקום מעות שאינן טבועות במעות שאינן טבועות כפירות של מין אחד הן, רק דינר במעות אסור בלשון הלואה (ח"ד).

(ז) 214 אם קונה דבר ששוה י"ב ב' בשביל שמקדים המעות, אם ישנם ברשות מוכר אלא שאינו מצוי לו עד שיבא בנו או עד שימצא המפתח, מותר. ואם אינו ברשותו, אסור אפילו יש לו מאותו דבר הקפה ביד אחרים. הגה: 215 ונאמן המוכר לומר שיש לו. 216 וכל זה לא שרי אלא

Commented [O59]: ל
הוסיף שהש"ך חולק על
המ"ז?

Commented [O60]: ל
ציין משם לכאן

99 לא עשיתי

100 לא עשיתי

הלכות רבית

בסתם, אבל אם מפרש לומר: אם נתן לי עכשיו אתן לך זי', ואם לאחר זמן זי'ב, אסור. ¹⁷¹וכל זה דבר ששומתו ידוע, אבל אם אין שומתו ידוע, אפילו אין לו, שרי, וכלבד בסתם, אבל לא במפרש.

(ל) אם ישנם ברשות המוכר - כיון דמן התורה מעות קונות ואם חוזר בו מקבל מי שפרע הוה לענין רבית כאילו קנאם קנין גמור מעתה כיון דאין איסור במכירת פירות אלא מדרבנן אבל כשאין לו אנו חוששין שמא יתייקר ומרויח בהקדמת המעות וגם המוכר יצטרך לקנותם ביוקר (ט"ז).

(לא) ואם אינן ברשותו אסור - למכור בפחות ודוקא כשיצא השער אבל לא הוקבע השער אפי' בשווים אסור למכור כשאינו ברשותו דשמא יתייקר והוי רבית כדלקמן (סי' קעה ס"?) ולפ"ז כי שרינן באין שומתן ידוע אפי' באין לו נמי ביצא השער בדוקא היא (ש"ך).

(לב) אסור - י"א כיון דאיסורא איכא במלתא חייב להחזיר המוכר לקונה מעותיו ובודאי אילו נתקיים המקח בקנין או בא' מדרכי הקנאה היה המקח קיים ונותן לו כשער של היתר אבל אם לא נתקיים המקח אלא לענין לקבולי מי שפרע כגון שנתן לו מעות ולא הקנה לו בסודר כיון שנעשה המקח באיסור בטל לגמרי ולא מקבל עליו מי שפרע וחייב להחזיר לו מעותיו מיד ואינו יכול לומר אתן לך הסחורה כשער של היתר לזמן שקבעתי. ומיהו אם עבר המוכר ונתן לקונה כשער של איסור אין הקונה חייב להחזיר לו מה שיתן יתר על שער ההיתר משום דאבק רבית הוא ואפילו בבא לצאת ידי שמים כדעת (?) לעיל סימן קס"א דבכל אבק רבית א"צ להחזיר אפילו לצאת ידי שמים אבל לדין גם בזה חייב להחזיר לצאת ידי שמים (פ"ת).

(לג) הקפה כו' - אבל פקדון מותר כדלעיל (סי' קס"ב ס"ב בהג"ה) (ש"ך).

(לד) ונאמן כו' - וכ"כ הרב לעיל סי' (קסב ס"ב וסי' קסג ס"א וסי' קסט ס"ח) (ש"ך).

(לה) אבל אם מפרש כו' - י"א אפילו אם מפרש דמותר ביש לו אע"פ דבריש סי' זה אסור במפרש לכ"ע שאני התם שהלוקח מבקש זמן להמתין לו המעות ובוזה שייך המתנה מה שאין כן כאן שהמקח יש ביד מוכר מזומן אלא שממתין עד שיבא בנו אין זה קרוי המתנה דאף זה קרוי המתנה ומ"ש רמ"א כאן ואם לאחר זמן ביי"ב ר"ל אחר שיבא בני ואפ"ה אסור (ט"ז).

(לו) ששומתו ידוע - עיין בתשובת הר הכרמל חלק יו"ד סימן ט"ז (פ"ת) ¹⁰¹.

(לז) אפי' אין לו שרי - יש שני חלוקות: חלוקה אחת, רבית הנראה לעינים שהכל רואין שהלוה נותן מעות יותר ממה שקיבל, והיינו ההיא דאין פוסקין על הפירות וה"ה כל דבר דשמא יתייקר ויראו עינינו במה שיתן המוכר יותר. חלוקה השנייה, הוא רבית דמוכח, דהיינו שאין אנו רואין שנותן יותר ממה שקיבל בסך המעות אלא שבפעם המקח אנו מוכיחין שעושה כן בשביל הקדמת המעות ומפסיד המוכר והוכחה זאת היא במה שאנו רואין שנותן לו בזול יותר ממה שיצא השער או ביוקר. וע"כ יש לחלק דאין איסור אלא דוקא בנראה לעינים, אבל במקו' שאין רבית הנראה לעיני' דאין חשש שמא יתייקר אז יש חילוק אם הוא שומתו ידוע או יצא השער יש איסור בין מצד המוכר כגון שמוזיל לו בין מצד הלוקח שלוקח ביוקר דזה הוה כמפרש אבל באין שומתו ידוע אין חילוק בין אם ההפסד מצד הלוקח שלוקח ביוקר (ט"ז). עי' ש"ך סק"ל (לא) (נקה"כ), אין שומתו ידוע. עיין ט"ז ס"ק י"ב עד ובודאי לפי תירוץ התוספות [סג, ב ד"ה ואמר] יש לתרץ זה וכו'.

כוונתו דיש לומר דדוקא בפירות ששומתן ידוע אסור קודם שיצא השער משום דאחר שיצא השער ויתייקר יהיה ניכר הרבית, משא"כ בטרשא דרב נחמן [סה, ב] מיירי שאין שומתן ידוע דלעולם לא יהיה ניכר הרבית. ומה שכתב בסוף דבריו על כן בא ללמדנו איפכא וכו', כוונתו לתרץ הקושיא שהקשה מקודם דלמה נקט רב נחמן ביצא בשער בארבעה ופסק בחמשה, הא אפילו קודם שיצא השער אסור, ועל זה אמר דבא ללמדנו איפכא דיש רבותא במה שאמר חמשה אף על גב דיהיה אז שער הזול ובוזה מותר אם פסק על הפירות, וכאן אפילו בזה אסור, וכוונתו דבקודם שיצא השער מותר כשלא נתייקר אח"כ, משא"כ בחמשה בזווא דאסור אפילו הזול. אכן הוא דרך דחוק מאוד דמהיכי תיתי יהיה אסור כשהזול אחר כך ליתן חמשה בזווא כפי השער שבאותו פעם, כיון דהפסיקה היתה באיסור ונתבטל המקח כיון דלא היה קנין רק למי שפרע כמבואר בסימן קע"ה סעיף ח' ואינו מחוייב לו רק מעות מהיכי תיתי לא יתן לו איזה שוה כסף שירצה בעד חובו, מה בכך שכבר היתה פסיקה באיסור עליו כיון שכבר נתבטל הקנין ועכשיו מוכר לו מחדש כפי שוויין. ועיין ש"ך [כאן] ס"ק י"ז דכי שרינן באין שומתן ידוע אפילו באין לו נמי ביצא השער (דדוקא) [בדוקא] הוא. כוונתו דיש חילוק בין דבר ששומתו ידוע לכל העולם, כמו

:Commented [YL61]

י"ב לעשות עוד פעם ולא עשיתי בכלל הח"ד

דגן וחיטין שיכולין לשאול לכל אדם כמה השער ואין צריכים לראות הדבר ההוא כלל, משא"כ בדבר שאין שומתו ידוע כגון בהמות, שיש להן שער אך צריכין לראות אם הם כפי אותן שבשער וכן שאר סחורות כיוצא בהן, ואי אפשר להודיע השער בלי שיראה הדבר, אז אין הרבית ידוע לכל העולם אף ששומעין הדבר. ועיין נקודות הכסף [ס"ק ג] שכתב דלפי מה שכתב בש"ך ס"ק י"ז לא קשה כלל קושית הט"ז, עכ"ד. ולא כתב תירוצו בביאור הנכון. ורצונו נראה דמה שהקשה הט"ז אמאי לא מקשו מהא דאין פוסקין, ולפי מה שכתב בש"ך לא קשיא, דקודם שיצא השער אין כאן שום קנין והוי כדבר שאינו ברשותו, ולא דמי לטרשא דקנין גמור הוא, משא"כ ביצא השער דהוי כדבר שברשותו והוי קנין כמבואר בחושן משפט סימן ר"ט, משא"כ מרב נחמן דקיראה מקשו שפיר דכיון דקיראה מיירי שיצא השער והוי כיש לו ותופס בו קנין היה לו להיות מותר כמו בטרשא, ועל זה מתרצין דבשומתו ידוע אף בטרשא אסור. אכן דבריו דחוקים מאוד, וגם העיקר חסר מדברי הרב שהיה לו לבאר דמיירי ביצא השער. ולפעד"נ לפרש דברי הרב בענין אחר, דכבר כתבתי בסימן קס"ט ס"ק ל"ח דדוקא פוסק על הפירות שהחוב על הגוף להעמידו דמיא להלוואה, ואינו מותר רק במקום דקני ליה למי שפרע, אבל במוכר דבר ידוע ואינו מקבל חוב על עצמו אף שלא נתקיים בשום קנין ונתייקר אחר כך מותר לקיים המכירה. וראיה לזה מהמוכר שטר חוב בלא כתיבה ומסירה המבואר בסימן ס"ו סעיף י"ז בהג"ה, ומאי שמיט ואכיל בדבר שלא בא לעולם [בבא מציעא סו, ב], וכן מהא דהולך לחלוב עיזיו [כאן] בסעיף ט' והוא בבבא מציעא דף (מ"ד) [סד] [ע"א], שכתב השיטה מקובצת [שם ד"ה וכתב הרמ"ך] בהדיא דאף דלא קני ליה מכל מקום מותר לקיים המקח, א"כ יש לומר דהכא נמי מיירי בכהאי גוונא שאינו פוסק ומקבל על עצמו להיות הדבר חוב עליו, רק שמוכר לו דבר ידוע כשיגיע לידו, ואם לא יגיע לידו יחזיר הדמים, דאז מותר כשאין שומתו ידוע כמו במוכר דבר שלא בא לעולם הנ"ל, דדרך מקח וממכר מותר כשאין עליו שום חיוב הגוף, משא"כ בשומתו ידוע דאסור, דאפילו בטרשא דמכירה גמורה אסור בשומתו ידוע כמו שכתבו התוספות. ובזה אתי שפיר הא דקבע השו"ע דין זה כאן, דבכל הסימן איירי בכיוצא בזה בסעיפים הסמוכים ודמיא לדלועין וחלב דמיירי בכיוצא בזה, אבל לדבריהם דבפוסק איירי היה לו להרב לקבוע חילוק זה בסימן קע"ה דשם עיקר דין פסיקת פירות, ולכתוב דבדבר שאין שומתו ידוע מותר. וגם דברי התוספות אפשר ליישב כך, שהוכיחו דרב נחמן דקיראה ג"כ מיירי בענין הנ"ל, דאי בפוסק ומקבל על עצמו קשה קושית הט"ז דהא אפילו בלא יצא השער אסור בליתנייהו מחשש שמא יתייקר מכל שכן במוזיל גביה בבירור, אלא ודאי דמיירי בכהאי גוונא, ומשום הכי נקט לקיראה דהיינו לאותו המיוחד לעשות שעה ונתן לו על השעוה שיגיע לידו, דאי בפוסק היה לו לומר הפוסק על השעוה, ומקשו שפיר מטרשא דמכירה, משא"כ פוסק על הפירות דמקבל על עצמו להלוואה דמיא וכמו שכתבתי לעיל (ח"ד)¹⁰².

(ח) ²¹⁸המקדים לבעל הגנה מעות דמי עשר דלועים אלו שיתנם לו כשיהיו בני אמה בזו, אף על פי שעתה בני זרת בזו, מותר. (הואיל וממילא קא רבו וגם כזר גדלו קלחו).

(לח) כשיהיו בני אמה - שונה מלקמן (סי' קע"ה ס"ד) שמחוסר מלאכה אינו פוסק, דשם מיירי שמקבל על עצמו ליתן פירות בלא חסרון מלאכה, משא"כ הכא דמיירי שמוכר הן עצמן וברשותו קא רבו, מותר (ח"ד).

(לט) שעתה בני זרת כו' - דוקא שנותן לו הנהו דלועין שהיו לו בשעת פיסוק אבל אם נותן לו אחרות אסור (ט"ז וש"ך).

(ט) ההולך לחלוב עיזיו, לגזוז רחליו, לרדות כוורתו ואמר לחבירו: מה שעייזי חולבות, מה שרחלי גוזזות, מה שכוורתי רודה מכור לך המדה בכך וכך, ומוזיל גביה בשביל הקדמת המעות, אסור. אבל אם אמר לו: כל מה שעייזי חולבות ורחלותי גוזזות וכוורתי רודה, הן רב הן מעט, מכור לך בכך וכך, מותר, שהוא קרוב להפסד כמו לשכר.

(מ) ההולך לחלוב כו' - החילוק שבין דלועין לחלב דבדלועין כיון דגדל כבר קצת ומזה גדל השאר אח"כ משא"כ בחלב דאי שקלית להאי חלב אתי אח"כ חלב אחר ולא גדל מאותה חלב שהיה כבר (ט"ז, וש"ך), אף דלא קנה מכל מקום מותר, כיון דדרך מקח וממכר היא. ועיין מה שכתבתי לעיל בסק"ל (זו) (ח"ד).

הלכות רבית

(י) אסור לקנות פרי הפרדס שיגמר ויתבשל, מפני שזה שמוכר עתה בעשר הוא פרי ששוה עשרים כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה. (ולא דמי ללועזין ללעיל דשרי, ולא דנך למכור פירות פרדס כן) אבל מותר לקנות עגל בזול, ולהניחו ביד המוכר עד שיגדל, שאם ימות או יבחיץ הוא ברשות לוקח, והמיתה דבר מצוי תמיד.

(מא) דאין דרך למכור פירות כו' - אבל דלועזין דרך ליקח בקטנן ונמצא שעתה כשהוא קונה אותם כן הם נמכרים בשוק וזהו שויין ומה שמניחים ליגדל מאליהן הם גדלין והא דאסור בפרדס כאן יותר ממשכנתא דסורא דשאני התם שקונה הקרקע מעכשיו לפירותיה אבל פרדס אינו זוכה בשום דבר והוא זוזי הלואה גביה עד הבציר (ט"ז), עיין בפוסקים עוד חילוקים אחרים (ש"ך), לפי מקור דברי הט"ז, הא דאסור ליקח פרי פרדס, אפילו ליקח כמות שהן עכשיו ולכל אחריות יהיה על הלוקח אסור, לפי שבפרדס יש עבודה והרי המוכר חסר בכך, ולפי זה בקונה פרי פרדס שהוא יעבוד בעצמו מותר, כיון שאין המוכר חסר בכך, (ח"ד).

:Commented [YL62]

י?

(יא) המקדים מעות לבעל הברם על השריגים ועל הזמורות לכשיכרתו, שהם ביוקר והוא קונה אותם בזול עד שיבשו ויכרתו, אסור, אלא אם כן הפך בהם כשהם מחוברים, שנמצא בקונה אילן לזמורותיו.

(מב) ועל הזמורות כו' - גם בזה אין דרך למכור כן והוא כמו פרדס (סעיף יב) אלא אם כן יסייעו לדוש. דלא נגמר השכירות עד אותו זמן ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף ואף אם יתנו אז יותר ממה שמגיע להם שכירות בעד דישה והברה אוזיל הוא דקא מוזיל גבייהו (ט"ז).

(מג) אלא אם כן היפך - והא דלא מהני כן בפרדס (סעיף י') להפוך בהן להיות כקונה אילן לפירותיו, בדבר שהמוכר חסר בו במה שמשהה אצלו לא מהני זה, מיהו י"א אף שלא נתכוין לקנות הדקל לפירות רק שמחזיק בדקל לקנות הפירות מותר, ובפרדס מיירי שאינו מחזיק כו', מזה משמע דמהני בפרדס היפוך או מחזיק בפרדס לקנות הפירות (ח"ד).

(יב) שומרי השדות שבעלי השדות חייבים ליתן להם שכירותם מיד אחר הקציר, אסור להוסיף להם בשכר כדי שימתינו אחר דישה ומירווח (פירוש טהרת התבואה מן הקש ועשותה כרים שוין פני הכרי בלוח), אלא אם כן יסייע לדוש ולהבר.

(מד) להוסיף להן בשכר - נראה דמיירי שיש שער ידוע לפועלין, אבל אם אין השער של שכירות פועלים ידוע והוא בתחלת שכירות הוי כמוכר בטרשא (עי' ?) דשרי. אי נמי מיירי שמוסיפין להן אח"כ כדי שימתינו השכירות, אז צריכין לסייע (ח"ד).

(יג) מותר להקדים מעות על יין בשעת הבציר על מנת שיתן לו יין טוב בניסן. וכן מותר להקדים מעות על חבית ידוע של יין, ולהתנות עם המוכר שאם יוזיל או יתייקר עד זמן מכירת היין יהיה ברשות הלוקח ואם יחמיץ יהיה ברשות המוכר. אבל אם אין הלוקח מקבל עליו אחריות הזול, אסור, אפילו מושכו לרשותו.

(מה) מותר להקדים כו' - לא חשבינן רבית מה שהמוכר מקבל עליו האחריות שיהיה היין טוב דלא יהבי זוזי אחלא אבל שאר האחריות כגון זול או שאר קלקול של כל יינות של המוכר הלוקח מקבל עליו דלא גרע מפיוסוק פירות עי' לקמן (סי' קע"ה ס"?) (ט"ז), י"א היינו בלא יצא השער ויש לו ול"ד לדלקמן סי' קע"ה ביש לו חטין לפי שהיין רגיל להחמיץ ושמא כולו החמיץ ואפ"ה שרי הכא מטעם שהיין מקולקל לא לקח ממנו וזה שהחמיץ מעיקרא קלקולו בתוכו אלא שאינו ניכר (ש"ך), אבל אם המוכר מקבל עליו גם כן אחריות דיוקרא וזולא אסור (ש"ך).

:Commented [YL63]

ריך לעשות את הח"ד

(מו) יין טוב בניסן - ועיקר דאפילו כל השנה הוה הדין כן ואי לא התנה בהדיא אם יחמיץ יהיה ברשות המוכר היה באמת ברשות לוקח כיון שבחר לו אותה חבית משא"כ ברישא שסתם מכר לו יין טוב הוה כאלו מפרש שלא יחמיץ (ט"ז), שבירור היין הוא עד ניסן ומעיקרא קלקולו בתוכו אלא שאינו ניכר אבל בתר הכי אפשר דמעיקרא חמרא והשתא חלא ואסור ויש פוסקים עד טבת ונראה דהכל לפי המקום והזמן שהוא עת בירור היין וי"א דטבת לאו דוקא אלא ה"ה כל ימות השנה כיון דמידי דרבנן הוא נראה דסמכינן על זה, ומ"מ יש להחמיר (ש"ך).

(מז) וכן מותר כו' - קמ"ל הכא דאפי' בשאר ימות השנה שרי א"נ קמ"ל דאפילו חבית ידוע שרי (ש"ך), עיין ש"ך וי"א דיש חילוק גדול בכל אחד, דבדין השני אינו מותר לומר רק אם יחמיץ ברשותך דהיינו שיחזיר הדמים, אבל ליתן יין אחר טוב בניסן אף שיתייקר אסור

הלכות רבית

כיון שלא קנה רק חבית, משא"כ ברישא שנותן לו מעות איין סתם ונעשה מקצת מקולקל יכול להתנות איין טוב והמובחר שבכל יינות שלו. וכשנתחמץ כל היינות אף שמעיקרא דחלא חלא גם כן אינו יכול להתנות שיתן לו יין אחר טוב מהשוק כשיתייקר, דכיון דמעיקרא דחלא חלא הרי לא היה לו כל יין ואסור לפסוק. ובמקצת יין מקולקל אפילו בקלקול אחר דלאו חימוץ יכול ליתן יין טוב מבין היינות שלו, וביש לו דמותר אם היה מתקלקל כל הגדיש וכו' עד דקלקול אחר דלאו חימוץ היה מקבלי וכו', ועל כרחך צריך לומר דקלקול אחר מכל היין הוי מקבלי ולא ממקצת כמו בגדיש. ודלא כט"ז סק"ז?, ובמקצתן אפילו בקלקול אחר אין צריך המוכר לקבל עליו וכמו שכתבתי, וזהו שכתב המחבר "וכן" דהיינו בחבית ידוע שאסור להתנות איין טוב מכל מקום מותר לומר אם יחמץ ברשותך דהיינו שיחזיר הדמים, והוא מטעם כיון דמקבל זולא קרוב לזה ולזה הוא כדאמר בש"ס, וברור (ח"ד).

(מח) ואם יחמץ כו' - עיין בח"מ (סי' קלב ס"?) (ש"ך).
(מט) יהיה ברשות המוכר - ואין חילוק בין אם מושכו לרשותו או לרשות המוכר דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד (ט"ז וש"ך).

(יד) חבית של יין שהיא שוה עתה דינר, ומכרה לו בשתים עד הקיץ על מנת שאם תארע בה תקלה הרי היא ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח, הרי זה מותר, שאם אבדה או נשברה אינו משלם כלום, ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, הוה ליה להחזירה לבעלים. וכן אם מכרה לו בשתים ואמר ליה: היתר על שתים יהיה בשביל שאתה מיטפל למכרה, ואם לא תמצא למכרה כמו שתרצה החזירה לך, הרי זה מותר, אף על פי שאם אבדה או נגנבה או החמיצה תהיה ברשות לוקח. הגה: וכל זה כשקצץ קצבה לדמי החבית שמוכר, אבל אם מוכר לו בלא קצבה, כגון שמכר לו שבע חביות ואמר לו: תשלם לי כל החביות כמו שיהיה השער צעת שתקח כל חביות, שרי, אף על גב דעכשיו אינו שוה כל כך.

(ג) חבית של יין - כאן בא להתיר למכור סחורה בהמתנה ביותר מן שוייה, דהיינו שימכרנה עתה כפי שתהיה שוה אחר זמן, וזה שונה מלעיל (סעיף א?), דע"כ לא אסרינן מש"כ לעיל סעיף א', אלא בעשה עם הלוקח מקח גמור מעכשיו שלא יחזור בו, מה שאין כן אם לא עשה כן אלא יש לו רשות להחזירה לו כל זמן שירצה, נמצא שעד שעה שימכרנה הלוקח הוה כהלואה בידו, והוא מעצמו מכרה ומקבל עליו בעת ההיא לשלם לו המעות שהיה יכול המוכר ליקח לאחר זמן, בזה שרי, דהא אין המוכר עושה שום דבר איסור אלא הלוקח עושה כן מעצמו במה שתחת ידו, וזה לכו"ע מותר, אבל צריך שיהיה האחריות על המוכר בכל דבר עד שעה שימכרנה הלוקח, דאם לא כן הוי ליה תיכף מכירה מן יד המוכר ליד הלוקח, וזה בא' מב' דרכים: הא', שהמוכר מקבל עליו כל האחריות עד שימכרנה עד הקיץ. הב', שהלוקח יקבל עליו האחריות מעכשיו ואפ"ה לא נחשב למכירה עדיין כי מיירי שהמוכר הבטיח לו שהמותר על מה שעשה עמו קצבה יהיה ללוקח, דהיינו שהלוקח ימתין עד שעת היוקר ואפשר שבעת ההיא יקבל עוד יותר, ובההיא הנאה מקבל עליו אחריות, אבל מ"מ אם ירצה יוכל להחזיר תמיד, נמצא שאין כאן מכר מיד המוכר ללוקח, רק הוא מעצמו מכר לו חפץ חבירו שהוא תחת ידו ומקבל עליו לשלם לו כיוקרא דלקמיה, ומ"ש ברישא "ואם לא מצא למכרה כו'" כתבו דרך טעם לדין, ובעיקר הדין עצמו לא זכרו, והיה לו להזכירו שם שנעשה תנאי בזה (ט"ז), וי"א דטעות סופר יש כאן, וזה שכתוב "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה כו'" צריך להיות אחר סוף דין השני, "מותר, אף על פי שאם אבדה או נגנבה או החמיצה תהיה ברשות הלוקח, שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה ה"ל להחזיר לבעלים", אבל ברישא זה מותר רק משום שאבידה או שבירה היא באחריות המוכר, אבל לא היה יכול להחזירה למוכר כשלא היה מוכרו כמו שירצה (ש"ך), עיין ש"ך ועיקר שהרישא שמתנה עד הקיץ, דהיינו שיחזיק המעות בהלואה בידו עד הקיץ אף שימכרנה קודם, ומשום הכי אינו מותר רק כשמקבל עליו אחריות עד המכירה, ובקבלת אחריות מותר שזה דומה למש"כ לעיל (סי' קסז ס"?) שאומר שיהיו המעות פקדון בידו עד שיהיו שני מנים ואח"כ יהיו המעות הלואה עד הזמן, דבלא אחריות אסור (עי' שם בט"ז סק"א?), וכאן דומה לזה, שאומר שעד שימכרנה בשתים יהיו המעות פקדון ואח"כ יהיו הלואה, ובלא אחריות אסור דלא דמי למתנה שומר חנם להיות כשואל כיון שיש הלואה לבסוף, וע"ש (סק"א?), ובסיפא מיירי שלא התנה עמו שיהיו המעות הלואה בידו אח"כ, רק שאמר לו היתר על שתים שלך בשכר טיפול המכירה, ותיכף כשימכרנה יחזיר המעות ואין כאן הלואה כלל רק שליח בשכר, ובודאי דמותר לשליח

Commented [O64]: ג

ברוך תיקון הנוסח
בח"ד בסקב"ב, ולא
הבאתי דבריו

הלכות רבית

בשכר להתנות להיות כשואל כמו שמתנה שומר חנם או שומר שכר להיות כשואל כמו שכתב הש"ך (סקל"א?), ועי' לקמן (סקכ"ג) שהסברנו דברי הט"ז (סקכ"ב?) (ח"ד).
(טו) מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר, וא"ל חבירו במקום הזול: תנה לי ואוליכנה למקום היוקר ואמכרנה שם ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני ואפרענה לך כפי מה ששוה שם, אם האחריות בהליכה על הלוקח, אסור. ואם האחריות על המוכר, מותר, והוא שיתן לו שכר טרחו על הולכתה למקום היוקר. ואם המוכר אדם חשוב, שפוטריין ללוקח המכס בשבילו, אין צריך לתת לו שכר טרחו.
(נא) ואוליכנה למקום היוקר - אף על פי שגם המוכר עצמו היה לו ג"כ דעה להוליכם לשם (ט"ז).

(נב) כפי מה ששוה שם - מיד כשאמכור אפרעך וכוונת המקבל המוכר להראות שמאמינים לו ועי' בסעיף ט"ז (ט"ז).

(נג) אם אחריות בהליכה על הלוקח - דהשתא הוה מלוה גביה ויהיב ליה מותרות רבית משא"כ אם אחריות על המוכר דלא מתחלת ההלואה עד שעה שימכרנה וכל מה שימכרנה ביוקר הרי היא של בעלים הראשונים, שונה מסעיף יד שכותב בסוף אפי' אם מקבל עליו הלוקח אחריות מותר, דהתם אין שם הלואה לבסוף כשיקבל המעות אלא מכר גמור בעת ההיא (ט"ז).

(נד) והוא שיתן לו שכר טירחא - דאל"כ הרי הוא טורח לו בהליכה בשביל הלואה שאח"כ ולא חיישינן שמה יבא לזלזל בשכר עמלו ומזונו אבל ברשות לוקח אסור שיש מקום לומר שלא מחזי כרבית כיון שמוכרו במקום **היוקר** וי"א דאינו צריך ליתן לו שכר טרחו, דאינו מתנה עמו שילווה לו אלא מעצמו נוטלן ומשתמש בהם, ולכן אין כאן איסור רבית דגמילות חסד הוא שטורח לו ועיקר דבזה לא יצאנו עדיין מאיסור רבית אלא טעמא דהלוקח טרח בשביל עצמו כדי שיגיע מעות לידו ואין זה שכר הלואה אלא הוא טורח לעצמו ומשתדל לו מן הפירות מעות ואף על גב דגם להמוכר יש הנאה מזה אין זה אוסר במידי כיון שגם להלוקח יש הנאה כדלקמן (סי' קעז ס"?) דלא איכפת לן בצירוף הנאת שניהם דוגמא לדבר מי שמלוה לחבירו איזה חפץ שיש לחבירו למכור וקוצץ עמו באיזה סך ישלם לו אם לא יחזירנו בעין וזה הלך ומכרו ומשלם לו אח"כ סך שקצץ עמו אין בזה רבית במה שטרח במכירתו פשיטא שכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילו ואע"פ שהמחבר פסק שצריך ליתן לו שכר טירחא אמנם האי שכר טירחא אינה טפי מאותה שנזכר מלקמן (סי' קעז ס"?) דאפי' בדבר מועט סגי (ט"ז), וצריך לתת לו שכר עמלו ומזונו שלם וע"ל (סי' קעז ס"?) (ש"ך).

(נה) שפוטריין ללוקח המכס - פירוש בחזרתו דאם לא כן מה הנאה יש לו (ט"ז).
(טז) היו החטים במדינה ד' סאין בסלע, ובכפרים שש בסלע, מותר ליתן סלע לתגר כדי שיביא שש סאין מהכפר לזמן פלוני, והוא שיהיו באחריות לוקח אם נגנבו או נאבדו בדרך. ואדם חשוב אסור לעשות זה. ובמיני סחורה אסור לכל אדם, לפי שאין מיני סחורה מצוים בפירות. הגה: ויש מתירין צפירות, אפילו אחריות הדך על התגר המציאם. וכללל שיתן לו שכר טרחו ועמלו.

(נו) לזמן פלוני - שאם לא היו מתנין ליתן לזמן פלוני אין כאן הלואה אלא שליחות הוא ואפי' היו רוצים לטרוח וגם לקבל עליהם אין בזה איסור רבית, שאין הלואה בכלל (ש"ך) וכל דברי הש"ך הם דוקא כשאין להמקבל שום הנאה מותר, שאז זה דומה למש"כ לקמן (סי' קעז ס"א ברמ"א), אבל כשיש להמקבל הנאה כגון להתראות בו או לגלוי תרעא הוי הטורח שלהן כנותן שכירות עבור זה, ושוכר אסור לקבל כל האחריות כדלקמן (סי' קעז ס"א) (ח"ד).

(נז) שיהיו באחריות הלוקח - פירוש הנותן המעות להתגר והתגר מרוצה שבזה ניכר שהוא סוחר ומכירין אותו ונותנין לו בהקפה פעם אחר או כששומעין שזה אינו משתכר מורידים המחיר לו יותר כדי שירויח ולא ימשוך ידיו מלהרגיל אצלם אבל לולא זה אסור, אבל אם נותן לו שכר טירחא על ההבאה ואין לו אף א' מההנאות האלה מותר (ט"ז), ואם צריכין לשכור חמרים ודאי דצריך ליתן לו שכר החמרים, וכשאינו נותן הוי רבית קצוצה. אמנם אם שוכרין החמרים בשביל סחורה שלהן בהליכה הוי כחמרים שלהן, כיון שצריכין ליתן בעד ההליכה לבד ג"כ כל השכר (ח"ד).

(נח) ואדם חשוב כו' - וכשמקבל עליו אחריות ונותן לו ג"כ שכר טרחו אפי' אדם חשוב שרי (ש"ך).

:Commented [YL65]
י חלש

הלכות רבית

ליטריין שידוע שאין נותן לו מאה ליטריין בשביל הקדמת כ' ליטריין אלא מפני ההפסד שקבל עליו כ' ליטריין הראשונים כבר קנאם המקבלם תחלה ועוד שזהו כעין קנס שמתחייב עצמו (ט"ז).

סימן קעד – דין המוכר לחבירו על מנת להחזיר, ובו ח' סעיפים.

(א) מכר שדה לחבירו ואמר לו: לכשיהיו לי מעות תחזיר לי קרקע, לא קנה וכל הפירות שאכל, רבית קצוצה (ג) הוא ומוציאין אותם בדיינים. הגה: ואפילו לא התנה כן, אלא שהתנה כן בעיר שכל מי שקונה צריך להחזיר כשיהיו למוכר מעות, דכל המוכר אדעתא דמנהגא מוכר ואסור ללוקח לאכול הפירות. אבל אם אמר לו הלוקח מדעתו: כשיהיו לי מעות אחזיר לך הקרקע, אינו תנאי והמקח קיים מיד, לפיכך הלוקח אוכל פירות. ואם כשאמר כן הלוקח חלטו ממנו המוכר וחזקו, הרי הוא תנאי. אבל כל שעשאו הלוקח, ואפילו בתוך המכר, ושתק המוכר ולא חזקו, אין זה תנאי אלא כפטומי מילי, והמכר מכר הואיל שלא עשאו המוכר שהיה לו לעשותו. הגה: וכן אם מכר לו קרקע מעכשיו והמתין לו המעות, הלוקח מותר לאכול הפירות והמוכר אסור, דנשכר המתנת מעותיו קא אכיל (טור).

(א) לכשיהיו לי מעות – עי' חו"מ (סי' רז ס"ה) דאם התנה שיחזיר המקח בזמן פלוני או כשיתן המעות דהמקח קיים ויחזיר כמו שהתנה, ובסעיף ו' העתיק דין שבכאן, וכתב הסמ"ע שם דבסעיף ה' מיירי שהתנה עמו שיחזיר כשיתן המעות בזמן פלוני דוקא ולא קודם לכן, ובזה מותר לאכול הפירות דהוי כמתנה על מנת להחזיר בזמן פלוני. אמנם העיקר הוא דמתנה על מנת להחזיר מתנה חלוטה היא, רק שעל המקבל חיוב לקיים התנאי, משום הכי כשמחזיר לו צריך להקנות בקנין ולמכור מחדש, ומהאי טעמא לא מהני ליתן אתרוג לתינוק כיון דתינוק לא מצי להקנות בחזרה. וכן כאן יש חילוק בין אמר על מנת שתחזיר כשיהיו לי מעות דהוי כמכירה על תנאי, וצריך לחזור ולהקנות לו בקנין כשמחזיר לו ולמכור מחדש, א"כ כשמחזיר הוי כמכור מחדש ומכירה הראשונה מכירה גמורה היה רק שעל הלוקח היה חיוב קיום התנאי ואם מוחל התנאי אין צריך קנין חדש, משום הכי בסעיף ה' שם באומר בלשון על מנת המקח קיים ומותר לאכול הפירות, אבל בסעיף ו' שם וכאן דאמר סתם לכשיהיו לי מעות תחזיר לי דמי לאומר ותחזיר לי, דלא הוי מקח כלל והמעות הלואה ואסור לאכול הפירות (ח"ד) ¹⁰³, וי"א דדוקא בלשון זה דמשמע שכשיחזיר לו המעות יבוטל המקח למפרע ונמצא שהיו המעות הלואה בידו אבל אם אמר לכשיהיו לי מעות תחזור ותמכור לי נמצא אף בשעת חזרת המעות אין כאן ביטול מקח למפרע ועד עתה מכירה גמורה היתה אפילו צד א' ברבית ליכא ומותר וכ"ש במטלטלין כה"ג דאיכא היתר יותר שהרי יש חשש אחריות יותר מבתיים ושדות (פ"ת). ועי' בתשובת שמש צדקה חלק יו"ד סי' ס"ב (פ"ת) ¹⁰⁴.

(ב) לא קנה – אין חילוק בין קצב זמן לפדיונו ללא קצב (פ"ת).

(ג) רבית קצוצה כו' – כאן משמע דקי"ל צד אחד ברבית הוה רבית קצוצה דהא כאן הוה רק צד אחד ברבית דהא אפשר שלא יבא לידי רבית, ועי' בחו"מ (סי' רז ס"?) אימתי מהני תנאי זה דיחזיר השדה וחילוק שאמרו בין לוקח למוכר (ט"ז), ולדעת הרמ"א לעיל קעב ס"ז? זה אבק רבית (ש"ך).

(ד) אינו תנאי – כיון שלא התנה המוכר והיינו דוקא באומר כן קודם גמר המקח אבל אם אמר כן בשעה שמתחיל המקח אפילו התנה הלוקח מהני כדאיתא בחו"מ (סי' רז ס"?) וע"ש איזה תנאי מבטל המקח ואיזה אינו מבטל ומשם תלמוד לכאן דכל היכא דהמקח קיים מותר ואם לאו אסור (ש"ך).

(ה) וכן אם מכר לו קרקע – וא"ל "קני מעכשיו וזווי להוי הלואה גבך הלוקח כו'", וה"ה אם לא אמר בפירוש מעכשיו אלא שהחזיק או קנה כראוי וזווי הוי מלוה ע"פ על הלוקח (ש"ך).

(ב) מכר לו שדה במנה ובאותו יום עשה לו שמר שאם יחזיר לו מעותיו יחזיר לו שמר המכר, אם נעשה תנאי זה קודם המכר או בשעת המכר, אין לו דין מכר אלא דין הלואה. והלוקח חייב להחזיר כל מה שאכל. אבל אם נעשה לאחר המקח, אפילו שעה אחת, הרי

¹⁰³ עי' שם קצה"ח החולק.

¹⁰⁴ לא עשיתי

הלכות רבית

זה מכר גמור. ואפילו עשה לו שטר על זה בקנין ובכל מיני חיזוקים, חסד הוא שרוצה להתחסד עמו ולהחזיר לו מקחו.

(ו) מכר לו שדה כו' - ע' בתשו' מבי"ט ח"ב סימן כ"ו הביא תשובת רב עמרם גאון שהאריך בדינים אלו (ש"ך)¹⁰⁵, אחד שהיה צריך למעות ולוה מחבירו על משכנות של כסף ובשביל איסור רבית מכר לו במכירה גמורה באותן מעות שקבל ממנו והתנה בפירוש "אף על פי שאני יודע שהם שוים יותר מ"מ הרי הם מכורים באלו המעות ואחרי כן הבטיחו מרצונו שאם יעשה לו רצונו יחזור וימכור לו", ושוב חזר בו המלוה היינו הלוקח ואינו רוצה ליתן המשכון לפדות בטענה שכבר קנה במקח גמור, וזה טוען שהאמת כן הוא, אבל לא עשה כן אלא בשביל איסור רבית. הדין עם הלוח וצריך ליתן לו לפדות המשכון דלא מכר לו אלא לענין היתר רווחים אבל לא לקנות ממש. ועי' מש"כ לעיל (סי' קסט סק"ה?) (פ"ת).

(ז) שטר על זה בקנין - קשה דהא כל קנין הוא במעכשיו, וא"כ הלוקח שקנה כבר הוי כחזור ומוכר לו במעכשיו, ובמעכשיו אסור המוכר לאכול הפירות כנ"ל (רמ"א ס"א), וצ"ל דלא אמר "מעכשיו" רק שהתחייב עצמו למכור לו. לכן יש ליזהר באותן הקנינים שכותבין מעבר לדף "אחר שעה וכו'", שלא יכתבו במעכשיו, ואם כתבו מעכשיו צריך לכתוב שאם אכל פירות, זה יורד לו **מהחוב** (ח"ד).

(ג) האומר לחבירו: קנה לי שדה מפלוני, ואמר המוכר לשליח: אני מוכר לך על תנאי שיחזירנו לי כשיהיו לי מעות, והשיב השליח: אתה והלוקח חברים בטוב תתפשרו, אינו מוכר אלא על זה התנאי וצריך להחזירה, ומוציאים ממנו פירות שאכל. (ועיין נח"מ סימן ר"ז איזה תנאי מבטל מקח).

(ח) חברים בטוב תתפשרו - פי' שאמר כך קודם שנגמר המקח, וכ"ש אם שתק שליח ולא אמר כן דלא מכר אלא ע"מ כן שהרי התנה כן בפירוש (ט"ז).

(ט) ומוציאים ממנו פירות שאכל - זה אבק רבית ואינה יוצא בדיינים, אבל יוצא הפירות מחמת שהיתה מחילה בטעות שאכל הפירות בטעות שהיה סבור שמכירה גמורה היא אבל לא מטעם רבית, ונ"מ היכא דלא שייכא מחילה בטעות כגון שהוא בענין שידע כבר שאין כאן מכירה ואעפ"כ הניחו לאכול דה"א דחייב לשלם מצד רבית קצוצה קמ"ל דלא היה אלא אבק רבית (ט"ז), וי"א שזה רבית קצוצה, והרמ"א חולק כנ"ל בראש הסימן, ולא כתב כאן כלום שסמך על דבריו שם, ועוד הכא אפי' למ"ד דהוי אבק רבית יש כאן מחילה בטעות (ש"ך), עיין ט"ז ודוקא בשליח הוי טעות דמחמת שאמר אתה והלוקח חברים וכו' סבר דלא הוי תנאי גמור, אבל בהא דסעיף א' שהתנה בתנאי גמור לכשיהיו לי דמים אחזיר, אין כאן טעות, דתנאי גמור הוא (ח"ד).

(ד) מכר לו שדה ונתן לו מקצת, אם אמר ליה מוכר ללוקח: קנה כשיעור מעותיך, כל אחד מהם אוכל פירות כשיעור מעותיו. \$NO MB\$

(ה) אם אמר המוכר ללוקח: לכשתביא שאר המעות תקנה מעכשיו, שניהם אסורים לאכול הפירות, אלא מניחים אותם ביד שלישי אם יביא שאר המעות יתנם ללוקח, ואם לא יביא יחזירם למוכר והוא יחזיר המעות שקבל. ואם יאמר הלוקח: אוכלם, ואם לא יגמר המקח כשיבוא המוכר להחזיר לי מעותי אנכה דמי הפירות, מותר. וה"ה אם המוכר אומר כן. הגה: ודוקא שחומר: אנכה לך מן הדמים, אבל אם אמר: אשלם לך הפירות שאלכתי, אסור, לסוף סוף רבית קא נוטל אלף שחזר ומשלם לו.

(י) שניהם אסורים - מוכר לא יאכלם שמא ישלים הלוקח המעות ונמצא שקנה השדה למפרע והרי שאכל הפירות בשביל המעות שנשארו לו ביד הלוקח ולוקח לא יאכלם שמא לא ישלים המעות ולא יצאה השדה מרשות המוכר ונמצא שאכלה בשביל המעות שהיו לו ביד המוכר (ש"ך).

(יא) וה"ה אם המוכר כו' - כלומר שהמוכר אומר אוכלם ואם יגמר מקח אנכה לו דמי הפירות מהמותר מותר (ש"ך).

(יב) אשלם לך הפירות - טעם האיסור ברבית על מנת להחזיר כיון דמתנה שישלם חובו תחילה ואח"כ ישלם דמי הפירות, הרי מחזיק המלוה בידו דמי הפירות ומשתמש בהן

Commented [O68]: ד
יה כתוב בנכיתא.

בחנם כל זמן שאין זה משלם חובו, אבל כשמתנה לנכות מחובו אין סברא כלל לאסור (ח"ד).

Commented [YL69]:
ספיק?

(ו) אמר ליה המוכר: כשתביא שאר המעות קנה, ולא אמר מעכשיו המוכר אוכל פירות עד שיביא הלוקח, ואם אכל הלוקח מוציאים ממנו.

(יג) מוציאין ממנו - ולדעת הש"ך (סק"ג) אין מוציאין ממנו דהוי אבק רבית (ש"ך).
(ז) זבין ולא אצטריכו ליה זוזי, דאמרינן דהדרי זביני וכן בזבין ארעא אדעתא למיסק לארעא דישראל ולא סליק או לא איתדר ליה הדרי זביני, א"א ללוקח למיכל פירות, אפילו בתנאי, עד דידע דליקום זביני.

(יד) דהדרי זביני - כמ"ש בחו"מ (סי' רז ס"ג) (ש"ך), עי' חו"מ (סי' רמו ס"ז) דאין צריך לשלם הפירות, דוקא במתנה, אבל במכר כיון דנתחייב להחזיר המעות ומעות הוי כהלואה גביה הוי הפירות כרבית לכן אסור (ח"ד).

(טו) א"א ללוקח לאכול פירות - פי' משעה שנולד הספק ומ"ש "אפי' בתנאי" ה"ק, אפי' אם אומר "אנכה לו אח"כ מן החשבון", שזה מהני לעיל בסעיף ה', הכא לא מהני, כיון דמסיים עד שידע דליקום זבינא, משמע כל שלא ברור דליקום זבינא, לא מהני שום תנאי, דאל"כ לימא "עד שיאמר אנכה לו מחשבון", ומקור דברי המחבר כאן חולקים על המקור של סעיף ה', והוא סובר שלא מועיל תנאי שינכה מהחשבון שם, וקשה על הב"י שהשווה אותם, ולענין הלכה כיון דרבית על מנת להחזיר הוא מילתא דרבנן יש להקל גם כאן ומהני בשניהם תנאי דאנכה ולא תנאי דאשלם לו (ט"ז), עי' לעיל סק"ד? (ח"ד).

(ח) השוכר מחבירו בית או שדה בדבר מועט בשנה, והקדים לו שכר עשרים שנה והתנו שאחר שנה או שנתיים אם ירצה המשכיר להחזיר לו ינכה שכר הזמן שהיה הקרקע תחת ידו כמו שפסקו ויחזיר לו קרקעו, מותר. ובדרך זה יהיה אחריות קרקע מנפילה או שריפה על בעל הקרקע.

(טז) בדבר מועט בשנה והקדים - שזה מותר כדלקמן (סי' קצו ס"ו) (ש"ך).
(יז) מותר ובדרך זה כו' - הטעם כיון שלא היתה כאן שום הלואה מעולם וגם לא דמי למוכר שדה לחבירו ואומר "כשיהיה לי מעות תחזיר לי", דאסור, דהתם בטלה המכירה למפרע, משא"כ כאן דלא בטל שם שכירות על אותן ימים שדר בהם בתורת שכירות, דכל שנה הוא שכירות בפני עצמה (ט"ז), ול"ד למוכר שדה וא"ל "לכשיהיה לי מעות תחזירהו לי" לעיל סעיף א? דהכא שאני כיון שהוא מנכה שכר הזמן שהיה הקרקע תחת ידו (ש"ך).

(יח) ובדרך זה כו' - משא"כ במשכנתא לעיל (סי' קעב ס"ג) (ש"ך), עי' ש"ך וקשה, וכי משום שינוי הלשון ישתנה הדין, ובמשכנתא דסורא ג"כ כלה הלואה וקם על שכירות, דהא אינו יכול לתובעו בשום פעם חובו, ואיזה הלואה הוא זה, אלא יש לחלק, דבמשכנתא הוי המעות הלואה ובהורדה מהחוב עד שנשלם החוב הוי כפירעון, ואם הלואה ימכור השדה לעובד כוכבים (עי' חו"מ סי' שיב ס"ב) שהפקיע שכירות הראשון, הרי קילקל בעצמו הפירעון שמסר לו, וגובה ממשעבדי מזמן הלואה, ואי אפשר לקבל אחריות, שכן יש לו כבר שעבוד אחריות עצמו, משא"כ בשוכר שממכר הוא ליומא ואין עליו שם חיוב כלל, ואם קילקל יש לו דין גזלן ואינו מתחייב רק משעה שגזלו, ועי' לעיל (סי' קעב סק"י?) שגם במשכנתא אחריות מנפילה ושריפה על בעל הקרקע (ח"ד).

Commented [O70]:
י אפשר לקבל
אחריות??

סימן קעה - דין הפוסק על הפירות כפי השער, ובו ח' סעיפים.

(א) אין פוסקין על הפירות על שער של עיירות, מפני שאינו קבוע. אבל פוסקים על שער שבמדינה, שהוא קבוע. ומשיצא השער של מדינה מותר להקדים מעות לחבירו ולפסוק עמו שיתן לו אותם פירות כל השנה כשיעור מעותיו כפי אותו השער, אפילו אם יתייקרו ואפילו אם אין למוכר פירות. הגה: וי"א דפוסקין על שער של עיירות (תוספות והרא"ש וטור והג"א). ויש להקל בליסור דרבנן.

(א) אין פוסקים כו' - שזה מוזיל גביה בשביל הקדמת המעות ומקבל עליו שאם יתייקר יתן לו בזול כמו שהן עכשיו אבל משיצא השער פוסקין אף על פי שאין לזה יש לזה ואין כאן רבית שיכול הלוקח לומר אם היה מעותי בידי הייתי יכול לקנות בשוק כשער של עכשיו והוי כאלו המוכר קנה אותם ללוקח וזכה בהם ללוקח ואף על פי שנתייקרו ברשות לוקח

הלכות רבית

נתייקרו וכן כשיש למוכר מאותו המין מותר אף על פי שלא יצא השער כדלקמן סעיף ד' דכיון שיש לו יכול למכור סחורתו בזול והרי נקנה מיד ללוקח ואפילו מכר אח"כ המוכר מה שהיה חייב ליתן להלוקח כפי מה שהוא שוה בשעת פסיקה (ש"ך).

:Commented [YL71]

צ"ק הש"ך והט"ז?

(ב) על שער שבמדינה - פירוש עיר גדולה והטעם דאמר ליה אילו היה לי מעותי הייתי יכול ליקח בזול וחשבינן כאלו לקח התבואה ונתייקרה גביה ואף על גב דלא משך כיון דהוי דרך מקח וממכר לא גזרו בהו רבנן (ט"ז).

(ג) ומשיצא השער כו' - ואם יצא השער בכרך א' אף על פי שכל העיירות הסמוכים לה אין להם שער פוסקים על שער של אותה כרך ודוקא כשהן מסתפקות ממנה אבל אם אינן מסתפקות ממנה אף על פי שהן סמוכות לה לא אולין בתרה אלא בתר שער מקום שמסתפקים ממנה ונ"ל דאם מסתפקין עיירות הסמוכות להן מעיר זו ואין בעיר זו שער קבוע הולכים אחר העיר היותר גדולה שמסתפקים ממנה (ש"ך), הפסיקה על השער משיצא השער או שיש לו צריך שיהא במנהג מדת השער שעליו יצא הפסיקה כגון שפוסק עמו ליתן לו יין ויצא השער לפויד"ר שהוא שש או"ם בכך וכך וזה נותן לו דמי כמה פויד"ר תיכף שיתן לו כל השנה יין עד כדי דמים שקיבל צריך שיתן לו בכל פעם אחד פויד"ר לפחות משא"כ אם הקונה מתנה ליקח ממנו או"ם או"ם דאין דרך למכרו בערך דמים של פויד"ר מפני הטורח אסור וכתב עוד דצ"ע אם מקרי יצא השער אם ידוע בכמה נמכר פויד"ר יין מן הגת שהרי זה נותן לו יין צלול כ"ש אם לא יצא השער רק ליין הנמדד בהבאה מן הכרמים עם חרצנים וזוגים רק די"ל דשיעור הפחת בזה ידוע וקבוע ע"ש (פ"ח).

:Commented [YL72]

א הבנתי השפה

(ד) ויש להקל באיסור דרבנן - כיון דדרך מקח וממכר הוא אינו אלא מדרבנן וכן הלוואת סאה בסאה לעיל (סי' קסב ס"ז) אינו אלא מדרבנן והיינו דכתב הרב שם ס"ג וע"ל סימן קע"ה איזו מיקרי שער קבוע (ש"ך).

(ב) היו החדשות במדינה ד' סאין בסלע וישנות שלשה בסלע, אין פוסקין עד שיצא השער לחדש ולישן.

(ה) אין פוסקין עד שיצא השער - י"א אפי' על הישנות בג' אין פוסקין, דכל שיש חילוק בין חדש לישן לא הוה שער קבוע כלל שעתיד להיות שווין או בא' משערים אלו או פחות מהן או יותר, וי"א שיכול לפסוק (ט"ז), שכל זמן שיש חילוק בשער בין חדש לישן אינו נקרא שער קבוע הלכך אינו יכול לפסוק עמו שיתן לו אפי' מהחדשות ד' בסלע (ש"ך).

(ג) היו חמין של לקוטות (פירוש עניים המלקטין לקט שכחה ופאה) ד' סאין בסלע ושל בעל הבית ג', פוסק ללקוטות כשער הלקוטות. ולא יפסוק לבע"ה עד שיקבע השער לבעל הבית.

(ו) פוסק ללקוטות כשער הלקוטות - אפילו לי"א דלעיל (סק"ה) שהחמיר אפי' בישנות מג' דלא הוה שער קבוע כלל מודה הכא שיש לכל א' שער קבוע דדוקא לעיל ששניהם מין א' ועתידין להשוות משא"כ כאן שהחילוק הוא דתבואות הלקוט הוא תבואה מעורבת שיפון עם חטין והיא כמו מין אחר עם של בעל הבית ולעולם לא יהיו שוין ע"כ יש לכל א' שער קבוע לעולם. ע"כ פוסק עם כל א' לפי שער שלו (ט"ז) פי' שיתן להם משל לקוטות כשער הלקוטות (ש"ך).

(ז) ולא יפסוק לב"ה - יש ב' צדדים בזה, א', שמלקט יכול ללוה ממלקט חברו, אבל בעל הבית, אם אין לו המין, זה מזולזל אצלו ללוות ממלקט. ב', מי שקונה מבעל הבית, קונה פירות משובחים. ויש חילוק בין הטעמים, דאם אמר בעל הבית שהוא נותן פירות של מלקט, לצד הראשון אסור, ולצד השני מותר, ועיקר כצד הראשון, אבל מותר לפסוק עם בעל הבית שיתן לו ג' בסלע (ט"ז), וי"א דעיקר כצד הב' (ש"ך).

(ד) אם היה למוכר מאותו המין, אעפ"י שעדיין לא נגמרה מלאכתו, מותר לפסוק עליו עד כדי השיעור שיש לו, אף על פי שעדיין לא יצא השער. והוא שלא יהא מחוסר אלא מלאכה אחת או שתיים, אבל אם מחוסר שלשה מלאכות, אסור.

(ח) אף על פי שעדיין כו' - כיון שחסר תיקון קצת לא חשבינן ליה כמו בידו בענין שיכול לפסוק שוה ה' בד' אבל חשבינן ליה כמו השער הזול שבשערים אבל דבר שהוא בידו ואינו חסר שום תיקון יכול לפסוק אפי' שוה ה' בד', ועי' לעיל (סי' קעג ס"ז) (ש"ך).

(ט) עד כדי השיעור - ולא סגי כאן אם יש לו מעט מאותו מין כיון שמכר הוא דדוקא בהלוואת סאה בסאה הקילו בזה עי' לעיל (סי' קעג ס"ו) דלא כדעת הרמ"א שם (ט"ז).

(י) או שתיים - אפילו אין בידו לגמרו אלא בידי שמים ומחוסר ג' אסור אפילו בידו לגמרו (ש"ך).

(ה) הפוסק על השער צריך שלא ירויח בדבר כלום, כגון שאם מנהג שהלוקח נותן שכר הסרסור צריך שיתן הוא, וצריך שינכה למוכר החסרון שראויין להתחסר לפי המדה ולפי הזמן.

(יא) שלא ירויח - ת"ח שנתן דמי או"ם יין כדי השער לעשיר א' העושה יין כל שנה סך מרובה שיעשה בשבילו עוד א' או"ם יין והוא יקח ממנו היין מדה מדה אחת לאחת יש בזה חשש איסור שהרי הקפידו חז"ל שלא ירויח הלוקח כלום וצריך שינכה חסרונות הרגילים וברור שגם ביין צריך שינכה חסרונות שאמרו גבי מפקיד ולפי טבע היינות שבאותו מקום כ"ש הטורח והטיפול והחסרון הנעשה ע"י מדידה אחת לאחת ועוד כי במדינות הללו קשה לסמוך על יצא השער דיין כי יש כרמים משובחים וכן הרים ועמקים ששונים זה מזה לשבח ולגנאי בדמים. ואף שזה העשיר אין לו טובה כלל בקדימת המעות לרוב עשרו רק עושה טובה להת"ח חנם מ"מ הרי זה הנותן המעות מרויח ע"י הקדמת המעות (כדלעיל סי' קעג ס"א) אך צידד להקל אחרי שזה העשיר ידוע שמהנה ת"ח מנכסיו ולא קפיד עם הת"ח על כל דברים שראויין להקפיד הן מצד הטורח או החסרון וידוע שאינו עושה כלל בשביל הנאת עצמו בקבלת המעות ואפשר היה ג"כ מתרצה אם היה נותן לו בסוף רק שלא נשא הת"ח פניו לבקש את זה וממילא גם מה שהת"ח נהנה שלוקח היין חי בעת שירצה אינו מפני הקדמת המעות ועי' לעיל (סי' קס ס"ז) בת"ח שהללו זא"ז ודבר מועט מפני דידעו איסור רבית ויהבו לשם מתנה ובנ"ד ברור וידוע יותר שהרי הת"ח חילה פני העשיר וגם אינו דרך הלואה נראה להלכה דמותר אך מה שנתפשט בקצת קהלות אשר עשירים מופלגים סברי דמצוה עבדי שלוקחים מעות מת"ח ונותנים פרי ה' למאה מפני שאין להם צורך כלל במעות רק עושים להנאת המלוה ת"ח זה הוא איסור גמור אם לא עבדי ע"צ היותר טוב (פ"ת). (יב) שראויין להתחסר - פירוש מחמת אכילת העכברים או מתפזרת כדאיתא בח"מ (סי' רצב ס"ו) (ט"ז וש"ך).

(ו) הפוסק על הפירות ונתייקרו בשעת הפרעון, יכול לשום הפירות שנפסק עליהן במעות וליתן לו פירות אחרות, אבל מעות אינו יכול ליתן. ויש מי שאומר שיכול ליתן מעות. הגה: ויכול לפסוק על שער שצדק על פירות האחרות כאילו נותן לו מעות עכשיו. ודוקא שלא פסד הפירות הראשונים על מעות, רק אומר: כך וכך סאה חטין יש לי אלכך תן לי בהם כך וכך יין או שאר דבר, אבל אם פסדו מעות על דמים שאמר: כך וכך הם דמי החטין תן לי בהם יין, אסור, דהוי כאילו הלוי לו מעות דאין פוסקין עליהן כשאין המעות צעין אלא כשיש לו. כמו שנתבאר סימן קס"ג.

(יג) וליתן לו פירות אחרות - עמ"ש (סי' קסג ס"ו) בדיון אסור ללוות חטין בדוחן (ט"ז). (יד) ויכול לפסוק כו' - דין זה נתבאר לעיל (סי' קסג ס"ב) (ט"ז). (טו) כך וכך הם דמי החטין - היינו דווקא שהמלוה אומר כך, אבל אם הלוי אומר כך זה לא חשיב זקיפה, שאין ביד הלוי לזקוף במלוה (ח"ד), וי"א שזה מותר (פ"ת) ועיין בתשובת תשוואת חן סי' כ"ח שהאריך בזה (פ"ת)¹⁰⁷.

(ז) כיון שנקבע השער, מותר לפסוק על שער הגבוה. כיצד, היו חטין נמכרות ד' סאין בסלע, ופסק עמו שיתן לו החטין כשער הזול, אם עמדו אח"כ עשר סאין בסלע נותן לו עשר סאין בסלע. נתן לו המעות סתם, ולא פסק עמו כשער הגבוה, והזולו, נותן לו כשער שהיו שוים בשנתן לו המעות, ומי שחזר מקבל מי שפרע. ואם היה שלוח לאחרים, אינו נוטל אלא כשער הזול או מחזיר דמים, ואין השלוח ולא המשלח מקבלים מי שפרע.

(טז) כשער הזול - אין להקשות הא הוי קרוב לשכר ורחוק להפסד, שכן בפסיקה על הפירות אין שייך לומר קרוב לשכר כו' כיון דאי בעי מוכר אכיל להנהו פירות ויתן לו אחרים ולא בעינן יש לו אלא משום היתר והיינו בשעת הפסיקה משא"כ בההיא דסי' קע"ג שחבית ידוע ומבורר קנה ממנו (ט"ז). ולא מחזי כרבית דהא אי הוי מעותיו בידו הוי יכול ליקח תבואה בזול מה שאין כן בהלוה לו סאה בסאה והזולה שאינו יכול להתנות שיתן לו אח"כ כשער הזול וע"ל (סי' קעג ס"ג) (ש"ך).

(יז) מקבל מי שפרע - היינו שלא חייב עצמו בקנין אחר רק בדברים וכמו שנתבאר בחו"מ (סי' רד וסי' רט ס"ו) (ש"ך). (יח) ואם היה שליח כו' - עיין בחו"מ (סי' קפב ס"ו) (ש"ך).

הלכות רבית

(יט) ואין השליח ולא המשלח כו' - השליח לא צריך לקבל דהא לאו ידידה הוא וגם המשלח אין צריך לקבל דיכול לומר לתיקוני שדרתי את שלוחי ולא לעוותי שהיה לו לפסוק כשער הזול (ט"ז).

(ח) מקח שנעשה באיסור, כגון שהוסיף במקח משום אגר נטר וכיוצא בזה, המקח קיים בענין שלא יהא בו רבית, והוא שנתקיים המקח באחת מדרכי ההקנאות, אבל אם לא נתקיים המקח אלא לענין מי שפרע, בטל לגמרי.

(כ) המקח קיים - ויתן כשער של היתר והרבית אם נתן לו אין מוציאין אותו מיד המוכר, עי' חו"מ (סי' רח סמ"ע סק"ו?) (ש"ך).

סימן קעו - איזהו השכרה מותרת ואיזה אסורה, ובו ח' סעיפים.

(א) ²¹⁹אסור לאדם להשכיר מעותיו, שיאמר לו: אשכיר לך י' דינרין בדינר לחודש. והני מילי כששוכר להוציאם, ²²⁰אבל אם שכרם כדי להתלמד בהם, או ליראות, ומחזירם לו בעין, מותר. הגה: ²²¹דוקא שלא קבל עליו רק אחריות גנבה ואבדה, אבל אם קבל עליו כל אחריות, אסור. ²²²ואם קיבל עליו המשכיר כל אחריות, צין דגנבה ואבדה צין אחריות דאונסין, יט מתירין אפילו משכיר לו להוליאם, כדלקמן סי' קע"ז. ²²³ומיהו אם לא קבל עליו רק גנבה ואבדה ולא אונסין, או אונסין ולא גנבה ואבדה, אסור [בשכרו] להוליאן [בשכרו]. ²²⁴מיהו לא הוי אלא כאצק רבית, אבל אם לא קבל המשכיר אחריות כלל, הוי רבית קלוה.

(א) כששוכר להוציאם - ואף על פי שיחזיר אותם בעין אח"כ מ"מ כיון שהיה לו רשות להוציאם והיה האחריות על המקבל הוה ליה כהלואה ואסור ליתן שכר דהוי כרבית אבל בסעיף ב' בכלים אמרין דאין השכר משום הלואה אלא משום שנפחת הכלי במה שנשתמש בו ואותו הפחת המשכיר מקבלו עליו ומשום הכי אם הוא כלי שאין בו פחת כגון כלי כסף וזהב אסור ליטול ממנו שכר כשהוא דרך הלואה והאחריות על המקבל כמו במעות (ט"ז).

(ב) אבל אם שכרם כו' - מיהו אם הוציא המעות אף על פי שבאו לידו אותן המעות עצמן אסורין משום רבית והיינו ודאי בשכרן להתלמד או ליראות דאי להוציאן אפילו לא הוציאן נמי אסור דכיון דמלוה להוצאה ניתנה מעת שבאו לידו כאלו הוציאן דמי (ש"ך), עי' ש"ך ולא מבעיא השכר שנתחייב אחר שהוציאן דאסור, ואף דנתחייב תיכף בכל השכירות דהא אפילו אם היה רוצה להחזיר באמצע השבוע היה מחוייב בכל השכר, מכל מקום אסור כיון דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, ואסור מלייתן השכר שעלה בזמן שנעשה הלואה, רק אפילו השכירות שעלה קודם שהוציאן נראה דאסור, כיון שנעשה שעה אחת מלוה מיחזי כמקבל שכר הלואה (ח"ד).

(ג) יש מתירין כו' - היינו כשהלוה מבטיחו ומתנה שלא יהיו נאמנים על הקרן שנאנס או גנב או נאבד רק בש"ץ והשמש אבל כשאינו מתנה כלום פשיטא דשרי כמ"ש לקמן (סי' קעז סק"ז?) (ש"ך), וי"א [היינו שיטת המיהו לקמן ברמ"א] דאפילו לא קיבל המקצת אחריות רק קודם שיוציאן לא הוי רק אבק רבית, דכל השכר שמקבל הוא רק על אותה שעה, אבל בקבלת כל האחריות, מותר, אפילו לדעה זו, אפילו לא קיבל האחריות רק קודם שיוציאן, אמנם י"א שהמקבל אחריות כשמקבל מוציאן, משמע דגם אח"כ האחריות עליו. ועוד עי' לעיל (סי' קעג ס"ח) דבעינן שקיבל אחריות כל משך מהלך הספינה, ולכן י"א דאם לא קיבל אחריות כל משך ההלואה דרבית קצוצה היא, ועיין עוד במה שאכתוב לקמן (סי' קעז סק"ט?) (ח"ד).

(ד) או אונסין ולא גניבה ואבידה [אסור] בשכרו להוציאן. כצ"ל (ט"ז וש"ך).

(ב) כלים, מותר להשכירם, אפילו נותן לו רשות למכרם ולעשות בהם כל חפצו רק שלבסוף יחזיר לו כלי אחר כזה.

(ה) כלים מותר כו' - דין הכלים כמו במעות דסעיף א' כדי להתלמד ונתבאר שם (ט"ז), עיין ט"ז ולשון שאינו מדוקדק כתב, דבמעות אסור אם הוציאן כמו שכתב הש"ך סק"א?, וכלים מותר, אמנם בכלים שאין בהם פחת כגון כוס וטבעת אסור בנותן לו רשות להוציאן, ובכלים שיש להן פחת אף שהשוכר מקבל עליו אחריות כדין שואל מותר, רק שאחריות פחת מחמת מלאכה יהיה על המשכיר כמבואר בסעיף ג' (ח"ד).

(ג) ²²⁵מקום שנהגו לשכור הספינה וליטול שכרה ואם נשברה שמין לו מה שפחתה ומשלם יתר על שכרה, הרי זה מותר. וכן מותר להשכיר סיר של נחושת וכיוצא בו ונוטל השכר

הלכות רבית

ודמי מה שפחת ממשקלו, וכן כל ביוצא בזה. הגה: ²²⁶וי"א דוקא כלים כאלו דאפילו מה ששאר נפחת קצת ובעד זה נוטל שכן ולכן אם נשבר משערין כמה היה קוה נשעת **שכירה**.

(ו) **וכן** מותר להשכיר סיר כו' - פי' אפי' בסיר נחושת שמיד שמתחיל להשתמש בו מיד מתחיל הקלקול שהנחושת הולך ופוחת תמיד ממילא הוה תכף הלואה אפ"ה מותר ליקח שכר כיון שאותו נחושת הנשאר הוא מקולקל ממה שהיה תחילה ובעד זה הוא משלם לו (ט"ז).

(ז) דווקא כלים כו' - וכן יוכל להתנות שאם ישבר באונס ישלם לו דמיו אף על פי שמין הדין שוכר פטור מאונסין כמ"ש בחו"מ (סי' שו"ס?) וא"כ כיון ששם אותן בדמים ומתחייב באונסים הרי הדמים הלואה אצלו והשכר שנתן לו מחזי כרביית אפ"ה שרי כיון שאינו מתחייב בדמיו אא"כ ישבר וכל זמן שהוא בעין הוא מחזירו כמו שהוא ועד שעת שבירה הוא ברשות בעלים לזולא (ש"ך).

(ד) ²²⁷מותר לשכור פרה ולשומה בדמים, כגון שיאמר: הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר אם תמות, וכל זמן שהיא אצלי אעלה לך סלע בחדש בשכירות. ⁽²²⁸⁾וי"א לאם תמות משערין כמה היתה קוה נשעת מיתה).

(ח) מותר כו' - ול"ד לצאן ברזל דלקמן (סי' קעז ס"א?) שכן שם אינו עושה בהן מלאכה שיכחישו מחמתן והוא מקבל עליו אחריות מעתה (ש"ך).

(ה) ²²⁹המשכיר שדה לחבירו ב"י כורים לשנה, ואמר ליה: תן לי ר' וזו שאפרנס בהם השדה ואני אתן לך י"ב כור בכל שנה, הרי זה מותר, מפני שאם יפרנס השדה בדינרין אלו יהיה שכרה יותר. וכן אם השכיר לו חנות או ספינה בעשרה דינרין בשנה, ואמר לו: תן לי מאתים וזו שאבנה בהם ואציירנה ואכירנה, או אתקן בהם ספינה זו וכלי תשמישה ואני אעלה לך י"ב דינר בכל שנה, הרי זה מותר ⁽²³⁰⁾הואיל והוא מוילא המעות בגוף הספינה או החנות). אבל אם א"ל: תן לי ר' וזו כדי להתעסק בהם בחנות או להוציא בסחורה של ספינה או לשכור בהם מלחים, ואני אוסיף לך בשכירות, הרי זה אסור.

(ט) בגוף הספינה - פירוש והוה כמשכיר לו ספינות משובחות בסך יותר משאר ספינות שאינם כל כך חשובות (ט"ז וש"ך), ועי' לעיל (סי' קסב ס"ד) (ש"ך).

(ו) מותר להרבות בשכר הקרקע (לשון הרמב"ם פ"ז מה"מ דין ח'). כיצד, השכיר לו את החצר וא"ל קודם שהחזיק בו: אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא לך בעשרה סלעים בכל שנה, ואם תתן שכר חדש בחדש הרי הוא בסלע בכל חדש, הרי זה מותר. וכיוצא בזה בשכר האדם גם כן מותר. הגה: אבל אם כבר החזיק לו שכר לו צ"י סלעים לשנה, אסור לומר לו: תתן כל חדש סלע א' ואני אחזיק לך המעות. וכל שכן אם כבר נתחייב לו השכירות ונותן לו דבר בהמתנת המעות לאסור. מותר להרבות בגדונית חתנים, כגון שנדר נדוניה לבתו והתנה עם חתנו שכל שנה שנייה לו הנדוניה אללו יתן לו כך וכך שכר, מותר, שאין זה אלא כמוסיף לו נדוניה. ודווקא כשהתנו כן קודם הנשואין אבל לא אח"כ, דהוי אגר נטר. ועיין לקמן סימן קע"ז.

(י) מותר להרבות בשכר הקרקע - הטעם דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף נמצא מה שפוחת לו השתא אוזלי קא מוזיל גביה. אמנם י"א דאין היתר רק אם נכנס תיכף לתוך קרקע דאל"ה הוה אגר נטר וי"א שכן מותר אפילו שלא נכנס מיד (ט"ז), ועיקר כצד הב' (נקה"כ), והאי דא"ל אם מעכשיו תתן לי הרי לך ב"י סלעים אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירות ומוגיר לו בפחות משויה (ש"ך).

(יא) אבל אם כבר כו' - כלומר שהחזיק ונתחייב לתת לו מעכשיו השכירות י' סלעים לשנה אסור לומר "תן כל חודש סלע", וכ"ש אם כבר נתחייב לו השכירות, דהיינו שהגיע הזמן פרעון של סוף השנה וממתין לו ונותן לו דבר בהמתנת המעות אסור ומבואר כאן דאין חילוק בין מעות שכירות למעות הלואה לעולם כל אגר נטר ליה אסור (ש"ך).

(יב) וכ"ש אם כבר נתחייב כו' - וזה רבית קצוצה (ט"ז), וי"א שזה ספק כיון דלא בא על ידי הלואה (נקה"כ), וי"א דכל דברי הט"ז הם רק למ"ד (סי' קסו ס"ב) דאפילו לאחר מתן מעות הוי רבית קצוצה (ח"ד).

(יג) מותר להרבות בגדונית חתנים כו' - הטעם משום דהוי כמוסיף לו נדוניה כמ"ש אח"כ וה"ה בכל מה שאדם מתחייב עתה לחבירו מתנה, שאם לא יפרע מכאן עד יום פלוני שיהא מוסיף על כל ליטרא ד' פשיטים בחודש ומ"ש כאן שצריך שיהיה התנאי קודם הנישואין היינו בפעם הראשון שמתקשר עצמו נגד חתנו ליתן לו נדוניה דהיינו בשעת

:Commented [YL73]

"ז סק"ד לומד הרמ"א הוה כמו הרמ"א בסעיף ד' האם יש להדגיש את זה או שזה פשוט.

:Commented [YL74]

ליטול שכרה ואם נשברה שמין לו כו' - ומותר לקצוב דמיו של הספינה בשעת השכירות אם ישבר, ואין בזה איסור של הלואה, אבל אם יזול, משלמים כפי המחיר כפי הדמים ששוה בשעת השבירה, כדעת הרמ"א בסעיף ד' (ט"ז). - לא הבאתי שזה בא לפרש את דברי הטור

הלכות רבית

כתיבת התנאים לחתן כיון דעד אותו פעם אין שום חיוב עליו ואי בעי לא יהיב ליה מידי הוה גם הרבית בכלל המתנה ההיא אבל אם בתנאים לא נכתב רק חיוב הנדן ובשעת החתונה שמסלק הנדוניה כותב לו שיתן לו רווחים אין מועיל היתר זה הואיל ובפעם ההיא יש חיוב עליו לתת לו סך הנדן ואי לא יהיב ליה חייב ליתן קנס הנכתב בתנאים ממילא הוה כחוב דעלמא וצריך לעשות היתר על הרווחים ואם נתפשרו כן אחר החופה הוה רבית גמור שהרי אחר החופה מיד נעשה עליו כמלוה וגם קודם החופה טוב לעשות הכל קרן ויכתוב שאבי הכלה חייב ליתן להחתן כך בשנה הראשונה וכך בשנה השניה (ט"ז), מי שמת וצוה לתת לבנו מאתים זהובים וכל נכסיו נתן במתנה לאשתו ואח"כ עשתה האשה שידוך עם בנה ונתחייבת בתנאים לתת לבנה עם אשתו דירה הואיל שמניח בידה ב' מאות שיש לו מעזבון אביו כל ימי חייה ואח"כ מתה האשה ובנה בא לגבות חובו ויש עוד בעלי חוב אחרים והקרקעות אין מספיקים די תשלומי כל החובות אין מנכין להבן שכירות הבית שדר בו דאין זה דומה לנדוניה חתנים כיון שכבר היתה האם חייבת לבנה חוב זה ע"פ צוואת אביו וזה רבית קצוצה (כדברי הש"ך סי' קס"ח?) ומ"מ אם כבר גבה הבן את חובו פשיטא דאינו יוצא בדיינים ואפילו אם לא גבה לא מנכין ליה כיון שדן זה הוא בין בע"ח זה לשאר בע"ח, ואם לא היה כאן שאר בע"ח רק היה להבן טענה עם שאר היורשים בזה יש חילוק אם כבר גבה אינו יוצא בדיינים ואפשר דאפילו שום חיוב אין כאן על הבן להחזיר (עמ"ש לעיל סי' קס"א סק"ו?) אבל אם לא גבה עדיין את חובו מנכין ליה (פ"ת).

(יד) סימן קע"ז - סעיף ט"ו (ש"ך).

(ז) אסור לומר לאדם: עשה עמי מלאכה היום ששוה דינר ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה ששוה שתיים. #NO MB#

(ח) השוכר את הפועל בימות החורף לעשות עמו בימות הקיץ בדינר ליום, ומקדים לו שכרו מעתה, ושכרו שוה בימות הקיץ סלע ליום, אסור. אבל אם אמר לו: עשה עמי מלאכה מהיום ועד זמן פלוני בדינר ביום, מותר, דכיון שמתחיל לעשות עמו מעתה אינו נראה כנוטל שכר מעותיו שמקדים לו¹⁰⁸.

[Commented [YL75]:

"ד סק"ו לא נוגע לספר

זו

סימן קעז - שלא לקבל צאן ברזל מישראל, וכמה דיני משא ומתן האסורים משום רבית, ובו מ' סעיפים.

(א) אין מקבלים צאן ברזל מישראל, דהיינו שמקבל ממנו מאה צאן ויהיו הגנות והולדות והחלב לאמצע, לשליש או לרביע עד שנה או עד שנתים כמו שהתנו ביניהם, ואם מתו הצאן הרי המקבל משלם דמיהם, הרי זה אסור, שהרי בעל הצאן קרוב לריוח ורחוק להפסד. לפיכך אם קבל עליו בעל הצאן שאם הוקרו או הוזלו או נטרפו הרי הן ברשותו, הרי זה מותר. וכן כל כיוצא בזה. וכן הדין במקבל עליו סחורה בענין זה. הגנה: וכל זה לא מיידי אלא כשיש למקבל ריוח, אבל אם אין לו ריוח כלל צמח שמקבל, אין כאן הלואה כלל ואפילו קצב עליו כל האחריות, שרי, דהא מותר לש"ח לקבל עליו להיות כשואל.

(א) צאן ברזל - וה"ה סחורה אחרת מפני שרוב המקבלי' היו נוהגים כן בצאן נקרא צאן ברזל (ט"ז), וי"א היינו שפוסק דמים על הצאן וגם פסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה דבר קצוב בין יהיה שם שבח בין לא יהיה דחשבינן ליה כאלו יצאה מרשות בעלים והוי רבית קצוצה (ש"ך).

(ב) ה"ז אסור - והוי אבק רבית ואפי' יהיב ליה שיעור פלגא קרנא בתורת רבית מחשבינן ליה כקרנא ולא משלם אלא פלגא אחרינא וקרעיןן לשטרא ולא אמרינן בזה סלוקי בלא זוזי אפוקי הוא דלא אמרינן הכי אלא במשכנתא (עי' לעיל סי' קעב ס"?) (ש"ך).

(ג) אסור - ולא מהני כשנותן לו שכרו כפועל בטל כדלקמן סעיף ב' דהכא כוליה מלוה היא (ש"ך).

(ד) קרוב לריוח כו' - עמ"ש בסעיף ד' (ט"ז).

¹⁰⁸ אם כן אמאי אסור בסימן קע"ו [סעיף ח] להקדים שכר לפועל ולהוזיל בשכירותו, ובפירות מותר להקדים מעות ולקנות בזול כשיש לו כמבואר בסימן קע"ג [סעיף ז]. ואפשר דשאני התם דלא שייך קנין בפועל קודם התחלת מלאכה כמבואר בחו"מ סימן של"ג [סעיף א] (ח"ד (קסב סק"א).

הלכות רבית

(ה) או הוזלו או נטרפו - ואם אחריות אונסין וגניבה ואבידה על הנותן, אף שאחריות זולא על המקבל, מותר. ואם רק מקצת אחריות על הנותן כגון אונסין לבד או גניבה ואבידה לבד, הוי אבק רבית ואפילו קיצץ השכר בין יהיה ריוח או לא יהיה, דהא אפילו בשוכר מעות להוציאן דודאי אחריות דזולא על השוכר אפילו הכי אם כל האחריות על המשכיר יש מתירין ובמקצת אחריות הוי אבק רבית כמבואר ברמ"א לעיל (סי' קעו ס"א) ואם אחריות זולא על הנותן ואחריות אונסין על המקבל אסור מדרבנן כמו בשוכר מעות להתלמד (עי' רמ"א לעיל סי' קעו ס"א), והכא נמי ליכא פחת מחמת מלאכה (עי' ש"ך שם סק"ה?), ובדבר דאיכא כחש מחמת מלאכה מותר. ואם אחריות אונסא וזולא על הנותן רק אחריות גניבה ואבידה על המקבל, מותר כדין שוכר (ח"ד).

(ו) אין כאן הלואה כלל - אלא שליחותיה דבעל הסחורה קא עביד (ש"ך).
(ב) הנותן מעות לחבירו בתורת עיסקא, דהיינו שחצי האחריות על הנותן וחצי על המקבל, אסור. שכל עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון, ונמצא שטורח בחלק הפקדון בשביל חלק המלוה. לפיכך צריך לו ליתן שכר טרחו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה. ואם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה, אינו צריך להעלות לו שכר של כל יום אלא אפילו העלה לו דינר בכל ימי השותפות, דיו, ואם פחתו או הותירו יהיה לאמצע בשוה. וכן אם א"ל: כל הריוח יהיה לך שלישי או עשיריתו בשכרך, הואיל ויש לו עסק אחר הרי זה מותר, ואם הפסידו יפסיד מחצה. ואם היה המתעסק אריסו והיה לו עסק אחר, אינו צריך להעלות לו שכר אחר כלל שהאריס משועבד הוא לבעל השדה. הגה: ונריך להיות כל אחריות פלגא הפקדון על הנותן אפילו אחריות לדונסין, ודלכא כיש מקילין ומתירין במקצת אחריות.

(ז) כפועל בטל כו' - י"א דפי' כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה, היינו שאם עשה תחילה מלאכה כבדה ומרויח הרבה וזאת היא קלה אומדים כמה יניח משכרו לעשות מלאכה זו שזהו יותר ממה שנותנין לעשות כי אין אדם מניח מרויח גדול כי אם מעט אף על פי שבא לו בטורח יותר וי"א כפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי וי"א לא כל שכרו אלא רואין אדם שבטל ואין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח ולהתעסק בזה העסק ואפילו היה לו מלאכה שנותנין לו שכר טוב ומתבטל ממנה אין אומרים כמה היה זה רוצה ליקח ולהיבטל ממלאכתו ולהתעסק בזה העסק שלא היה לוקח אלא הרבה אלא אומדים באדם בטל (ט"ז), לא כל שכרו אלא רואין אדם שבטל ואין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח להתעסק בזה העסק ואפי' אם היה לו מלאכה שנותנין עליה שכר טוב ומתבטל ממנה אין אומדים כמה זה היה רוצה ליקח ליבטל ממלאכתו ולהתעסק בזה העסק שלא היה לוקח אלא הרבה אלא אומדין באדם בטל וי"א דאומדים כמה רוצה ליטול פועל א' כדי ליבטל ממלאכתו לגמרי ובין שנותנים לו מלאכה קלה או כבדה שיעורו שוה ויש מפרשים שאם היה עושה מתחלה מלאכה כבדה ומרויח בה הרבה וזו היא קלה אומדים כמה יניח משכרו לעשות מלאכה זו, ויש מפרשים שמשערין לו במלאכתו הראשונה כמו שהוא מרויח בשעת הבטלה כגון שהוא חייט ודרכו לתפור בגד בסלע בפרוס הרגל שהמלאכה מרובה ובשאר ימים תופרו בפחות מסלע שאינו מוצא להשתכר בה כ"כ וכן הוא נוטל עכשיו בשכרו (ש"ך).

(ח) עסק אחר כל שהוא - משמע דאפי' העסק אחר אינו ממין זה העסק שרי כל שאינו מבטל מעסקיו מפני מעותיו של זה (ש"ך).

(ט) כל שהוא כו' - אפי' דינר לאלף (ש"ך).

(י) כל הריוח יהיה שלך שלישיתו כו' - פי' הריוח נחלק בשוה אלא שבשכר טרחך אני נותן שלישי מכל הריוח מותרות (ט"ז).

(יא) שלישי כו' - היינו המחבר סעיף ד' אבל להפוסקים שהבאתי לקמן (&) דאם לוקח המקבל שני שלישי הריוח אפי' משלם לו חצי ההפסד מותר אם כן אפי' אין לו עסק אחר שרי (ש"ך).

(יב) הואיל ויש לו עסק אחר - הא אם אין לו עסק אחר אסור כיון שאין מגיע לו שיעור שאמרו חכמים תרי תילתי באגרא ופלגא בהפסד ומיירי שלא התנו בתחילת השותפות שום תנאי אלא כשבאו לעשות חשבון א"ל אם יש ריוח שלישיתו או עשיריתו יהיה בשכרך. וי"א דאם כבר עשה העיסקא ובשעת חלוקה תובע שכר טירחא צריך ליתן לו כפועל בטל דלעיל וכן אם כבר קבלה אף על פי שעדיין לא התעסק בה אבל אם הוא קודם שמקבל העיסקא ממנו יכול להתנות עמו כפי מה שירצה אפי' בדינר אחד וא"צ לזה תקנת חכמים

:Commented [YL76]

סר? וכן בנקה"כ. ולא
הבאתי את הח"ד שזה
נראה לי לומדות ולא
הלכות

:Commented [YL77]
אד חלש

דכיון שיש היכר שנוטל חלק בשבח יותר מן הפסד ואדעתא דהכי נחית אבל בשני חלוקות הראשונות?? שזכרנו בזה לא מועיל דבר קצוב כיון דכבר קבל העסק וכל שכן אם כבר עשאו דבדין הנזכר במשנה הוי כפועל בטל אלא שחכמי התלמוד עשו לזה תקנה (ט"ז) הריח ובהפסד לא ישלם רק שליש כדלקמן סעיף ד' דכיון שלא פסק עמו תחלה או שהמקבל אינו מתרצה לכך הלכך כשאין לו עסק אחר סגי בדינר אבל אם מתרצה מתחלה ליקח בעד שכר טרחו אפי' דינר או מותר שליש או עשירית (כלומר מה שיהיה ריוח יותר מחלק שליש או עשירית יהיה שלך) (ש"ך), כשנתן לו עיסקא בסתם ולא פירש למחצית שכר והפסד, תקנת חכמים הוא בסתם עיסקא כשלא פירש למחצית שכר שיטול המקבל חלק בריוח יותר מהפסד דהיינו תרי תילתי, ולא דווקא תרי תילתי דהוא הדין אפילו דינר יותר (ח"ד).

(יג) וצריך להיות כל האחריות כו' - אף על פי שנתן עיסקא לחבירו על תנאי שיטול המתעסק ג' חלקים מן הריוח ובעל המעות רביעית מ"מ הוי חצי מלוה וחצי פקדון ומה שהמתעסק נוטל יותר בריוח הוי שכר טירחא (ט"ז), היינו בעיסקא (דשייך ביה יוקרא וזולא וגם עומד בעין) וכ"ש בנותן לו מעות למחצית שכר וצריך לקבל כל האחריות של פלגא הפקדון ומ"ש שיהא אחריות האונסין על שניהם בשוה היינו כל העסק קאמר והיש מקילים ס"ל דסגי כשהנותן מקבל עליו אחריות הזול אף על פי שאחריות האונסים על המקבל (ש"ך).

(יד) אפילו אחריות דאונסין - ול"ד לדלעיל (סי' קעג סי"ג) דמותר לקבל עליו אחריות החמוץ דהתם מכר הוא (ש"ך).

(ג) במה דברים אמורים, כשלא פסק עמו בתחלת העסק אלא נתן לו למחצית שכר, אבל אם פסק עמו בתחלת העסק שכר טרחו בדבר ידוע, ואפילו בדינר, מותר. הגה: וכל זה כשאחד נותן המעות, אבל אם כל אחד נותן מעות אפי' אחד מתעסק לבד, אין כאן עיסקא אלא הוי כשותפות בעלמא.

(טו) בד"א - דכשאין לו עסק אחר צריך ליתן לו כפועל בטל (ש"ך).
(טז) הוי כשותפות בעלמא - וחולקים הריוח והפסד באיזה ענין שירצו ואין חוששין משום רבית (ש"ך), עיין ש"ך וכל דבריו דוקא לענין שאין צריך ליתן לו שכר טירחא כיון דעוסק בשביל מעות שלו וגם דמי לשותפות, אבל אסור להמקבל לקבל על עצמו חלק בהפסד יותר ממה שנוטל בריוח, דבהסך שהוא מקבל אחריות אונסא וזולא נעשה מלוה כנ"ל (סי' קעו ס"א ברמ"א) ועי' ט"ז סק"ט? (ח"ד).

(ד) הנותן מעות לחבירו סתם להתעסק בהם, ולא פסק עמו בתחלת העסק דבר לשכר טרחו, וכשבאו לחשבון לא רצה ליתן לו שכר כל יום ויום מימי השותפות, ואם היה לו עסק (אחר) לא רצה ליתן לו דינר לכל ימי השותפות, יהיה שכר המתעסק בחצי הפקדון שליש ריוח הפקדון, שהוא שתות ריוח כל המעות, לפיכך אם הרויחו יטול המתעסק ב' שלישי הריוח, חצי הריוח של חצי המעות שהם מלוה, ושתות הריוח בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל ב' שלישי הריוח, ויטול בעל המעות שליש הריוח. ואם פחתו, יפסיד המתעסק שליש הפחת, שהרי הוא חייב בחצי הפחת מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון, ונמצא שנשאר עליו מהפחת שלישי ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת.

(יז) וכשבאו לחשבון לא רצה ליתן לו כו' - אבל אם כבר נתן לו המקבל לנותן קרן וריוח שלו ולא נתן לו שכר טירחא כלל אין לו עליו שום תביעה ודבר זה אבק רבית הוא ואפילו צאן ברזל דסעיף א' לא הוה אלא קרוב לשכר ורחוק מהפסד ואבק רבית אין מוציאין בדיינים אבל כל זמן שלא נתן לו עדיין הקרן שלו יכול לעכב לעצמו מן הקרן כדי שכר טרחו עי' רמ"א (סי' קסו ס"ג). אמנם אם כבר נתן לו הקרן והריוח ולא תבע שכר טירחא ואח"כ תבע ממנו והמקבל נשאר לו חייב מצד אחר איזה חוב ורצה לנכות שכר טרחו אין יכול לנכות כיון שבשעת פרעון הקרן לא ביקש כלום והוה מחילה גמורה ועיין סעיף כ"א סק"י? (ט"ז), כלומר שהנותן יש לו הברירה או ליתן לו שכרו כפועל בטל, ואם אינו רוצה נותן לו תרי תילתי באגר אף שהוא פחות, כתקנת חכמים, אף שכבר ידוע שיעור הריוח. אמנם זהו לדעת המחבר שסובר דתרי תילתי באגר ותילתי בהפסד הוא דוקא, אבל לדעת הי"א שהובא הביאו הט"ז סק"ה? דאפילו בדבר מועט ריוח יותר סגי, צריך להתנות קודם שידוע שיעור הריוח, אבל אחר שנודע שיעור הריוח אינו יכול להתנות כך ולומר טול דבר

:Commented [YL78]
תבתי מעושה עיסקא
באיסור

הלכות רבית

מועט, כדמוכח כנ"ל סק"ג? עוד עיין ט"ז סק"ז? עד והוי מחילה גמורה? ולצאת ידי שמים חייב להחזיר, דהא כל אבק רבית מחילה גמורה היא דהא בתורת מתנה יהיב ליה, ואפילו הכי חייב לצאת ידי שמים כמבואר לעיל (סי' קסא ס"ב) (ח"ד).

(יח) ואם פחתו יפסיד המתעסק שליש כו' - ויש חולקים וס"ל דהמקבל נוטל ב' חלקים ריוח ומקבל חצי ההפסד ותימה על הרמ"א שלא הביאם (ש"ך).

(יט) שהרי הוא חייב בחצי הפחת - פי' מדינא חייב בחצי הפחת בשביל מלוה שלו אלא שמנכ' לו שתות מן ההפסד בחצי של פקדון בשכר שהוא מטריח בעסק חציה של פקדון וע"כ נשאר עליו מן הפחת שלישו משמע כאן דבעסק א' יש למקבל שנים למעליותא אבל י"א שיהיה לו מעלה או בריוח או בהפסד (ט"ז).

(ה) כשהוא נוטל שכר על חלק הפקדון שבדיו הרי הוא כשומר שכר. מותר ליתן עיסקא למחצית שכר ולהתנות שלא להתעסק אלא בדבר פלוני, ואם ישנה שיהיה כל האחריות על המקבל, וכן כל תנאי שירצה, כגון שיתנה שלא ישמור הכספים אלא תחת הקרקע, ואם שינה והפסיד כל ההפסד למקבל, ואם הרויח הוא לאמצע, אף על פי שעתה הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד לא חשיב רבית, כיון שאם לא שינה היה קרוב לשכר ולהפסד. הגדה: ומותר למקבל לשנות לכתחלה, ולא אמרינן דהוי כגזלן כד. מיהו אם שינה ואמר: לעצמי אני עושה ולא בתורת עיסקא, הוי כגזלן ומה שעשה עשה לעצמו. ולכן יתנה הגותן תחלה שאם יטול לפעמים קצת מן העסק לזרכו שלא יהא מקרי שולח יד בפקדון כד, דלא הוי כגזלן וכל הריח שלו והמעוה מלוה עליו ואסור ליטול אח"כ רבית. ואם נהגו שלא להקפיד בכך מסתמא, כאלו התנו דמי וכמ"ש לעיל סימן קס"ח. ועיין לקמן סוף סי' זה מדין זה.

(כ) כשהוא כו' - אם הלוח ראובן לשמעון מעות לזמן קצוב ואחר הזמן אמר המלוה ללוה יהיו בידך למחצית שכר המתעסק חייב באונסין כמו שהיה חייב מתחלה וע"ל (סקל"ח?) (ש"ך), עיין ש"ך, וכל זה דוקא אם אמר כן על העסקים שכבר הן תחת ידי המקבל, והוא מטעם דמלוה לא קנה. ואם קנו בקנין סודר על זה מהמקבל על העסקים שתחת ידו, מהני. אבל אם אמר לו "לך קנה בעד המעות שאתה חייב לי סחורה פלונית או סתם סחורה ויהיה למחצית שכר", והלך וקנה, נעשה עיסקא בידו, דאפילו אם צוה לקנות לו במעותיו של עצמו למחצית שכר זכה בו מטעם שליחות דהמוכר זיכה לשניהם, וגם הלוקח בשעת קנייתו זכה בקנייתו לשניהם, ועי' נתה"מ (חור"מ סי' קעו סק"א?) ¹⁰⁹ (ח"ד).

(כא) כשומר שכר - ואף על גב שלא נתן לו שכר רק בשביל שמתעסק בחלקו מ"מ בההיא הנאה שהמציא לו כסף לעשות בו עסק נחשב כאילו נוטל שכר על שמירתו. ואם העיסקא היה באופן שע"י שעוסק בחלק הפקדון יש לו ריוח בחלק המלוה שלו, כי יכול לקנות סחורה טובה מה שלא יוכל לקנות בחלק המלוה שלו לבד, או שצריך להוליך סחורה של העיסקא למקום רחוק ואילו לא היה מוליך אלא חלק מלוה שלו, הוי ההוצאות קשים עליו ועל כן הוא צריך להוליך גם חלק הפקדון שתתמעט ההוצאה על חלקו, בזה א"צ ליתן לו שכר טירחא, כי זה יותר טוב (ט"ז), עיין בח"מ בהלכות פקדון וש"ש ??? (ש"ך), עי' ט"ז, וכונתו דאף על גב דהשכר הוא רק שכר התעסקות, מכל מקום הוי שומר שכר כמו כל שליח בשכר וכמו שוכר דהוי כשומר שכר משום הנאת מלאכה, אבל כל זה דוקא

כשנותן לו שוה פרוטה, אבל אם קצץ בתחלת העסק בפחות משוה פרוטה, וכן כשיש לו הנאה כעין מה שכתב הט"ז, שמין אם אותה הנאה הוא שוה פרוטה, אבל מה שכתב הט"ז דבעסק שיש להמקבל הנאה במה שהעסק מרובה אין צריך ליתן שכר טרחו, אינו נכון (ח"ד), עי' ט"ז וכן כתב הרמ"א (חור"מ סי' קכ"ט? וסי' קעו ס"ט?) (פ"ת).

(כב) שיהיה כל האחריות כו' - דוקא הכא דהוה מדרבנן שרי בכה"ג אבל לא ברבית דאורייתא כנ"ל (סקי"ז?) (ש"ך).

(כג) אם שינה - עיין לקמן (ס"מ סקכ"ח?) (ח"ד).

(כד) ולא אמרינן דהוה כגזלן כו' - מאחר שאינו מכויין לגזול רק להנאת חבירו שירויח הרבה (ט"ז).

(כה) מיהו אם שינה ואמר לעצמי כו' - דוקא אם בשעת השינוי אומר כן, אבל אם לא אמר כלום בשעת השינוי ואח"כ אומר "לעצמי שנית" אינו נאמן, דמוקמינן ליה בחזקת כשרות עד עכשיו והשתא הוא דאתרעי (ט"ז), עי' ט"ז וקשה, וכי אין אדם נאמן על עצמו לחוב לעצמו (נקה"כ).

:Commented [O79]

:Commented [O80]

כן באותן עיסקות שמפשר עצמו ליתן כך וכך למאה והמותר יהיה למקבל, הוי כאומר מותר שלישי בשכר דמותר כמו שכתב הש"ך ס"ק ט' ע"ש. אמנם צריך לומר לו שיהיה זה בשכר טרחו - לא הבאתי

(ו) נתן מעות לעיסקא למחצית שכר וקצץ בדבר ידוע, אפילו אם כל האחריות על הנותן, אסור. הגה: וי"א דאס מקבל עליו כל האחריות, מותר. בכל רבית דרבנן, כגון נותן בעיסקא או נשאר רבית דרבנן, אבל רבית קלוה לא מהני אם המלוה מקבל עליו כל האחריות, אבל אם לא מקבל עליו כל האחריות, רק קלתו, אפילו דרבנן אסור. ויש להקל ברבית דרבנן כסדרא זאת.

(כו) וקצץ בדבר ידוע כו' – פי' דאסור למקבל העיסקא לומר לנותן העיסקא למחצית שכר שקונה ממנו חלק בריוח שהוא על ספק עדיין מה יהיה, והוא יכניס עצמו בספק ויתן לו דבר קצוב עבור זה, ודבר זה היה ראוי להתיר כאן שאין שום רבית כאן, רק שקונה ממנו דבר שהוא ספק והוא כאינש דעלמא שקונה דבר כזה. ומכ"ש אם מקבל הנותן עליו אחריות דמסתלק שם לזה מן המקבל, אפ"ה אסור דמיחזי כרבית, אבל איפכא שהנותן קונה הספק מן המקבל בדבר קצוב מותר, אבל אם נותן איזה סך בעיסקא לחבירו שיעסוק וירויח ואם ירויח יתן דבר קצוב לנותן ואם לא ירויח לא יתן כלום, אין בזה איסור (ט"ז).

(כז) כל האחריות כו' – ויש מתירין (עי' סק"?) כשמקבל עליו אחריות דאונסין וגניבה ואבידה והם מפרשים כל אחריות דהכא היינו אפי' בחצי דמלוה אבל מ"מ גניבה ואבידה לא קיבל עליו (ש"ך).

(כח) כל האחריות כו' – כלומר בין דאונסין בין דגניבה ואבידה (ש"ך).

(כט) בכל רבית דרבנן כגון בעיסקא – פי' שנתן לו בעיסקא ומתנה עמו שיתן לו דבר קצוב בין ירויח או לא ירויח ומכניס עצמו בספק, כיון שכל האחריות על הנותן מותר, אבל ברבית קצוצה, פירוש שאין שם עיסקא רק הלואה מאה במאתים, לא מהני קבלת האחריות דזהו אסור מדרבנן דאיתי לאחלופי ברבית גמור דאורייתא, דהיינו בלא קבלת אחריות (ט"ז), במקורם של דברים איתא דאפי' ברבית דאורייתא מותר כשמקבל עליו כל האחריות. ויש תקנה לעשות שהמלוה יהא בטוח על הקרן, דהיינו שהמלוה יקבל עליו שלא יהא נאמן אפי' על פי עדים שלא הזיקן בידים אם לא ע"י הרב והש"ץ וכה"ג אנשים יושבי אהלים, וכן מותר להתנות עמו שלא ילוה רק על משכנות כסף וזהב ויטמינם בקרקע ואם ישנה יהא אחריות על המקבל, ואף על גב דהכל יודעים שאין כלל ברעת הנותן שיתקיימו התנאים כו', וה"ה הכא. אמנם אין ראיה מזה רק להתיר רבית דרבנן כגון עיסקא דמחצית שכר, דאפי' אם היה המקבל מקבל עליו בהדיא בלא שום תנאי האחריות, לא היה אלא איסור דרבנן, הואיל ואינו קוצץ עמו כלום, אלא שאם יהיה ריוח יפול לאמצע אבל היכא דקוצץ עמו להדיא, ואם לא היו התנאים ביניהם היה רבית דאורייתא אין התיר לחפש צדדים ותנאים כדי להתיר מה שאסרה תורה, ועי' לעיל (סי' קעה ס"?) דאע"ג דהמלוה מקבל עליו אחריות אסור, אמנם שם מדובר שקבל עליו אחריות דאונסים ולא דגניבה ואבידה והיינו מקצת אחריות (וע"ל סי' קס"ז ?) (ש"ך).

(ל) ברבית קצוצה לא מהני – עיין ש"ך (סק"כ?) דאף ברבית קצוצה מהני בקבלת כל אחריות וכו', וקשה על הרמ"א (לעיל סי' קעו ס"א) שמביא דעת ה"ש מתירין בלי חולק, וכאן פסק לאיסור. ויש לחלק, דבקביל כל האחריות מותר, ובמקצת אחריות דהיינו דאונסין בלא גניבה ואבידה אסור, וכל זה דוקא כשגוף החפץ הוא של הנותן לקדש בו את האשה ולקנות בו קרקעות, משום הכי לא נכנס לרשות המקבל למיהוי כהלואה עד דקביל אונסא וזולא, אבל כשהוא ברשות המקבל לקנות בו עבדים וקרקעות ולקדש את האשה כגון שקיבלם בהלואה ויש לו רשות להוציאן, אפילו קביל הנותן אונסא וזולא ברשותא דמקבל קאי לענין רבית קצוצה, ועי' לעיל (סי' קעג ס"ח) (ח"ד).

(לא) רק קצתו – כלומר דאונסים לבד או דגניבה ואבידה לבד (ש"ך).

(ז) הנותן מעות לחבירו למחצית שכר שנתיים ושלש, ושוב נמלכו ועשו קצבה ביניהם לתת לו כך לשנה, אם הלואה הוציא המעות ביציאותיו ונתן ריוח, הוי רבית. אבל אם היה מתעסק והולך ופרע מריוח שהרויחו הנכסים, כיון דמעיכרא לאו בתורת איסורא אתא לידיה, אם חצי ריוח שהרויחו המעות עלה למה שנתן לו, מותר.

(לב) ועשו קצבה ביניהם – פי' שיהיה הכל מלוה ולא עיסקא והיה רבית קצוצה לקצת דעות (עי' לעיל סי' קסו ס"ב), אפ"ה מותר לקחת הקצבה אם מגיע כך על חצי הריוח כיון שמתחלה בא לידו בהיתר והוא מתעסק והולך עד השתא באותן המעות ולא הוציאם לצרכו. וכן מי שעושה עם חבירו עיסקא בהיתר עד זמן פלוני ואחר אותו הזמן נשאר המעות בידו כבראשונה בלי עשיית היתר מחדש שאין המקבל יכול לומר "איני נותן לך ריוח אחר הזמן הנ"ל" כיון דמתחילה בא לידו המעות בהיתר נמשך גם אחר הזמן עי' לקמן (סכ"ג סק"?) (ט"ז), עי' ט"ז וקשים דבריו דא"כ הוי רבית קצוצה לכל הדעות, דלא דמי כלל לסימן קס"ו, דכאן הוי כשעת מתן מעות, דהאי עיסקא פלגא פקדון ודמי למאן

[081] Commented: ו

כן הוא מעשה בכל יום בכל הקהלות שעושים ממרנות וכותבין עליהם שהוא שטר עיסקא בסך פלוני קרן וריוח על צד היתר סך פלוני ואין פקפוק ונדנוד איסור נשמע על זה רק שאחריות ההפסד צריך שיהיה על שניהם: – נצרך?

[082] Commented: ד

יבור המתחיל משונה?

הלכות רבית

דאית ליה פקדון גבי חבריה ומלוה אותו ברבית, דרבית קצוצה היא. אלא צ"ל דהכא מיירי שאחריות מחצי הפקדון הוא על הנותן רק שקיצב עמו השכר אף אם לא יהיה ריוח, ואז חצי האחריות על המלוה, וכן כתב הש"ך (סק"ב?) ולכן חייב ליתן אם עולה סך הקצבה כסך החצי ריוח, דהא לא פטרו מתנאי הראשון רק אדרבה חייב עצמו בחיוב יותר מתנאו הראשון ליתן אפילו לא יהיה ריוח, והאי תנאה דאתני באיסורא בטל ונשאר תנאי הראשון קיים. ומכל מקום אם עולה החצי ריוח יותר מהסך שקצב עמו פטור מליתן יותר, דהא מחל לו המותר (ח"ד), וי"א שאין המקבל חייב ליתן לו אלא אם רוצה ליתן אין בו איסור רבית וא"כ הוי ספיקא דדינא ואין מוציאין מהלוה ואם תפס המלוה לא מפקינן מיניה. ויש להודיע להסופרים שיפרשו בשט"ח בדיעת הלוה שגם אם יעבור זמן פרעון יהיה מחוייב ליתן לו ע"ש (פ"ח).

(לג) הוי רבית - אף על פי שחצי האחריות על המלוה, אסור משום רבית קצוצה, אם הוציא המעות ביציאותיו אף על פי שבאו לידו מתחלה בהיתר (ש"ך).

(לד) אם חצי הריוח שהריוחו כו' - דנותנין למקבל על נאמנות שלו אם דומה לו שעלה כ"כ ואין משביעין אותו על ספק אלא אומרים לו "זכור שעל נאמנות שלך אנן סמכינן" (ט"ז וש"ך), ואפי' טוענו ודאי [על מה שכבר לקח - נקה"כ] המלוה פטור בלא שבועה אם אומר בהיתר לקחתי כדלעיל (סי' קסט סקע"ג?) (ש"ך), ומיהו כשהמלוה טען את הלוה אם רוצה להחרים סתם רשאי (נקה"כ), עיין ש"ך וקשה הרי כל מתעסק בשל חבירו משביעין אותו אפילו בטענת ספק (חור"מ סי' צג ס"ד ברמ"א), ואפשר דכיון שקיצב עמו ונתן לו רשות אף להוציאן ביציאותיו ולא לעסוק בהן לטובת השותפות, לא נקרא מתעסק בשל חבירו כלל (ח"ד).

(ח) הלוה מנה לחבירו לכל הנאתו, אלא שהתנה עמו שיסלק מעל אותו המנה מס המלך, אסור.

(לה) הלוה כו' - ע"ל (סי' קעב ס"ו וסק"?) (ש"ך).

(לו) מס המלך אסור - ע"ל לעיל (סי' קע ס"ו?) מחלוקת בצד א' ברבית אם הוא מן התורה או מדרבנן, ודין זה הוה צד אחד ברבית שמא לא יבקש המלך מס (ט"ז).

(טז) לוח שקבל עליו לזון היתום, וכשבא היתום לתבוע חובו טען לנכות מה שנתן לו ממוזנות, והיתום טוען שלא קבל ממנו, דבר היתום נאמן.

(לז) היתום נאמן. - צ"ע למה יתום שונה (ט"ז). ע"י ש"ך לעיל (סי' קס סק"ל?) דטענינן שום טענה ליתום דבהיתר לקח, והוא הדין לאחר הוה טענינן ליה כן, אבל אחד האומר לחבירו מנה לי בידך מרבית קצוצה והלה אומר לא היו דברים מעולם משביעין אותו אבל לא משביעין ליתום קטן (נקה"כ). וע"ל לעיל (סי' קס סק"ב?) (ח"ד).

(י) א"ל: הילך ר' זון מעכשיו כדי שיפול תחתיו לאומנות המלך שהוא בשי"ן, אסור. אבל אם אמר לו: פרשני מן האומנות, מותר. (ועיין בסיומן קע"ג).

(לח) ועיין בסיומן קע"ג כצ"ל - ששם סעיף ד' מבואר דין זה בטעמו (ט"ז וש"ך), והכלל הוא שכל שהוא חוב ברור וזה מקבלו לפטור אותו בפחות אסור, משא"כ באומנות המלך שאינו אלא אונס כדלעיל סי' קע"ג (ט"ז).

(יט) האומר לחבירו: מנה לי בידך מרבית קצוצה שנבית ממני, והלה אומר: לא היו דברים מעולם, משביעין את הנתבע היסת. (פי' שהסיתו אותו חכמים ליטען להסיתו להודות, כי מדאורייתא אין משביעין אלא שנועת השומרים וע"פ עד אחד ובהודאה מקלת הטענה), ויש חולקין (וע"ל ס"ס קס"ח).

(לט) ויש חולקין - והסברא הראשונה עיקר כמ"ש לעיל (סי' קסט סקע"ד?) (ש"ך).

(יב) המקבל מעות לחצי ריוח וטוען שמלוה ברבית היא, אינו נאמן.

(מ) אינו נאמן - טעם דאין אדם משים עצמו רשע (ט"ז וש"ך), ואפי' במלוה ע"פ אינו נאמן מה"ט וע"ל (סי' קסט סק"צו) (ש"ך), ע"ל לעיל (סי' קסט סק"צו) (ח"ד).

(יג) המלוה מעות לבעל הבית וגם חוזר ההלכ' עם בנו של בעל הבית ובעל הבית נותן לו הוצאה, אסור, אלא אם כן יתן לו הקרן במתנה גמורה שאם ירצה לעכבו יהא רשות בידו (ולעיל סיומן קס"ז בלחיתיו).

(מא) נותן לו הוצאה כו' - אף על גב דהיה נותן ההוצאה בלא"ה אסור כדלעיל (רמ"א סי' קסו ס"ו) (ש"ך).

(מב) במתנה כו' - קמ"ל אף על גב דמחזי כהערמה שודאי לא יעכב בעל הבית מעותיו אפ"ה שרי (ש"ך), עיין מה שכתבתי לעיל (סי' קסו סק"ה?) (ח"ד).

(מג) ולעיל סיומן קס"ו - כצ"ל עיי"ש סעיף ג' (ט"ז).

:Commented [YL83]

כונן? עוד פעם לבדוק
סי' קס

הלכות רבית

(יד) האומר לחבירו: אם לא אפרעך לזמן פלוני הריני חייב לך מעכשיו ולזמן העיכוב כך דינרין (יותר ממה שהלוהו), אסור מפני הערמת רבית. הגה: ויש מתייזבין אס נותן לו מעות ומקבל פירות. ויש להקל בזה וע"ל בסיומן קס"ג אס עבר ועשה ערמה ברכית אי מוליחין מידו. (מד) מעכשיו ולזמן העיכוב – וי"א שזה רבית קצוצה (ח"ד). (מה) ויש מתירין כו' – אין כאן מחלוקת דגם המחבר מודה לזה (ש"ך). (מו) אם נותן לו מעות כו' – וה"ה איפכא שנותן לו פירות ומקבל מעות כדלקמן (סי"ח) (ש"ך).

(מז) המתחייב לפרוע לחתנו לנדוניא לזמן פלוני ואם יעכב מלפרוע יוסיף על סך הנדוניא על כל עשרים דינר מהם ז' פשיטים בכל חרש, מותר, שזה דומה לנותן מתנה לחבירו ואומר לו: אני נותן לך כך וכך לזמן פלוני, ואם לא אתן לך לזמן פלוני עוד אני מוסיף כך וכך, שהוא מותר (וכבר נתבאר לעיל סי' קע"ו).

(מז) סי' קע"ו – סעיף ו' (ש"ך).

(מז) אם חייב עצמו לתת למלוה כך וכך בכל שבוע בעוד שמעכב ממונו, הרי זה רבית גמור. הגה: אף על גב דכתב לו כך דרך קנסא: אס לא אפרע לך לזמן פלוני אתן לך כל שבוע כך וכך, ואף על גב דאס היה פורע לו בזמנו לא הוי כאן רבית כלל, מ"מ הואיל וכתב לו ליתן לו קצבה בכל שבוע ושבו, הוי רבית גמור. (רוכ הפוסקים). וכן עיקר, אף על גב דיש מקילין והתיירו ללוות ברכית בדך זה (הגהות מרדכי פא"נ ב"ס ר"י דארליינס).

(מח) הרי זה רבית גמור – מ"מ פשיטא דלית ביה משום רבית קצוצה ומשום הכי מותר במעות של יתומים להלוות בכה"ג (פ"ת).

(מט) הואיל וכתב לו ליתן לו קצבה כל שבוע כו' – מכאן שבכל התירים שעושין בהלוואה כגון עיסקא וכיוצא בו אסור להזכיר בשטר קצבה בכל שבוע (ט"ז). וי"א דהיכא דיש היתר מותר להזכיר שבוע ושאינו הכא דאין כאן היתר, אבל כשכותב שטר עיסקא כמו בזמנינו מותר להזכיר שבוע וכן המנהג (נקה"כ).

(נ) בכל שבוע ושבוע כו' – ולא דומה לדלעיל (סעיף י"ד) באם אומר אם לא אפרעך נתחייבתי מעכשיו כך דינרין דלא הוי רבית גמור דלא מחזי כרבית כולי האי, וכאן הוא רבית דאורייתא וי"א שאינו אלא רבית דרבנן, ומדברי המחבר נראה שהוא רבית דאורייתא מיהו היכא שלא כתב לו ליתן קצבה בכל שבוע אף על גב שאינו משלם לו אלא לאחר זמן כגון שכתב בשטר שאם לא יפרע לו סוף תשרי ס' דינרין ישלם לו ס"ו סוף חשוון ליכא אלא איסור דרבנן (ש"ך).

(יז) המלוה על המשכון ואמר: אם לא אפרע לזמן פלוני יהיה שלך כל ששנה יותר על החוב, יש מי שאוסר משום הערמת רבית. (ועיין צמ"ח סימן ע"ב וע"ג).

(נא) המלוה כו' – כל זה דוקא בשעת הלואה אסור לעשות כן לכתחלה אבל אם הלוהו כבר על המשכון ועתה אומר אם לא אפרעתיך יהא המשכון מעכשיו שלך מותר (ש"ך).

(נב) יש מי כו' – צ"ע דהיש מתירין לעיל סי"ד משמע דחולקים כיון שאינו נותן לו בסוף מעות ודוחק לומר דכיון שהמשכון היה מתחלה ברשותו גרע טפי, ואולי יש לחלק בין משכון דשדה למטלטלי (ש"ך), וטעם לזה נראה כיון דהיה הברירה בידו כשהגיע הזמן למכור לאחר נגד חובו וליקח לעצמו המותר, וכשמניח אותו למלוה הוי כנותן מתנה מרובה כנ"ל (סי' קס"ו ברמ"א) דאסור, משא"כ בקרקע דאין אונאה לקרקעות לא מיחזי כרבית, ועי' ש"ך (סי' קעג סק"ב?) (ח"ד).

(יח) ²³¹המוכר סחורה לחבירו בס' זהובים שקבל מיד והתנה לתת לו לחצי שנה, ואם יעבור על זה שיתן בעבורה ק' זהובים, וקנו מידו והגיע הזמן ולא נתן, חייב ליתן הק' זהובים. והוא שכשפסק על הסחורה ההיא יצא השער וקנה כפי השער, או היתה לו הסחורה ההיא.

(נג) המוכר סחורה לחבירו כו' – עי' לעיל (סי' קסז סק"?) דאם אמר תחלה לשון הלואה אסור וכן משמע כאן דהתחיל בלשון "המוכר כו'" ומטעם זה מותר, ולא דמי לסעיף י"ד דאסור משום הערמת רבית דהתם הלואה וכאן מכירה (ט"ז).

(נד) ואם יעבור על זה שיתן בעבורה ק' זהובים – מזה שהמחבר לא כתב שיתן באותו זמן, דהיינו לחצי שנה, משמע דלא איכפת לן אם יתן המאה זהובים אחר אותו זמן, והטעם דאותו התוספת שנוטל הוא בתורת קנס, ולא באגר נטר וזה אפילו אם אמר "שאם לא יתן לו הסחורה לחצי שנה יתן בעבורה אחר כלות השנה מהיום ק' זהובים", ואין שייך אגר

:Commented [YL84]

א הבאתי את דברי
הפ"ת סק"ג.

נטר אלא אם היה נותן לו מעותיו קודם אותו הזמן, היה הלוח מרויח שום דבר, ובמה שמאחר הוא נותן טפי, נמצא שבכל יום שמאחר מתרבה ממנו של מלוה, משא"כ כאן דמיד אחר עבור חצי שנה, לא יועיל לו נתינת הסחורה רק חייב במאה זהובים, נמצא דאין חילוק אם נותן לו יום א' אחר החצי שנה אותן המאה זהובים או זמן רב אח"כ ואין כאן שום איסור (ט"ז), וי"א דאם עשו ביניהם שאם לא יתן לו לחצי שנה יתן לו ק' זהובים ככלות השנה והמלוה מחויב להמתין עד כלות השנה בזה הוי רבית גמור [נדצ"ל] התייר גמור – ח"ד] (ש"ך), עי' לעיל (סי' קעד ס"א) באומר "לכשיהיו לי דמים אחזיר לך" אסור שזה איננו מכירה, וא"כ אם אומר לכשיהיו לי דמים אחזיר לך יותר ממה שנתת לי, זה אסור, וא"כ הכא שאין ביד הלוקח לכופו על קיום המקח אפילו אם נתייקר ועמד על מאתיים, כיון שהתנה רק על דמים, הוי ממש כאומר לכשיהיו לי דמים. וצ"ל שכאן מדובר שיכול לכופו על קיום המקח, עי' חו"מ (סי' יב ס"ט) שאם רוצה לשלם הקנס ולא לקיים הפשר, אין בדבריו כלום, אלמא דאין הקנס מבטל הקנין. ועוד אפשר לומר דהכא חזינן דעיקר כוונתו על קיום המקח והתנאי של הקנס הוא רק לקיים המקח שקונס עצמו לחזק דבריו, אבל במכירת משכונות וכדומה דעיקר כוונתו על ביטול המקח וליתן הרבית, דמי "לכשיהיו לי דמים" דגם שם רוצה בביטול המקח (ח"ד).

(נה) וקנו מידו כו' - היינו בענין דלא הוי אסמכתא (עי' חו"מ סי' רז ס"ו) ¹¹⁰ (ש"ך).
(נו) חייב כו' – לכר"ע ולא רק לפי הי"א לעיל (סי' קעה ס"ו), כיון דמוכר לו סחורה כיון דהוא דרך קנס אפילו הערמת רבית ליכא (ש"ך).
(נד) וקנה כפי השער כו' – אבל לא בפחות משווייה (עי' לעיל סי' קעג ס"ז סק"ז/ח?) (ש"ך).

(נח) או היתה לו הסחורה ההיא - פי' אף על פי שמוכר לו בזול מהשער שבשוק, והיינו שיש לו בביתו כל אותה הסחורה שמוכר לו בזול, ולא סגי במקצת ממנה כנ"ל (סי' קעג ס"ו סק"ז?) (ט"ז), כנגד מעותיו ואז יכול למכרה בזול כדלעיל (סי' קעג ס"ו) וסי' קעה ס"ו, ועי' לעיל (סי' קסז סק"א?) (ש"ך).

(יט) אם הפקיד מעות אצל חבריו והנפקד הלווה לעובר כוכבים, הנפקד חייב באונסין ואין למפקד בריוח כלל. ואם הנפקד רוצה לתת דבר מעצמו למפקד, אין בו משום רבית (ועי' צח"מ סימן ל"ב).

(נט) אם כו' - י"א דמי שהלוה לחבירו ואחר כך אמר המלוה למחצית שכר ונאנס חייב הלוה באונסין ואם הרויח הכל שלו ואם נותן מעצמו מותר ליקח דאין זה רבית מאחר שלא התנה מתחלה בכך (ש"ך), היינו שכן התנו בדברים בעלמא אבל אם קנו ממנו או עשו שטר עיסקא משתעבד אפילו אחר הלוואה (פ"ת) ¹¹¹.

(ס) דבר מעצמו - ולא דומה לדברי הרמ"א לעיל (סעיף ה') דאם שלח יד דאסור ליטול רבית, דשם איכא פלגא מלוה אצלו וכשנוטל רבית שכר מלוה שבידו שקיל, משא"כ כאן דליכא שום מלוה גביה דלא נתן בידו לשם מלוה שום דבר. ולא דמי גם כן לעיל (ש"ך סי' קעו סק"א) דאם הוציאן אסור, דשם משום תנאי דאתני מעיקרא נותן משא"כ הכא דלא היה שום תנאי, ועיי' ש"ך סקמ"א? ועיי' מה שכתבתי לעיל סק"ו?, ומה שכתב דאם נותן מעצמו מותר ליקח מאחר שלא הותנה מתחילה, קשים דהא מכל מקום הוי כמו רבית מאוחרת דאסור (סי' קס ס"ד, ס"ו) (ח"ד).

(סא) אין בו משום רבית - כיון דלא נתנו לו בתורת מלוה ולא בתורת מקח ולא שייך לומר קרוב לשכר ורחוק להפסד אלא היכא דהתנה להיות כן (ט"ז וש"ך).

(סב) סימן רצ"ב - סעיף ד' תשלום דינים אלו (ש"ך).
(ב) המתעסק בשל חבירו ונותן לו ריוח כל שנה ולבסוף טוען שלא היה שם ריוח, אינו נאמן, מאחר שנתנו לשם ריוח (ועיי' צח"מ סימן פ"א).

(סג) סימן פ"א - סעיף ל' שם נתבאר חלוקי דין זה (ש"ך).

(כא) אם נותן לחבירו סחורה בתורת עיסקא, אם דרך לשכור כתף להוליכה לשוק לא יאמר לו: כיון שאני נותן לך שכר מרחק אתה תתן שכר הכתף, (אלא שזמן כמה לריך ליתן וואו בכלל הקרן).

(סד) אם נותן לחבירו סחורה בתורת עיסקא - אם היה תחילת העיסקא באיסור, שמכר לו חטים בפחות מן השער כדי שיתן לו מעות וגם לא נתן לו שוכרו כפועל בטל, לא יטול שום

¹¹⁰ לא עשיתי.

¹¹¹ עי' לעיל הערה 38.

הלכות רבית

ריוח אבל אילו היה נותן לו סתם היה נוטל המקבל שכר טירחא באחת מן הדרכים שנוכרו לעיל (סעיף ג' ד') אבל זה שעשה באיסור אילו נתן לו שכרו כפועל בטל היה מתבטל קצת מן האיסור והיה שקיל חצי הריוח שהריוח ממה שהיה בשער שבשוק שבשעה שנתן המעות לכמו שנמכרו וכיון שלא התנו אלא באיסור לא יטול ריוח כלל (ט"ז), פירוש דברי הט"ז, כגון שהיה השער כל מדה שמונה זהובים, ומכר לו כל מדה בעד ששה זהובים כדי שיתן לו החיטין בעיסקא, וזה אסור הוא כיון דפלגא מלוה דהוי ליה כמוכר בזול כדי שילוהו, ואח"כ נתייקר ועמד על עשרה, וגם לא הבטיח לו שכר טירחא, ועבד שני איסורים שמכר בזול מהשער וגם לא הבטיח שכר טירחא, ואלו לא היה רק אחד כגון שהיה מבטיח שכר רק שמכר בזול מהשער היה דינו כמקח שנעשה באיסור שהמקח קיים כשער של היתר כנ"ל (סי' קעה ס"ח) ונשאר על שמונה זהובים, והיה נוטל חלק ריוח בהשני זהובים במה שנתייקר ועמד על עשרה, וכן אם לא הוזיל השער רק שלא הבטיח שכר היה נוטל חלק בריוח והיה נותן לו שכרו כפועל בטל כמבואר לעיל (סעיף ב'), רק מחמת שעשה שניהם שאתני באיסור וגם לא הבטיח ליתן שכר, אינו נוטל כלום (ח"ד).

(סה) אם דרך לשכור כתף כו' - שמין לפי המנהג שלא יהיה שום הפסד להמקבל, שאם היה המנהג שהמקבל מביא הפירות על כתיפו אין ספק שיביאם ולא יתן שכר כתף כו' אלא דאם המנהג שיתן הנותן שכר כתף וכו' או שיפרע שכר הכתף הרי יש הפסד למקבל משאר המקבלים (ט"ז), וכן כל דבר שנותנים אותו בתורת עיסקא שמין אותו כפי המנהג בענין שלא יהא בו שום הפסד למקבל דאל"כ יהיה רבית (ש"ך).

(סו) והוא בכלל הקרן - פי' והמותר על זה הוא הריוח ויחלקו אותו ואפי' היתה העיסקא בבית המקבל מעלה אותה כשער שבשוק וזהו יותר על הקרן שכר הכתף שהיה צריך ליתן להביאם לבית המקבל וזה נוטל המקבל תחילה, ולא מבעיא אם עדיין לא הוציא המקבל שכר כתף וההוצאה עדיין לפניו פשיטא שלא יעשה העיסקא שהוא יוציא אותה ההוצאה אלא אפי' אם כבר הוציאה קודם העשיית העיסקא או שהוא בעצמו נשאה לביתו צריך שישלם אותה לו והוא יטילנו לכיסו אבל אם באה העיסקא לבית המקבל בלא שום הוצאה וטירחא ומוכרה כך בלא הוצאה לא צריך לתת ההוצאה בחינם (ט"ז).

(כב) אם יש למקבל סחורה שקנה בזמן הוזל, ועבשיו נתייקרה, לא יישום אותה כמו שקנאה, אלא כמו ששוה עתה. הגה: וצמקום שנהגו לתת מעט מריוח המעות, אין המקבל יכול ליתן המעט אלא יתן חציו לנותן וסוף יתנו למי שיראה.

(סז) ועבשיו נתייקרה - זה מיקרי הפסד מכיסו שהרי יכול למכרה ביוקר (ט"ז).

(כג) הנותן בהמה לחבירו בעיסקא באתונות, חייב ליטפל י"ח חדש, ובדקה כ"ד, ובתוך זה הזמן כל אחד מעכב על חבירו. והולדות, מקום שנהגו לחלקם מיד, חולקים. ובמקום שאין מנהג, יגדלם המקבל בדקה שלשים יום, ובגסה חמשים יום, ומשם ואילך נוטל חצי השבח והחצי מהחלק השני וא"צ ליתן לו שכר מרחו מהחלק השני. ואם בא לחלוק צריך להודיעו לחבירו או לשום ולהתנות בפני שלשה, ואם לאו אין החלוקה כלום. (ואינו נוטל רק מחצית הקצח כמו בראשונה).

(סח) כל אחד מעכב על חבירו - הטעם דבשנה ראשונה יש טיפול מרובה לפי שהיא דקה וצריכה להכניסה ולהוציאה ויש סברא להיפך שאדרבה שנה שניה יש טיפול מרובה לפי שצריכה מזונות הרבה ע"כ כל אחד יש לו סברא לטובתו ומעכב על חבירו שתהיה העיסקא עד כלות שני הזמנים האלו שכל אחד אומר אני איני רוצה בזמן אחד מהם לתת לך החצי (ט"ז).

(סט) בדקה ל' יום כו' - המקבל עיסקא מחבירו איזה סך ממון על זמן ואחר זמן הפרעון התעכב המקבל אצלו את המעות ונתעסק בהם חייב לתת ריוח ממה שמגיע אחר הזמן פרעון (ט"ז).

(ע) שם - התיר עיסקא שכתוב בה שקיבל החתום עליו ת' זהובים קרן בעיסקא ולתת ריוח למוציא שטר מן העסקא הנ"ל ק' זהובים זמן פרעון קרן וריוח ר"ח ניסן ובאם ימושך הפרעון אפילו מקצתו קבל החתום עליו מעכשיו להתעסק באותו סך שיעכב אצלו בתורת עסק הנ"ל ולתת רווחים לפי ערך הריוח דלעיל ואח"כ המשיך הפרעון איזה זמן הריוח נחשב בכלל הקרן לאחר זמן הפרעון כיון שזכר בפירוש בנוסח השטר שמהיום מקבל עליו להתעסק במה שיהיה מעוכב בידו אפי' מקצת מן הפרעון הנ"ל וכבר הוזכר שם הפרעון הן על הקרן הן על ריוח וע"ז אמר שמה שיהיה מעוכב בתורת עיסקא בידו, אבל ללא זה, הריוח אינו בכלל הקרן להוסיף על ריוח על הריוח (ט"ז).

הלכות רבית

(עא) ומשם ואילך נוטל חצי השבח כו' - היינו אחר שהודיעו, אבל ללא זה הכל בכלל השותפות (ט"ז).

:Commented [YL86]

ספיק, והאריכות היא לומדות ולא להלכה

(עב) בפני ג' כו' - עיין חו"מ (סי' קצו סי"ח) (ש"ך).
(כד) הנותן עסקא לחבירו לא יצרף הריוח עם הקרן ויעשה כולו קרן, דשמא לא יהיה כל כך ריוח ונמצא נוטל ממנו רבית. וכן לא יתן לו מעות בתורת עיסקא או שותפות ויכתוב אותם מלוה, שמא ימות ונמצא השטר ביד היורש וגובה בו את הרבית.

(עג) הנותן כו' - אבל אם מניח שטר ביד שלישי תו ליכא למיחש למידי ושרי (ש"ך).

(עד) לא יצרף הריוח כו' - אפילו שיכתוב בלשון עיסקא אסור (ש"ך).

(עה) ויכתוב אותם מלוה - אפילו הקרן לחוד ואע"ג דאין לגבות הריוח ממנו בע"כ מ"מ אם המקבל רוצה לקיים התנאי שהתנה עמו בע"פ יכול לקבל ממנו כיון שנתן לו בתורת עיסקא ואם התנה עמו בע"פ בפני עדים חשבינן כאלו מפורש העיסקא בשטר ומוציאין ממנו בע"כ (ש"ך), וי"א אף אם היה כתוב אסור ליקח ריוח היכא שצירף הרבית עם הקרן אבל היכא שכתב רק הקרן ועל העיסקא התנה בע"פ לא אסור אלא לעשות כן בתחלה אבל עבר ועשה לא מיבעיא שמותר לקבל אם הלוה נותן מרצון טוב אלא שאפילו חייב הלוה ליתן חצי הריוח כפי התנאי וי"א אף אם כתב הקרן לבדו ועל העיסקא היה תנאי בע"פ אסור להנותן שיקח שום רבית ואיסור גמור הוא ליקח רבית אם כתב בשטר רק הקרן אפילו אם הלוה רוצה ליתן לו כמפורש (פ"ת).

(עו) שמא ימות ונמצא כו' - הנותן עיסקא לחבירו לא יצרף הקרן עם הריוח, פירוש שלא יכתוב בשטר בלשון זה "ראובן קיבל משמעון סך פלוני והיינו הקרן עם הריוח", דבזה אנו יכולים לומר שבדרך עיסקא קיבלם מ"מ יש איסור מצד שזקף הריוח לקרן ואפשר שלא יהיה כ"כ ריוח וכן לא יכתוב אפי' הקרן לחוד בדרך שטר חוב והיינו בלשון הלוה והטעם כיון שאפשר הוא לתבוע כל הקרן אפי' אם יהיה הפסד בקרן ואף על פי שיש עדים לזה שנעשה בעיסקא מ"מ כיון שיש שטר מבורר והתנאי אינו מבורר רק בע"פ וכיון שיש צד לפנינו שיוכל לגבות כל הקרן במילואו אף שיהיה הפסד הוי ליה קרוב לשכר ורחוק להפסד ומ"ה אף שאין שם הפסד יש צד איסור בשטר ואסור לגבות בו (ט"ז), האי "שמא ימות" רק קאי ארישא (ח"ד).

:Commented [YL87]

לש ולבדוק

(כה) אם כתוב בשטר: פלגא באגר ובהפסד, אם הנותן או המקבל אדם גדול וידוע שלא היה עושה איסור רבית דנין אותו להיתר לומר אם יטול חצי הריוח שיקבל עליו שני חלקים באחריות, ואם לא יקבל עליו אלא חצי האחריות שלא יטול אלא שליש הריוח. אבל באינש אחרינא דלא אתחזק בהכי, דיינינן לשטרא כפשטיה וחוה ליה שטר שיש בו רבית ואם יש הפסד יפסיד החצי כפי תנאו, ואם יש בו ריוח לא יקבל כלום. (וכן הוא הדין בכל עיסקא שנגעשה באיסור).

(עז) ובהפסד - פ"י או בהפסד (ש"ך).

(עח) אדם גדול כו' - אבל באיש אחר אם קדם ותפס לא מוציאים ממנו, שזה אבק רבית, אבל באדם גדול כיון שודיא לא התנה באיסור מוציאים ממנו (ש"ך), קשה על הש"ך שכן באבק רבית לא מהני תפיסה כנ"ל (סי' קסא ס"ד), רק דנפקא מינה באם נתן מדעת. ומכל מקום באדם גדול מוציאים, שתולים שהתנה בהתיר ולא התנה רק להיות שליש באגר, ומה שנתן לו יותר משליש סבר שהקרן עוד אצלו, ולכן גובה (ח"ד).

(עט) לא יקבל כלום כו' - ואין לומר יתן לו שכרו כפועל בטל (כדלעיל סעיף ב' ד') דשאני הכא דכתב בשטר נראה יותר כרבית (ש"ך).

(פ) בכל עיסקא שנעשה באיסור - עיין פירושו בסעיף כ"א (ט"ז).

(כו) והיכא שהוא אדם גדול דיינינן להתירא, אם יש בו ריוח ואמר הנותן: אני אטול החצי מיד, ואם יהיה בו הפסד אקבל אחריות ההפסד שני חלקים, או אם יש בו הפסד אומר: אני מקבל אלא חצי ההפסד ולכשיהיה בו ריוח לא אקבל אלא השליש, והמקבל אומר בהפך אם יש בו ריוח שיטול הוא מיד ב' חלקים ואם יהיה בו הפסד יקבל עליו חצי האחריות, או אם יש בו הפסד אומר שאינו מקבל אלא השליש, וכשיהיה ריוח לא יקח ממנו אלא החצי, אם כתוב בשטר: דיהיב מרי עיסקא למקבל פלגא באגר ובהפסד, משמע דמלתא במרי עיסקא קיימא ובדידיה תליא מלתא למיתב למקבל מאי דניחא ליה,

ואי כתיב ביה: למשקל פלגא באגר ובהפסד, משמע דבמקבל תליא מילתא למשקל מאי דבעי.

(פא) במרי עיסקא - היינו שקבעו זמן דתיכף בפעם ראשון הן שיהיה ריוח או הפסד יברור לעצמו, וככה יתנהגו שוב כל ימי השותפות עד כלות זמן העיסקא (ח"ד).
(כו) אם התנו על חלוקת הריוח ולא התנו על חלוקת ההפסד, אם יהיה שם הפסד, יפסיד המתעסק שני שלישי החלק שהיה מרויח. וכן אם התנו על חלוקת ההפסד ולא התנו על חלוקת הריוח והריוחו, יטול כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שלישי חלק חבירו. כיצד, אם התנו שיטול המתעסק רביע השכר ולא התנו על ההפסד, אם הפסיד הרי זה משלם שתות. ואם התנו שיפסיד המתעסק רביע בהפסד ולא התנו על הריוח, אם הריוח נוטל מחצה.

(פב) שני שלישי החלק שהיה מרויח - אם התנה שיטול פלגא באגר ובהפסד לא התנה, הדין הוא שיטול שני שלישים בהפסד, פירוש תחשוב ההפסד כפי מה שהיה אם היה ריוח ומאותו סך יקבל עליו ב' שלישים. דרך משל אם ההפסד הוא כ"ד זהובים אמרינן אילו היה זה הסך ריוח היה המקבל נוטל י"ב עכשיו יקבל היזק ח' זהובים. וכן לפי ערך תמיד, כגון רביע באגר להמקבל, אמרינן אם יהיה היזק, יקבל עליו המקבל ב' שלישים ממנו, דהיינו ד'. ואי כתב שיטול ג' חלקים באגר והנותן רביעי, יבוא היזק על המקבל י"ב. אבל אם הוזכר בשטר שיטול המקבל פלגא בהפסד ולא הוזכר חלקו אם יהיה ריוח אמרינן תרי תילתי באגר, ר"ל אם יהיה ריוח כ"ד זהובים, יטול ב' שלישים מכל הריוח, דהיינו ט"ז זהובים, שצריך דוקא שיטול המקבל בריוח יותר מחלק ההפסד שלו. והכלל בזה דלענין הפסד לא אזלינן אלא בתר חלק המגיע להלואה שאין פורע המקבל אלא ב' שלישים מהפסד המגיע לחלקו. ולענין ריוח אזלינן בתר חלק הפקדון, דהיינו שהמקבל נוטל שלישי אחר מחלק המגיע לחלק הפקדון נוסף על המגיע לחלקו. דלעולם אין המקבל מפסיד אלא ב' שלישים מהפסד הנוגע לחלקו והשליש האחר מסייע בו הנותן ובשכר טירחו ולעולם אין הנותן נוטל אלא השני שלישים מריוח הנוגע להשליש האחר נותנו למקבל שכר טירחו וכן לפי ערך זה תמיד כל שהוזכר ההפסד בפחות מפלגא אמנם אם הוזכר שיקבל עליו שלשה חלקים בהפסד אז אין שייך לומר כלל תרי תילתי באגר אלא יקח בריוח לפי ערך דלעיל כפי חלק ההפסד שלו ותוספת שלישי בחלק חבירו ונמצא שיטול כ' זהובים מהריוח (ט"ז), ועיין בס' מרכבת המשנה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין דין ה' שהרבה להשיב על דברי הט"ז¹¹² (פ"ת).

(כח) אם התנו שהנותן יפסיד שני חלקים ולא יטול בריוח אלא חלק א', ולא היה שם לא ריוח ולא הפסד, והמתעסק תובע שכרו, לא יטול כלום. אבל אם התנו למחצה בשכר ומחצה בהפסד, ולא היה שם ריוח ולא הפסד, נוטל המתעסק שכרו מהקרן.

(פג) לא יטול כלום - הטעם שהרי שכרו תחילה היה במה שירויח והרי לא הרויח כלום אבל בסיפא שהתנו למחצית שכר והפסד וצריך ליתן שכרו כפועל א"כ מתחילה סמך עצמו על השכר כפועל ואילו הרויח היה נוטל השכר כפועל מן האמצע והשאר היו חולקין עכשיו שאין שם ריוח מ"מ שכרו כפועל לא הפסיד ויקחנו מן הקרן וכיון שהוא חייב להשלים חלק ההפסד שלו בקרן על כן לא יטול אלא חצי שכרו מן הקרן והשאר יפסיד (ט"ז).
(פד) נוטל המתעסק חצי שכרו כפועל בטל - וה"ה אם התנה מתחלה בדינר סגי בהכי כדלעיל ס"ב (ש"ך).

(כט) המושיב חבירו בחנות להתעסק ויחלקו הריוח, לא יהיה לוקח ומוכר דברים אחרים ממעותיו, ואם עשה כן, חצי הריוח לבעל החנות.

(פה) לא יהיה כו' - שלא יתבטל מן העסק (ש"ך).

(פו) ואם עשה כן - שלקח ומכר ממעות של עצמו חצי הריוח לבעל החנות כאילו התעסק במעות החנות (ש"ך).

(ל) הנותן מעות לחבירו להתעסק, אף על פי שהחצי יש לו דין מלוה אינו יכול להוציא החצי לצרכו ולהתעסק בחציו לבד לצורך חבירו, וכן אינו יכול לומר: אתעסק בחצי שלי ואניח החצי של פקדון בבית דין.

Commented [O88]: כ
ובן נכון?

(פז) אינו יכול להוציא החצי כו' - י"א דמתוך שמשכר בשלו יטריח ויעסוק בה יפה וי"א שכשמוציאה מפסיד המלוה שאין קרן שלו קיים ואין לו על מה לסמוך (ט"ז), כל זה דוקא שלא שינה אבל אם שינה שאמר לו להתעסק בדבר פלוני ונתעסק בדבר אחר ואמר בפירוש "לעצמי אני קונה ממחצה מלוה", הכל לעצמו והוא שיאמר כן בפני עדים, וכן כתב הרב לעיל סעיף ה' ועיין בחו"מ (סי' קעו ס"ז? וקפג ס"ז? ורצב ס"ז?) (ש"ך), פירוש דברי הש"ך, דכל זמן שלא שינה אף אם חלק עצמו בפני בית דין ואמר שלעצמו עושה בחלק המלוה, או שאמר שרוצה לגזול ולעשות לעצמו, לא כלום הוא ונוטל הנותן חלקו בריוח. והטעם דגזול צריך לעשות קנין שיהיה גזול, וכאן שנתן לו רשות להוציא לא נקנה לו שיהיה שלו עד דעביד בהו שינוי (ח"ד).

(לא) מתעסק שמת ויש עדים שמעות או מטלטלין אלו הם מזה העסק, נוטלן בעל הממון בלא שבועה ואין הבעל חוב ולא האשה נוטלים כלום מהקרן ולא מחלק ריוח הנותן. הגה: ויוכל הנותן ליקח כל העסקא מידם אף על פי שעדיין לא כלה הזמן שקצב עם המקבל (ועיין בח"ה סימן קע"ו).

(פח) **ויוכל** הנותן - והוא הדין חלה, והוא הדין שטרי עיסקא דידן מטעם דלא נותן לו רק לאעסוקי ביה (ח"ד).

Commented [YL89]:
א הבאתי דברי הש"ך

(לב) נתן המתעסק מתנה מהמטלטלין של העסק או מהמעות לאחרים, והביא בעל הממון ראיה ברורה שהם מזה העסק, מוציא מידם. אפילו שינה אותם מקבל המתנה או מכרם או נתנם לאחרים או הפסיד, חייב לשלם, והכל בראיה ברורה.

(פט) נתן כו' - דוקא נתן דלא ה"ל לקבל מתנה ממנו כיון שאינו שלו אבל אם מכר המתעסק אין בעל הממון מוציא מידם דהא כל עיסקא ניתן למכר וברשות קנהו ממנו (ש"ך).

(צ) חייב לשלם - פי' המקבל מתנה אבל מי שקנה מן המקבל, א"צ להחזיר מה שקנה (ט"ז), פי' הנותן הראשון חייב לשלם, ואם אין לו, חייב לשלם המקבל ממנו במתנה ולא זה שקנאו ממנו, אם שלישי קבל ממנו במתנה מאותו הלוקח או ממקבל מתנה, הרי ברשות לקחו ממנו שלא ידע דמשל עסק הוא, פי' היכא שהוא בעין ביד המקבל מתנה השני, צריך להחזירו בחנם, ואם הוא איננו בעולם, בזה חייב המקבל הראשון לשלם דהמקבל השני בדין קנאו, אבל קשה על דבריו כיון דלא נתייאש בעל העסק, יכול לגבות ממי שירצה אף על פי שהמקבל השני לא ידע דמשל עסק הוא (ש"ך ונקח"כ), וי"א דאם נתנו לו במתנה ולא ידע שהוא גזול, המקבל פטור בין אם הפסידו בפשיעה, בין אם אכלו (ח"ד).

(לג) מי שנתן לחבירו עיסקא אחת וכתב עליה שני שטרות אין שטר אחד משועבד לחבירו, שאם היה באחד ריוח ובשני הפסד שימלאו הקרן ואח"כ יחלקו הריוח, אלא יחלקו כל שטר לפי תנאם. ואם נתן לו שתי עיסקות בשתי פעמים, וכתבם בשטר אחד והריוח באחד והפסיד באחרת, ימלאו הקרן תחלה ואח"כ יחלקו המותר.

(צא) אלא יחלקו כל שטר כו' - ונמצא המקבל מרויח שהרי בהפסד בא עליו פחות ממה שמגיע בהריוח כדלעיל (?) (ט"ז).

(לד) המקבל עיסקא מחבירו והפסיד ולא הודיעו אלא נתעסק ומילא הקרן, אינו יכול לומר: תפסיד חלקך מההפסד, אלא יתמלא הקרן מהריוח ואם יש בו מותר יחלקוהו לפי תנאם. הגה: ודוקא שלא הודיעו, אבל אם הודיעו, וא"ל: לא אעסוק עוד עד שנפלוג צדיות, הרשות בידו, דהא יכול לחזור בו אימת שילצה כמו שיתבאר. המקבל עיסקא נותן מס מן הריוח תחלה ואח"כ יחלקו, וא"כ התנו שיוכל ליקח ריוח מתי שילצה, או שהודיעו ליקח חלקו מן הריוח, ואז אם נתן אח"כ מס נחשב להפסד.

(צב) עד שנפלוג בריוח - פי' שתקבל עליך שאם יהיה ריוח אח"כ נחלקו אותו ולא נחשיבהו למלאות ההפסד שהיה כבר (ט"ז וש"ך), ולא יהא הריוח משועבד לקרן הרשות בידו (ש"ך).

(לה) שנים שקבלו עיסקא מאחד לזמן, ואמר אחד לחבירו בתוך הזמן: נחלק העסק ואתעסק אני בחצי ואתה בחצי, אין שומעין לו. ואפילו אם יאמר: אני אקבל אחריות בחצי שלך שאם תפסיד אני אפרענו לבעל המעות, אין שומעין לו. ואפילו אם יאמר: ישאר הקרן בין שנינו ולא נחלק רק הריוח, אין שומעין לו.

הלכות רבית

(צג) לזמן כו' - י"א דוקא לזמן אבל לא קבע זמן מצי למימר לחבריה הב לי פלגא ורוחאי ופלגא קרנאי כו' אף על גב דלא הגיע זמן מכירתה לפי מנהג העולם ועי' בחו"מ (סי' קעז ס"?) מדינים אלו (ש"ך).

(צד) אין שומעין לו - דמזלי דבי תרי עדיף (ט"ז וש"ך).

(צה) רק הריז וכו' - דרווחא לקרנא משתעבד דשמא יפסיד בסחורה וצריך שיהיה הריז קיים להשתכר בו עוד כדי למלאות הקרן (ט"ז).

(לו) יחיד המקבל עיסקא לזמן קצוב, המקבל יכול לחזור בו כדין פועל שחוזר בחצי היום, ובעל המעות אינו יכול לחזור בו.

(צו) כדין פועל כו' - כמ"ש בחו"מ (סי' שלג ס"?) (ש"ך)¹¹³.

(לז) הלוקח מעות מחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכר, לא יהא לוקח בשלו חטים ובשל חבירו שעורים.

(צז) לא יהא לוקח בשלו חטין - פי' בחלק מלוה שלו ובשל חבירו פי' בחלק הפקדון (ט"ז וש"ך), וה"ה כל שאר שני מינים אסור אלא יהא הכל שוה (ש"ך).

(לח) הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכר, לוקח בהם כל מין שירצה, אפילו בעלי חיים, אבל לא יקח בהם לא כסות ולא כלים.

(צח) לא כסות ולא כלים - שאלו אינן בכלל פירות (ט"ז), וע"ל (סי' ריז סכ"ב סק"ל? וסי' רלב סק"ח?) הטעם (ש"ך).

(לט) הנותן מעות לחבירו לקנות בהם פירות למחצית שכר רשאי לקנות גם לעצמו מאותו המין, ובלבד שלא ימכרם ביחד, אלא אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן.

(צט) רשאי לקנות גם לעצמו - לא דמי לסעיף כ"ט דשם מושיבו בחנות שכל עסקיו יהיו בחנות (ט"ז וש"ך).

(ק) ובלבד שלא כו' - שמא של עצמו אינו משובח כמו של שותפות (ט"ז וש"ך), היכא דאיכא ספיקא דדינא או מחלוקת בין הפוסקים אי הוי רבית קצוצה או אבק רבית י"א דאזלינן לחומרא משום דהוי ספק איסור דאורייתא וי"א דהוי ספק ממוןא ולקולא דהמוציא מחבירו עליו הראיה אם לא שרוב הפוסקים מסכימים שהוי רבית קצוצה דהוי ספק איסור דאורייתא דאזלי' בתר רובא והב"ד יאמרו לו שהוא עושה איסור בדבר ויאיימו עליו וכן ראוי להחמיר לעצמו אבל אם אינו משגיח בכל זה אין כח ביד ב"ד להוציא ממנו כיון דהוי ספיקא דדינא (ש"ך), [ועי' (בתשו' חתם סופר סי' רמ"א) מ"ש בזה¹¹⁴] וי"א דהוי ספק איסור לחומרא וצריך להחזירם כיון דשלא כדין בא לידו אבל בספק אי הוי רבית קצוצה או שרי לגמרי יכול לומר קים לי (פ"ת).

(מ) הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכר ואומר: לא לקחתי, אין לו עליו אלא תרעומת. ואם יש עדים שלקח במעות משלחו ומכר, מוציאין ממנו בע"כ. ואם שלח בהם יד בפני עדים או שאמר בפניהם שחוזר בו משליחותו, קנה לעצמו. (ועיין בחו"מ סימן קפ"ג מדין זה).

(קא) ועיין בחשן המשפט סימן קפ"ג - דשם קיימא לן דבעינן שינה, וכששינה אז יכול לומר שחוזר משליחותו וקונה לעצמו, אבל כשלא שינה לא מהני מה שאומר בפני עדים שחוזר משליחותו וקונה לעצמו, וכן כתב הש"ך לעיל סקנ"ו? (ח"ד).

¹ ז"מ ע"ע, רמז"ס מו"ל פ"ה ה"א.

² רמז"ס פ"ה ה"ב.

³ תוס' פ"ה ה"ג, ורא"ש ז"מ פ"ה סי' נב.

⁴ תוס' ע"ז כו' ע"כ ד"ה אני, רא"ש ז"מ פ"ה סי' נב.

⁵ מרדכי ז"מ סי' פ"ה.

¹¹³ עי' קצה"ח (חו"מ סי' עד ס"ב) דוקא מטורח פעולתו שמחויב מקבל העסק יכול לחזור, אבל מדין שמירה שמקבל עליו לשמור חלק הפקדון לא נפיק מחיובו דלא גרע משאר שומרין דאינו יכול לחזור עד הזמן.

¹¹⁴ לא עשיתי

Commented [YL90]

בל הרמב"ם פ"ז משלוחין דין ז' כתב לוקח מכל מין שירצה ולא יקח לא כסות ולא עצים וכן כל כיוצא בזה עכ"ל משמע דס"ל הטעם דכסות ועצים אינם סחורה טובה ולפ"ז במקום שהוא סחורה טובה רשאי ליקח אבל הכ"מ שם כתב על דברי הרמב"ם ונ"ל הטעם דדוקא פירות שהזכיר רשאי ולא דבר שאינו נקרא פירות כגון כסות ועצים עכ"ל ולדבריו צ"ל דמ"ש הרמב"ם וכן כל כיוצא בזה ר"ל כיוצא בזה שאינו בכלל פירות או כל כיוצא בזה שאינו בכלל הלשון שאמר לו והשתא ניחא מה שתלה הטעם בנ"ל שהרי הוא מפורש בהרא"ש אלא בא לומר דצ"ל אף להרמב"ם טעם זה

- 6 תוס' ע"ז שם מירושלמי ז"מ פ"ה סוף ה"ד.
- 7 ז"י בסוף הסימן מפירוש המשנה חולין פ"א מ"א.
- 8 ז"י בסוף הסימן מפירוש המשנה חולין פ"א מ"א.
- 9 מרדכי יבמות סי' לט.
- 10 ז"מ עה ע"ב.
- 11 ז"מ קיד ע"ב, מגיד משנה מו"ל פ"ד ה"ב.
- 12 נ"י ז"מ לט ע"ב ד"ה גרסי'. ר' ירוחם (נתיב ח' ח"א כז ע"א).
- 13 ז"מ עא ע"א.
- 14 ז"מ סא ע"ב.
- 15 ז"מ דף סא ע"ג.
- 16 רא"ש ז"מ פ"ה סי' סז.
- 17 נ"י ז"מ מד ע"א זקס תוס' ר"פ עג ע"ב ד"ה אוזילי.
- 18 קס?
- 19 רמב"ם מו"ל פ"ד הי"ג, רא"ש ז"מ פ"ה סי' ב.
- 20 ר"ן קידושין כא ע"א ד"ה ההוא.
- 21 ז"מ עה ע"ב, רמב"ם מו"ל פ"ה הי"א.
- 22 רא"ש ז"מ פ"ה סי' סז, מרדכי שם חלג.
- 23 תוס' ז"מ סד ע"ב ורא"ש שם סי' טז, יז.
- 24 ז"מ עה ע"א.
- 25 ז"מ עה ע"א.
- 26 מרדכי ז"מ שם, שו"ת הרא"ש כלל קח סי' טז.
- 27 ספר התרומות שער מו ח"ד סי' נ, מרדכי שם.
- 28 רמב"ם מו"ל פ"ה הי"ב.
- 29 ספר התרומות שם"ו חלק ג סי' יב.
- 30 ז"מ עה ע"ב.
- 31 ז"מ עה ע"ב.
- 32 ז"מ שם, טור.
- 33 קידושין ו ע"ב.
- 34 ז"מ סט ע"ב.
- 35 רא"ש שם סי' מז, תוס' קידושין ו ע"ב ד"ה דארווח, שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רמג.
- 36 תוס' ז"מ עא ע"ב, הגהות אשרי סי' מז ד"ה מיהו, מרדכי רמז שכז-שכח.
- 37 מרדכי רמז שכז, שו"ת הר"ן כט.
- 38 שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רמב.
- 39 ר' ירוחם שם.
- 40 ז"מ סט ע"ב.
- 41 רא"ש שם, נ"י מא ע"א.
- 42 מגיד משנה מו"ל פ"ה הי"ד.
- 43 מרדכי רמז שלח, שו"ת הרש"י סי' קעז.
- 44 ז"י.
- 45 מרדכי רמז שכה.
- 46 מהרי"ק יז.
- 47 ז"מ עה ע"א.
- 48 נ"י מה ע"א ד"ה כמה, רמב"ן עה ע"א ד"ה תלמידי חכמים.

- 49 הגהות אשרי פ"ה סי' ז.
- 50 הגהות מיימוני מו"ל פ"ד אות ז.
- 51 רא"ש סי' ג, רמב"ם מו"ל פ"ד הי"ד.
- 52 שו"ת הרא"ש כלל יג סי' ח, וסי' י, וסי' יז, הגהות מיימוניות (מו"ל פ"ד הי"ד).
- 53 רא"ש ז"מ פ"ה סימן נא.
- 54 מרדכי ז"מ פ"ה רמז קל"ב, תרומת הדשן סי' ק.
- 55 שו"ת מהרי"ל סי' לו.
- 56 תרומת הדשן קס.
- 57 שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קעל.
- 58 מרדכי ז"מ פ"ה רמז קל"ב, שו"ת מהרי"ל קס, מהר"ם מרוטנברג סי' תתקס"ט.
- 59 שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קיח, ח"ד סי' קמז, ריב"ש תסה.
- 60 שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קיח.
- 61 שו"ת הרשב"א ח"ד סי' סג, ח"א סי' תרס"ט.
- 62 ריב"ש תסה.
- 63 ר"ן ז"מ ס ע"ב.
- 64 תוס' ע"ז כו ע"ב ד"ה אני.
- 65 רא"ש ז"מ פ"ה סי' טז-יז.
- 66 רא"ש קס.
- 67 הגהות מרדכי ז"מ רמז תמ"א, הגהות מיימוני מו"ל פ"ה אות ל.
- 68 ז"מ ס"א ע"א.
- 69 טור זקס יד רמ"ה.
- 70 ז"מ סג ע"ב.
- 71 ז"מ ס"א ע"ב.
- 72 נ"י שם, רא"ש ז"מ פ"ה סי' ה.
- 73 שו"ת הרשב"א ח"ה סי' קפז.
- 74 רשב"א סח ע"א ד"ה עוד כתב, רא"ש ז"מ פ"ה סימן ה'.
- 75 שו"ת הרא"ש כלל ק"ח סי' טו, שו"ת הרשב"א ח"א סי' תשל"ו.
- 76 ז"מ ס"א ע"ב.
- 77 רשב"א ס"א ע"ב ד"ה ור"א.
- 78 ז"מ ס"ב ע"א.
- 79 ז"מ צד ע"ב, רא"ש פ"ט סי' ב.
- 80 ז"ה ס"ה ע"א.
- 81 רא"ש ז"מ פ"ה סי' יט, נ"י לו ע"א ד"ה אמר.
- 82 ז"מ ס"ה ע"א.
- 83 ז"מ ס"ה ע"א.
- 84 ז"מ ע"ב ע"א.
- 85 תוס' שם ד"ה שטר, ורא"ש ב"ק פ"ג סי' ח, ורמב"ם מו"ל פ"ד ה"ו.
- 86 תוס' ורא"ש שם ומרדכי סי' לג.
- 87 ז"מ ע"ה ע"א.
- 88 רא"ש פ"ה סי' עה.
- 89 ז"מ מה ע"א.
- 90 רא"ש שם פ"ד סי' א.
- 91 ז"מ ע"ה ע"א.
- 92 רא"ש פ"ד סי' א, תרומת הדשן ח"ב סי' נד.
- 93 נ"י מה ע"א ד"ה גמ' במה.
- 94 ז"מ ע"ה ע"א.
- 95 שו"ת הרא"ש כלל ק"ח סי' ז, שו"ת הרשב"א מכת"י סי' עה.

- 96 ב"י דלא ברשב"א.
 97 ב"מ סג ע"ב, ב"י.
 98 מרדכי ב"מ תלמ.
 99 מרדכי ב"מ תלב.
 100 ריב"ש יט.
 101 ב"מ עב ע"ב, רש"י שם ד"ה אין לוין, רא"ש פ"ה סי' סא, רמב"ם מו"ל פ"י ה"א.
 102 שו"ת הרא"ש כלל קה סי' טו.
 103 ב"מ עד ע"ב.
 104 שו"ת הרא"ש כלל קה סי' טו.
 105 שם סי' ז.
 106 ספר התרומות שמו"ח ח"ה סי' ז.
 107 ב"מ סג ע"א, רמב"ם מו"ל פ"י ה"ו.
 108 רש"י שם ד"ה יש לו מותר.
 109 נ"י שם לד ע"ב, רמב"ן שם סב ע"ב ד"ה ומשמע, רשב"א שם סג ע"א ד"ה ש"מ.
 110 מרדכי ב"מ תלב.
 111 ב"מ סג ע"א, ר"ן סב ע"ב ד"ה וכו'.
 112 ב"מ סב ע"ב.
 113 ב"י בקס התלמיד הרשב"א.
 114 רמב"ן שם ד"ה וחזינו ורשב"א שם.
 115 רא"ש שם פ"ה סי' ח.
 116 רמב"ם מו"ל פ"ה ה"ז.
 117 רמב"ן ב"מ סב ע"ב ד"ה הא דתני, ורא"ש שם פ"ה סי' ח.
 118 רמב"ן שם ד"ה וחזינו, ורשב"א שם ד"ה והא דזינר, ונ"י שם.
 119 ב"מ סה ע"א.
 120 ריב"ש שלה.
 121 ריב"ש שה.
 122 שו"ת רשב"א ח"ד סי' רלב.
 123 ב"י, תלמידי הרשב"א.
 124 ריב"ש שה, תסד.
 125 ב"מ סה ע"ב, סו ע"ב.
 126 רמב"ם מו"ל פ"ו ה"ד.
 127 רא"ש ב"מ פ"ה סי' לא, תוס' סו ע"א ד"ה פירי.
 128 ב"ק צו ע"ב, רמב"ם מו"ל פ"ד הי"א.
 129 שם צח ע"א, רא"ש פ"ט סי' יב.
 130 רא"ש שם רמב"ם מו"ל פ"ד הי"א, ספר התרומות שמו"ח ח"ו סי' ג.
 131 ב"ק צו ע"ב.
 132 ספר התרומות שם ס"ה.
 133 ב"מ עא ע"ב.
 134 תוס' שם ד"ה מלאו ורא"ש פ"ה סי' נג.
 135 שו"ת הרא"ש כלל קה סי' יג.
 136 רא"ש שם, מרדכי ב"מ שכו.
 137 תוס' שם ד"ה בקלמא, רא"ש שם סי' נד, מרדכי תלמ.
 138 ב"מ שם.
 139 תוס' שם ד"ה מלאו, רא"ש שם סי' נג.
 140 ב"מ שם.
 141 נ"י ב"מ מז ע"א.
 142 הגהות מרדכי ב"מ תלמ.
 143 תוס' ד"ה מלאו, ורא"ש שם.

- 144 שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רמג.
- 145 טור.
- 146 רס"י ז"מ ע"ז ד"ה ואם.
- 147 מרדכי ז"מ שלז, הגהות מיימונית מו"ל פ"ה ה"ג, שו"ת מיימונית משפטים לג.
- 148 ז"מ פס.
- 149 תוס' פס, רא"ש פס סי' נד.
- 150 תוס' פס ד"ה כגון, רמב"ם מו"ל פ"ה ה"ד.
- 151 תוס' ד"ה כגון, שו"ת הרא"ש כלל קח סי' יא.
- 152 נ"י פס.
- 153 טור, רא"ש סי' נה.
- 154 שו"ת הרא"ש כלל קח סי' יא.
- 155 מרדכי סי' שלז.
- 156 שו"ת הרא"ש כלל קח סי' יא, יח, כט.
- 157 רא"ש פס מרדכי שלח, ספר התרומות שמ"ו ח"ד סי' י.
- 158 הגהות אשרי פ"ה סי' מז ד"ה נראה.
- 159 סמ"ק רנט, כל זו נא ע"א, מרדכי ז"מ סי' שלח, ספר התרומות שמ"ו ח"ד סי' י.
- 160 רא"ש פס סי' נה. שו"ת הרא"ש כלל קח סי' ה, מרדכי ז"מ סי' שלז.
- 161 רא"ש פס, כל זו סי' פד, ר' ירוחם נתיב ח ח"ו, שו"ת הרשב"א ח"ג סי' מז.
- 162 רא"ש פסחים פ"ז סי' י, מרדכי ז"מ שלח, שו"ת הרא"ש כלל קח סיד ד.
- 163 שו"ת הרא"ש כלל קח סי' ז, הגהות אשרי פסחים? פ"ה סי' נד.
- 164 תרומת הדשן פג.
- 165 שו"ת הרשב"א ח"ג סי' תלה.
- 166 תרומת הדשן פג.
- 167 תשובת מיימונית משפטים לא.
- 168 שו"ת הרשב"א נב.
- 169 ז"מ ד ע"א.
- 170 מהרי"ק קיט.
- 171 תרומת הדשן פג.
- 172 טור, סמ"ק רנט, כל זו נא ע"א.
- 173 שו"ת הרא"ש כלל קח סי' כח.
- 174 רא"ש פסחים פ"ז סי' י, שו"ת הרשב"א ח"ג רכט.
- 175 עיטור ח"ז, זיעור חמץ קטו ע"א, ספר התרומות שמ"ו ח"ד סי' י.
- 176 שו"ת ריב"ש סי' פה.
- 177 תוספתא פסחים פ"ה ה"ח, רא"ש פסחים פ"ה סי' נו, ספר התרומות שמ"ו ח"ז סי' א.
- 178 מרדכי ב"מ שיג, נ"י שם לד ע"א רשב"א סא עב, ד"ה יש.
- 179 תוספתא שם.
- 180 שם.
- 181 ר"ן ב"מ סא ע"ב ד"ה אני.
- 182 תוספתא שם, נ"י ב"מ לד ע"א, ספר התרומות שמ"ו ח"ז ס"א.
- 183 שו"ת הרא"ש כלל קח סי' ט.
- 184 מרדכי ב"מ תלב.
- 185 שו"ת הרא"ש כלל קח סי' ט.
- 186 מרדכי גימין שעט.
- 187 שו"ת הרא"ש כלל צ סי' מ, שו"ת הרשב"א ח"ג סי' צ.
- 188 שו"ת הרשב"א שם סי' מז.

- 189 ב"מ עא ע"ב.
 190 רא"ש ב"מ פ"ה סי' נג.
 191 רא"ש ב"מ פ"ה סי' נג, שו"ת הרשב"א המיוחדות לרמב"ן סי' רבג, ח"ז סי' שמו.
 192 טור.
 193 ב"מ עב ע"א, רמב"ם מו"ל פ"ה ה"ו.
 194 ראבי"ה במדכ"י ב"מ סי' רסא-רסב, וי"א מהרי"ל לז, אגודה ב"מ אות פג.
 195 ירושלמי ב"מ פ"ה ה"ו, רמב"ם מו"ל פ"ח ה"ד.
 196 תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד, רא"ש שם פ"ה סי' כא.
 197 נ"י ב"מ לו ע"א ד"ה פסקא, מרדכי רמז קיז.
 198 ירושלמי שם ה"א, רמב"ם מו"ל פ"ה ה"ד.
 199 ב"מ סה ע"א, ספר התרומות שם"ו ח"ד סי' יג.
 200 שו"ת הרמב"ן מג, שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רסא.
 201 שו"ת הרשב"א שם.
 202 ספר התרומות שם"א ח"ו סי' ג.
 203 ספר התרומות ח"ג שם"ו ח"ד שם.
 204 שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרפ"ו.
 205 תוספתא למאי פ"ו ה"ה.
 206 שו"ת הרמב"ן סי' מד.
 207 ריב"ש יט.
 208 ב"מ מו ע"א.
 209 רמב"ן שם ד"ה רב אשי.
 210 ב"מ פ"ד סי' ד.
 211 ב"מ מו ע"א ד"ה נעשה.
 212 סעיף ב.
 213 תוס' ורא"ש שם ספר התרומות שם"ו ח"ה סי' י.
 214 ב"מ סג ע"ב.
 215 הגהותמרדכי ב"מ רמז תלב.
 216 טור.
 217 תוס' ב"מ סג ע"ב ואמר רא"ש שם פ"ה סי' כב.
 218 ב"מ סד ע"א.
 219 ב"מ סט ע"ב.
 220 תוס' שם, ורא"ש שם פ"ה סי' מו, מ"מ מו"ל פ"ה ה"ז.
 221 ספר התרומות שם"ו ח"ד סי' נה.
 222 תרומת הדשן סי' קב.
 223 תוס' סט ע"ב ד"ה אוגר, והגהות מיימונית מו"ל פ"ה אות ע, ריב"ש שם וסח.
 224 ריב"ש שם.
 225 ב"מ ע ע"א, רמב"ם מו"ל פ"ח ה"א.
 226 ב"י בק"מ תוס' ד"ה דקא ור' ירוחם נתיב ח ח"א כז ע"ב, הגהות אש"ר פ"ה סי' מט.
 227 ב"מ סט ע"ב.
 228 רמב"ן סט ע"ב ד"ה הא לאמרינן ור' ירוחם שם.
 229 ב"מ סט ע"ב, רמב"ם מו"ל פ"ז ה"ט.
 230 טור.
 231 ריב"ש ש"ל.